ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції

«ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПСИХОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ»

19-22 листопада 2021 року

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І.І. МЕЧНИКОВА
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ
ІНСТИТУТ ПСИХОЛОГІЇ ІМЕНІ Г.С. КОСТЮКА НАПН УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ О.О. БОГОМОЛЬЦЯ
СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОСТРОЗЬКА АКАДЕМІЯ»
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
МЕЛІТОПОЛЬСЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ПОЛТАВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА ЮРІЯ КОНДРАТЮКА»
БІЛОРУСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ МАКСИМА ТАНКА
ХАРКІВСЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ
ІНСТИТУТ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ ЗАЙНЯТОСТІ УКРАЇНИ
ВЕЛИКОТИРНОВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ СВ. КИРИЛА ТА МЕФОДІЯ (БОЛГАРІЯ)
УНІВЕРСИТЕТ ПРИКЛАДНИХ НАУК (М.ОСНАБРЮК, НІМЕЧЧИНА)

ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПСИХОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

ІІ Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції

19-22 листопада 2021 року

ОДЕСА
ОНУ
2021

УДК 159.9:316.324.8(082)
Т33

Рекомендовано до друку вченою радою
Факультета психології та соціальної роботи ОНУ імені І. І. Мечникова.
Протокол № 3 від 15.12.2021 року.

Редакційна колегія:

Л. М. Дунаєва, д.політ.н., професор, декан факультету психології та соціальної роботи, ОНУ імені І. І. Мечникова;

О. І. Кононенко, д.психол.н., заступник декана ФПСР з навчально-методичної та наукової роботи, професор кафедри диференціальної і спеціальної психології, ОНУ імені І. І. Мечникова;

Л. С. Смокова, к.психол.н., доцент кафедри соціальної допомоги та практичної психології ОНУ імені І. І. Мечникова;

У. В. Варнава, к.психол.н., рук. кафедри соціальної роботи ОНУ імені І. І. Мечникова.

Т33 **Тенденції та перспективи розвитку психології та соціальної роботи в сучасному суспільстві:** Збірник матеріалів ІІ міжнародної наук.-практ. інтернет-конф., м. Одеса, ОНУ імені І. І. Мечникова, 19-22 листопада 2021 р. / Редкол.: Л. М. Дунаєва, О. І. Кононенко, Л. С. Смокова, У. В. Варнава. – *Одеса: ОНУ*, 2021. – 288 с.

ISBN 978-617-689-510-7

У збірнику представлені матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої різним аспектам розвитку психології та соціальної роботи в сучасному суспільстві. Збірник призначений широкому колу гуманітаріїв, які цікавляться актуальними проблемами сучасності, вирішуваними крізь призму психології, соціальної роботи, культурології, філософії та етнопсихології.

УДК 159.9:316.324.8(082)

Матеріали друкуються мовою оригіналу в авторській редакції

ISBN 978-617-689-510-7

© Колектив авторів, 2021
© ОНУ імені І. І. Мечникова, 2021

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ

ТРУБА В.І.,
д.ю.н., професор
(ОНУ імені І.І.Мечникова, м. Одеса)
НІКОЛАЄВА М.І.,
к.політ.н., доцент
(ОНУ імені І.І.Мечникова, м. Одеса)
ДУНАЄВА Л. М.,
д.політ.н., професор
(ОНУ імені І.І.Мечникова, м. Одеса)
КОНОНЕНКО О. І.,
д.психол.н., професор
(ФПСР, ОНУ імені І.І. Мечникова, м. Одеса)
РОДІНА Н. В.,
д.психол.н., професор
(ФПСР, ОНУ імені І.І. Мечникова, м. Одеса)
КІРЄЄВА З. О.,
д.психол.н., професор
(ФПСР, ОНУ імені І.І. Мечникова, м. Одеса)
ПОДШИВАЛКІНА В. І.,
д.соціол.н., професор
(ФПСР, ОНУ імені І.І. Мечникова, м. Одеса)
БУДІЯНСЬКИЙ М. Ф.,
к.психол.н., професор
(ФПСР, ОНУ імені І.І. Мечникова, м. Одеса)
ПСЯДЛО Е. М.,
д.біолог.н., професор
(ФПСР,О НУ імені І.І. Мечникова, м. Одеса)
ХЛІВНЮК Т. П.,
к.політ.н., доцент
(ФПСР,ОНУ імені І.І. Мечникова, м. Одеса)
ВАРНАВА У.В.,
к.психол.н., доцент
(ФПСР, ОНУ імені І.І. Мечникова, м. Одеса)
СМОКОВА Л.С.,
к.психол.н., доцент
(ФПСР, ОНУ імені І.І. Мечникова, м. Одеса)

МАКСИМЕНКО С. Д.,
д.психол.н., професор
(Інституту психології імені Г. С. Костюка
НАПН України, м. Київ)
ДАНИЛЮК І. В.,
д.психол.н., професор
(КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ)
ФІЛОНЕНКО М. М.,
д.психол.н., професор
(НМУ імені О.О. Богомольця, м. Київ)
ЗАВАЦЬКА Н. Є.,
д.психол.н., професор
(СНУ імені Володимира Даля, м. Київ)
БОХОНКОВА Ю. О.,
д.психол.н., професор
(СНУ імені Володимира Даля, м.Київ)
ЖИГАЙЛО Н. І.,
д.психол.н., профессор (ЛНУ імені Івана Франка)
ФАЛЬКО Н М.,
к.психол.н., доцент
(МДПУ імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь)
ВАРІНА Г.Б.,
ст..викладач **(**МДПУ імені Богдана Хмельницького,
м. Мелітополь)
АВЕРІНА К.С.,
к.пед.н., доцент
(МДПУ імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь)
КОВАЛЬОВА О.В.,
д.психол.н., доцент
(МДПУ імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь)
ЯЛАНСЬКА С. П.,
д.психол.н., професор
(МДПУ імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь)
ЧЕРНЕЦЬКА Ю. І.,
д.пед.н., доцент (ХГПА, м. Харьков)
ДОРОЖКІН В. Р.,
д.психол.н., професор (ІПКДСЗ, м. Київ)
ПРІБ Г. А.,
д.мед.н., професор (ІПКДСЗ, м. Київ)

ПУЗИРЕВИЧ Н. Л.,
к.психол.н., доцент (ІП БГПУ імені Максима Танка)
ТАСЕВСКА Д.Х.,
д.філос.н., професор (ВТУ імені Св. Кирилла та Св. Мефодія, Болгарія)
ЧАВДАРОВА В.А.,
д.психол.н., професор (ВТУ імені Св. Кирилла та Св. Мефодія, Болгарія)
ПЕТЯ ГЕНКОВА,
д.психол.н., професор (УПН м.Оснабрюк, Німеччина)
ЕЛЕСІНА М.О.,
старшій викладач (ФПСР ОНУ імені І.І. Мечникова, м. Одеса)
НЕВЕЧЕРЯ Є.О.,
студент 2 курсу магістратури (ФПСР ОНУ імені І.І. Мечникова, м. Одеса)

З М І С Т

Секція № 1. **СУЧАСНІ ПІДХОДИ В НАДАННІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ЛЮДЯМ В КРИЗОВИХ СИТУАЦІЯХ……** 13

ВЛИЯНИЕ ПЕРСПЕКТИВЫ ВОСПРИЯТИЯ ВОСПОМИНАНИЯ АВТОБИОГРАФИЧЕСКОЙ ПАМЯТИ НА РЕЗИЛЬЕНТНОСТЬ ЛИЧНОСТИ В УСЛОВИЯХ ПАНДЕМИИ COVID- 19

Болотова О.Н…… 13

УБЕЖДЕНИЯ ИХ ВЛИЯНИЕ НА МЫСЛИ И ПОВЕДЕНИЕ ЧЕЛОВЕКА

Вартова Ю.В., Доценко О.Ю…….. 17

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ГЛИНО ТЕРАПІЇ В РОБОТІ ЗІ СПОРТСМЕНАМИ

Гант О.Є…… 21

ВИВЧЕННЯ ЕМОЦІЙНОСТІ ОСОБИСТОСТІ В СУЧАСНІЙ ПСИХОЛОГІЧНІЙ НАУЦІ

Григоращенко А.В…… 23

PSYCHOTHERAPY IN PANDEMIC TIME. SUGEGSTIBILITY

Dimitrov G.D…… 27

МЕТОДИ РОБОТИ З ТРИВОГОЮ І СТРАХОМ В СУЧАСНИХ УМОВАХ В УКРАЇНІ

Кіпаренко О.Л., Кременчуцька М.К…….. 30

КАТЕГОРІЯ «СУБ'ЄКТНОСТІ» В СУЧАСНІЙ ПСИХОЛОГІЧНІЙ НАУЦІ

Кононенко О.І…….. 32

FEATURES OF PSYCHOTHERAPY IN ONLINE FORMAT DURING THE COVID-19 PANDEMIC

Kologryvova N.M., Smokova L.S…… 36

ПІДХОДИ ТА МОДЕЛІ В ІНДИВІДУАЛЬНІЙ СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ З ЛЮДЬМИ В СИТУАЦІЇ РИЗИКУ

Петрова Кр.К…….. 39

ДИСФУНКЦІОНАЛЬНИЙ ПРОЯВ ПЕРФЕКЦІОНІЗМУ В ХАРЧОВІЙ ПОВЕДІНЦІ

Сіроткіна Г.А…….. 42

Секція № 2. **СОЦІОКУЛЬТУРНІ ТА ЕТНІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ, РОЗВИТКУ ТА АДАПТАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ…….** 47

ГЕНДЕРНІ ВІДМІННОСТІ В ПРОЯВІ АГРЕСИВНОСТІ У ПІДЛІТКІВ

Архипова Т. М., Псядло Е.М……. 47

ПСИХОТЕРАПЕВТИЧНИЙ ЕФЕКТ ВПЛИВУ САКРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА НА РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ В КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНОМУ ГЕНЕЗИСІ. (ЕМПІРІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ НА БАЗІ ЧУВК “ВІЛЬНА ШКОЛА «АСТР»

Данілова О.С., Лещинська Д.А…… 50

CHILDHOOD PSYCHOLOGICAL TRAUMA

Dykina L.V……. 56

ФЕНОМЕН «ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ» У МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ТА ЧИННИКИ ЙОГО ВИКЛИКАЮТЬ

Карпухіна Н., Уханова А.І……. 59

EXPERIENCE OF UNCERTAINTY, ANXIETY, ANXIETY UNDER COVID-19

Kologrivova N.M…….. 65

МЕНТАЛЬНІСТЬ ІСТОРИЧНИХ ЕПОХ (ІСТОРІОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ) 67

Піщевська Е.В……

ЕТНОСПЕЦИФІЧНІ РЕСУРСІ АДАПТОВАНОСТІ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ ДО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Суслова В.О…….. 71

ЕМОЦІОНАЛЬНИЙ ІНТЕЛЕКТ: СУТНІ ОЗНАКИ, СТРУКТУРА ТА ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВИ У МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Толмачевська В.О…… 75

ПСИХОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ ПАНДЕМІЇ ДЛЯ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ЯК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Троїцкий А…….. 80

ЦЕННОСТНАТА ИДЕНТИЧНОСТ НА БЪЛГАРСКИТЕ СТУДЕНТИ В УСЛОВИЯТА НА ОБЩЕСТВЕНИ

82

Чавдарова В.А……..
АДАПТАЦІЙНІ КОМПЕТЕНЦІЇ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ «МІНЛИВОЇ СУЧАСНОСТІ»
Штих В.А., Малишева А.А…… 85
Секція № 3. **ПРОЯВИ РЕСУРСІВ ОСОБИСТОСТІ В ДИНАМІЦІ ЖИТТЄВОГО ШЛЯХУ……..…** 89
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ САМОРЕГУЛЯЦІЇ ДІТЕЙ ПЕРЕПІДЛІТКОВОГО ВІКУ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ
Березіна К.П…… 89
КОМПОНЕНТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ
Варварук Х. П…….. 91
В ОЖИДАНИИ РЕМИССИИ
Георгиева З.К…… 95
WHAT IS PSYCHOLOGICAL TRANCE
Dimitrov G.D., Ruseva Blaga…….. 99
ОБРАЗ МАЙБУТНЬОГО: ФЕНОМЕНОЛОГІЯ ПОНЯТТЯ
Добриніна І.В., Кременчуцька М.К…… 102
СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ЛІДЕРСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ СТУДЕНТА В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
Неїжпапа Л.С…….. 105
РЕЗИЛЬЄТНІСТЬ ЯК РЕСУРСНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИСТОСТІ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ
Попова В.М…… 108
ОСОБИСТІСТЬ З ТРУДНОЩАМИ САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ В ПРОЦЕСІ СОЦІАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ
Рибаченко В.Ф…….. 112
РОЗВИВАЛЬНА ТА КОРЕКЦІЙНА РЕСУРСНІСТЬ КУРСУ ВІКОВОЇ ПСИХОЛОГІЇ ДЛЯ СТУДЕНТІВ-ПЕДАГОГІВ
Савчин М.В…… 116
БАГАТОВАРІАНТНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО ПРОСТОРУ РЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ
Цегалко Н.Д…… 120
Секція № 4. **СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ОСОБИСТОСТІ……..** 124

ШКІЛЬНИЙ ПСИХОЛОГ – ПРОБЛЕМИ ПОСАД ТА ФУНКЦІЙ
Бораджиева Е.А…….. 124
ПСИХІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНОМАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІД ЧАС ХВОРОБИ
Бургов П.С…… 127
ІСТОРИЧНИЙ ОГЛЯД МІНЛИВОСТІ ЗМІСТОВОГО ВИЗНАЧЕННЯ АВТАРКІЇ В ПСИХОЛОГІЧНОМУ КОНТЕКСТІ ВІД АНТИЧНОСТІ ДО СЬОГОДЕННЯ
Вільхова Г.О…… 131
СИСТЕМНА МОДЕЛЬ ДЕТЕРМІНАЦІЇ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЖІНОК У ПЕРІОД ВІКОВИХ ЗМІН (КЛІМАКТЕРІЮ)
Ворнікова Л.К…….. 135
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПАНІЧНИХ АТАК В АДАПТАЦІЙНОМУ ПОТЕНЦІАЛІ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19
Гаврик А.Г., Кирилішина М.Г…….. 138
ПСИХОАНАЛИТИЧНА ИНТЕРПРЕТАЦИЯ НА АСОЦИАЛНОСТТА
Дунева Д.Р…… 141
ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА РІВЕНЬ ТРИВОЖНОСТІ
Ільяшенко Л.А., Швець Д.П., Доценко О.Ю…… 144
ПСИХОЛОГІЧНІ ПРИЧИНИ ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД ЇЖІ
Капталан Н.М…… 147
ДО ПРОБЛЕМИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ
Колесник О. І…… 151
ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ АБ'ЮЗНИХ СТОСУНКІВ У ВІРТУАЛЬНОМУ ПРОСТОРІ
Оверчук В.А…….. 156
ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ТЕОРІЙ САМОПРЕЗЕНТАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ
Ольховський Д.Ф…….. 160
СУЧАСНІ ВИКЛИКИ В ПСИХОЛОГІЇ МЕНЕДЖМЕНТУ
Пілецька Л.С…… 164
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ У ПРОВЕДЕННІ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У ПСИХОЛОГІЇ
Родіна Н.В.…… 167

ЖИТТЄВІ ОРІЄНТАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ ПІДЛІТКА
Тихоненко Ю.О…… 170
КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ АМБІВАЛЕНТНОСТІ ПІДЛІТКІВ
Уханова А.І…… 174
ПРОБЛЕМА ДОСЛІДЖЕННЯ СТРУКТУРИ КОПІНГ-ПОВЕДІНКИ ОСІБ РИЗИКОНЕБЕЗПЕЧНИХ ПРОФЕСІЙ
Шелєшніков А.Г…… 178
ТИПИ СТАВЛЕННЯ ЖІНОК ДО ВАГІТНОСТІ: ОПТИМАЛЬНИЙ, ЕЙФОРИЧНИЙ, ГІПОГЕСТОГНОЗИЧНИЙ ТИПИ
Штойка Х.І…… 181
Секція № 5. **ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИВЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ САМОДЕТЕРМІНАЦІЇ СУБ'ЄКТІВ РІЗНИХ ВИДІВ ДІЯЛЬНОСТІ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ……** 185
ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОГЛЯД НА ПРОБЛЕМИ МОРЯКІВ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19
Волкова О.О., Родіна Н.В…… 185
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ
Дементьєва К.Г., Чикур Л.Д…… 190
РОЛЬ ПЕДАГОГА В ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ДОШКІЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ
Здіховскький А.М…… 194
ФЕНОМЕН ПЕРШОГО ВРАЖЕННЯ У НАУКОВОМУ ПРОФАЙЛІНГУ
Коваль Г.Ш…… 197
СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ГЕНДЕРНОГО АСПЕКТУ АТТИТЮДІВ
Коваль Г.Ш., Боєнко А.П…… 201
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ПРОКУРАТУРИ
Коваль Г.Ш., Дорошенко К.Ю…… 205
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ОСОБИСТОСТІ
Маренич Г.В., Павлик О.М…… 211
ГОТОВНІСТЬ ДО ПРОФЕСІЙНОГО САМОРОЗВИТКУ –

ОСНОВА ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ СПОРТСМЕНІВ
Марійчин А.А…… 214
КРИЗОВІ СТАНИ ТА ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ВНАСЛІДОК ЗМІНИ СОЦІАЛЬНОГО ПОЛОЖЕННЯ ОСОБИСТОСТІ
Оверчук В.А., Лапшова Н.С…… 218
ОСОБИСТІСНА ГОТОВНІСТЬ ПСИХОЛОГА ДО НАДАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ
Пілецький В.С…… 224
ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВИГОРАННЯ СУБ'ЄКТІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
Подшивалкіна В.І., Анікеєнко О.О…… 227
ЗВ'ЯЗОК КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ТА СТРАТЕГІЙ ПОВЕДІНКИ В КОНФЛІКТНИХ СИТУАЦІЯХ
Попова М.В., Подшивалкіна В.І…… 230
ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ ПРОЯВУ ПРОФЕСІЙНОЇ ДЕФОРМАЦІЇ ПРОГРАМІСТІВ
Рум'янцева П.Ю., Оверчук В.А…… 234
ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОНЯТТЯ «КОГНІТИВНИЙ СТИЛЬ»
Старченко В.А., Павлик О.М…… 237
ПАРАДОКСАЛЬНИЙ ОБРАЗ МИСЛЕННЯ СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ
Фурта І.Ю…… 241
ДИСТАНЦИОННАЯ РАБОТА В УСЛОВИЯХ ПАНДЕМИИ
Христова М.Н…… 244
***Секція № 6.* АКТУАЛЬНІ НАПРЯМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ**…… 248
КУЛЬТУРА ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО
Аблов А.Ф…… 249
ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ФАХІВЦЯ З СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ
Андронакі Н.П…… 252
ЗОБРАЖЕННЯ ПРИЙОМНИХ СІМЕЙ У СУЧАСНОМУ КІНОМИСТЕЦТВІ
Бутенко Н.В…… 257
ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ВІКОВОЇ ПСИХОЛОГІЇ

ДЛЯ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 231 СОЦІАЛЬНА РОБОТА
Варнава У.В…….. 260
СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПІДТРИМКА СІМЕЙ, В ЯКИХ ВИХОВУЄТЬСЯ ОСОБА З ІНВАЛІДНІСТЮ В УМОВАХ ГРОМАДСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ
Веретенко Т.Г., Батрак П.В…….. 263
ВПЛИВ НАСИЛЛЯ НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ
Івах І.В., Варнава У.В…… 267
КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА У ЗВ'ЯЗКАХ З ГРОМАДСЬКІСТЮ
Кравець Г.В…….. 270
ФАКТОРИ ПОЗИТИВНОГО ВПЛИВУ НА ПСИХОЛОГІЧНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА
Кременчуцька М.К., Петрасюк Л. О…… 273
АНАЛІЗ ПОТРЕБ МОЛОДІ В ОРГАНІЗАЦІЇ ДОЗВІЛЛЯ
Сергієнко К.С., Кулава К.О…… 276
КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ ІНСТРУМЕНТ ФАХІВЦЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ
Якименко Д.А., Хлівнюк Т.П…… 280
ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА СОЦІАЛЬНУ РОБОТУ
Шаповал А.О., Хлівнюк Т.П…….. 284

Секція 1

СУЧАСНІ ПІДХОДИ В НАДАННІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ЛЮДЯМ В КРИЗОВИХ СИТУАЦІЯХ

ВЛИЯНИЕ ПЕРСПЕКТИВЫ ВОСПРИЯТИЯ ВОСПОМИНАНИЯ АВТОБИОГРАФИЧЕСКОЙ ПАМЯТИ НА РЕЗИЛЬЕНТНОСТЬ ЛИЧНОСТИ В УСЛОВИЯХ ПАНДЕМИИ COVID- 19

Болотова О.Н.
Аспирант кафедры дифференциальной и специальной психологии, ФПСР ОНУ им. И.И.Мечникова
м.Одеса, Україна

Пандемия COVID19 стала травмирующим событием для человечества [4]. Восстановление после переживания травмирующего события отражается в феномене резильентности. Резильентность личности может быть рассматриваема, как способность (Southwick, 2014) процесс (APA, Bonanno, Yehuda, Panter-Brick,2014) [3]; емкость системы (A.Masten,2014) [3]. Наличие резильентности предполагает возможность противостоять (S.Southwick, 2014, Hobfoll.2015), восстановиться (A.Masten, G.Bonanno, 2014), после травмирующего события и продолжать движение вперед (R.Yehuda,2014) [3]. Эмоциональное состояние человека отражается во внутренних характеристиках воспоминаний Автобиографической Памяти (ВХВ АП) [1, 2, 4]. Изменение ВХВ АП- позиции восприятия- меняет эмоциональное состояние и отношение к событию [1, 2, 4]. Основная гипотеза: Изменение позиции восприятия

воспоминания АП с позиции Поле на позицию Наблюдатель [1, 2, 4] дает возможность усилить резильентность личности к травмирующей ситуации COVID-19 (восстановить состояние и продолжить движение вперед). Участники: Опросник заполнен в группе, сформированной из участников он-лайн тренинга n=16, средний возраст=39, 3 (б=1.41 SD = 0.088), пол женский 100%, психологи -50%, психиатры – 6,25%, учителя – 6.25%, прочие профессии – 37,5%. Процедура. Свободный доступ к электронной форме опросника в Google. Предложено вспомнить ситуацию, когда пандемия COVID 19 способствовала созданию негативного состояния и это мешало продвигаться вперед (Сырое воспоминание, далее СВ). На основании СВ участники заполнили 1 часть опросника: 1. ФИО участника 2.Ситуация 3.Время воспоминания 4. Эмоция. 5. Валентность эмоции (-/+) 6.Интенсивность эмоции (1-10) 7. Возможность продвигаться вперед для достижения целей (1 - 10). 8. Перспективу восприятия воспоминания (своими глазами F или со стороны О) [1, 2, 4]. 9. Команда перейти в Позицию Наблюдателя внутри воспоминания (далее, ПН). 10. Эмоция в воспоминании. 11. Валентность эмоции (-/+) 12.Интенсивность эмоции (1-10). 13. Оценить возможность продвигаться вперед для достижения целей теперь (1 -10).

Результаты исследования. Для всех воспоминаний (n=16). Выявлено :1. Изменение Эмоционального репертуара: СВ- Тревога- 6 , страх- 8 , гнев- 2, раздражение- 6,злость- 3, разочарование, неопределенность, негодование, возмущение- 1 раз; ПО- Жалость - 3, Хочется помочь-2, Волнение- 2.Обычная- 1, Прошлое- 2, История, Уверенность в своих силах, Грусть, Злость, Мобилизация, Гордость, Растерянность, Недоумение , Интерес, Смех-1. 2. Изменение валентности воспоминания V с – на + в 62,5% случаев (Таб. 1).

Таблица 1

	n	V(-)%	V(+) %	Ср. Интенс.	Ср. Оц. Возм.
СВ	16	100	0	- 6,125	4, 68
ПН	16	37,5	62,5	0, 75	7, 128

3. Изменение интенсивности эмоции в воспоминании. Средняя интенсивность эмоции в воспоминании имеет существенный сдвиг в сторону восстановления позитивного состояния. Средняя Интенсивность СВ: -6,125 (Moda= -5, Med= -6; б=2,35; SD= 0,618) ; Средняя Интенсивность ПН: 0,75 (Moda= -5, Med= 2; б=4,768; SD=1,192), Критерий Т-Вилкоксона подтвердил интенсивность сдвига в ПН, Тэмп=2, Ткрит=30 ($p \leq 0.05$) =19 ($p \leq 0.01$), Тэмп<Ткрит ($p \leq 0.01$). 3.Изменение Оценки Возможности Продвижения Вперед. Средняя Оценка Возможности Продвижения СВ: 4,687 (Moda= 4, Med= 4; б=2,57; SD= 0,643) ; Средняя Оценка Возможности Продвижения ПН: 7,187 (Moda= 9, Med= 7; б=2,07; SD=0,518),Критерий Т-Вилкоксона подтвердил интенсивность сдвига в ПН, Тэмп=10, Ткрит=21 ($p \leq 0.05$) =12 ($p \leq 0.01$), Тэмп<Ткрит ($p \leq 0.01$)

4. Для воспоминаний, имевших позицию F в СВ, n=12: в СВ Средняя интенсивность эмоции в воспоминании (знак валентности учитывался) имеет существенный сдвиг в сторону восстановления позитивного состояния. Средняя Интенсивность СВ: -6,916 (Moda= -5, Med= -7; б=2,353; SD= 0,68) ; Средняя Интенсивность ПН: 0,25 (Moda= -5, Med= 2; б=5,1; SD=1,47), Критерий Т-Вилкоксона подтвердил интенсивность сдвига в ПН, Тэмп=0, Ткрит=13 ($p \leq 0.05$) =7 ($p \leq 0.01$), Тэмп<Ткрит ($p \leq 0.01$). Средняя Оценка Возможности Продвижения Вперед СВ: 4,5 (Moda= 4, Med= 4; б=2,646; SD= 0,674); Средняя Оценка Возможности

Продвижения Вперед ПН: 5,5 (Moda= 9, Med= 7; б=2,33; SD=0,67),Критерий Т-Вилкоксона подтвердил достоверность сдвига в ПН, Тэмп= 5, Ткрит= 10 (p≤0.05) = 5 (p≤0.01), Тэмп ≤ Ткрит (p≤0.01) (Табл. 2).

Таблица 2

	n	V(-)%	V(+)%	Средн.Интенс	Средн.О.В.
СВ	12	100	0	- 6,916	4,5
ПН	12	41,6	58,4	0,25	5,5

Выводы. Изменение позиции восприятия в негативном воспоминании с позиции поля на позицию Наблюдателя дало возможность изменить эмоциональный репертуар, восстановить состояние и вернуть возможность продвижения вперед, повлияв на резильентность личности к негативному травмирующему событию

Список використаних джерел

1. Болотова О. Види перспектив спогадів в автобіографічній пам'яті. Психологія та соціальна робота. 2019.Т.20.№2(50).С.20-34

2. Болотова О.М. Види Внутрішніх характеристик спогадів автобіографічної пам'яті та їх вплив на переживання досвіду індивідом. Теорія і практика сучасної психології. 2019.Т.2.№ 6.С.159-167

3. Болотова О.М., Кононенко О.И. Резільєнтність особистості, як прояв психичного та психологичного здоров'я. The psychological Health of Personality and society : the challenges of today(Opole, Poland) . 2020.С.41-48

4. Болотова О.М. Тенденции изменения внутренних характеристик воспоминаний Автобиографической памяти в

условиях пандемии COVID 19. Психологічне і соціальне благополуччя особистості в умовах пандемії COVID 19: теорія і практика: матеріали наук.-практ. конф. (м. Одеса, 19 квітня 2021 р) Одеса, 2021. С. 9-13.

УБЕЖДЕНИЯ ИХ ВЛИЯНИЕ НА МЫСЛИ И ПОВЕДЕНИЕ ЧЕЛОВЕКА

Вартова Ю.В.
студентка 1 курсу спеціальності «Психологія»
ФПСР ОНУ імені І.І. Мечникова
м.Одеса, Україна
Доценко О.Ю.
к.психол.н., доцент кафедри диференціальної і спеціальної психології ФПСР ОНУ імені І.І. Мечникова
м.Одеса, Україна

Убеждения представляют собой компонент ценностной системы человека, который формирует и создает наши мысли, слова, поступки. Они определяют то значение, которое мы придаем событиям и лежат в основе мотивации и культуры. Наши убеждения и ценности осуществляют поддерживающее или подавляющее влияние на те или иные способности и формы поведения.

Убеждения так или иначе связаны с вопросиком «почему». По сути убеждения- это суждения или оценки нас самих, других людей или окружающего мира.

В НЛП под «убеждениями» приято понимать тесно взаимосвязанные обобщения относительно:

- причинно-следственных связей, значений, границ;
- окружающего мира, нашего поведения, наших возможностей, нашей идентификации. [1, с.86]

Пример: «Причиной цунами является сдвиг литосферных плит» и «Причиной цунами является гнев

Господа». Эти два утверждения отражают разные убеждения о причинах происходящего вокруг нас. Другим примерами убеждений могут быть такие как:

«Пыльца амброзии вызывает аллергию», «неэтично лгать», «человек не может пробежать один км быстрее, чем за 4 минуты», «я никогда не достигну успеха потому что слишком медлителен», «я несчастна потому что мой супруг меня не ценит»

Убеждения влияют на интерпретацию нами реальности. Убеждения связывают конкретную ценность с какой-либо частью нашего опыта:

- «успех достигается тяжёлым трудом» - связь ценности с определенным видом деятельности «тяжелый труд» и личным качеством «трудолюбие»

- «успех зависит от везения» - связь той же ценности с другим явлением и личным качеством «удачливость»

В зависимости от собственных убеждения человек выбирает разные пути к успеху.

Сточки зрения неврологии убеждения ассоциируются с такими структурами среднего мозга, как лимбическая система и гипоталамус. Лимбическая система связанна с эмоциями и долговременной памятью. Она интегрирует информацию полученную их коры головного мозга, а так же регулирует вегетативную нервную систему. Эта система осуществляет контроль над базовыми функциями организма: сердцебиение, температура тела, расширение зрачка [3, с. 216].

Так как убеждения-это продукты глубинных структур мозга, они вызывают изменения в физиологических процессах организма и отвечают за многие неосознанные реакции. Одним из показателей нашего знания о том что мы действительно верим во что-то, являются определенные реакции нашего организма: «сердце колотится», «кровь кипит», «лицо краснеет», «лицо бледнеет», «голос дрожит», «дух захватывает»; ни одну из этих реакций обычный

человек не может вызвать «по заказу». На этом построен принцип работы детектора лжи: физиологические реакции человека, верящего в то, что он говорит отличается от реакции говорящего ложь, или актера произносящего реплики своего персонажа.

Убеждения так же оказывают сильное влияние в сфере здоровья и целительства (эффект плацебо) так как тесно взаимосвязаны с глубинными физическими реакциями. Убеждения способны запускать «само исполняющиеся программы организма» так как концентрирует внимание человека на фактах обстоятельствах подтверждающих то, во что он верит и игнорирует информацию о противоположном. Так человек, глубоко убежденный в том, что неизлечимо болен, организует свою жизнь и действия вокруг этого убеждения. Эти действия могут отражаться на мелких и часто неосознаваемых решениях. В то же время человек, глубоко верящий в излечимость своей болезни будет принимать другие решения.

Убеждения порождают ожидания, которые воздействуют на глубинные нервные процессы, они способны привести к впечатляющим результатам в сфере физиологии. Примером может послужить случай начала лактации у женщины усыновившей грудного ребенка имевшей глубокое убеждение в то, что мать должна кормит ребёнка грудью.

Важность и влияние убеждений подтвердил еще один эксперимент, в котором группа детей со средним уровнем интеллекта (по результатам тестирования) была произвольно разбита на две равные подгруппы. Одну получил учитель, которому было сказано, что это дети с высоким уровнем интеллекта, а другой учителю сказали, что у него в группе отстающие в развитии дети. Спустя год обе группы прошли повторное тестирование интеллекта. Большинство тех, кому выпало быть «одаренными», набрали больше очков, чем те, кто были в второй группе.

Все эти примеры подтверждают, что убеждения формируют и часть предопределяют уровень нашего интеллекта, здоровья, взаимоотношений, творческих способностей, уровень счастья и успеха.

В таком случае как научиться управлять убеждениями, что бы они перестали управлять нами? Часто они закладываются в детском возрасте под влиянием авторитетных взрослых, общества, средствами массовой информации. В таком возрасте мы еще не осознаем влияние убеждении какие из них выбрать и использовать для эффективной деятельности.

Современные подходы и различные направления психологии в последние время сходятся во мнении о том, что осознавая наши убеждения можно перестроить их ограничивающие влияние и создать новые, которые позволили бы нашему потенциалу выйти за придуманные нами же «границы.

Список использованной литературы

1. Ковалев С.В. НЛП человеческого совершенства. Психотехнологии экстенсивного развития. - М.: Профит Стайл, 2010. - 394 с.

2. Микеда В. П. Био психосоматика – Санкт-Петербург «Образ», 2020. 568с. URLhttp://litvik.ru/15/health_and_sports/236733-vladimir-mikeda-biopsihosomatika-na-osnove-germanskoy-novoy-mediciny-videokurs.html

3. Матвєєв О. В. Справочник клинического психолога Научно-популярное издание – Санкт-Петербург «Свое издательство», 2017. 488 с.

4. Хамер Р.Г. Новая германська медицина – Москва: Книжный мир, 2002. – 457 с. URL https://www.wildberries.ru/catalog/16206596/detail.aspx

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ГЛИНО ТЕРАПІЇ В РОБОТІ ЗІ СПОРТСМЕНАМИ

Гант О.Є.
к.психол. н., доцент кафедри педагогіки та психології,
Харківська державна академія фізичної культури,
м.Харків, Україна

Обґрунтовано теоретичне та практичне використання методу глино терапії при відновлення психічної працездатності спортсменів. Мета нашої роботи - вивчити особливості відновлення психічної працездатності та корекції емоційного вигорання спортсменів під впливом методу глино терапії.

Для реалізації мети й завдань дослідження було проведено психодіагностичне обстеження дітей дошкільного віку. Використовували методику «САН» (методика діагностики самопочуття, активності і настрою) для експрес-оцінки самопочуття, активності і настрою [5].

Для оцінки стану свого самопочуття, активності і настрою спортсменам пропонувалося по 30 пар протилежних характеристик (кожна пара представляє собою шкалу, на якій випробуваний зазначає ступінь вираженості тієї чи іншої характеристики свого стану). До психологічного сеансу глінотерапії спорсмени оцінили рівень свого самопочуття в середньому на 4,68±0,56 балів. Рівень свого настрою на даному етапі спортсмени в середньому оцінили в 5,89±0,50 балів. Тобто ступінь фізіологічної та психологічної комфортності, активності і емоційного фону обстежених спортсменів на всьому етапі обстеження характеризується як сприятливий. Аналіз функціонального стану спортсменів, а саме співвідношення окремих його показників, показав, що перед сеансом гліно терапії у спортсменів має місце суб'єктивно не усвідомлене зниження психічної працездатності. За результатами нашого дослідження, у

обстежених спортсменів показники нервово-психічної стійкості знаходилися на задовільному рівні, що дозволили констатувати у них стан професійного і емоційного вигорання.

На першому етапі глино терапії, проводилося знайомство з глиною, розігрів, ми пропонували взаємодіяти з глиною, не виліплюючи нічого конкретного. Контакт рук з глиною, на цьому етапі роботи, допомагав знизити спортсменам контроль та гіперконтроль.

На наступному етапі ми пропонували спортсменам вже створювати форми та об'єкти з глини. Ці форми носили символічне навантаження, що ми виявити у процесі подальшої роботи. На цьому етапі відбувалося також вербальне опрацювання своїх образів та думок, йшов процес активного усвідомлення заборонених відчуттів, не проговорених раніше слів, думок, стриманих агресивних намірів. Саме на цьому етапі, ми пропонували висказували всі думки, які підіймалися під час процесу роботи з глиною, під час тілесних та сенсорних відчуттів. На останньому етапі, коли виплеск емоційного вербального продукту відбувся, в лотку з глиною з'являтися ландшафти, дерева, будиночки, персонажі, і навіть народжувалися цілі історії.

Висновки. Діагностика актуально стану, після проведення сеансу глино терапії, показала, що середні значення показників «самопочуття», а саме гарного самопочуття, відчуття себе сильним, відчуття повноти сил, у обстежених спортсменів знаходяться на достатньо задовільному рівні. Після інтерференції в полі глини, обстежені спортсмени відзначають себе більш свіжими, більш витривалими.

Перспектива нашої роботи в розробці програми використання методів глино терапії в психологічній роботі зі спортсменами в інваспорті.

Список використаних джерел

1. Вознесенська О.Л. Арт-терапія як засіб психосоціального відновлення особистості. Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки : [Зб. наук. праць] / Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2015. – К. : КНУ імені Тараса Шевченка. – № 3 (29). – С. 40-47.

2. Гант О. Э. Вплив професійного стресу на особистість спортсменів // 1-ї Міжнародної конференції Євразійського наукового розвитку (Відень, Австрія, квітень 2014) – р. 250-255.

3. Гант О.Є. Методи арт-терапії у роботі спортивного психолога. Для студентів психолого-педагогического профиля: методичні рекомендації. – Х.: ХДАФК, 2014. –56 с.

4. Гант О.Є., Малик Я. К. Спортивна діяльність як особливий вид професіонального функціонування людини // Проблеми екстремальної та кризової психології. Вісник Нац. ун-ту цивільного захисту України, 2014. – Вип. 17. – С. 62-73 с.

5. Энциклопедия психодиагностики. Том 2. Психодиагностика взрослых. Самара, 2009. – 704.

ВИВЧЕННЯ ЕМОЦІЙНОСТІ ОСОБИСТОСТІ В СУЧАСНІЙ ПСИХОЛОГІЧНІЙ НАУЦІ

Григоращенко А.В.
аспірант кафедри диференціальної і спеціальної психології,
ФПСР ОНУ імені І.І.Мечникова
м.Одеса, Україна

Психічні стани як науковий феномен мають самостійний статус, але розглядаються в одному розділі з емоціями, внаслідок чого їм приділяється недостатньо уваги. Серед дослідників не існує єдиної точки зору на

феноменологію, механізми функціонування, загальну кількість психічних станів представлених у людини, ступінь їх співвіднесення один з одним. Окрім того, поняття психічних станів часто використовується в різноманітних тлумаченнях, відсутнє їх точне визначення. Залишаються проблематичними й модальні характеристики психічних станів, що ускладнює виявлення їхніх інваріантних характеристик і визначення ролі у процесі розвитку особистості.

Однією з важливих причин наукової дискусії в психології виявляється також складність самого об'єкту дослідження. Психічні стани як будь-який інший об'єкт психологічного аналізу є багатоякісним та багатовимірним явищем, водночас, вони залишаються суто індивідуальними, різноманітними і незавжди піддаються рефлексії. Все це й обумовлює наявність у науковій літературі фрагментарних описів і відсутність єдиної теоретичної концепції психічних станів.

Особливість емоцій на відміну від емоційних станів полягає в тому, що вони виконують роль внутрішніх сигналів, які відображають оцінне особистісне ставлення суб’єкта до ситуації, що складається або може бути у майбутньому, і до своїх проявів у ній.

Важливо підкреслити, що опис психічного стану не може бути повним без вказівки на його емоційні характеристики. На думку Л.В.Кулікова, емоції і стани нерозривно пов'язані, їхня інтегративна функція забезпечує реагування людини як цілісності на поточну ситуацію, на всі дії, спрямовані на неї. До складових психічного стану включені емоційні характеристики, вони тісно взаємозв'язані й виразно виявляються в різних видах діяльності й у властивостях особистості. Емоційні стани – це ті, у яких емоція визначає всю структуру стану, всі його параметри. Це пов'язано з тим, що певна емоція може переживатися суб'єктом на тлі інших, які визначають характеристики стану.

Провідне місце у вивченні психічних станів належить переживанням, пов'язаним зі ставленням особистості до довкілля. Виділення переживання як системоутворюючого фактору особистості дає можливість розглядати саме стан як якісну характеристику психіки особистості. Як зазначав Л.В.Куліков, стани окремих сфер психіки не заперечують принцип цілісності психіки, оскільки організовані за ієрархічним принципом. Їх виділення можливо на тому рівні, на якому можливий поділ психіки на окремі сфери, структури. Так, стани можуть виступати і як форма саморегуляції психіки, і як механізм інтеграції людини як цілісності, тобто єдності духовної, психічної та тілесної організації, і як динаміка психічних процесів, і актуальних особливостей як окремих сфер особистості, так і в цілому. Тобто, будь-який психічний стан є як переживанням, так і діяльністю, що має певне зовнішнє вираження.

Переживання може виступати як початкова одиниця аналізу поняття психічного стану. Б.О.Вяткін, Л.Я.Дорфман розглядали переживання як своєрідний інтегратор психіки, у певний момент дійсності, якому властиві багатоякісність, багатовимірність, багаторівневість. Продукт роботи переживання – це завжди дещо внутрішнє і суб'єктивне: душевна рівновага, спокій, новий сеанс тощо. Процес переживання полягає не тільки в усвідомленні сенсу ситуації, а в пошуках, у творенні нових смислів. Специфіка діяльності смислоутворення полягає в усвідомленні неможливості жити, реалізувати себе так, як раніше, і в пошуку нових можливостей самореалізації, боротьба проти цієї неможливості за створення ситуації можливості реалізації життєвих потреб і є переживанням. Процес переживання – це процес, спрямований на забезпечення психологічної можливості реалізації задумів і задоволення потреб.

Психотравмуюче переживання – це стан, що сильно впливає на особистість через висловлення, тривалість або повторюваність (стан незадоволення, нудьги, пригнічення,

тривоги, страху, неспокою, невпевненості, безпорадності, емоційної напруженості, а також складні сукупності станів, які виникають при наявності внутрішнього конфлікту, зіткнення індивіда з непомірними перешкодами і труднощами). Важливе місце при вивченні психічної травми посідає поняття патогенної ситуації – сукупності чинників, що безпосередньо зумовлюють психотравмуючі переживання. Б.Г.Ананьєв підкреслював, що у процесі розвитку емоційної сфери людини можна виділити декілька етапів, які залежать від соціальних зв'язків особистості.

Таким чином, психічні стани розглядаються в сучасній психології як цілісна характеристика психічної діяльності суб’єкта за певний час, що характеризується своєрідністю протікання психічних процесів і залежить від відображення предметів і явищ довкілля та попередніх станів і психічних властивостей особистості. Психічні стани характеризуються єдністю переживань і діяльності, тобто це не лише внутрішні процеси, вони виявляються в зовнішніх діях людини, які активізують протікання всієї діяльності.

Список використаних джерел

1. Ганзен В.А., Юрченко В.Н.Систематика психических состояний человека // Вестник ЛГУ. Л., 1991. Сер.6.; Вып.1. С.47–55.

2. Селье Г. Стресс без дистресса: пер. с анг. А.Н. Лука, И.С. Хорол. М. : Прогресс, 1982. 127 с. Библиогр. : с. 112–118.

3. Психические состояния / сост. и общая редакция Л.В.Куликова. – СПб: Издательство «Питер», 2000. – 512 с.

27

PSYCHOTHERAPY IN PANDEMIC TIME. SUGEGSTIBILITY

Dimitrov G.D.
Master's degree (Ma), "St. Cyril and St. Methodius" University of Veliko Tarnovo, doctoral student
Veliko Turnovo, Bulgaria

Nowadays, we are going through a challenging, pandemic time. We have been bombarded every day, by all media (TV, radio, newspapers, Facebook, Instagram and etc.) with news related to Covid. Not rarely the provided information contradicts to each other and we, the audience are unclear and confused what measures to abide by and how everyone's social live is going to continue further.

In an attempt to avoid further increasing of number of ill people, most of the contemporary businesses and education have been provided currently online. However, from my direct observations as an inpatient psychologist in a UK hospital I can confirm that there is a huge, negative impact on the people's mental health condition. A main reason for its deteriorating seems to be the unclear picture as mentioned above. As a result, the individual's needs of security (according to the Maslow's pyramid) get deprived and the individuals feel anxious and distressed at a high extent up to experiencing depression and other mental health illnesses.

Each psychotherapeutic treatment starts with the first point of contact established by the client. After expressing what kind of support they need we, the professionals may provide some general, brief information about our services and how they can be applied to the particular case. Afterwards, the first real session is crucial as it gives me the opportunity to obtain more vivid picture (often tough) of the story (incl. not only current part but also details from the past plus expectations, aims and etc.). This is the main point when a therapeutic relationship starts building up. In

most occasions our clients need to go into significant detail in terms of their condition so it may take time before going into the further stages. Certainly, there are cases when I was not able to help to as they seemed to be mostly medical rather than clear psychological ones. Then I honestly and respectfully drawn up my professional limits clarifying those the person looking for help.

Of course there are many psychotherapeutic approaches today based on different modalities. Among those are cognitive / dialectical – behavioural approaches, mindfulness, psychoanalysis and etc. and each psychotherapist choses which one to rely on in their professional work. However, since the pandemic started there is a stable tendency mostly online sessions to be used. Now, there are many social platforms offering such opportunities – Zoom, Microsoft Teams, Go To Meeting, Skype, Google Meet and others. So, I personally believe that the whole format of psychotherapeutic practice is going to move into a different way of being delivered. Its previous style – when the client needs to be physically presented at the same environment together with their psychotherapists is going to be considered mostly as an exception.

When it comes to how much a psychotherapeutic session may be effective, there are a lot of factors that need to be taken into account. Some of those are how much the client is motivated to look for help and what needs they need to be responded to, how professionally prepared the psychotherapist is, how good rapport is going to be established and etc. There is also a very important element of the whole process, an individual characteristic – suggestibility. From my practical experience through the years, most of the people wrongly accept the suggestibility as part of a process of hypnosis when as it is believed, the individuals non critically accept any suggestions coming from outside. However, there is not always a correlation between both as we consider the suggestibility as general readiness to accept any suggestions. We can have suggestions without hypnosis. Examples of ones are when we follow instructions from authorities (government and

etc.), the popular placebo effect, the advertisements (on the TV, newspapers and etc.).

Reference

1. American Psychiatric Association (1981) The Collected Papers of Milton H. Erickson on Hypnosis, American Journal of Psychiatry - Vol.IV

2. Bernheim, H (1884) De la Suggestion dans l'État Hypnotique et dans l'État de Veille", Paris (Hypnosis & Suggestion in Psychotherapy)

3. Boyne, G., (1985) Transforming Therapy. Westwood Publishing., pp.380-381

4. British Medical Association. (1955) Medical use of hypnosis. British Medical Journal

5. Campbell P. (2001). Hypnosis: Swedish journal of hypnosis in psychotherapy and psychosomatic medicine, №2 Vol XXVIII

6. Elman, D., (1978) Hypnotherapy, Westwood Pub

7. Gilligan, S. (1987) Therapeutic Trances: The Cooperation Principle in Ericksonian Hypnotherapy

8. Hull, C. L. (1933). Hypnosis and suggestibility: An experimental approach. New York: Appleton-Century Crofts

9. Spiegel, D.; Loewenstein, R. J.; Lewis-Fernández, R.; Sar, V.; Simeon, D.; Vermetten, E.; Cardeña, E.; Dell, P. F. (2011). Dissociative disorders in DSM-5. Depression and Anxiety

МЕТОДИ РОБОТИ З ТРИВОГОЮ І СТРАХОМ В СУЧАСНИХ УМОВАХ В УКРАЇНІ

Кіпаренко О.Л.
аспірантка кафедри спеціальної та диференціальної психології, ФПСР ОНУ імені І.І. Мечникова
м.Одеса, Україна
Кременчуцька М.К.
к.психол.н., доцент кафедри спеціальної та диференціальної психології, ФПСР ОНУ імені І.І. Мечникова,
м.Одеса, Україна

Страх і тривога є дуже поширеними емоціями, які супроводжують життя людей у різних ситуаціях. Це негативні переживання, вони можуть суттєво знижувати якість життя людини та негативно впливати на ефективність її діяльності.

Соціологічна група "Рейтинг" провела опитування 1600 українців у січні 2021 року на тему рівня тривожності, депресії та втоми.

Результати показують поступове погіршення психоемоційного стану із віком. У групі 60+ яскраво виражені ознаки депресії, розладів сну та втоми. Причинами є особливості вікової фізіології, страх за власне здоров'я, а також сприйняття ними навколишньої ситуації, особливо під час пандемії. Слід зазначити, що у молодих людей негативні стани виражені менше. Причинами соціологи називають їх здатність швидше адаптуватися до змін, гнучкості поведінки та кращим станом здоров'я.

У динаміці в порівнянні з весною 2020 року спостерігається зниження рівня всіх негативних емоційних станів серед молодої вікової категорії та людей середніх років. У той самий час серед найстаріших незначне поліпшення спостерігається лише за показником втоми. Натомість інші негативні емоційні стани у цій віковій групі

надалі залишаються на відносно високому рівні, що пояснюється складністю прийняття змін та ризиками їхнього здоров'я та життя.

Дані, наведені в дослідженні, свідчать про необхідність соціальної роботи у напрямку зниження рівня тривожності насамперед літніх українців.

На даний момент робота з рівнем тривожності та різними страхами очно практично неможлива через обмеження через пандемію. Формат онлайн зустрічей також має свої обмеження і не всі методи тут підійдуть.

Одним з найефективніших методів подолання тривоги може бути когнітивно-поведінковий підхід. Метою такої роботи буде управління тривогою, зниження схильності до виникнення та прояву стресових емоцій, таких як страх, роздратування, гнів. Також необхідно навчити людину покращити здатність відчувати та витримувати ці такі емоції.

Методами КПТ-терапії можна опрацювати все це як в індивідуальному порядку, так і в групі в дистанційному форматі.

Тут буде ефективна терапевтична програма Суїн та Річардсон "Навчання управлінню тривогою" (Anxiety management training).

Програма досить проста і пацієнт відносно швидко вчиться розпізнавати симптоми тривоги та тренувати способи, за допомогою яких можна на них вплинути.

Етап програми:

1. Зіставлення ситуації та збудників занепокоєння.
2. Розслаблення м'язів та контроль дихання.
3. Поступовий вплив лякаючих ситуацій.
4. Модифікація думок, що викликають занепокоєння.

Метод нескладний навчання психологів і фахівців допомагають професій й у результаті роботи пацієнт самостійно навчиться справлятися як із ознаками тривоги, і з різними, зокрема майбутніми ситуаціями, яких він побоювався і уникав.

Список використаних джерел

1. Марута Н. О., Лінська К. І. Сучасні напрямки у розробці інструментів для об'єктивної діагностики афективних розладів (огляд літератури). Український вісник психоневрології. 2018. №. 26, вип. 1. С. 110-115.

2.Ткалич М. Психоемоційний стан українців на карантині:січень 2021. Режим доступу https://ratinggroup.ua/research/ukraine/

3.Прашко Я и др. Когнитивно-бихевиоральная терапия психических расстройств. М: Институт общегуманитарных исследований, 2015. 312 с.

4.Beck A.T., Epstein N., Brown G., Steer R.A. An inventory for measuring clinical anxiety: Psychometric properties. Journal of Consulting and Clinical Psychology.V.56. №6. 1988. Pp.893–897.

КАТЕГОРІЯ «СУБ'ЄКТНОСТІ» В СУЧАСНІЙ ПСИХОЛОГІЧНІЙ НАУЦІ

Кононенко О.І.
д.психол.н., професор кафедри диференціальної і спеціальної психології ФПСР, ОНУ імені І.І. Мечникова
м.Одеса, Україна

В узагальненій формі проблема людини як суб'єкта власної діяльності та життєдіяльності, здібного цілеспрямовано перетворювати об'єктивну дійсність та здійснювати творчий саморозвиток, чітко заявлена у вітчизняній психології. Природно, що розвинений та досить розповсюджений в психологічній науці суб'єктний підхід до задач, які вирішуються різними дослідниками, не є випадковим. При всій складності, суб'єктна тенденція дозволяє наповнювати глибоким психологічним змістом та

концептуально осмислювати безліч наукових фактів і тенденцій. Суб'єктні можливості та здібності людини все більше враховуються та використовуються як підстави щодо побудови логіки наукового дослідження, при інтерпретації емпіричних даних, при плануванні корекційної роботи тощо. Відповідно до цього різні методологічні підходи все більше отримують глибоке психологічне наповнення.

Одним з найбільш загальних та суттєвих проявів суб'єктності особистості є її довільна усвідомлена активність, яка забезпечує досягнення поставлених цілей. Поняття «суб'єкт» відбиває, в першу чергу, активне, діяльнісне тло людини, реалізація якого створює умови щодо здійснення відносин з оточуючою реальністю. На наш погляд, не випадково, при змістовному аналізі суб'єктних характеристик особистості (особливо в контексті будь-якої конкретної психологічної проблеми) йдеться про людину як суб'єкт діяльності, соціальної поведінки, спілкування, вчинку, саморозвитку тощо, тобто про суб'єкт певної усвідомленної цілеспрямованої активності, яка має для неї певний зміст і відносно якої людина виступає в ролі активної сторони.

Для вирішення всіх задач та закономірностей феномену суб'єктності найбільш ємним та продуктивним виступає системно-функціональний підхід, який дозволяє виділити основні функціональні структурні компоненти, які реалізують повноцінний процес саморегуляції суб'єкта. До них відносяться: 1) ціль діяльності, прийнята суб'єктом (виконує загальну системостворюючу функцію), 2) суб'єктивна модель значущих умов (відображає комплекс зовнішніх та внутрішніх умов активні, врахування яких сам суб'єкт вважає необхідним), 3) програма виконавчих дій (в цьому разі суб'єкт здійснює регуляторну функцію побудови та створення конкретної програми дій), 4) система суб'єктивних критеріїв досягнення цілі (виконує функцію конкретизації та уточнення вихідної форми та змісту цілі), 5)

контроль та оцінка реальних результатів (це регуляротний компонент, який виконує функцію оцінки поточних та кінцевих результатів), 6) рішення про корекцію системи саморегулювання (основна функція відображена у назві).

Концептуальне дослідження суб'єктності в межах системно-функціонального підходу дозволяє відслідити особливості представленості та продовження суб'єкту в інших людях та в самому собі. На думку В.А. Петровського саме віртуальна, «відображена» та повернена суб'єктність реалізує тенденцію особистості до більш глибокого оціночного ставлення до себе та інших в усіх різноманітних динамічних зв'язках.

Принципово новим в підході до вивчення різних форм суб'єктності є, на наш погляд, генетичний підхід С.Д. Максименка, основою якого виступає реалізація провідних принципів, а саме: аналізу за одиницями, історизму (єдності генетичної та експериментальної ліній), системності (цілісного розгляду психологічних утворень), проектування. Процес становлення суб'єктності, на думку С.Д. Максименка, опосередковується і культурним (зовнішнім) контекстом, і особистісним (внутрішнім). Вважаємо за необхідне підкреслити, що ідеї С.Д. Максименка, втілені в даний теоретико-методологічний концепт, є продовженням та сучасним розвиненням ідей Г.С. Костюка, який вважав, що невід'ємною частиною суб'єкта виступає його саморух, самоактивність, саморозгортання, тобто дуже близько підійшов до глибинного розуміння феномену суб'єктності, але лише генетичний підхід дозволив виокремити всі рушійні сили цього психологічного явища.

Сучасна українська психологічна школа певною мірою структурувала простір психічного життя людини і інстанція «суб'єкт» займає в ньому не останнє місце. Зокрема, в межах генетичного підходу виникають значущі для психології питання, а саме, чи існує суб'єктне розмежування на «я» та «моє» з ранніх етапів онтогенезу, чи його виникнення

приходиться на більш пізні етапи, пов'язані з розвитком самосвідомості та ін. Тобто, на думку В.А. Татенко, тільки генетичний підхід дозволяє розв'язати важливішу методологічну проблему внутрішньої детермінації розвитку на досвідомій його фазі і на рівні несвідомого взагалі, а також про інстанцію, яка цей розвиток регулює.

В цьому ж напрямку є цікавою авторська ідея Е.Л. Носенко щодо концептуалізації феноменів суб'єктності та емоційного інтелекту в контексті єдності зовнішнього та внутрішнього щодо детермінації психічного. Ця наукова ідея реалізається автором на засадах генетичного та системного підходів і відображає міру розумності ставлення людини до світу, до інших та до себе як суб'єкту життєдіяльності, а особлива роль емоційного інтелекту пов'язується зі спроможністю суб'єкта адекватно розпізнавати витоки власних емоцій та емоцій інших людей, здійснювати на цьому підгрунті самоконтроль, підтримувати адекватні стосунки з оточуючими, мотивувати власну діяльність, оцінювати себе, виявляти наполегливість у цілеполяганні та реалізації поставлених цілей. В межах нашого теоретико-емпіричного дослідження емоційно-оціночного ставлення особистості до себе поняття про емоційний інтелект є корисним та системоутворюючим, оскільки дозволяє опанувати такими феноменами як самоконтроль, самомотивування, самооцінювання тощо.

Таким чином, ми бачимо, що різноманіття наукових підходів до вивчення феномену суб'єктності не тільки не створює перепон щодо диференціації та спеціалізації теоретичних та дослідницьких задач і напрямів у психології, але й одночасно виступає фактором реалізації методологічних, концептуально-теоретичних, предметно-змістовних та інших внутрішньопсихологічних зв'язків, надає додаткові можливості щодо поглиблення уявлень про перспективи та можливості особистості у суб'єкт-суб'єктних та суб'єкт-об'єктних системах.

Література

1. Велитченко Л.К.Структура субъектности //Наука і освіта. - №6-7, 2004. – С.38-39.

2. Конопкин О.А. Психическая саморегуляция произвольной активности человека (структурно-функциональный аспект)//Вопросы психологии, 1995. - №1. – С.5-12.

3. Максименко С.Д. Основи генетичної психології: Навчальний посібник. – К.: НПЦ Перспектива, 1998. – 220 с.

4. Nosenko E. L., Nosenko D. V.Маршрути до щастя як особистісні ресурси якості життя Вісник Дніпропетровського університету Серія психологія 23(9/1).June 2017 DOI: 10.15421/101702

5. Татенко В.А. Про «егологічний генезис» у Е.Гуссерля та проблему суб'єктних перетворень психіки в онтогенезі //Психологія і суспільство. – 2004. - № 4. – С.13-37.

FEATURES OF PSYCHOTHERAPY IN ONLINE FORMAT DURING THE COVID-19 PANDEMIC

Kologryvova N.M.
Senior Lecturer and Postgraduate Student, Candidate of Psychological Sciences of the FPSW,
Odessa I.I. Mechnikov National University
Smokova L.S.
Associate Professor of the Department of Practical and Clinical Psychology of the FPSW,
Odessa I.I. Mechnikov National University

The Covid-19 pandemic has pushed all consultants who lead groups to start thinking about the possibility of conducting groups online. Online psychotherapy is not the newest method of

assistance, because telephone assistance has existed for over 30 years, and there is real contact between the client and the psychologist. And for a certain category of clients, this format is even better than face-to-face meetings (people with disabilities, cancer patients, people with severe self-doubt, deep introverts, clients with various anxiety disorders, claustrophobia, etc.), and this type of help blurs the geographical boundaries between client and psychotherapist. But Internet interaction, in our opinion, requires discussion and adoption of certain rules and formats, which must be discussed in the professional communities of psychologists and therapists. In order to competently and competently work in this direction, each practitioner must undergo appropriate training and receive supervision to develop their competence in online therapy.

In a pandemic situation where there is a lot of anxiety, when people are forced to work from home and are more lonely than ever before, group therapy can do a lot for people's mental health. And if it is impossible to conduct face-to-face groups, then it is difficult to switch to the online format only because of distrust of oneself, because of the uncertainty that it will turn out in the same way as with face-to-face meetings. The most important thought that should support us is that people really need help, and at this time it can be provided in an online format.

The emerging problems and risks in working online with a group, when it is sometimes more difficult for participants to feel like a part of the group and to feel other members of the group, as well as various technical difficulties and new difficulties with confidentiality, just need to be discussed and resolved. For example, to attract participants to be more involved in the group process, you need to approve special rules: participate with the included video, do not combine the group with other activities, etc. To ensure confidentiality, you need to agree with the participants that you cannot write down, take screenshots of the screen and upload, publish the group's materials.

This way you can make new decisions for all group rules. And, in accordance with the changed rules, organize a group process so that all participants are involved in the work. Of course, this requires additional efforts from the facilitator through special exercises and games and a more dynamic style of leading the group. For example, the presenter does not wait for everyone to speak, but asks each speaker to pass the move to another member of the group or asks everyone in order.

Group cohesion is one of the core values of group influence; it is more difficult to achieve this online than in face-to-face format. The moderator needs to help the participants tune in, feel each other, which is possible, for example, through joint sociometric exercises. Help express accumulated feelings, for example, by continuing different phrases, etc.

The therapeutic effects of group psychotherapy depend on emotional attachment to other participants. To solve this problem, the leader needs to create a reality in which it will be possible for the participants to interact with each other, to do something together.

To conduct remote forms of work, a specialist needs not only knowledge of organizing and conducting group work, but ideas about various technical support tools, skills in platforms, social networks that will allow participants to freely interact and present their materials.

In conclusion, I would like to note that many people during the pandemic have discovered the possibilities of remote psychological assistance and its availability.

Remote psychological assistance to people in quarantine and specialists working in the quarantine zone significantly reduces the level of distress and its consequences.

Reference

1. Vasilyeva I.A., Osipova E.M., Petrova N.N. Psychological aspects of the application of information technologies // Questions of psychology. - 2002.- No. 3.

2. Kruger R., Treatment with psychodrama. Theory and practice. - M.: Independent firm "Class", 2017. - 720 p.

3. Kornienko P. Specificity of online work with a psychological group - URL: https://psychotherapy-lab.ru/wiki/PG14 Specificity of online work with a psychological group.

4. Brooks S.K., Webster R.K., Smith L.E. et al. The psychological impact of quarantine and how to reduce it: rapid review of the evidence. − Lancet. – 2020. − 395(10227). – P. 912-920.

ПІДХОДИ ТА МОДЕЛІ В ІНДИВІДУАЛЬНІЙ СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ З ЛЮДЬМИ В СИТУАЦІЇ РИЗИКУ

Красимира Петрова Колева-Минева
доктор на психологическите науки, професор в Катедра «Психология» ВТУ «Св.св. Кирил и Методий» гр.Велико Търново, България

Подходите и моделите са основополагащото звено в методология на социалната работа и по-специално – на социалната работа с индивидуален случай. Подходите в социалната работа по случай, от позицията на същността, целите и характера й, са следните:

1. Рефлексивно-терапевтичен подход, който определя социалната работа като форма на социална интервенция, която насърчава всяка от социалните институции, организации и системи да отделят специално внимание на личността, на осъзнаването на Аз-а, на качествата и способностите на всеки клиент и на тази основа – да зачитат правата и достойнството му, да насърчават стремежите му за самоизява и реализация. Основната задача на помагащия е да се разкрие колкото е възможно повече лични качества на

клиента, да го стимулира да ги приеме, да формира у него позитивна самооценка, и на тази база – да му помогне да развие умения за междуличностно общуване, саморегулация на емоционално-поведенческата сфера, което е предпоставка за пълноценното разгръщане на личността на клиента. [1]

2. Индивидуално–реформистки подход, според който същността на социалната работа е алтруизмът, разбиран като доброволческа работа в общността, за семейството, за индивида. Изхожда се от нагласата на хората да си помагат взаимно, да се подкрепят, да променят средата към по-благоприятна, да се използват ресурсите на общността, близкото и по-далечното обкръжение, в т.ч. и семейството. Казано по друг начин, това е активизиране на семейния и общностния ресурс в подкрепа на личността в нужда, в риск. Този подход е добре приет в малцинствените общности, а също така и в затворени социални групи.

3. Социалистическо-радикален подход – основата на този подход е промяната в социума, в оптимизирането на социалните промени, политики, в подобряването на социалните ресурси на местно и държавническо равнище, като предпоставка за адекватна интеграция на личността в едно по-справедливо общество, приобщаване към новите ценности и изграждане на нов тип отношения „индивид-среда“. [1]

Така представени подходите в индивидуалната социална работа са твърде общи, но те задават само рамката, философията на помагащия процес и се конкретизират в методи, техники, технологии на работа с клиентите.

Моделите в индивидуална социална работа са образците, схемите, определящи взаимодействието „клиент-помагащ“, като тук правим уговорката, че се спираме само на онези, които имат отношение към работата по индивидуален случай.

1. Интеракционен модел. Свързваме го преди всичко с името на Л.Шулман, при все че не той е неговият автор, но в

цялата си книга „Изкуството да се помага на индивиди, семейства и групи“, той е заема централно място. Определя се от равноправието, изследователската съвместна работа между клиент и социален работник, при спазване на основните принципи за зачитане на клиента, разбиране, изграждане на доверие, приемане, емпатия и т.н. Процесът на съвместна работа е между двама субекти, тоест, наличие на субект-субектна връзка между активно участващите в помагащия процес, като клиентът, подобно на социалния работник, подхожда към проблема си, като към научноизследователска работа. В него човекът, който се нуждае от помощ се приема като личност, която има собствен енергиен ресурс, приема собствени задачи и се изявява като субект в подпомагащия процес. Социалният работник, от своя страна, се оценява също като субект със собствена индивидуалност, детерминирана от такива характеристики като манталитет, компетентност, социален статус и др. Като резултат – и помагащият, и клиентът израстват, развиват потенциала си, учат се и си помагат взаимно. [2]

2. Медицински модел. Той е структуриран около разбирането, че клиентът е безпомощно същество, което трябва да бъде наставлявано, съветвано, да се постави диагноза на наличния проблем и да се „предпишат„ стъпки, конкретни действия и форми на контрол при изпълнение на плана, разработен без участието на клиента. Това може да се определи като потисничество и формиране на зависимост от страна на социалния работник спрямо клиента, предизвиква съпротивите и защитите на клиента, поставя го в позицията на пасивен изпълнител на нечии нареждания и ограничава възможността му да се превърне в автономна личност. От съвременна гледна точка, този модел се определя като архаичен, въпреки че има своите последователи и днес.

3. Моделът на „практика-изследовател”. Този модел разчита на развитите аналитични способности на помагащия, подкрепени с достатъчно сериозен опит и с отлична

теоретична подготовка. Същността му се определя от умението на социалния работник да преценява адекватно социалната ситуация около клиента и да прогнозира промени в личността му и да извършва своевременни корекции в плана за развитие на клиента, провокирани от промените в неговата жизнена реалност. Може да се каже, че това е модел, който включва целия арсенал от професионални знания и умения на социалния работник, съобразно променящите се потребности на клиента. [1]

Без да се отрича който и да е подход и модел, можем да твърдим, че в съвременната индивидуалната социална работа, ориентирана към клиента, прилагаме еклектиката - в името на повишаване личностното и социалното благополучие на личността.

Список використаних джерел

1. Дерижан Ицка. Технология на социалната работа с деца. Благоевград: Университетско издателство, „Неофит Рилски“, 2001, с.11-13

2. Шулман.Л. Изкуството да се помага на индивиди, семейства и групи. София: Фондация „Невронауки и поведение“, 1994, с. 24-30

ДИСФУНКЦІОНАЛЬНИЙ ПРОЯВ ПЕРФЕКЦІОНІЗМУ В ХАРЧОВІЙ ПОВЕДІНЦІ

Сіроткіна Г.А.
магістр 2-го року навчання спеціальність 053 «Психологія»,
ФПСР ОНУ ім. І.І. Мечникова
м.Одеса, Україна

Постановка проблеми. Харчова поведінка - це загальний термін, який використовується для позначення системи активностей, спрямованих на задоволення потреби

людини в їжі. Потреба в їжі - одна з біологічних потреб, яка спрямована на підтримання гомеостазу. Однак у сучасної людини прийом їжі набуває додаткового символічного змісту, стає тісно пов'язаний з процесами ідентифікації, самовираження, комунікації тощо. При цьому символічні функції прийому їжі часто починають переважати над первинними біологічними, що може призвести до неадаптивної харчової поведінки.

Розлади харчової поведінки, подібно до більшості інших психічних розладів, визначаються багатьма чинниками. До біологічних чинників ризику відносяться особливості біохімічних процесів в організмі. Крім біологічних виділяються соціокультурні чинники. Одним з важливих чинників у зростанні кількості випадків порушення харчової поведінки є уявлення суспільства про ідеали тіла, що тиражуються в масовій культурі [3]. Однак все ж вирішальними факторами, що впливають на формування харчової поведінки, є психологічні фактори. В цій статті ми розглянемо роль перфекціонізму як основного психологічного чинника, який може спричинити розлади харчової поведінки.

Виклад основного матеріалу. Перфекціонізм задає певний ритм життєдіяльності сучасної людини, визначає стиль, якість і швидкість її соціальної активності, а також детермінує емоційну сферу особистості Перфекціонізм передбачає переслідування і точне дотримання завищених особистісних стандартів, а також залежність самооцінки від успішності досягнення цих стандартів. Перфекціонізм може бути як адаптивним, так і дисфункціональним [4].

На окрему увагу заслуговує феномен фізичного перфекціонізму, описаний Холмогоровою А. Б. Під цим терміном розуміється «система особистісних переконань і установок, пов'язаних зі своїм зовнішнім виглядом: підвищена заклопотаність і незадоволеність своєю зовнішністю, прагнення до відповідності високим стандартам

тіла, до досягнення найкращих результатів в боротьбі за ідеальну фігуру, а також хворобливе ставлення до будь-яких критичних зауважень щодо зовнішнього вигляду» [5, с. 2].

У численних дослідженнях було виявлено, що перфекціонізм є одним з найважливіших факторів в етіології порушень харчової поведінки, особливо нервової анорексії та нервової булімії. Наприклад, пацієнтки з нервовою анорексією пред'являють недосяжні вимоги по відношенню до своєї зовнішності, і, не досягаючи очікуваних результатів, піддають самооцінку значної фрустрації. Пацієнтки з нервовою булімією використовують дихотомічне мислення в оцінці себе і оточення. У дослідженні, проведеному Праттом В., було виявлено, що пацієнтки з компульсивним переїданням так само, як і пацієнтки з нервовою булімією, мають високий ступінь прояву перфекціоністських рис. Деякі дослідники звернули увагу на вивчення механізму, що пов'язує перфекціонізм і порушення харчової поведінки. Так, Браун А. разом з колегами виявили, що подібним механізмом, що опосередковує зв'язок між перфекціонізмом як особистісною рисою і симптомами порушень харчової поведінки, є суворе дотримання правил з прийому їжі [2, с. 46-47].

Шеррі разом з колегами з метою вивчення зв'язку перфекціонізму і ризику харчових розладів серед студенток використовували шкалу «Перфекціонізм» опитувальника EDI-2 і тест харчових установок EAT-26. Вони виявили, що високі значення за шкалою «Перфекціонізм» пов'язані з високим балом за EAT-26 і його субшкалами. В аналогічному дослідженні, але з використанням іншої методики оцінки рівня перфекціонізму, був виявлений зв'язок між перфекціонізмом, сумарним балом по EAT-26 і його шкалою «Захоплення дієтами» [2, с. 47]. Перфекціонізм не тільки підвищує ризик формування симптомів порушень харчової поведінки, але також є фактором, що підтримує такі порушення [6]. Так, в одному дослідженні було показано, що

пацієнтки з нервовою анорексією, що володіють вираженими перфекціоністськими рисами особистості, характеризувалися несприятливим прогнозом в плані одужання, як це було виявлено через 5-10 років після первинного обстеження. Також встановлений взаємозв'язок між перфекціонізмом і різними формами компенсаторної поведінки (очищення за допомогою клізми, індукована блювота, інтенсивні фізичні навантаження та ін.) серед дівчат юнацького віку. Виявилося, що дівчата, які володіють перфекціоністськими рисами особистості, використовують описані способи поведінки значно частіше, ніж їх однолітки, які не володіють вираженим перфекціонізмом [2, с. 48].

Висновки. Перфекціонізм особистості в своєму дисфункціональному прояві є одним з найважливіших факторів в етіології порушень харчової поведінки. Численні дослідження довели наявність перфекціоністських рис у особистостей з харчовими розладами, взаємозв'язок між перфекціонізмом і різними формами компенсаторної поведінки, а також наявність механізмів, що опосередковують зв'язок між перфекціонізмом як особистісною рисою і симптомами порушень харчової поведінки. Раннє виявлення перфекціоністських рис у особистостей з високим ризиком формування розладів харчової поведінки, може сприятливо впливати на перебіг і результат захворювання, а також відігравати важливу роль в розробці профілактичних програм щодо запобігання розвитку симптомів порушеної харчової поведінки.

Список використаних джерел

1. Грачева И.И. Адаптация методики «Многомерная шкала перфекционизма» П. Хьюитта и Г. Флетта // Психологический журнал. -2006. - Т. 27, № 6. - С. 73-80.

2. Дурнева М. Ю. Формирование отношения к телу и пищевого поведения у девушек подросткового и юношеского

возраста: дис. кандидата психологических наук: 19.00.13. - Москва, 2014. - 175 с.

3. Каплан Г. Клиническая психиатрия / Г. Каплан, Дж. Сэдок. - М., «Медицина», 1994. - Т.1. - 672 с.

4. Кононенко О.І. Специфічні особливості патологічних проявів перфекціонізму особистості // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Психологічні науки. – Вип. 128. – Чернігів : ЧНПУ ім. Т.Г. Шевченка, 2015. – С. 131-135.

5. Холмогорова А.Б. Физический перфекционизм как фактор расстройств аффективного спектра в современной культуре [Электронный ресурс] / А. Б. Холмогорова, А. А. Дадеко // Медицинская психология в России: электронный научный журнал. - 2010. - № 3. Режим доступа: http:// medpsy.ru.

6. Brown A. Disordered eating, perfectionism, and food rules / A. Brown, K. Parman, D. Rudat, L. Craighead // Eating Behaviors. - 2012. - №13.- P. 347-353.

Секція № 2

СОЦІОКУЛЬТУРНІ ТА ЕТНІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ, РОЗВИТКУ ТА АДАПТАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

ГЕНДЕРНІ ВІДМІННОСТІ В ПРОЯВІ АГРЕСИВНОСТІ У ПІДЛІТКІВ

Архипова Т. М.
аспірантка кафедри практичної та клінічної психології,
ФПСР ОНУ імені І.І.Мечникова
м.Одеса, Україна
Псядло Е.М.
д.біол. н., професор, завідувач кафедри практичної та
клінічної психології, ФПСР ОНУ імені І.І.Мечникова
м.Одеса, Україна

Проблема агресивності є однією з актуальніших, тому для розвитку нашого суспільства метою має бути формування активного зростаючого покоління з чіткою позицією, покоління, яке проявлятиме свою волю не агресивно - толерантно. Для вирішення цієї важливої проблеми психолого-педагогічні науки відводять особливу роль експериментальним дослідженням, які спрямовані на пошук шляхів зменшення або уникнення проявів агресії у сучасної молоді. Виникає потреба у розпізнаванні та дослідженні реальних психологічних причин, механізмів, умов, за яких воно виникає, його формування та засвоєння. Згідно з лонгітюдними дослідженнями, проведеними за кордоном, він досить стабільний з часом і демонструє сильну тенденцію в 40-50% переростання в підлітковому віці в стійку делінквентну поведінку [1].

До участі в дослідженні взято групу підлітків 10-11 класів ЗОШ №9 м. Подільськ. Обсяг вибірки становив 80 осіб: 40 дівчат і 40 хлопчиків. Вік респондентів: 15-16 років. Дослідження проводилося за допомогою методик А. Басса - А. Дарки та Л. Г. Почебут. Ми припустили, що агресивна поведінка респондентів - хлопців і дівчат може бути різною. Таким чином, метою дослідження було визначення гендерних особливостей агресивної поведінки За результатами дослідження, хлопчики частіше вживають фізичну агресію, а дівчата - вербальну, але у більшості (55-65%) респонденти мають середні показники фізичної агресії. Високі показники фізичної агресії у хлопців за всіма методами мають 30-40% респондентів, і лише 5-10% дівчат [4]. Але вербальна агресія високого рівня спостерігається у 60% дівчат. За допомогою критерія r– Пірсона нами було проведено кореляційний аналіз. Виявлено статистично значущий зворотний зв'язок між рівнем фізичної та предметної агресії у хлопчиків старшого шкільного віку ($r = -0,388$; $p < 0,01$). В результаті аналізу зв'язку між вербальною агресією та негативізмом у групі хлопчиків виявлено прямо пропорційну статистично значущу залежність ($r = 0,429$; $p < 0,01$), а також прямо пропорційну залежність між рівнем дратівливості та вербальної агресії ($r = 0,550$; $p < 0,001$) і між рівнем дратівливості та негативізму респондентів чоловічої статі ($r = 0,457$; $p < 0,01$). В результаті аналізу зв'язку між ригідністю та агресивністю в групі підлітків жіночої статі виявлено прямо пропорційний статистично значущий зв'язок ($r = 0,359$; $p < 0,05$), а також значущий прямо пропорційний зв'язок між рівнем образи та агресивності ($r = 0,420$; $p < 0,01$)

Представимо отримані дані графічно:

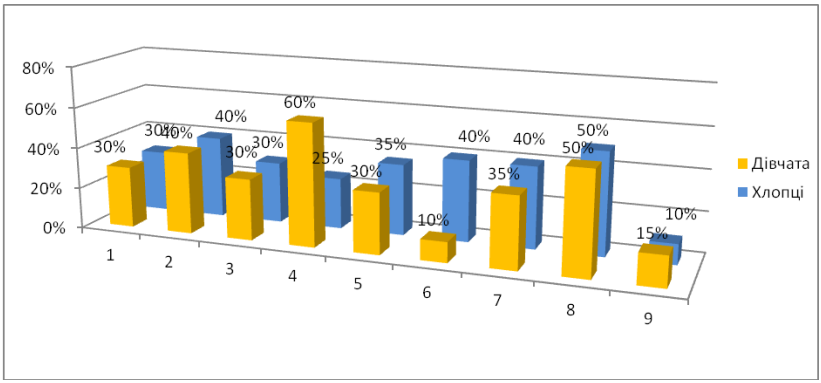

Примітка: за шкалою фізична агресія: 1 - низький рівень, 2 - середній рівень, 3 - високий; за шкалою вербальна агресія: 4 - низький рівень, 5 - середній, 6 - високий; за шкалою непряма агресія: 7 - низький рівень, 8 - середній, 9 - високий рівень.

Рис. 1. Результати методики А. Басса-А. Дарки респондентів в процентному співвідношенні.

Своєчасне виявлення асоціальної поведінки, системний підхід до проблеми - дозволяють усунути процес втрати соціальних цінностей і норм поведінки, інакше це швидко переведе відхилення в хронічну форму поведінки. Найважливіша роль у запобіганні агресії належить батькам, але психологи та педагоги для вирішення проблеми, теж необхідні. Методи роботи з агресивними дітьми повинні працювати безпечно і бути спрямовані на подолання агресії в емоційний катарсис, на підвищення самооцінки і головне – на подолання внутрішньої замкнутості та вміння розуміти інших [2]. Агресія є зовнішнім проявом внутрішнього дискомфорту, більшість із цих дітей тривожні із заниженою самооцінкою, відчувають себе покинутими та злими на навколишній світ. Агресивні спалахи – це спосіб для дорослих вирішити свої проблеми і вказати на те, що дитина не в змозі допомогти собі [3]. Результати роботи можуть бути використані як джерело розширення фактологічної бази при дослідженні феномену агресивної поведінки, можуть бути використані

для підготовки майбутніх педагогів і психологів, а також для написання інших наукових праць, пов'язаних з цією проблемою.

Список використаних джерел

1. Krahé B., Busching R. / The Contagious Effect of Deviant Behavior in Adolescence: A Longitudinal Multilevel Study / 2017. 543 p.

2. Говорун Т. В., Кравець В. П., Кікінежді О. М. та ін. Ґендерні дослідження: монографія. Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2013. 448 с.

3. Токарева Н. М. Сучасний підліток у системі психологопедагогічного супроводу : монографія / Н. М. Токарева, А. В. Шамне, Н. М. Макаренко. Кривий Ріг, 2014.

4. Уханова А.І., Архипова Т.М. Гендерні особливості агресивної поведінки в контексті психічного здоров'я старших школярів // Збірник наукових праць: Теоретичні і прикладні проблеми психології. Сєвєродонецьк, 2020. № 2. С. 179-192.

ПСИХОТЕРАПЕВТИЧНИЙ ЕФЕКТ ВПЛИВУ САКРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА НА РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ В КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНОМУ ГЕНЕЗИСІ. (ЕМПІРІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ НА БАЗІ ЧУВК "ВІЛЬНА ШКОЛА «АСТР»

Данілова О.С.
к. психол. н., доцент кафедри практичної та клінічної психології, ФПСР ОНУ імені І.І. Мечникова
м. Одеса, Україна
Лещинська Д.А.
магістр 2 курса кафедри практичної та клінічної психології, ФПСР ОНУ імені І.І. Мечникова

51
м. Одеса, Україна

І сказав Бог: „Хай станеться світло!“
І сталося світло.
Буття

Актуальність проблеми. Сучасний період в історії України та світу все частіше характеризують поняттями мінливості, невизначеності, складності та неоднозначності. В цей час пошук моральних та духовних орієнтирів набуває особливого значення. Це викликає інтерес до української культурної та духовної православної спадщини, адже протягом багатьох сторіч релігія давала відповіді на важливі духовні запитання. Сакральне мистецтво передає емоційно заряджені образи та особливий досвід сприйняття світу. У зв’язку з цим цікаво дослідити психотерапевтичний ефект впливу сакрального мистецтва на розвиток особистості в культурно-історичному генезисі.

Дослідження полягає у систематизації відомостей з різних джерел, щодо властивостей сприйняття творів образотворчого мистецтва взагалі та сакрального мистецтва зокрема, розкриття символіки мови ікон та їх духовного впливу; вивченні цілісного феномена людини у зв’язку зі становленням та розвитком духовного потенціалу; виявленні терапевтичного впливу творчості на сакральну свідомість завдяки авторській методиці семантично-образного малювання.

Об’єкт дослідження – психологічні особливості сприйняття сакрального малюнка крізь призму культурно-історичного генезиса.

Предмет дослідження – психотерапевтичний ефект впливу сакрального мистецтва на розвиток особистості в культурно-історичному генезисі.

Методи дослідження: загальнонаукові методи, метод герменевтики, метод інтроспекції, метод психолого-історичної реконструкції, синтез , узагальнення.

Методики дослідження: тестування за шкалою явної тривожності для дітей (А.М. Прихожан), проективная методіка діагностики шкільноі тривожності (розроблена А.М. Прихожан), проективні методики "Моя сім'я" та "Фантастична тварина", авторська арт-терапевтична методика "Дні творіння" за принципами вальдорфської методики.

Проблемами сприйняття образотворчого мистецтва займалися

Р. Архейм та Р. Грегорі. Інтерес до вивчення механізмів психології мистецтва в рамках культурно-історичного підходу простежується в низці досліджень Л.Виготського, С. Рубінштейна, А.Леонтьєва, І. Белявського.

Л.Виготський підкреслював: "Відчуття на початку індивідуальне, а через витвір мистецтва воно стає суспільним." [3]

На думку І. Білявського :"Створюване людьми предметне багатство (матеріальне та духовне) суспільства є лише зовнішня форма існування культури. Дійсний же її зміст полягає у розвитку самої людини, у всьому розмаїтті ii здібностей, потреб, форм спілкування і т.д." [1].

Серед сучасної психологічної думки України проблемою духовності займаються М.Боришевський, М.Савчин та О.Данілова [2, 4, 6] .

М.Боришевський зазначає, що духовність – це здобуток, неоціненний скарб людини, якій з дитинства пощастило з вихователями, котрі талановито вели її до осягнення таємниць самотворення, вибудовували у ній віру та переконання в тому, що людина сама може і повинна стати творцем своєї долі. [2] . О.Данілова пише: "Для свого функціонування душа (психіка, особистість) потребують

енергії , джерелом якої стає духовна сфера як невичерпне джерело” [4].

Формування свідомості особистості починається з дитинства.

За А. Леонтьєвим :“Формування особистості потребує розвитку процеса цілепокладання та розвитку дій субєкта. Дії, все більш збагачуючись, вступають у протиріччя з народившими їх мотивами. Явища такої трансформації формують кризи розвитку”[5].

У емпирічному дослідженні вважається цікавим розглянути психотерапевтичний вплив сакрального мистецтва на розвиток дітей 9 років. Засновник вальдорфської школи Р. Штайнер називав цей період “Вихід з раю”. Дитина починає відчувати свою відособленість від інших, самотність, з’являється розуміння того, що людина смертна. На цьому етапі важливо допомогти дитині подолати внутрішню дисгармонію, тривожність, агресію, почуття самотності [7].

Була висунена гіпотеза, що знайомство з християнською культурою і мистецтвом, а також спільні зайняття художньою творчістю на сакральні теми можуть вплинути на розвиток свідомості та потенціалу дитині, дати духовну радість, впевненість та мрію.

Емпірічне дослідження та апробація терапевтичної методики проводилось у 2021 році на базі ЧУВК “АСТР” та включало 40 учнів віком 9 років.

На першому етапі дослідження реципієнтам було запропоновано тестування за методикою шкала явної тривожності для дітей (А.М. Прихожан). За результатами тестування усі учні розділилися на такі групи: 40% з нормальним рівнем тривожності, 20% з підвищеним рівнем тривожності, 20% з дуже високим рівнем тривожності, 20% перевищили показники за шкалою соціальної очікуваності, що може вказувати на недостовірність результатів.

Далі було проведено дослідження за проективною методікою для діагностики шкільної тривожності (А.М. Прихожан). Кількість тривожних дітей склала 45%.

Для виявлення сімейних відносин, які викликають тривогу чи конфлікти та ставлення дитини до членів своєї сім'ї була застосована методика проективний малюнок «Моя сім'я» (за Р.Ф. Беляускайте). Отримані результати показали, що досліджувані сім'ї дітей мають ознаки певного благополуччя, але крім цього мають і певні проблеми. Сім'ї з високим рівнем дитячо-батьківських відносин-30%, середнім-60%, низьким-10%.

Для виявлення рівня агресії дітей була застосована проективна методика "Малюнок неіснуючої тварини". Аналіз малюнків дав наступні результати: низький рівень агресії-30%, середній рівень агресії-50%, високий рівень агресії-20%

Одержані в і результати вказують на зростаючий ріст тривожності та прихованої агресії у дітей. Ці випадки поглиблюються як правило ще й несприятливим психологічним мікрокліматом в сім'ї та у суспільстві взагалі.

Для психотерапевтичної корекції та розвитку духовного потенціалу було розроблено авторську арт-терапевтичну методику "Дні Творіння". Дана методика заснована на семантично-образному малюванні відповідно до розповідей про створення світу з книги Буття. Методика спрямована на те щоб дати дитині відчуття, що вона оточена любов'ю і є активним творцем власного життя та світу. Після цього займалися спогляданням та знайомством з православними іконами. Метою було сформувати образ світу, де панує Боже Світло та Благодать, а Добро перемагає Зло.

Завершальним етапом дослідження стало повторне тестування на тривожність та агресію.

За шкалою тривожності повторні показники наступні: 50% з нормальним рівнем тривожності, 20% з підвищеним рівнем тривожності, 20% з явно підвищеною тривожністю, 10% з дуже високою тривожністю.

За проективною методікою для діагностики шкільної тривожності (А.М. Прихожан). Кількість тривожних дітей склала 20%.

Повторні малюнки сім'ї показали, що хоча певні проблеми залишилися, відношення до них змінилося. Малюнки більш конструктивні, яскраво розфарбовані, старанно виконані.

За методикою "Неіснуюча тварина" показники також змінилися: низький рівень агресії-70%, середній рівень агресії-30%.

Отримані результати вказують, що після застосування авторської методики "Дні Творіння" та споглядання образів ікон, показники тривожності та агресії у дітей значно зменшилися. Цю методику можно рекомендувати для розвитку духовного потенціалу та душевну гармонію дітей. У майбутньому цікаво розробити таку методику для підлитків та дорослих.

Список використаних джерел

1. Білявський І.Г. Лекції з історичної психології: навчальне видання. Одеса : Астропринт, 2004, 448с.

2. Боришевський М.Й. Психологічні закономірності розвитку духовності особистості: наукове видання : монографія. Київ– «Педагогічна думка», 2011, 199 с.

3. Выгодский Л.С. Психология искусства. М: Педагогика, 1987, 345 с.

4. Данілова О.С. Духовний потенціал та особистісні якості майбутніх фахівців-психологів (Емпирічне дослідження на базі ОНУ ім. І.І.Мечнікова). Габітус. 2020. Вип. 13. С. 38-41

5. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. М: Политиздат, 1975, 304 с.

6. Савчин М.В. Духовний потенціал людини : навчальне видання: монографія. Вид. 2-ге , пер., доп. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2010, 508 с.

7. Р.Штейнер. Педагогическая практика с точки зрения духовного-научного познания человека. М: Парсифаль, 1997, 193 с.

CHILDHOOD PSYCHOLOGICAL TRAUMA

Dykina L.V.
Senior Lecturer, Department of Practical and Clinical Psychology
FPSR, Odessa I.I. Mechnikov National University

The goal of any psychotherapy is to help drop the past, good or bad, and drop the future, good or bad, just to be. To be means to develop your uniqueness, your ability to be alive, to all who you are, here and now. / Karl Whitaker /

Psychological trauma is a reactive mental formation (a reaction to events significant for a given person) that causes long-term emotional experiences and has a long-term psychological effect.

Despite the deeply rooted belief that virtually any action or event can cause childhood trauma, the child's psyche is highly flexible. And in many cases, the child is simply not aware of the "abnormality" of what is happening, since up to a certain age he does not have clear ideas about norms and morals. This does not mean that events such as drunkenness of parents or their "assault" have no consequences. They exist, but not in the form of trauma - under the influence of such factors, a child often develops an unhealthy idea of the family, the role of parents, etc.

Causes of psychological trauma

Any event that is significant for a person can become the cause of an injury, and there are a huge number of sources:

Family conflicts.

1. Serious illness, death, death of family members.
2. Divorce of parents.
3. Overprotection on the part of the elders.
4. Coldness of intra-family relations and alienation.
5. Material and household disorder.

Trauma occurs when a child experiences:

Pain. Physical abuse of a child is the most common cause of childhood mental trauma. But trauma can also occur during other traumatic events - an accident, a fall from a height, medical manipulations, etc., which caused the child sudden and severe pain.

Fear. Fear for himself or for someone close to him can be formed when a child participates in any event that threatens his health or life, or when he is present at such an event in the role of a witness.

Strong emotional experiences. This can be parting with parents, moving to another city and separation from friends, the death of a pet, an acute sense of shame, etc.

These feelings are the most common on the list of causes of childhood mental trauma, but they are not necessary to become a source of problems. It all depends on the individual characteristics of the child's psyche and the conditions under which the traumatic event occurred. So, for one child, the cause of injury may be the sound of thunder, which woke him up in the middle of the night. And for the psyche of another child, even road accidents or natural disasters pass without a trace, since he was close to his parents and felt protected.

It is important to know that a traumatic event can be "excluded" from conscious memories or be remembered as a shadow of the event - vague representations and images that do not evoke any special emotions or experiences. And quite often, already being an adult and being present under similar circumstances, a person suddenly experiences an inexplicable fear, an extreme degree of rejection of something. At this point, children's mental trauma, like an old battle scar, makes itself felt.

When to ask for help. It should be clearly understood that childhood mental trauma does not become weaker and does not have a less negative impact on life if a person has forgotten about the event itself. On the contrary, such traumas are constantly present as the "foundation" on which reactions, feelings and relationships with others are built.

Therefore, it is important to pay attention as early as possible to the signs that indicate that there is a "satellite" inside you that controls you.

The list of symptoms that manifest childhood mental trauma can be endless, since this condition develops at different ages, under a huge number of circumstances, with the participation of different "characters" - all this affects how deep and vivid the trace will be.

But some signs of such an injury are characteristic of all cases, without exception, and it is on them that you need to focus.

Thus, the exacerbation of childhood mental trauma always occurs in the presence of similar circumstances. Regardless of what kind of symptoms this condition manifests itself - melancholy, apathy, fear, feelings of mental discomfort, anger, etc. - they arise during events that are somehow associated with childhood trauma. For example, if an accident has led to an injury, watching a movie showing accidents, or even just a sharp sound of brakes on the roadway, can provoke an exacerbation. The development of an exacerbation can be gradual or sudden. In the first case, the symptoms appear on the rise - a slight, almost imperceptible fear, an increase in the level of anxiety, sudden mood swings, complete indifference to others or an extreme degree of conflict, recurring nightmares, insomnia, etc.

With the sudden development of an exacerbation, a nervous breakdown may occur, accompanied by hysterical behavior, prolonged bouts of sobbing, and strong fear. The physical manifestations of this condition are often tachycardia, surges in blood pressure, tinnitus, feeling of lack of air.

The listed manifestations clearly indicate the need for

consultation with a specialist. It is important to understand that the consequences of childhood trauma can, without exaggeration, destroy a person's entire life, including his personal relationships, career and health.

A comprehensive and individual approach to solving this problem will allow you to determine the cause of your condition and consistently eliminate both its source and the "layers" of cognitive and other distortions that have developed due to the trauma.

Reference

1. Trofimenko T.G. Children's psychological traumas and their development in the name of a better life. - M .: "AST Publishing House", 2019.

2. Sigmund Freud, Eric Erickson. "Scenario of Life". Complex of childhood traumas (collection) / translation from German. - M .: "TD Algorithm", 2018.

ФЕНОМЕН «ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ» У МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ТА ЧИННИКИ ЙОГО ВИКЛИКАЮТЬ

Карпухіна Н.
студентка 2 курсу магістратури, практичної та клінічної психології, ФПСР ОНУ імені І.І.Мечникова
м.Одеса, Україна
Уханова А.І.
к психол.н., доцент кафедри практичної та клінічної психології, ФПСР ОНУ імені І.І.Мечникова
м.Одеса, Україна

Анотація. У даній статі описані результати психологічного дослідження чинників, які формують емоційне вигорання у медичних працівників.

Ключові слова. Синдром «емоційного вигорання», особистісніособливості, медичні працівники,рівень стресу.

Актуальність дослідження полягає в визначенні чинників, які формують емоційне вигорання у медичних працівників. Проблема емоційного вигорання медичних працівників дуже актуальна у всьому світі. Залежно від спеціальності цю проблему відчувають від 25% до 75% медичних працівників. Термін "емоційне вигорання" запроваджено американським психіатром Х.Дж. Фрейденбергером у 1974 році для характеристики психологічного стану здорових людей, які перебувають у інтенсивному та тісному спілкуванні з клієнтами, пацієнтами в емоційно насиченій атмосфері при наданні професійної допомоги [5].

У 1983 р. Е. Махер у своєму огляді узагальнює перелік симптомів «емоційного згоряння»: втома, виснаження; психосоматичні нездужання, безсоння, негативне ставлення до клієнтів; негативне ставлення до самої роботи; убогість репертуару робочих процесів; зловживання хімічними агентами: тютюном, кавою, алкоголем, наркотиками; відсутність апетиту чи, навпаки, переїдання, негативна «Я-концепція»; агресивні почуття (дратівливість, напруженість, тривожність, занепокоєння, схвильованість до перезбудження, гнів); упадницький настрій та пов'язані з ним емоції (цинізм, песимізм, почуття безнадійності, апатія, депресія, відчуття безглуздості); переживання почуття провини [1].

К. Маслач, визначає це поняття як «синдром фізичного та емоційного виснаження, включаючи розвиток заперечувачної самооцінки, негативного ставлення до роботи та втрату розуміння та співчуття по відношенню до клієнтів». Доктор К. Маслач наголошує, що «вигорання» - це не втрата творчого потенціалу, не реакція на нудьгу, а скоріше

«емоційне виснаженняна, що виникає на тлі стресу, викликаного міжособистісним спілкуванням» [3, 6].

К. Кондо визначає синдром емоційного «вигорання» як дезадаптованість до робочого місця через надмірне робоче навантаження та неадекватні міжособистісні відношення.

На сьогоднішній день, немає єдиної точки зору на визначення чинників які провокують синдром «емоційного вигорання»

Існують різні теорії на визначення факторів, що провокують «емоційне вигорання». В.В. Бойко розглядає професійне «вигорання» з позицій загального адаптаційного синдрому Г.Сельє. Виділяють 3 стадії розвитку вигорання. Кожна стадія з проявляється у вигляді 4 симптомів:

Фаза напруги включає наступні симптоми: переживання психотравмуючих обставин, незадоволеність собою, почуття безвиході, «загнаність у клітку», тривога та депресія.

Фаза резистентності включає в себе неадекватне виборче емоційне реагування, емоційно-моральну дезорієнтацію, розширення сфери економії емоцій, редукцію професійних обов'язків.

Фаза виснаження. Фаза формується від 10 до 20 років. Бойко В.В. визначає 4 симптоми фази виснаження:симптом "емоційного дефіциту», симптом "емоційної відчудженості, симптом «особистісної відчудженості або деперсоналізації», симптом «психосоматичних та психовегетативних порушень».

О. О. Рукавішніков визначив головні особистісні і соціально-екологічні чинники вигорання:

- особистісні: низька професійна само ефективність, знижена спрямованість, підвищений рівень невротизації;

- соціально-екологічні: згуртованість і психологічний клімат колективу, включення у діяльність, підтримка керівництва, потреба в інноваціях.

«Діагностика професійного вигорання» К. Маслач, або ж MBI (Maslach Burnout Inventory) оцінює стан опитуваного за трьома шкалами:

• емоційне виснаження;
• деперсоналізація;
• редукціія особистих досягнень;

В 1981 г. К. Маслач виділила рушійні симптоми синдрому «емоційного вигорання» : почуття емоційного виснаження та знемоги, агресивні та упадницькі почуття, розвиток негативних відносин до пацієнтів, деперсо-налізація та дегуманізація, негативне самосприйняття в професійному плані — брак почуття професійної майстерності та професіональної впевненості [6].

Мета дослідження: дослідити чинники, які викликають синдром емоційного «вигорання» у медичних працівників.

Під час дослідження були використані такі методики: «Опитувальник Міні-мульт» (скорочений багатофакторний опитувальник для дослідження особистості - СБОО) адаптація В.П. Зайцев В.Н. Козюля; Методика «Шкала психологічного стресу PSM-25» Лемура – Тес'є – Філліона, в адаптації Н.Є. Водоп'янової [4]; Методика діагностики рівня емоційного вигорання В.В. Бойка.

Вибірка дослідження. На базі Комунального некомерційного підприємства «Центр первинної медико-санітарної допомоги №3» Одеської міської ради, Комунального некомерційного підприємства «Центр громадського здоров'я» Одеської обласної ради, м.Одеса, серед медичних працівників було проведене дослідження чинників,які впливають на виникнення синдрому «емоційного вигорання» Для аналізу була зроблена вибірка з 60 медичних працівників (30 лікарів, 30 медичних сестер) віком від 20-74 років.

В результаті проведеного дослідження, було виявлено сформований симптом: переживання психотравмуючих обставин 51,7%, незадоволеність собою 20%," загнаність у

клітку" 15%, тривога та депресія 31,7% неадекватне емоційне реагування 30%, емоційно-моральна дезорієнтація 33%, розширення сфери економії емоцій 48,3%, редукція професійних обов'язків 58% емоційний дефіцит 30%, емоційна відстороненість 33% особистісна відстороненість (деперсоналізація)31% психосоматичні та психовегетативні порушення-28%.

Синдром «емоційного вигорання» сформовано у 33,3% опитуваних, в стадії формування -38,3%.

З сформованим синдромом «емоційного вигорання» виявлено 70% лікарів, 30% медичних сестер. Стаж роботи до 10 років- 40%, 10-20 років -40%, більше 20 років -20%. Приймали за робочу зміну до 10 пацієнтів -10%, від 10 до 20 пацієнтів -10%, від 20-30 пацієнтів -40%, більше 30 пацієнтів-40%. Незадоволеність заробітною платнею склала 70%. Задоволені своєю роботою: іноді 30%, рідко -25%, часто-20%, дуже часто -15%,завжди 10%.

Дослідження акцентуацій характеру медичних працівників, в яких вже сформований синдром «емоційного вигорання виявило: гіпертимний тип -55%, істеричний тип-30%. Дослідження рівня стресу виявило: середній рівень стресу - 45%,високий рівень стресу -40%.

Висновки

1. Показано, що медичні сестри у порівнянні з лікарями характеризуються більш активним протіканням всіх фаз вигорання. У них більш виразною є напруга, яка служить провісником розвитку та механізмом, що запускає формування синдрому емоційного вигоряння. Виявлено, що на наступній фазі – фазі резистенції медичні сестри частіше прагнуть уникати дії емоційних факторів за допомогою обмеження емоційного реагування, а на фазі виснаження вони характеризується більш суттєвим падінням загального енергетичного тонусу та ослабленням нервової системи.

2. Визначено, що найбільш вразливими стосовно розвитку емоційного вигорання є медичні сестри, які

зазнають високий рівень стресового навантаження, і у яких при цьому знижена здатність до адаптації до міжособистісного середовища. У таких медичних сестер є більш виразною емоційна лабільність з переважанням негативних емоційних станів та тривожне очікування песимістичного розвитку життєвих подій. В свою чергу, зазначено, що найбільш вразливими стосовно розвитку емоційного вигорання є лікарі, які також зазнають високий рівень стресового навантаження, які незадоволені власною роботою, відчувають емоційний дискомфорт та невідповідність існуючим нормам і правилам і при цьому прагнуть активної самореалізації.

Список використаної літератури

1. Бабанов С.А. Образ жизни медицинских работников // Врач. 2007.
2. Бойко В. В. Энергия эмоций. СПб., 2004. 474 с.
3. Бойко В.В. Правила эмоционального поведения. — СПб., 1998.
4. Водопьянова Н. Е. Синдром выгорания: Диагностика и профилактика. СПб., 2005. 336 с.
5. Kondo K. Burnout syndrome // Asian medical. 2001. N 34. P. 34–42.
6. Орел В.Е. Феномен «выгорания» в зарубежной психологии: эмпирические исследования // Психологический журнал. 2001. Т. 22, № 1. С. 90-101.

EXPERIENCE OF UNCERTAINTY, ANXIETY, ANXIETY UNDER COVID-19

Kologrivova N.M.
Postgraduate student of the Department of Practical and Clinical Psychology Odessa I. I. Mechnikov National University

The Covid-19 pandemic has pushed all consultants who lead groups to start thinking about the possibility of conducting groups online. Online psychotherapy is not the newest method of assistance, because telephone assistance has existed for over 30 years, and there is real contact between the client and the psychologist. And for a certain category of clients, this format is even better than face-to-face meetings (people with disabilities, cancer patients, people with severe self-doubt, deep introverts, clients with various anxiety disorders, claustrophobia, etc.), and this type of help blurs the geographical boundaries between client and psychotherapist. But Internet interaction, in our opinion, requires discussion and adoption of certain rules and formats, which must be discussed in the professional communities of psychologists and therapists. In order to competently and competently work in this direction, each practitioner must undergo appropriate training and receive supervision to develop their competence in online therapy.

In a pandemic situation where there is a lot of anxiety, when people are forced to work from home and are more lonely than ever before, group therapy can do a lot for people's mental health. And if it is impossible to conduct face-to-face groups, then it is difficult to switch to the online format only because of distrust of oneself, because of the uncertainty that it will turn out in the same way as with face-to-face meetings. The most important thought that should support us is that people really need help, and at this time it can be provided in an online format.

The emerging problems and risks in working online with a group, when it is sometimes more difficult for participants to feel

like a part of the group and to feel other members of the group, as well as various technical difficulties and new difficulties with confidentiality, just need to be discussed and resolved. For example, to attract participants to be more involved in the group process, you need to approve special rules: participate with the included video, do not combine the group with other activities, etc. To ensure confidentiality, you need to agree with the participants that you cannot write down, take screenshots of the screen and upload, publish the group's materials.

This way you can make new decisions for all group rules. And, in accordance with the changed rules, organize a group process so that all participants are involved in the work. Of course, this requires additional efforts from the facilitator through special exercises and games and a more dynamic style of leading the group. For example, the presenter does not wait for everyone to speak, but asks each speaker to pass the move to another member of the group or asks everyone in order.

Group cohesion is one of the core values of group influence; it is more difficult to achieve this online than in face-to-face format. The moderator needs to help the participants tune in, feel each other, which is possible, for example, through joint sociometric exercises. Help express accumulated feelings, for example, by continuing different phrases, etc.

The therapeutic effects of group psychotherapy depend on emotional attachment to other participants. To solve this problem, the leader needs to create a reality in which it will be possible for the participants to interact with each other, to do something together.

To conduct remote forms of work, a specialist needs not only knowledge of organizing and conducting group work, but ideas about various technical support tools, skills in platforms, social networks that will allow participants to freely interact and present their materials.

In conclusion, I would like to note that many people during the pandemic have discovered the possibilities of remote psychological assistance and its availability.

Remote psychological assistance to people in quarantine and specialists working in the quarantine zone significantly reduces the level of distress and its consequences.

Reference

1. Vasilyeva I.A., Osipova E.M., Petrova N.N. Psychological aspects of the application of information technologies // Questions of psychology. 2002.No. 3.

2. Kruger R., Treatment with psychodrama. Theory and practice. - M.: Independent firm "Class", 2017. 720 p.

3. Kornienko P. Specificity of online work with a psychological group URL: https://psychotherapy-lab.ru/wiki/PG14 Specificity of online work with a psychological group.

4. Brooks S.K., Webster R.K., Smith L.E. et al. The psychological impact of quarantine and how to reduce it: rapid review of the evidence. Lancet. 2020. 395(10227). P. 912-920.

МЕНТАЛЬНІСТЬ ІСТОРИЧНИХ ЕПОХ (ІСТОРІОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ)

Піщевська Е.В.
к. істор. н., доцент, доцент кафедри практичної та клінічної психології, ФПСР ОНУ імені І.І. Мечникова
м.Одеса, Україна

В історичній хронології феномен людини вибудовується в тріаду - архаїчність, історія і сучасність. Кожній історичній епосі відповідає особливий спосіб виробництва матеріальних благ, у кожній діє основний

соціологічний закон: спосіб виробництва зрештою визначає здоров'я населення . У кожній є свої особливі уявлення про світ і про місце в світі, визначаються вчинки і поведінка людей. У кожному формується психологічна матриця.

Вивчення психологічної матриці, менталітету історичних епох продовжує залишатися актуальним протягом тривалого часу, є статтею наукового та соціального інтересу, однією з фундаментальних в історії, соціології, антропології, психології. Сьогодні в кожній країні існують різні критерії вивчення цієї концепції та різні методи його дослідження, що формується на черзі, принаймні, за останні двісті років.

У дослідженні історичний екскурс в історію становлення історіографії цієї проблеми. Зроблена автором спроба простежити в роботі вчених порушення тих проблем, які, отримавши відповідний розвиток, дали сприятливу основу для формування ідей вчених різних шкіл.

Для античних і середньовічних мислителів Геродота, Гіппократа, Демокріта уявлення про особливості сприйняття світу різними людьми. Мовлення у своїх роботах про поверхові, очевидно, етнічні особливості психіки. Й. Доден (1530 -1596 рр.) один з них виклав першу думку про вплив клімату, ґрунтів і розташування землі на характер людей. Ідея історичного методу, висунута італійським філософом Дж. Віко (1668-1774 рр.), стала загальною для розвитку подальшої європейської культури.

Р.Декарт (1596 -1650 рр.) стоїть на позиції про існування ведмежих ідей під тим, що він розуміє кінцеві не підготовлені до використання істини, а лише роблячи або «схили розуму» до тих чи інших позицій, абсолютизував важливий гносіологічний факт, що полягає в існуванні безпосереднього знання. Роль цих знань фундаментальна. Поставлене філософом питання про якість мислення й умовність як сприйняття стало основою кола проблем менталітету історичних епох. [1]

Ш.Монтеск'є (1689-1755 рр.) є в науковій повсякденності поняття "Дух народу". Він вирішує питання про його зумовленість з позиції географічного детермінізму. Ш.Монтеск'є впевнений, що людьми керує багато речей (клімат, релігія, закони, принципи правління, приклади минулого, устої, звичаї), а загальний дух людей - це спосіб життя, образи ідей і сенсу, злочини діяли окремо, географічно та історично такі, що були згорнуті до спільноти людей. [2] Ж.Ж.Руссо (1712-1778 рр.) у «Трактатах» аналізує взаємозв'язок особливостей тих чи інших людей з географічним розташуванням і відмінності в громадській організації. Ж.Ж.Руссо розумів, що мінливість національного характеру визначається не природними, а суспільними відносинами. [2]

Французький історик і філософ Ж.Мішеле (1798-1874рр.) відзначає відмінності між націями, про властиві кожній нації духу і, разом з природними причинами, що вплив на характер нації (клімат, їжа, продукти), розрізняє історичну долю. кожного народу. Історик описав не лише реалії та події політичного життя, а й умови існування великих мас.

О.Конт(1798-1857 рр.) - засновник системно-еволюційної (інтелектуальної) моделі суспільства, що пояснює суспільні явища розумом, поставленим питанням, яке стало одним із ключових у колі проблем менталітету: «А якщо історія історія розуму, то достатньо, що вся історія була історією лише людей, що для всіх людей один персонаж був своєрідною ідеєю... чому різні люди мають особливу й різну історію»? [3] О.Конт підійшов близько до того, вивчення суспільства як органічної солідарної одиниці, що складається із взаємозалежних частин. Відповідно до позитивістської філософії О.Конта, "не людство слід визначати виходячи з людини, а навпаки - людини виходячи з людства", і, отже, різним типам суспільства відповідають різні форми мислення, і порівняльне вивчення різних типів суспільств

невіддільне від порівняльного вивчення колективних уявлень, що панують у цих товариствах. [3]

Е.Дюркгейм (1858-1917 рр.) під ментальністю розумів «колективну безвідповідальність», ввів дві базові позиції: соціальні факти слід розглядати як речі; Відмітник соціальний факт - сила, що діє на індивідів. Потоки ідей, що спонукають до дефіциту, до самогубства, до більшої чи меншої народжуваності, яку вчений визначає як стан колективної душі. На думку Е.Дюрккгейма, ця соціальна сукупність колективних уявлень, усі атрибути людської природи зводяться до тих уявлень, які прив'язані до особистості суспільством. [4]

З роботами Л.Леві-Брюля (1857-1939 рр.) пов'язане поширення поняття "ментальність". Саме тут уперше слово mentality вживається не тільки як традиційне для французької психології позначення мислення, але як система колективних уявлень, як певна спрямованість думок. Об'єктом досліджень для Л.Леві-Брюля виступають "колективні уявлення". На думку Л.Леві-Брюля "колективні уявлення мають свої власні закони, які не можуть бути виявлені вивченням дорослої та цивілізованої людини. Лише вивчення колективних уявлень та їх зв'язків та поєднань у нижчих суспільствах зможе пролити світло на генезис наших категорій та логічних принципів". [5]

У дослідженні менталітету історичних епох викинути наступні ідеї: особливості колективної свідомості й мислення; домінуюча роль релігії; психологічні механізми передачі власне психіки; зв'язки різних суспільств; наявність у будь-якій свідомості певного суспільства інтерактивних структур; соціальність усіх духовних явищ; ведмідь понять, що виражають духовну діяльність людини; архаїчні пласти свідомості у відносно відродженому вигляді збереглися в сучасній культурі.

Список використаних джерел

1. Декарт Р. Роздуми про метод // Зібрання творів у 2 т. Т. 1. - М., 1989. - 654 с.

2. Руссо Дж.Дж. трактати. - М.: Наука, 1969. - 703 с.

3. Соловейки В. Теорія О.Конта про три фази психічного розвитку людства // Твори.Т. 2.М., 1988.-335с.

4. Етапи розвитку соціологічної ідеї. – М.: Прогрес – політика, 1992. – 608 с.

5. Рассел Б. Історія західної філософії. Новосибірськ, 1997. -С. 288-290

ЕТНОСПЕЦИФІЧНІ РЕСУРСІ АДАПТОВАНОСТІ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ ДО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Суслова В.О.
к.психол.н., доцент кафедри соціальної допомоги та практичної психології ФПСР ОНУ імені І.І. Мечникова
м. Одеса, Україна

Проблема адаптації іноземних студентів до нових соціокультурних умов являє собою одну з важливих проблем в гуманітарних, психологічних та суспільних науках.

Україна є полікультурною та багатоконфесійною країною, для якої академічна мобільність студентів стала важливою характеристикою системи вищої професійної освіти. Сучасні процеси реформування вищої освіти в Україні актуалізували розуміння того, що чим ширші міжкультурні зв'язки, тим ефективніша і якісніша сама вища освіта. Кожна конкретна особистість іноземного студента несе в собі системи прийнятих норм, установки, цінності своєї культури, відображає традиції і звичаї тієї етнічної групи, у яких вона формувалася. Тому дуже важливо

розуміти, як відчуває себе іноземний студент, який опинився в новому для нього соціальному, політичному та економічному середовищі, яку допомогу надати для процесу його адаптації до нових умов, як підвищити рівень засвоєння професійних знань. Від того, як довго та з якими емоційними витратами відбувається процес адаптації, залежать поточні та майбутні успіхи іноземних студентів, процес їх професійного становлення.

Термін "адаптація" походить від латинського слова "adaptacio", що означає "пристосування". Виходячи з цього, крос-культурну адаптацію (як синоніми використовуються також категорії "міжкультурна" або "соціокультурна адаптація") можна визначити як процес і результат активного пристосування етнічних груп (та окремих індивідів - їх представників) до умов іншого соціокультурного середовища [2, 3, 6]. При успішному завершенні адаптації людина досягає сумісності з новим середовищем, приймаючи його цінності, традиції, норми та стандарти поведінки як свої власні та діє відповідно до них [1].

Проблема успішного входження студента-іноземця в нове культурне середовище постає в працях таких зарубіжних та вітчизняних психологів як Н.М. Лебедєва, Т.Г. Стефаненко, Г.У. Солдатова-Кцоєв, Дж. Беррі, Я. Кім, С. Бочнер, Й. Селмер, А.Н. Татарко, В.В. Гриценко, О. Леонтьєв, Г. Сельє та ін..; в роботах таких соціологів, як М. Вебер, М. Вітковська, О. Дудченко, Р. Мертон, П. Сорокін, Р. Хайруллін та ін.; педагогів (Л. Бей, З. Назиров, О. Тростинська та ін). У своїх роботах перераховані вище автори розглядали наступні проблеми: стадії входження до крос-культурного середовища, етапи та критерії соціокультурної адаптації, фактори, які впливають на успішність / неуспішність соціокультурної адаптації.

Вивчаючи успішність адаптації, Т.Г. Стефаненко виділяє індивідуальні (демографічні та особистісні) та групові фактори адаптації [6]. До першої категорії автор

відносить стать, освіту, особистісні характеристики, мотивацію. Друга категорія включає характеристики взаємодіючих культур - ступінь подібності або відмінності між культурами; особливості власної культури та культури приймаючої країни.

У результаті досліджень, проведених фінськими вченими В. Раутеном і М. Коксієном [4, с.89], було виокремлено чотири стадії адаптації іноземців до життя в іншій країні. Перша стадія - «стадія першої реакції». Вона характеризується дисонансом між об'єктом і суб'єктом особистості, зниженням соціокультурної активності й працездатності, формуванням захисних механізмів. Друга стадія — «стадія соціальної адаптації» — відзначається зростанням автоматизму у виконанні життєво необхідних функцій, погіршення пам'яті, притуплення уваги до нової інформації, відчуття ірреальності того, що відбувається, бажання прожити сьогоднішній день скоріше. Третя, «контрастна стадія» адаптації може бути у формі тривалої апатії або змінитися на агресію. У цей період продовжуються регресивні процеси. Людина переживає в основному соціобіологічні потреби (поїсти, поспати, ні про що не думати). Четверта, заключна стадія — «стадія реабілітації». Для цього періоду характерним є інтенсивне задоволення соціальних потреб, відродження соціальної активності і здібності до креативної діяльності. Відбувається також розуміння традицій, звичаїв і стереотипів іншої культури.

Канадський психолог Дж. Беррі у своїй моделі акультурації підкреслює, що люди, адаптуючись до іншої культури, не можуть з легкістю змінити свій поведінковий репертуар та у них виникає серйозний конфлікт у ході пристосування до нового соціокультурного середовища. Автор вважає, що джерела виникаючих проблем лежать не в культурі, а в міжкультурній взаємодії. На думку Дж. Беррі, акультурація зводиться до двох основних проблем: підтримка культури (в якій мірі визнається важливість збереження

культурної ідентичності) та участь у міжкультурних контактах (в якій мірі слід включатися в іншу культуру або залишитися серед "своїх") [1].

Таким чином, аналіз робіт науковців, які досліджували проблеми адаптування іноземного студента в україномовному середовищі, дає можливість виділити важливі показники, які допомагають адаптації студента в умовах іноземного ВНЗ: взаємодія з оточуючими людьми (викладачами, студентами та студентами своєї етнічної групи) на рівні співпраці; адекватність поведінки в процесі міжкультурної комунікації; творча активність іноземного студента, спрямована на його входження в культуру країни мови, що вивчається; накопичення іноземним студентом позитивного досвіду життєдіяльності в умовах іншокультурного соціуму та ін.

Приїхавши в Україну, не всі студенти-іноземці можуть самостійно знайти вихід зі складної соціально-психологічної ситуації. Саме тому необхідно створювати програму супроводу для прискорення і полегшення процесу адаптації іноземних студентів і застосовувати в роботі міжнародних відділів вищих навчальних закладів.

Література

1. Берри Дж. В., Сигалл М. Х., Дарсен П. Р., Пуртинга А.Х. Кросс-культурная психология. Исследования и применение / Пер. с англ. Х.: Гуманитарный центр, 2007. 560 с.

2. Калісецька І.В. Теоретичні питання крос-культурної адаптації / Збірник наукових праць. НПУ імені М.П. Драгоманова К., 2001. С. 16 23.

3. Кузнецов П.С. Концепция социальной адаптации. Саратов: Изд-во Сарат. ун-та, 2000. 26 с.

4. Раутен В., Коксинен М. Деятельность социального педагога по социокультурной адаптации учащихся

иностранцев. Методологические основы социальной работы,. М., 1991. 256 с.

5. Стефаненко Т.Г. Этнопсихология: учебник для вузов. 3-е изд., испр. и доп. М.: Аспект Пресс, 2004. 368 с.

6. Уорд К. Азбука аккультурации // Психология и культура / Ред. Д. Мацумото. СПб.: Питер, 2003. С. 656 - 696.

ЕМОЦІОНАЛЬНИЙ ІНТЕЛЕКТ: СУТНІ ОЗНАКИ, СТРУКТУРА ТА ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВИ У МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Толмачевська В.О.
аспірант кафедри практичної і клінічної психології,
ФПСР ОНУ імені І.І. Мечникова
м.Одеса, Україна

Постановка проблеми. Професійна діяльність медиків пов'язана з роботою в системі людина-людина, вона характеризується щоденною, інтенсивною і емоційно напруженою взаємодією, неминучою необхідністю залучення в проблеми інших людей, з одного боку. З іншого - тиском певних соціальних норм, які нав'язують жорсткі стереотипи емоційного і поведінкового реагування (бути безумовно компетентним, стриманим, терплячим, уважним, дбайливим, розуміючим, співчуваючим і так далі). З часом виникає і збільшується відрив вираження емоцій від їх переживання, здійснюваний за рахунок розвитку функції контролю за емоційною експресією. Проте моральна спрямованість професії пов'язана з її допомагаючим характером, відповідальністю за життя людини, проявом милосердя і альтруїзму.

Успішність лікарської діяльності багато в чому визначається здатністю лікаря вступати в ефективні міжособистісні контакти з усіма учасниками лікувального

процесу: пацієнтами, їхніми родичами, колегами [1]. Інтенсивні міжособистісні контакти, що супроводжують професійну роль фахівця, що допомагає, можуть викликати значні емоційні навантаження, що тягне за собою стан професійного вигоряння [2, с. 46]. Отже, важливість та необхідність розвитку складових емоційного інтелекту як факторів, що сприяють особистісному та професійному зростанню медичних працівників, є незаперечним.

Аналіз існуючих наукових праць зарубіжних та вітчизняних психологів з проблеми дослідження показали, що досліджень, спрямованих на вивчення особливостей структури емоційного інтелекту у медичних сестер та лікарів, проводилося недостатньо, що й зумовило вибір мети дослідження.

Мета нашого дослідження - теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити особливості прояву емоційного інтелекту у медичних працівників.

На думку Є.В. Сидоренко, поняття «емоційний інтелект» та «соціальний інтелект» багато в чому перетинаються. Однак емоційний інтелект зміщує локус контролю із зовнішнього (у соціальному інтелекті) на внутрішній (сама людина та її емоційна сфера). Термін «емоційний інтелект» «підкреслює значення емоцій у соціальному інтелекті, але, по суті, відбиває не так здатність керувати емоціями в соціальній взаємодії, скільки здатність до управління власними емоціями, причому необов'язково викликаними тими, які викликані взаємодією» [3, с. 16].

Українська дослідниця А. Г. Четверик-Бурчак, також зацікавилася темою емоційного інтелекту в контексті його впливу на успішність життєдіяльності особистості. В своєму дисертаційному дослідження «Механізми впливу емоційного інтелекту на успішність життєдіяльності особистості» [4], показує, що емоційний інтелект представлено як інтегральну властивість особистості, яка включає в себе чотири

компоненти: диспозиційний, міжособистісний, внутрішньо-особистісний та інформаційно-перероблювальний [4, с. 82].

З метою визначення особливості прояву емоційного інтелекту у медичних працівників нами проводилось емпіричне дослідження на базі комунального некомерційного підприємства «Одеський обласний госпіталь Інвалідів та ветеранів війни» ООР», санаторія «Орізонт» ДП «Південь-Курорт-Сервіс» м. Білгород-Дністровський, смт. Сергіївка та комунального некомерційного підприємства «Одеський обласний медичний центр психічного здоров'я» Одеської обласної ради. У дослідженні у взяли участь 219 медичних працівників, з них 104 лікарів**,** та 115 медичних сестер, віком від 20 до 70 року.

Методики дослідження. В якості методики оцінки емоційного інтелекту нами було використано тест на емоційний інтелект (опитувач EQ Н. Хола) [2] для виявлення здатності розуміти відносини особистості, що репрезентуються в емоціях, та керувати емоційною сферою на основі прийняття рішень. Для діагностики емоційних станів та реакцій використовувалися: шкала депресії Бека, опитувач оцінки агресивності у відносинах А. Ассінгера (1993), тестова методика діагностики професійного вигорання Маслач (MBI), варіант для медиків.

Результати діагностики лікарів за методикою Н. Хола встановили, що інтегративний рівень емоційного інтелекту загальної групи медичних працівників відповідає середньому діапазону значень. Рівні емоційного інтелекту у лікарів відрізняються різним ступенем виразності. Грунтуючись на отриманих даних, можна відзначити, що в цілому за вибіркою лікарів та медсестер, шкали емоційного інтелекту розподілилися таким чином: «Емпатія» «Емоційна поінформованість», «Розпізнавання емоцій інших людей» та «Самомотивація», мають середній рівень виразності, а показник «Управління своїми емоціями» має низький рівень як у жінок, так і у чоловіків.

За шкалою «Емоційна поінформованість», тобто усвідомлення та розуміння своїх емоцій, високий рівень виявлено у 24% респондентів. Люди з високою емоційною обізнаністю більшою мірою, ніж інші обізнані про свій внутрішній стан. Середні або середньо-низькі показники за шкалою «емоційна обізнаність» свідчать про низьку здатність розпізнавати та розуміти свої настрої, емоції та спонукання, а також їх вплив на інших людей (партнерів зі спілкування, пацієнтів). Слід зазначити, що з 57% відзначений середній рівень вираженості, а й у 19% респондентів, низький рівень.

Також необхідно відзначити, що показники самомотивації, яка розкривається в управлінні своєю поведінкою за рахунок управління емоціями, знаходяться на високому рівні у 22% піддослідних, у 25% - низький рівень, а у 53% відзначений середній рівень виразності. Низький рівень самомотивації, що свідчить про те, що у медичних працівників низька внутрішня мотивація до виконання діяльності та самодисципліни, занижена наполегливість у досягненні поставлених цілей виявлено у ¼ частини вибірки.

Найбільш розвиненим аспектом емоційного інтелекту у медичних працівників є емпатія. Середній рівень виразності визначений у 78% респондентів, це означає, що вони мають достатню здатність емоційно відгукуватися на переживання іншого. У своїй більшості ці люди високо сензитивні до переживань інших людей, здатні до безпомилкового розпізнавання емоційних станів оточуючих, і найчастіше роблять адекватні ситуації, емпатичні дії та вчинки. Хоча в деяких випадках можлива бездіяльність.

Високий рівень емпатії, у цій вибірці, виражений достатньою мірою, у 16% респондентів. І. Юсупов розглядає емпатію як емоційний відгук людини на переживання інших людей, що виявляється в співпереживанні та співчутті [5, с. 157]. Можна відзначити, що основна частина медичних працівників готова піти на такий емоційний відгук на

переживання іншої людини. Лише у 6% медичного персоналу рівень емпатії виражений недостатньо, низькою мірою.

Також можна відзначити, що розпізнавання емоцій інших людей, тобто вміння ідентифікувати не лише свої емоції, а й емоції пацієнта, здатність впливати на емоційний стан інших людей, надавати їм підтримку в необхідний період часу, у середньому виявлено у 61% респондентів. Одна п'ята респондентів (20%) демонструють низький рівень розуміння емоцій, що свідчить про труднощі у розпізнаванні емоційного емоційного переживання в іншої людини (зазнають складнощів у визначенні емоції іншої людини).

Управління власними емоціями, тобто. емоційна відхідливість, емоційна гнучкість і пластичність в середньому виявлено у 44% респондентів, а низький рівень цієї шкали встановлено у 29% респондентів,

У загальній групі лікарів середні значення шкал «емоційна поінформованість», «самомотивація», «емпатія», «розпізнавання емоцій інших людей» перебувають у діапазоні середніх значень, а «управління своїми емоціями», емоційна гнучкість – низьких.

Висновки. У сфері емоційних переживань емоційний інтелект виконує переважно регулюючу роль: сприяє підвищенню рівня емоційного комфорту особистості шляхом мотиваційно-вольової саморегуляції та когнітивної переробки емоційних стимулів. Аналіз результатів діагностики особливостей EQ показав, що лікарі здатні більшою мірою порівняно з медсестрами не застрягати на негативних переживаннях, керувати ними, викликати та підтримувати бажані емоції та тримати під контролем небажані.

Список використаної літератури

1. Бойко, В.В. Энергия эмоций в общении: взгляд на себя и на других. М: Информационно-издательский дом "Филинъ", 1996. 472 с

2. Ильин Е.И. Эмоции и чувства. СПб.: Питер, 2001. С. 633–634

3. Сидоренко Е.В. Тренинг коммуникативной компетентности в деловом взаимодействии. СПб.: Речь, 2002. 207 с.

4. Четверик-Бурчак А.Г. Механізми впливу емоційного інтелекту на успішність життєдіяльності особистості: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01. ДЗ "Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського". Одеса, 2015. 18 с.

5. Юсупов П. Связь пессимистического и оптимистического мироощущения с процессом индивидуализации [Электронный ресурс] Электрон. текстовые данные // Режим доступа http://www.follow.ru/article/221

ПСИХОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ ПАНДЕМІЇ ДЛЯ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ЯК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Троїцкий А.
аспірант кафедри соціальної допомоги та практичної психології, ФПСР ОНУ імені І.І. Мечникова,
м.Одеса, Україна

Сучасна пандемія COVID–19 і протиепідемічні заходи є макростресороми для населення багатьох країн, у тому числі й для українців. Ці стресори негативно вплинули на психічне здоров’я та психологічне благополуччя людей.

Відбувається загострення психічних захворювань в осіб, які мали їх до епідемії, а також фіксується виникнення хворобливих симптомів у раніше здорових людей. Розлади варіюються від депресії, тривоги, панічних нападів,

соматичних симптомів та ознак посттравматичного стресового розладу до делірію, психозу й суїциду.

Частими психологічними наслідками стали негативні психоемоційні стани: напруження, тривога, страх, нудьга, туга, фрустрованість, дратівливість, агресія, відчуття емоційного виснаження, горювання тощо.

Значні зміни фіксуються в поведінці людей і їхньому фізичному самопочутті. Використовується стратегія уникнення, почастішали випадки домашнього насильства, з'являються труднощі у виконанні щоденних рутинних справ, виникають соматичні симптоми, болі в тілі, розлади сну та апетиту.

Українців притаманні такі негативні наслідки для психологічного самопочуття, як пригніченість, тривога, дратівливість, занепокоєння, розлади настрою, сну та/або апетиту, відсутність надії на майбутнє, відсутність радощів у житті й відсутнє відчуття повноти життя. Уважаємо, що віддаленими психологічними наслідками пандемії для українського суспільства може стати почастішання випадків пролонгованої депресії, тривожних станів, фобій, панічних атак, симптомів посттравматичного стресового розладу, негативних психоемоційних станів, неконструктивних стратегій поведінки.

Усі ці негативні наслідки повинні бути у фокусі уваги управлінців, науковців, практиків для розроблення й утілення ефективних організаційних, психіатричних і психологічних заходів щодо підтримки психічного здоров'я та психологічного благополуччя населення в період епідемії та після її згасання.

Список використаних джерел

1. Досвід переживання пандемії covid-19: дистанційні психологічні дослідження, дистанційна психологічна підтримка : матеріали онлайн-семінарів 23 квітня 2020 року «Досвід карантину: дистанційна психологічна допомога і

підтримка» та 15 травня 2020 року «Дистанційні психологічні дослідження в умовах пандемії covid-19 і карантину» / за наук. ред. М.М. Слюсаревського, Л.А. 2.Найдьонової, О.Л. Вознесенської. Київ : ІСПП НАПН України, 2020. 121 с.

2. Коробанова О.Л. Соціальна взаємодія та переживання складних соціальних ситуацій в умовах пандемії COVID-19. Проблеми політичної психології. 2020. Вип. 9 (23). С. 73–94.

3.Крамар Ю. Психологічні наслідки перебування в умовах карантину та шляхи збереження психічного здоров'я. Нейро News. 2020. № 3. С. 18–21.

4. Чабан О.С., Хаустова О.О. Психічне здоров'я в період пандемії COVID-19 (особливості психологічної кризи, тривоги, страху та тривожних розладів). Нейро News. 2020. № 3. С. 26–36.

ЦЕННОСТНАТА ИДЕНТИЧНОСТ НА БЪЛГАРСКИТЕ СТУДЕНТИ В УСЛОВИЯТА НА ОБЩЕСТВЕНИ

Чавдарова В.А.
д.психол.н., проф., завідувач кафедри психології,
Великотирновського університету
імені Св. Кирилла та Св. Мефодія
м.Велико Тирново, Болгарія

Цел на представените резултати от изследването е анализ на статуса и динамиката на ценностните нагласи на студентите, съотнесени към темпа на икономическа трансформация в България. За осъществяването на тази цел следва да се анализират данни от лонгитюдно авторско изследване, реализирано в периода 2007 -2021 година. Използвана е методиката на М.Рокич, който счита, че измененията на ценностната система са свързани с механизма на себеконфронтация или осъзнаване на конфликта между две ценности. Акцент в анализа на Рокич са функционалните

механизми на изменението. Изследването на ценностите в социално-професионалната група на студентите дава възможност и за анализ на ценностната реверсия като коеволютивен процес. Българските студенти, взели участие в проучването, са 320 (100 мъже и 120 жени). Студентите се обучават във ВТУ „Св.св. Кирил и Методий”(208), ЮЗУ „Н.Рилски”(86) и ШУ”К.Преславски”(26). Обучават се в специалностите педагогика - 44 , икономика - 52, психология - 154, социални дейности - 41 и философия - 29 и са на възраст между 19 и 22 год.

Сравнителният лонгитюден анализ на ценностите, анализирани с методиката на М.Рокич от гледна точка на структурно-енергетичния подход ни дава основание на направим следните изводи:

Ядрото на ценностна система от терминални ценности на българските студенти включва ценностите здраве, любов, развитие, познание и увереност в себе си.

В сравнителен план можем да направим генералното заключение, че по отношение на ядрото на ценностната система на българските студенти не се наблюдава съществена трансформация, тъй като и при двете проведени авторски изследвания – през 2007 и през 2021 година четири от петте ценности, образуващи ценностното ядро запазват ранговите си места. Това са ценностите здраве, любов, развитие и увереност в себе си. Следователно е налице константност, обвързана с постоянни, национално специфични черти.

В актуалното изследване най-нисък ранг и следователно най-нисък интензитет имат ценностите обществено признание, развлечения, красота на природата и щастие за другите. Данните от проучването, проведено през 2007 година сочат, че най-нисък интензитет, а следователно и мотивираща сила имат ценностите творчество, красота на природата и изкуството, щастие за другите, развлечения и обществено признание. Т.е. и при тази група ценности и

налице дълготрайна тенденция, кореспондираща с характерната за българските студенти битово-защитна и съзерцателна обществена позиция. Налице е хомогенност на ценностния избор, предполагащ адекватно ценностно самоопределение, респективно ценностна идентичност.

При българите – мъже и жени е налице йерархична и семантична еднородност на ядрото на ценностната система. Българските студенти са в състояние на светогледна дифузия, която се изразява в неглижиране на ценности като „красота на природата и изкуството“, „жизнена мъдрост“, „щастие за другите“ и „творчество“.

Пазарното общество води до утвърждаване на материалните ценности, между които „материално обезпечен живот“, „обществено признание“, „продуктивен живот“ и девалвация на екзистенциални ценности, между които „жизнена мъдрост“ и „творчество“. Приоритетно значение има ценността „добри и верни приятели”, което, по наше мнение, е детерминирано от народопсихологичните особености на българите.

Високият ранг на ценности като „любов”, „добри и верни приятели”, „жизнена мъдрост”, „материално обезпечен живот” и др. е обусловен от характерния доминиращ битиен модус. Наблюдава се дуализъм по отношение на дименсията „обществен индивидуализъм – обществен колективизъм”, тъй като ценности като „материално обезпечен живот” и „творчество” имат сходни рангови места. Включването на ценностите „увереност в себе си” и „развитие” в ядрото на ценностната система на българските студенти отразява тенденцията към утвърждаване на индивидуалистичните ценностни ориентации в съвременните български икономически условия. Поставянето на ценността „щастие за другите” на последните рангови места и при двете групи изследвани лица е показателно за утвърждаването на индивидуалистични ценности и изострен инстинкт за самосъхранение в пазарни условия.

Налице е ценностна хетерогенност, което дава основание да се предположи, че националната специфика, въпреки че несъмнено оказва влияние, не доминира и не определя ценностния облик на студентите.

Література

1. Чавдарова В.А. Кроскултурални аспекти на кариерния избор., Унив.изд."Св.св.Кирил и Методий", В.Т. 2018, 309 стр.

АДАПТАЦІЙНІ КОМПЕТЕНЦІЇ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ «МІНЛИВОЇ СУЧАСНОСТІ»

Штих В.А.
к.біол.н., доцент кафедри педагогіки та психології,
Харківської державної академії фізичної культури
Малишева А.А.
викладач кафедри педагогіки та психології, Харківської
державної академії фізичної культури

Кто не уйдет от всех забот,
Отшельнический посох взяв,
И кто не предпочтет покой
Безумной суете мирской
Уортон

Загально відомо, що адаптація є неминучим процесом, через який проходить кожна людина на різних віхах свого життя. Відмітимо, що людина проходить його кілька разів, перший період припадає на перший рік життя дитини, зауважимо, що перші три місяці є критичним періодом. Другий припадає на період формування мовної компетенції. Третій та четвертий пов’язані із вторинною соціалізацією, а саме входження до колективу закладу дошкільної або

загальної середньої освіти. Доречі на школу припадають три адаптаійні періоди 1, 5 та 10 класи. Вподальшому вони також прожовжуються, втім вони вже не завжди можуть бути пов'язані з віковими змінами (впливають поняття індивідуальної норми, та особистих сенсів), а здебільшого із тим способом та якістю життя які обирає кожна людина/сім'я. Прикладом можуть слугувати освіта (базова/вища), робота (фріланс/колектив), ґендерна ідентичність, бажання або відсутність створити власну сім'ю (її форму стосунків) та рішення мати дитину чи чайлдфрі (childfree).

Сьогодні адаптація на ринку праці усе частіше розглядається у якості компетенції і потрохи перекочовує у інші площини нашого життя. Це пов'язано із взаєминами, а саме з умінням їх вибудовувати враховуючи різні зміни, що протікають у соціумі (тренди часу). Справедливо буде зауважити, що адаптація є двостороннім процесом не зважаючи на кількість, це може бути як дві людини (молоде подружжя, що «притирається» один до одного) або новенький у новому класі або академічній групі, робочому колективі і т.д. складність полягає у розмаїтті взаємодії: один-один, чи один багато, умовний віковий поділ (концентрація однолітків потроху починає втрачати свою актуальність у період отримання вищої освіти), габітусні властивості. Часто звикаючи до спілкування з однолітками доводиться прикладати зусилля для розуміння цінностей та знаходити спільну мову із іншими віковими групами (покоління X, Y, Z, альфа).

На нашу думку найбільша проблема адаптаційного періоду це підвищення тривожності та зростання стресу, особливої делікатності вона набуває на тлі умов пандемії COVID-19. Тому його метою є фасилітація налагодження контакту один з одним/колективом/системою, нормами прийнятими в рамках певної суспільної групи/громади використовуючи доступні засоби. Тут задля попередження

надмірного емоційного дискомфорту (внутрішньої напруги) варто враховувати сферу діяльності та соціальне оточення, рівень психологічного здоров'я, умови навчання/роботи, цінності та норми поведінки властиві для кожної людини.

Сьогодні ми маємо можливість скористатися досвідом використання трансверсальних компетенцій, які пройшли crashtest впродовж 15 років у країнах Тихоокеанського регіону, і доречі дозволили їм зайняти провідні місця в економічній гонці. В нашій країні вони більш відомі під назвою soft skills. Сьогодення спонукає нас до врахування глобалістичної парадигми та існуючих високих соціальних ризиків тому у кожної сім'ї виникає потреба у формуванні трансверсійних компетенцій, які за міжнародними документами характеризуються, як здатність особистості вирішувати складні задачі, «спираючись на мобілізацію та психосоціальні ресурси у тому числі й на навички та відносини в певному контексті». Трансверсальні компетенції є багатоцільовими, і можуть бути використаними у великій кількості різноманітних соціальних ролей. Прикладом таких компетенції є критичне та креативне мислення, високий стиль письма та риторичні здібності, огляд та дослідження, організація, мотивація, керування фінансами, сучасні комп'терні навички та командна робота (Даоський форум). На сході застосування цих компетенцій частково дозволило «подолати» феномен соціального аутизму, коли людина приймає рішення не брати участі у соціальному житті та мінімізує контакт із зовнішнім середовищем (віртуальна взаємодія, часто безособова). В нашій країні цей феномен також вже починає проявлятися і для нас це є новим викликом продиктованим плинною сучасністю.

Вищезазначені компетенції в умовах мінливого сьогодення торують, за влучним виразом Горбунової Л.С., шлях до нового осмислення єдності багатоманіття світу, що обєднує відмінне і диференційоване на основі «раціональної справедливості». Кожен з нас обирає види взаємодії зі світом

та вибудовує особистісні межі для власного безпечного контакту з іншими.

Список використаних джерел

1. Бауман З. Текучая современность/ пер. с англ. под ред. Ю. В.Асочакова. – СПб:Питер, 2008. – 240 с.

2. Бек У. Общество риска. На пути к другому модерну/ перевод с нем. В. Седельника и Н. Федоровой; Послесл. А. Филиппова М.: Прогресс-Традиция, 2000. 384 с.

3. Горбунова Л.С. «Філософія освіти для дорослих: університетські стратегії і практики». Суми: Університетська книга, 2015. 710 с.

4. Култаєва М.Д. Суспільство знань: антикризовий потенціал у кризових контекстах – «Освіта і доля нації». Антикризовий потенціал освіти і виховання – Харків: ХНПУ, 2009 12 с.

5. Губерський Л., Андрущенко В. Суб'єктом відтворення культурної моделі єдності освіти і цінностей в умовах загальносвітової глобалізації може бути інтелігенція, яка традиційно була таким субєктом на терені України» Філософія як теорія та методологія розвитку освіти. К.: «МП Леся», 2008. 516; с.166-187.

6. Preparing and Supporting Teachers in the Asia-Pacific to Meet the Challenges of Twenty-first Century Learning. Regional Synthesis Report. 2016 by the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 7, place fe Fontenoy, Paris07SP, France and UNESCO Bangkok Office.(http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/igo/)

7. Yamagachi, S.Y., Yamamoto, Y., Ueno, A. and Enomoto, N. 2015. Integrating transversal competencies in education policy and practice: How are teachers prepared/supported to facilitate acquisition of transversal competencies? Country Case Study: Japan (Phase III). Prepared by the Tokyo Institute of Technology, for the Inclusive Quality Education Unit of UNESCO Bangkok. Unpublished.

Секція № 3

ПРОЯВИ РЕСУРСІВ ОСОБИСТОСТІ В ДИНАМІЦІ ЖИТТЄВОГО ШЛЯХУ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ САМОРЕГУЛЯЦІЇ ДІТЕЙ ПЕРЕПІДЛІТКОВОГО ВІКУ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Березіна К.П.
викладач кафедри педагогіки та психології, Харківська державна академія фізичної культури
м.Харків, Україна

Освітній процес в умовах карантинних заходів став великим випробуванням не тільки для викладачів, але й для здобувачів освіти. Найбільше проблеми дистанційної освіти відобразились на дітях перепідліткового віку, адже починаючи з середньої школи батьки, зазвичай, перестають допомагати виконувати домашні завдання, слідкувати за успіхами в навчанні і покладаються на самостійність дитини.

В Україні перехід в середню школу співпадає з віком 9 років та продовжується впродовж всього періоду, який деякі вчені називають передпідлітковим і визначають його як кризовий період в житті не тільки дитини, але і всієї сім'ї. Крім того, що цей вік пов'язаний з фізіологічними змінами, появою новоутворень, розвитком психічних функцій, характеру мислення, відбуваються зміни й у відносинах з батьками, вчителями та однолітками. При цьому діти продовжують потребувати у підтримці батьків та значущих дорослих.

Звичайно, батьки розуміють, що дорослі діти потребують як турботи, так і автономності одночасно, але їм

важко визначати кордони самостійності та межу допомоги. Наприклад у виконанні домашніх завдань в школі батьків турбує питання, чи варто покладати на дитину повну відповідальність за процес навчання, або втручатись та контролювати. Адже й сама освітня система передбачає одночасно індивідуалізований підхід до кожного учня і разом з тим вимагає більшої активності в навчанні.

Згідно нейропсихологічного підходу третій функціональний блок мозку, який за концепцією О.Р. Лурія відповідає за процеси програмування, саморегуляції і контролю за свідомою психічною діяльністю, починає розвиватися у віці з 7 років, а триває це формування значно довше, ніж становлення всіх інших психічних процесів.

Як відомо, орієнтування в показниках часу та його сприйняття свідчить про формування квазі-просторових уявлень, які діти до відповідного віку засвоюють дуже складно, адже часові уявлення абстрактні. Проте, психіка, а також процеси саморегуляції розвиваються відповідно до розвитку головного мозку. Тому можна впевнено говорити про те, що дітям перепідліткового віку ще важко самостійно контролювати свій час та дотримуватись шкільного режиму в умовах перебування вдома.

Це робить надзвичайно важливим психологічну підтримку учнів даної вікової категорії, цілеспрямоване формування їх психологічної саморегуляції, адже на них покладається велике навантаження та відповідальність. Разом з цим, їх процеси програмування, саморегуляції і контролю за психічною діяльністю ще не до кінця сформовані.

Список використаних джерел

1. Выготский, Л. С. Собрание сочинений: в 6 т. / Л. С. Выготский. Москва: Педагогика, 1982-1984. Т. 4 : Детская психология / ред. Д. Б. Эльконин. 1984. 432 с.

2. Микляева А.В., Румянцева П.В.. Школьная тревожность: диагностика, профилактика, коррекция. – СПб.: Речь, 2007. – 248.с.

3. Славутская Е.В. Закономерности психосоциального развития школьника в предподростковом возрасте. Диссертация. 19.00.13, Казань, 2015. 331 с.

4. Hill, N. E., Bromell, L., Tyson, D. F., & Flint, R. (2007). Developmental commentary: Ecological perspectives on parental influences during adolescence. Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology, 36(3), 367-377.

КОМПОНЕНТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

Варварук Х. П.
аспірантка кафедри соціальної психології
Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника

У сучасному суспільстві професійна ідентичність є однією із провідних ознак особистісної зрілості та соціальної успішності людини, тому вона мусить стати предметом наукового та практичного інтересу.

На етапі одержання професійної освіти цілеспрямований вплив на ідентифікаційні процеси студентів, створення педагогічних умов, які сприяли б максимально ефективному становленню професійної й особистісної ідентичності майбутніх учителів повинні стати метою освіти.

Проблема ідентичності розглядається у зарубіжній та вітчизняній науці. Зокрема, розглядають такі питання: види ідентичності (Е.Еріксон, А.Сергеєва та ін.), спектр чинників, що впливають на процес формування професійної ідентичності майбутніх педагогів (О. Романишена, Н. Гога,

А. Лукіянчук, Г.Лялюк, В. Фрицюк та ін.). професійна реалізація особистості (Е. Клімова, Е. Борисової, Л. Мітіної, Ю. Поваренкова), професійна свідомість (Л.Долинська), професійне самовизначення (Ж.Вірна).

Професійна ідентичність є обов'язковим фактором професійного зростання майбутнього фахівця і однією з умов його формування.

На думку сучасної української дослідниці О. Романишеної професійна ідентичність є інтеграцією емоційно-поведінкових і когнітивних проявів особистості в процесі професійного розвитку та уявлень про власні професійні можливості, здібності, співвідношення вимог навколишнього середовища з реальною наявною можливістю відповідати цим вимогам [3, с. 409].

Дуже цікавими є думки І.Стоуна, про те, що людина обирає професію у якій зможе зберігати відповідність своїм уявленням про себе. Процес вибору професії є неусвідомлений. А коли людина вже входить у професію, то шукає реалізацію цієї відповідності. Коли людина обирає майбутню професію, то ймовірно опиняється у ситуації невизначеності в якій перебирає варіанти майбутнього вибору. Все це запускає процес рефлексії, що є однією з умов становлення професійної ідентичності майбутніх педагогів [2, с. 160].

Досліджуючи проблему професійної ідентичності можна виділити такі компоненти професійної ідентифікації:

когнітивний (система знань і уявлень особистості про предмет праці, способи отримання професійної освіти, вимоги професії до людини, функціональні обов'язки); емоційно мотиваційний (потреба особистості в успішному розв'язанні професійних завдань, прагненні домогтися успіху і реалізувати себе якнайкраще); ціннісно-смисловий (цінності, переконання); поведінковий (професійний імідж, самопрезентація, саморегуляція, досвід) [1, с. 44].

Для формування професійної ідентичності важливу роль відіграє моделювання професійних ситуацій, які дозволяють виконувати соціальні ролі із рядом професійних функцій. У процесі реалізації практико-орієнтованих завдань студенти засвоюють зразки рольової поведінки вчителя. Також, вирішення практико-орієнтованих завдань та моделювання професійних ситуацій допомагає в прийнятті студентом позиції вчителя, що обумовлюється такими чинниками, як спрямованість на професійну діяльність, суспільно-педагогічна активність, професійні знання. Оволодіння знаннями допомагає педагогу ефективно досягати результатів діяльності відповідно до прийнятих професійних і соціальних норм, стандартів, висунутих вимог. Вміння застосовувати знання робити його «живим знанням» є основою компетентності фахівця, компонентом його професійної діяльності, оперуючи яким педагог оптимально реалізує свій професійний потенціал [1; 2].

Цікаво, що результати отримані в деяких дослідженнях дозволяють стверджувати, що є певна компенсуюча закономірність між необхідними професійними знаннями і пізнавальною мотивацією. Пізнавальна мотивація, інтерес до професії та її опанування – один із найважливіших чинників успішного навчання студентів. За умови недостатньо високого рівня розвитку спеціальних здібностей чи прогалин у необхідних знаннях, уміннях і навичках студента мотивація заповнює ці прогалини. У зворотному ж напрямі такої компенсаторної залежності не спостерігається. Це означає, що успішна навчально-професійній діяльності, так і становленню ідентичності не може відбутися без правильної мотивації. Тільки високого рівня інтелектуальних здібностей недостатньо [2, с. 157].

Поведінковий компонент професійної ідентифікації людини пов’язаний з діяльністю і наслідками, які несе ця діяльність. Поведінковий компонент передбачає формування

професійного іміджу, набуття навичок самопрезентації та саморегуляції діяльності у професійному співтоваристві.

Фахові ціннісні орієнтації визначають професійні та життєві пріоритети Узгоджена та структурована індивідуальна система ціннісних орієнтацій сприяє розвитку адекватної ідентичності. Професійні ціннісні орієнтації інтегруються у систему загальнолюдських цінностей доповнюючи її. Ціннісне самовизначення особистості передбачає самопізнання, рефлексію свого внутрішнього світу, усвідомлення свого потенціалу та реальних можливостей в період навчання [1, с. 44].

Всі компоненти професійної ідентичності перебувають у взаємозалежності і доповнюють один одного. Для якісної професійної діяльності необхідні всі складові цього феномену.

Список використаних джерел

1. Sokolova I. Професійна ідентифікація майбутнього вчителя. Continuing Professional Education: Theory and Practice. 3-4 (Oct. 2019), 40–46.

2. Наумова І. Педагогічні умови становлення професійної ідентичності майбутніх учителів: теоретичний аспект. Збірник наукових праць «Педагогіка та психологія». Харків, 2016. Вип. 52. С. 155-161.

3. Троян Г. Поняття професійної ідентичності майбутнього вчителя у вітчизняних та зарубіжних пихолого-педагогічних розвідках. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. 2018. Вип. 51. С. 407–411.

В ОЖИДАНИИ РЕМИССИИ

Георгиева З.К.
д.пед.н., главен асист. кафедри психологія,
Великотирнівського університету «Св. Кирилла та Св. Мефодія» м.Велико Тирново, Болгарія

В английском языке слово remission означает: освобождение, прощение. В медицинском словаре ремиссия – это временное уменьшение или исчезновение симптомов данного заболевания. О ремиссии можно говорить после проведенных клинических и лабораторных исследований, в результате которых можно доказать, что человек здоров. Но в большинстве случаев отмечается присутствие высокой тревожности, длительное чувство потери контроля, страх возвращения болезни. Клиенты с онкологией и их близкие говорят о частой смене эмоций как надежда – отчаяние, гнев – уверенность.

Клинический случай: Женщина 23 лет, студентка, не замужем. При первой встрече заявляет – «У меня панические атаки! Когда я разговариваю с отцом, мне не хватает воздуха, словно камень лежит у меня на груди. В такие моменты я хочу встать! Убежать! Но я не могу!» В процессе работы выясняется, что у клиентки брат, на 4 года моложе, у которого рак крови, который лечится и живет с матерью в Германии. В настоящий момент болезнь под контролем. И ожидается их возвращение в Болгарию. Сдержанная и деловая, молодая женщина продолжает рассказывать о своей жизни, при этом производит впечатление, что она не выражает признаки счастья, как это характерно для ее возраста. Молодость, впавшая в зимнюю спячку. После каждого вопроса мы искали ответ на вопрос, что или кто мешает этой красивой женщине гордиться собой, своим умением справляться одной? «Мне не было трудно, нет.» После долгой паузы она тихо говорит «Уже

возвращаются!!!» Когда она рассказывала, мы не почувствовали ни одной нотки гордости и уверенности в своих маленких и больших успехах. Во время одной из следующих терапевтических встреч она была очень подавлена и испугана. «Они возвращаются через три дня!» В этот момент вместо роли сестры и дочери она приняла другую роль. Роль взрослого, у которого те же вопросы, что и у больных онкологией, закончивших свое лечение. С этого момента, говоря: «И теперь что? Как мне жить?» она начала делиться своими запутанными и противоречивыми мыслями и эмоциями. Подобное поведение характерно для больных онкологией, когда переходят от интесивных и напреженных будней, подчиненных лечению, к жизни после окончания процедур. И несмотря на то, что они с нетерпением ждали ремиссии, появляется много новых вопросов, которые ставять личность перед незнакомыми и эмоциональными вызовами. Лечение закончено, но остается чувство боли от потери, страх от неясного будущего, ужас от отсутствия контроля над болезнью, желание и сила достичь в жизни большего, а не только выжить. Потому что все изменилось. Встречи с друзьями эмоционально и физически исчерпаны. В это время уже все по-другому, не так, как прежде. И даже вгляд на жизнь уже другой. Каждый день отличен от предыдущего и непредсказуем. Это помогает им сосредоточиться на своих задачах днем за днем. Осознание этого этапа в ходе терапевтической работы дает опору и мотивацию молодой женщине, чтобы она начала переформулировать свои цели в жизни, создавая новые задачи. Эти задачи поддерживают адекватную эмоциональную и поведенческую стратегию, чтобы клиентка смогла справиться после возвращения семьи домой. В работе с ней, на основании теории танзакционного анализа, она должна научиться снова быть ребенком. Но не тем, которому пришлось очень быстро вырасти, чтобы войти в роль взрослого, а ребенком, который может радоваться жизни. На

этом этапе наших терапевтических встреч, молодой женщине кажется невыносимым даже подумать о возможности переложить ответственность на других. Ей трудно выйти из роли ответственного родителя. Во время нашей посредней встречи, она тихо сказала: «Болезнь отняла у меня семью! Отняла детство!», выразив вербально свой гнев, вызванный потерей счастливых лет. Она оставила за спиной собственные эмоциональные потребности, чтобы ответить эмоциональным потребностням других членов семьи, что и вызвало затаенную обиду. Наша клиентка приняла как должное направить свои заботы на младшего брата. Но именно из-за принятия этой модели отношений в семье, она не имеет представления о происхождении своих эмоций в настоящий момент. Неосознанно все в семье ждали смерти сына и при передаче отрицательных ожиданий, дочь легко приняла «самопожертвовательную» роль. Тогда, когда болезнь уже побеждена, она не знает в какой роли жить дальше. Молодая женщина не знает в чем выражается личное ощущение счастья. И теперь, как весенний цветок, она готова оставить за спиной мрак и холод зимы, чтобы найти силы для новой жизни, для осознания себя при помощи психотерапевтической работы, у нее появится возвожность перебороть прошлое и зажить новой жизнью без болезни.

В представленном случае женщина сохранила веру и надежду, но она также охвачена чувством грусти и сожаления. Всматриваясь в ее чувства грусти и сожаления с утилитарной точки зрения, они нам кажутся бессмысленными. Потому что жалеть о чем-то безвозвратно потерянном, с позиции «здорового человеческого разума» выглядит так же бесполезным и бессмысленным, как и саможаление. В душевном мире горе и сожаление имеют свой смысл. Через горе о ком-то или о чем-то, что мы любили, они продолжают жить в нас, а сожаление виновного как-будто дает ему возможность воскреснуть, освободившись от вины. Объект нашей любви и грусти, которого мы

объективно, безвозвратно потеряли, сохраняется в нашем внутреннем времени и превращается во что-то настоящее. Следовательно, сожаление может смягчить вину. Иногда клиент говорит, что в его жизни нет смысла, так как в том, чем он занимался нет ничего героического, ничего значимого для человечества, и что болезнь пришла вовремя, чтобы прервать его жизненный путь. Но разве в смысле жизни мы не обнаруживаем три возможные категории ценностей: творческие, ценности переживания и приспособления. И если первая категория реализуется в наших действиях, ценности переживания реализуются путем пассивного восприятия мира в «Я». Ценности приспособления налицо и они присутствуют везде, даже в отсутствующем спокойствии физического здоровья, где роковое принятие диагноза рак должно быть принято как таковое. В зависимости от способа принятия случившегося, могут воскреснуть много ценностей, которыми человек даже не предполагает, что обладает. Это означает, что человеческая жизнь может найти реализацию не только в творчестве и радости, но и в страдании. Нужно использовать свои врожденные способности так, чтобы они привели к успешной самореализации. Выполнение своей жизненной миссии лежит в основе удовлетворения от жизни. Такая направленность помогает человеку почувствовать свои способности и взять на себя ответственность за свою жизнь.

Представленный случай, метафорически названный Весна, является своеобразным объединителем наступающих страхов. Страхи, которые являются самым большим врагом, но и движущей силой, овладевание которой дает возможность продолжить вперед, чтобы каждый смог, своим образом, предначертать будущее. Потому что если взять на себя полную ответственность за свою жизнь - это помогает сделать конкретные шаги, при помощи которых можно изменить реальность. С больными онкологией и их семьями нужно говорить о будущем, о том, как важно поддерживать желание и стремление к борьбе с болезнью. Смысл состоит в

определении не хватающих до этого момента целей, сознательно сформулировать причины, ради которых стоит жить. Мы хотим закончить словами Чарли Чаплина: «Если хотите, чтобы у вас было завтра, которые у вас никогда не было, нужно сделать сегодня то, что вы никогда не делали», потому что в них открываются четкие указания о сущности работы с людми, которые доверились психотерапевтичной поддержке в момент ремиссии.

WHAT IS PSYCHOLOGICAL TRANCE

Dimitrov G.D.
Master's degree (Ma), "St. Cyril and St. Methodius" University of Veliko Tarnovo, doctoral student, Veliko Turnovo, Bulgaria, Ruseva Blaga, PhD, Sofia, Bulgaria
Ruseva Blaga
Master's degree (Ma), "St. Cyril and St. Methodius" University of Veliko Tarnovo, doctoral student, Veliko Turnovo, Bulgaria, Ruseva Blaga, PhD, Sofia, Bulgaria

Today our world is changing very quickly. We can see how many discoveries are everywhere – in the technologies, medicines, sciences and etc. There is a variety of psychotherapists' approaches (more than 300) dedicated to help the people in need and to support them in their tough life moments. Some of those are older, other – more recently established but what is clear is that most of them are connected to each other without a hard border. We can distinguish those into five broad categories of psychotherapies: psychoanalysis and psychodynamic therapies, behavior therapy, cognitive therapy, humanistic therapy and integrative or holistic therapy. There are approaches, as hypnotherapy, mindfulness and others that are based overall on the phenomena of psychological trance. A

human condition to be qualified as one, some particular criteria (psychological, physiological, behavioral and etc.) need to be met.

The first indicator showing that a subject is in a trance state is that they are fully absorbed in an inner reality without paying any attention and even ignoring the outer one. That is why normally anything around remains unnoticed. In such a state people are not contactable by outside (neither hearing nor seeing anything) apart of the side (person, media and etc.) which the rapport has been established with. Muscle relaxation or opposite - rigidity of muscles (catalepsy) are also presented; normally the eyes are fixated (or closed) and the person does not wish to talk or move. In contrary of what the majority of unprofessional people think, when a trance state is presented, the individuals do not sleep. Actually their brain keeps being active, without losing alertness. Physical loss of the state of alertness is a state of sleep, which obviously differs than a trance.

The word “trance” is commonly used for defining the temporal mental condition characterised with strongly narrowed conscious. It is very popular in the shaman’s culture as well. It has been achieved there by taking special rituals including dancing, drumming, chanting, bizarre costumes and other elements. Being in trance they are able to find out lost things, animals and people, to heal (cure), to make a contact with the beyond world, to direct a recently died man soul and etc.

One of the most popular qualification of the trance is the one of August Forel:

Light Trance (hypnoidal state). Typical here are: slow and deeper breathing, progressive feelings of lethargy, observable relaxation, inhibition of voluntary movements, eyelid and limb catalepsy, awareness of external noises; Medium Trance - glove and partial body anesthesia, posthypnotic amnesia, partial age regression, some degree of time distortion, good mental imagery and ability to have dream-like experiences, still awareness of external noises (which generally don't seem to matter); Deep Trance (somnambulism) - full age regression (revivification),

positive and negative hallucinations, extensive current and posthypnotic anesthesia, spontaneous amnesia and responds to suggestions for amnesia, ability to open eyes without affecting the trance, decrease in spontaneous mental activity, very responsive to posthypnotic suggestions, perceptual distortions and dissociations; Plenary Trance - time ceases to be a meaningful concept (timelessness (stuporous) beyond time), loss of awareness of ordinary identity and of physical body, feeling the potential to be anything or anyone, feeling of oneness with the universe, very significant decrease in rate of respiration and pulse rate, spontaneous mental activity essentially ceases, no awareness of the external world, except the very distant, voice of the facilitator.

There are many other examples of additional natural trance states triggered by specific everyday' activities: fishing, driving (highway hypnosis), carefully watching something very interesting, reading an attractive absorbing book, a powerful sincere praying of a honest believer, involving of art geniuses into their occupation, rapture (delight), a long-distance running (marathon) and etc.

Reference

1. Bernheim H (1884) De la Suggestion dans l'État Hypnotique et dans l'État de Veille", Paris (Hypnosis & Suggestion in Psychotherapy)

2. Bongartz W. (2007) May 26 – 27. Workshop – Hypnotherapy for Psychosomatic Disorders – Istanbul, Turkey

3. Boyne G., (1985) Transforming Therapy. Westwood Publishing

4. Hammond C. (1990). Handbook of Hypnotic Suggestions and Metaphors

5. Hull C. L. (1933). Hypnosis and suggestibility: An experimental approach. New York: Appleton-Century Crofts

6. Robles T., (1998). Reflections on How Hypnosis Works. Hypnos: Swedish Journal of Hypnosis in Psychotherapy and Psychosomatic Medicine and Journal of European Society of Hypnosis in Psychotherapy and Psychosomatic Medicine

7. Yapko M., (1995) Essentials of Hypnosis. New York: Brunner/Mazel

ОБРАЗ МАЙБУТНЬОГО: ФЕНОМЕНОЛОГІЯ ПОНЯТТЯ

Добриніна І.В.
аспірант кафедри диференціальної і соціальної психології,
ФПСР ОНУ імені І.І. Мечникова
м.Одеса, Україна
Кременчуцька М.К.
к.психол.н., доцент кафедри диференціальної і спеціальної психології, ФПСР ОНУ імені І.І. Мечникова
м.Одеса, Україна

Актуальність вивчення проблеми образу майбутнього в загальній психології та психології особистості визначається тим, що в умовах кардинальних трансформацій усіх сфер життя, що відбуваються у нашій державі, концепт «майбутнє» набуває ключового значення у індивідуальній та суспільній свідомості. Сучасна людина живе в середовищі тотальних та стрімких змін, що, зрозуміло, відбивається і на її ставленні до майбутнього, яке все частіше описується в термінах невизначеності, непрозорості, непередбачуваності тощо [2]. Відомо, що в Україні невпевненість у майбутньому є однією серед найхарактерніших ознак сучасного життя в нашій державі, поступаючись лише корупції [6]. Стурбованість стосовно майбутнього люди перш за все пов’язують не тільки з реалізацією своїх ідеалів, а й з побоюваннями щодо майбутньої долі своїх дітей, внуків, за майбутнє людства. Занепокоєння нестабільністю сучасного життя надає феномену майбутнього глибокого метафізичного смислу, який безпосередньо стосується філософсько-етичних уявлень людини [4].

Сучасна психологія все активніше спрямовує свій фокус на дослідження майбутнього, адже за справедливим визначенням І.С. Поповича сьогодні відбувається парадигмальний поворот в науці, яка спрямовується від вивчення того, що існує, до вивчення того, що виникає [3]. Вчений зазначає, що в останнє десятиріччя бурхливими темпами розвивається психологія конструювання майбутнього – одна з наймолодших галузей соціальної психології і неабиякої актуальності набуває феномен темпоральності. Наукові результати вивчення процесів прогнозування майбутнього, дослідження образу бажаного життя, обґрунтування психологічних практик конструювання майбутнього, життєвих завдань, завдяки яким особистість моделює майбутнє, досягаючи самоздійснення, актуалізують необхідність теоретичного обґрунтування й експериментального дослідження проблеми образу майбутнього.

Основними науковими векторами дослідження образу майбутнього особистістю можна вважати філософський, соціологічний, психофізіологічний та психологічний.

З точки зору філософії проблема образу майбутнього, насамперед, це онтологічна проблема. Філософія має розв'язувати проблему буттєвого статусу майбутнього. Епістемологічний аспект проблеми майбутнього стосується можливості його пізнання [1].

Що стосується соціологічного вектору вивчення образу майбутнього, то «Образ майбутнього» – ключове поняття дослідження історичного процесу згідно з концепцією нідерландського соціолога Ф. Полака. Позитивний ідеальний образ майбутнього, сформований у суспільстві, впливає на напрямок його подальшого розвитку [1].

Інтерес до феномену образу майбутнього у психологічній науці виник досить давно, і яскраво простежується у різних психологічних школах та методологічних напрямках.

Так, проблематика соціального конструювання реальності, закладена Л.С. Виготським, безумовно, служить фундаментом для осмислення психології образу майбутнього, і побудови нових принципів психології даного феномену. соціальне взаємодія розглядається Л.С. Виготським не як сукупність матеріальних умов, а як сукупність думок, ідей, цінностей. Цей напрямок дослідження образу майбутнього простежується в роботах О.Н. Леонтьєва (модель образу майбутнього), К.О. Абульханової-Славської (психологічна, особистісна і життєва перспектива як чинник впливу на здатність передбачати майбутнє, прогнозувати його, уявляти себе в майбутньому) та ін. [3].

Важливі дослідження психології часу було проведено в одеській школі Д. Елькіна – Б. Цуканова. Б. Цуканов побудував цілісну концепцію психологічного часу на основі експериментального виміру його одиниці [5]

У підсумку, слід зазначити, що в психології майбутнє розкривається як властивість психічного. Психологічна феноменологія образу майбутнього полягає в тому, що це цілісне уявлення особистості про майбутнє, яке знаходиться в свідомості і постійно впливає на поведінку, діяльність, а також її емоційний стан. В образі майбутнього відбувається зіставлення образу реального життя з образом бажаного життя особистості. Зазначено, що процес формування образу майбутнього – це не тільки бачення кінцевого результату, а й вплив на оцінку реалізації поведінки, консолідацію моральних, вольових, інтелектуальних зусиль для реалізації власних очікувань, що підкреслює суб'єктний характер цього процесу.

Список використаних джерел

1. Даценко В.С. Майбутнє як філософська проблема. Philosophy and political science in the context of modern culture. 2019. Вип. 11(1). С. 21-31.

2. Кожем'якіна О.М. Довіра до майбутнього людини XXI століття. Філософія науки: традиції та інновації. 2013. № 1 (7). С. 142 – 150.

3. Попович І.С. Психологія соціальних очікувань особистості : дис. канд. психол. наук : 19.00.05. Херсон. 2017. 541 с.

4. Терешкун О. Відповідальність у контексті техніко-технологічної діяльності. Науковий вісник Чернівецького університету. Філософія. 2013. Вип. 646-647. С. 78-83.

5. Цуканов Б. И. Время в психике человека. Одесса: Астропринт, 2000. 220 с.

6. Яремчук С. С. Шляхи завершення трансформації українського суспільства. Вісник Львів. ун-ту. Серія соціологічна. 2010. Вип. 4. С. 155–164.

7. Polak F. The Image of the Future. Amsterdam : Elsevier Scientific Publishing Company, 1973. – 320 p.

СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ЛІДЕРСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ СТУДЕНТА В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Неїжпапа Л.С.
к.психол.н., доцент кафедри соціальної освіти та соціальної роботи, Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова

Постійна потреба суспільства в особистості, яка наділена соціально значущими особистісними якостями, вказує на те, що проблема лідерства була актуальною і домінувала на кожному історичному етапі розвитку людства. Своєчасною та необхідною залишається й потреба у фахівцях з високим рівнем лідерського потенціалу для стабільного політико-економічного розвитку держави загалом та особистості зокрема. Забезпечення розвитку лідерського потенціалу майбутнього фахівця на етапі його професійного

становлення сприятиме всебічному розвитку та самореалізації особистості у майбутній професійній діяльності. Під час професійної підготовки і відбувається професійне становлення майбутнього фахівця.

Усвідомлення себе суб'єктом професійної діяльності, усвідомлення пропонованих професією й суспільством вимог, розуміння своєї відповідності цим вимогам – перша сходинка на шляху професійного становлення студента. Вища освіта впливає на психіку людини, розвиток її особистості. За час навчання у ВНЗ при наявності сприятливих умов у студентів відбувається особистісний та професійний розвиток. Тому однією з найважливіших особливостей вищої педагогічної освіти, окрім зростання значення компетентності майбутнього фахівця, є створення повноцінних умов для його активної соціалізації. Важливо бути не лише кваліфікованим фахівцем, а й, передусім, компетентним у своїй галузі, творчою особистістю, здатною прагнути до самореалізації, духовного збагачення, до самовдосконалення.

Сьогодні особлива роль відводиться формуванню професійних та особистісних якостей студентської молоді, лідерів молодіжних об'єднань, творчих особистостей. І в цьому має відіграти помітну роль особистісний та підхід в організації навчально-виховного процесу у вищій школі.

Аналіз наукових досліджень і публікацій з проблеми формування лідерства засвідчив, що існують різні погляди щодо сутності цього поняття та підходи до його дослідження. У дослідженнях І. Волкова, Ю. Ємельянова, Р. Кричевського, Б. Паригіна, Л. Уманського було доведено, що в структурі особистості лідера потенціал представляється в якості індивідуальної системи організованих явних і прихованих можливостей, які забезпечують різноманіття напрямів особистісного зростання. А. Іващенко визначає лідерський потенціал студента як «розвиток системи його здібностей і можливостей успішно проявляти лідерські якості в певних

об’єктивних умовах. Лідерський потенціал є соціально-психологічною характеристикою особистості студентів, що відображають їх здатність впливати на оточення через свій особистісний та діловий ресурс. Лідерський потенціал являє собою діалектичну єдність явних і прихованих можливостей і ресурсів» [1, с. 120].

Лідерський потенціал особистості з позиції психологічного аналізу містить: комунікабельність, цілеспрямованість, відповідальність, наполегливість, мотивацію до успіху, урівноваженість, розсудливість, емпатію, позитивну самооцінку, упевненість у собі, щирість, рішучість, розвинуту інтуїцію, чутливість, готовність до ризику, критичність (до себе й інших) – та реалізується через емоційну, поведінкову та когнітивну гнучкість [1, с. 121].

Оскільки лідерський потенціал є соціально-психологічною властивістю особистості, то він відображує як ситуаційно обумовлену, так і незалежну від ситуації здатність індивіда до успішного здійснення лідерства. Рівень лідерського потенціалу визначається ступенем розвитку його індивідуальної (здібності, особистісні риси, цінності) та універсальної (досвід, навички, стилі лідерства, рольовий репертуар) складових [2, с. 54].

Отже, лідерський потенціал являє собою сукупність внутрішніх потреб, можливостей, засобів, ціннісного ставлення, які сприяють досягненню такого рівня інтеграції компетентності, відповідальності, активності і комунікабельності, що забезпечує провідний вплив на членів групи при спільному вирішенні завдань у різних видах життєдіяльності та задає позитивну спрямованість процесу професійного становлення.

Підготовка до професійної діяльності студентів забезпечує можливості для реалізації своїх лідерських умінь і навичок та ґрунтується на безперервному і систематичному наближенні навчальної діяльності студентів до професійної. На шляху розвитку лідерського потенціалу як складової їх

професійного становлення варто використовувати різні форми професійної діяльності студентів (студентське кураторство на молодших курсах, профорієнтаційна робота з здобувачами загальної середньої освіти, робота в закладах оздоровлення та відпочинку, здійснення гурткової роботи, студій чи творчих об'єднань). Варто зазначити, що вибір і використання цих форм діяльності визначається особистими уподобаннями студентів і їх прагненням апробувати на собі ту чи іншу роль лідера.

Таким чином, у сучасних умовах за зміни пріоритетів у вищій освіті з'являється новий ідеал освіченої людини, фахівця-професіонала, який повинен володіти розумовою, етичною, естетичною, громадською і духовною культурою, прагнути до постійного саморозвитку та самовдосконалення. У зв'язку із цим загострюється потреба в підготовці студентів, які володіють високим рівнем лідерського потенціалу.

Список використаних джерел

1. Іващенко А.В. Активізація лідерського потенціалу студентів вищих навчальних закладів у процесі поза навчальної діяльності на засадах компетентнісного підходу. Режим доступа: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM.

2. Смекалова О.М. Школа лідерства. Методичні рекомендації. К., 2006. 66 с.

РЕЗИЛЬЄТНІСТЬ ЯК РЕСУРСНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИСТОСТІ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Попова В.М.
магістр кафедри загальної психології та психології розвитку особистості, ФПСР ОНУ імені І.І. Мечникова
м.Одеса, Україна

У житті кожного з нас виникають важкі життєві ситуації, і всі ми по-своєму реагуємо на неприємності і шукаємо по-різному вихід зі складної ситуації. Одні миряться і, пристосовуючись, «пливуть за течією». Інші шукають вихід із важкої життєвої ситуації за допомогою дій спрямованих на подолання проблем та неприємностей. Хтось замикається в собі і замість того, щоб спробувати якось подолати труднощі, воліє її не помічати. Багато людей реагують на такі обставини потоком сильних емоцій та почуттям невпевненості.

Проте люди загалом згодом добре адаптуються до ситуацій, які змінюють життя, та стресових умов. Що саме дозволяє їм це зробити?

Резильєнтність - це здатність людини з гідністю долати життєві труднощі. «Резильєнтність» як людська реальність є, мабуть, ровесницею людства. Зрештою, саме завдяки такій здатності змогли вижити жебраки та пригнічені. Їм потрібно було бути «резильєнтними» навіть, якщо вони не зуміли висловити це у вигляді концепції.

Проте «резильєнтність» стала предметом наукових досліджень порівняно недавно. У певному сенсі можна сказати, що саме мудрість бідних та пригноблених привернула увагу вчених. Завдяки цьому ми можемо отримати більш точне уявлення про «резильєнтність» і, можливо, знайти нове практичне застосування.

У зарубіжній психології під резильєнтністю (англ, resilience) розуміється здатність «гнутись, але з зламатися, прийти у норму, і навіть зростати за умов негативного життєвого досвіду». Тобто его своєрідна досить стабільна траєкторія здорового функціонування людини навіть після дуже несприятливої події. Процес резильєнтності порівнюють із годинниковим механізмом. Годинник може йти, іноді уповільнюючи хід, або, навпаки, прискорюючи його, а може зупинятися, але у будь-якому випадку назад він

рухатися не може. Стійкість можна концептуалізувати як процес просування вперед без повернення назад, це реінтеграція (від латів. reintegro — відновлення) самосвідомості, яка включає свідомі зусилля для завзятого просування вперед в результаті уроків, витягнутих з негативного досвіду. Ідея поступу вперед є найважливішим компонентом стійкості (це процес). Деякі з найбільш стійких людей, які ще мають дуже важкі ПТСР, не піддаються його негативним наслідкам, а мобілізують свої ресурси для підтримки благополуччя та особистісного розвитку.

Спроба дати точне визначення «резильєнтності» людини може вилитися у нескінченні дискусії. У цій роботі ми обмежимося коротким визначенням навіть, якщо воно викликає багато наукових та політичних питань: «резильєнтність» - це здатність людини чи соціальної системи будувати нормальне, повноцінне життя у важких умовах. Це визначення дається лише для того, щоб полегшити нашу роботу. Воно включає елементи різних формулювань, запропонованих вченими і практиками. Незважаючи на простоту, це визначення вимагає деяких пояснень.

З практичної точки зору дуже важливо відзначити, що концепція «резильєнтності» ширша, ніж просто «подолання», оскільки вона включає два поняття:

- Опір руйнуванню, тобто здатність людини захищати свою цілісність, коли вона відчуває сильний тиск;

— а також, окрім простого опору, здатність будувати повноцінне життя у важких умовах; таке «творення» передбачає вміння планувати своє життя, що передбачає рух у певному напрямі протягом якогось часу.

У цьому сенсі «резильєнтність» відрізняється від понять «впоратися зі складною ситуацією», «подолати перешкоди», «знайти вихід», які все-таки мають на увазі одноразові дії: людина вирішує якусь проблему, потім іншу, але вона не будує нічого тривалого. Наприклад, існують соціальні

служби, які допомагаючи людям справлятися з різними ситуаціями, роблять їх залежними від себе. Можливо, соціальні служби повинні прагнути іншої мети: допомагати людям будувати, по можливості, свою «резильєнтність»?

«Резильєнтність» має на увазі не просто подолання людиною (суспільством) труднощів і повернення до колишнього стану, тому яким воно було до виникнення труднощів, а прогрес, рух вперед через труднощі до нового етапу життя.

У визначенні зазначається: «у важких умовах», а чи не «всупереч» чи «попри важкі умови. Практичні працівники кажуть, що труднощі, з якими стикаються деякі люди, діють на них як каталізатори, які мобілізують такі сили, про які вони й не підозрювали. Справді, проблеми можуть відігравати двояку роль. Однак проста констатація цього факту не виправдовує їх існування.

Отже, більшість досліджень показують, що основним фактором стійкості є дбайливі та підтримуючі відносини всередині сім'ї та за її межами. Відносини, які створюють любов і довіру, є зразком для наслідування та пропонують підтримку та турботу, допомагають зміцнити стійкість людини.

Список використаних джерел

1. Василюк Ф. Е. Психология переживания. Анализ преодоления критических ситуаций. / Ф.Е.Василюк. — М.: Издательство Московского университета, 1984. – 200 с.

2. Волобуева Н.М. Жизнестойкость и религиозность как ресурсы современного человека в трудных жизненных ситуациях / Н.М. Волобуева, Т.А. Сережко // Научные ведомости Белгородского государственного университета. Серия: Гуманитарные науки. – №24 (221). – 2015. – С. 151-158.

3. Титаренко Т. М. Життєстійкість особистості: соціальна необхідність та безпека: [навч.посіб.] / Титаренко Т. М., Ларіна Т. О. – К. : Марич, 2009. – 76 с.

ОСОБИСТІСТЬ З ТРУДНОЩАМИ САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ В ПРОЦЕСІ СОЦІАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Рибаченко В.Ф.
доцент факультету піар та журналістики, Київський національний університет культури і мистецтв, м.Київ, Україна

Особистість як суб'єкт життєвого шляху спирається на власні ресурси – зовнішні і внутрішні. Важливим ресурсом її розвитку та запорукою психічного здоров'я стає множинна ідентичність, якої вона прагне досягти в процесі соціальної комунікації.

На відміну від традиційних суспільств, де соціальне та національне походження визначало практично з народження ідентичність новонародженого, в сучасних демократичних суспільствах ідентичність стає предметом вибору індивіда, вона не задана, а дана як можливість, котру індивід в процесі формування особистості має можливість реалізувати тією чи іншою мірою.

В суспільствах, які знаходяться в процесі радикальної трансформації, самоідентифікація не тільки підлітків чи юнаків, але і дорослих людей переживає значні соціально-психологічні труднощі і навіть «ломку». [2]. Наявність потужних конкуруючих парадигм у сферах, системах цінностей, групах, тобто у всіх потужних егрегорах, з якими особистість може чи хоче ідентифікуватись, породжує невпевненість, коливання, неповне прийняття цих точок і напрямів ідентифікації.

Соціальні та ціннісні «розломи» в суспільстві перешкоджають формуванню внутрішньо цілісної ідентичності. Соціально прийнятні на даному етапі трансформації суспільства норми, цінності, маркери і т.п. не завжди є привабливими чи прийнятними для конкретної особистості. В такій ситуації вона чи її дії, ставлення, вибір тощо можуть отримати від влади чи суспільства, або їх окремих частин чи груп, соціальну стигматизацію, тобто оціночну санкцію з негативною (інколи непримиренно) конотацією. [8].

Соціальна стигматизація виникає, формується і проявляється як звинувачувально-негативне таврування на двох рівнях комунікації: на міжособистісному рівні як морально-психологічне, особове психологічне переслідування, що принижує, засуджує об'єкт стигматизації, намагається вивести його за межі соціально прийнятного та схвального; і на рівні масової комунікації, коли стигматизація набуває масштабів потужного резонансного шельмування. [4].

В сучасній Україні потужний тиск з елементами соціальної стигматизації отримують певні особи, групи, партії, організації на грунті систем цінностей, пантеону героїв, геополітичних орієнтацій, політичних ідей, конфесійної чи етнічної належності, мови спілкування, ставлення чи приналежності до меншин тощо.

Морально психологічний та ідейно-політичний тиск засобами соціальної стигматизації на особистість, яка переживає труднощі самоідентифікації, заважає їй повноцінно формувати ментальні внутрішні ресурси, що зменшує її особистісний психологічний потенціал, знижує здатність до поведінки, котра допомагає впоратися зі стресами, проблемами (т.зв. «совладающее поведение»). [7].

Проблема в тому, що соціум тролить, тисне, ганьбить таких «інакомислячих» та «інакодіючих» не тому, що вони роблять щось незаконне чи злочинне, а тому, що не

сприймають та не сповідують панівні на даний момент норми поведінки і шаблони ставлення до чутливих суперечливих ідей, персон, стереотипів тощо. За це і отримують стигму, тавро.

В результаті в суспільстві накопичується певна неорганізована і розпорошена по всій країні спільнота, члени якої не мають у якості персонального ментального ресурсу цілісної, соціально прийнятної і схваленої множинної ідентифікації. Це приводить до згортання інтенсивності соціальної комунікації таких осіб, породжує, або ж посилює у них відчуття своєї чужості тут і тепер, стимулює усамітненість, навіть еміграційні настрої.

Або ж така особа приймає для себе позицію відчуження від пануючих у такому суспільстві норм, цінностей, способів поведінки, систем оціночних суджень, замикається в собі, хоча зовні може поводитися конформістськи, імітувати прийняття та підтримку пануючих цінностей та способів реагування, поведінки – щоб уникнути дискомфортного тиску на себе.

Рівень сформованості у юного чи дорослого індивіда ментальних ресурсів, котрі дають можливість посилити свою життєстійкість, визначає його спроможніть стати ефективним суб’єктом свого життєвого шляху.

В літературі є різні класифікації ментальних ресурсів, побудовані за різними критеріями. Спираючись на теоретичні положення ряду вчених та проведене практичне дослідження, С. Хазова, наприклад, виділяє 5 груп таких ресурсів (емоційно-вольові, інтелектуальні, комунікативні, мотиваційні і тілесні). [7]. Для більшості з них, особливо перших чотирьох, визначальне значення має успішність чи неуспішність процесів самоідентифікації, в результаті яких у особистості формуються цілісні, або ж внутрішньо суперечливі ідентичності.

Розвиненість і сила ментальних ресурсів визначають життєздатність людини впродовж її життєвого шляху. Рано

чи пізно ментальні внутрішні ресурси індивіда вичерпуються і їм необхідна зовнішня, соціальна «підзарядка», яка відбувається в процесі комунікації особистості зі світом, освоєння та засвоєння культурно-інформаційного багатства світу. Тому поширення отримує підхід до дослідження життєздатності індивіда в аспекті комунікативної методології.

Завершуючи, наголосимо, що країна, яка на даний момент своєї трансформації має внутрішньо суперечливі чи контроверсійні базові сфери ідентифікації (мовну, релігійно-конфесійну, ідейно-політичну, геостратегічну, історичну, політико-психологічну тощо) має докласти дуже значних скоординованих зусиль для формування суспільної єдності у основних сферах свого соціально-культурного та політико-психологічного буття, щоб мінімізувати складнощі процесів самоідентифікації своїх громадян і збільшити кількість тих, хто ідентифікується з базовими егрегорами країни у відповідності до історично справедливих та психологічно привабливих норм і цінностей.

Список використаних джерел

1. Ананьев Б.Г. Человек как предмет познания. СПб, 2001.

2. Головаха Е., Панина Н. Основные этапы и тенденции трансформации украинского общества: от перестройки до "оранжевой революции". Социология: теория, методы, маркетинг. 2006. №3

3. Гребенюк М.О. Самоідентифікація як механізм формування ідентичності особистості. URL:https://doi.org/10.32626/2227-6246.2010-8.%25p

4. Кравцов С.О., Носіков О.М. Стигма у професійній сфері України як засіб задоволення комунікативних очікувань. Український соціум.2011. № 3. С. 135—148.

5. Миколайчук М.І. Культурно ціннісна та релігійна детермінація становлення ідентичності особистості. Практична психологія та соціальна робота. №12. С.68 70.

6. Психологія групової ідентичності: закономірності становлення: [монографія]. П.П. Горностай, О.А. Ліщинська, Л.Г. Чорна та ін.; за наук. ред. П.П. Горностая. К. : Міленіум, 2014. 252 с.

7. С.А. Хазова. Ментальные ресурсы субъекта и жизнеспособность личности. URL: http://www.coping-kostroma.com/index.php/content/articles/108-mentalnye-resursy-sub-ekta-i-zhiznesposobnost-lichnosti

РОЗВИВАЛЬНА ТА КОРЕКЦІЙНА РЕСУРСНІСТЬ КУРСУ ВІКОВОЇ ПСИХОЛОГІЇ ДЛЯ СТУДЕНТІВ-ПЕДАГОГІВ

Савчин М.В.
д. психол. н., професор, завідувач кафедри психології
Дрогобицького державного педагогічного
університету імені І. Франка
м.Дрогобич, Україна

Досвід методологування у сфері психології, теоретичні дослідження [2; 3; 4; 5] та психологічна практика дозволяють зробити висновок, що конструктивність психологічної науки, зокрема, досліджень у сфері вікової психології полягає в аналізуванні умов здорового психічного та особистісного розвитку людини на різних вікових етапах, з'ясуванні потенційних проблем психічного та особистісного розвитку та пропонуванні шляхів та засобів їх попередження [1]. Це нова методологічна орієнтація, яка спрямовує дослідників на вирішення виникаючих об'єктивних проблем вікового розвитку, бо вони зумовлені економічною ситуацією, життям дитини, підлітка, юнака, дорослої людини у віртуальному

світі та існуючими підходами в організації підготовки фахівців у сфері освіти. Так, відсутність професійного відбору абітурієнтів до педагогічного університету, як і до всіх вищих навчальних закладів, у яких ведеться підготовка учителів, зумовлює появу в аудиторії студентів, що мають труднощі, проблеми чи акцентуації у психічному та особистісному розвитку. Одночасно ресурсність психологічних служб вищих навчальних університетах, які фактично функціонують на громадських засадах, бо не забезпечені матеріально та кадрово, не дозволяє надавати юнакам та дівчатам відповідну психологічну допомогу.

Методологічний аналіз дозволив вичленувати розвивальну та психо-корекційну ресурсність курсу вікової психології [1], зокрема, запропонувати: 1) концепції готовності особистості, що проживає конкретний віковий період, до здорового проживання наступних вікових періодів: готовність сім'ї та родини до народження дитини; готовність дитини до навчання у школі; готовність молодшого школяра до життя на етапі підлітковості; готовність випускника школи до самостійного життя; готовність юнаків та дівчат до самостійного дорослого життя; готовність дорослої людини до проживання здорової старості; готовність людини проживати здорову старість та гідністю зустрітися з вічністю;

2) викладання уявлень про здорову особистість, яка розглядається як результат повноцінного вікового розвитку, зокрема виділено та проаналізовано складові особистісного здоров'я людини: психічне, психологічне, соціальне, моральне та духовне. Також представлено цілісні характеристики здорової особистості на різних етапах, зокрема: уявлення про здорову дитину; здорового дошкільника; здорового молодшого школяра; здорового підлітка; здорового юнака; здорову дорослу людину; здорову старість;

3) на основі методологічного розширеного уявлення про соціальну ситуацію розвитку (Л.С. Виготський) нами

запропоновано змістовно повненіше та адекватніше поняття "ситуація розвитку", в якому вичленовано матеріальну, психологічну, соціально-психологічну, моральну та духовну складові, викладається питання про здорову ситуацію вікового розвитку та аналізуються відповідні психологічні і соціально-психологічні чинники, що опосередковують її детермінуючий вплив на віковий розвиток дитини, підлітка, юнака, дорослої людини;

4) охарактеризовано здоровий спосіб життя і типи життя людини, зокрема:

1) повноцінне життя самоактуалізованої та внутрішньо і зовнішньо самореалізованої людини, коли мотиваційною стратегією самореалізації є стратегія «бути» (А. Маслоу), за якої особистість прагне до зовнішнього і внутрішнього самовираження і самоствердження, а змістом самореалізації постає культивування невіддільних свободи і любові, бо свобода без любові це як падіння птаха без крил. Засобами повноцінної самореалізації розглядається діалогічна взаємодія з іншим на засадах віри, любові, добра, надії, особистої безпеки, свободи, влади і самовладання, коли усамітнення людини постає як "вдих" життєвих сил, а наступна самореалізація – "видих" (реалізація сил у її життєдіяльності);

2) стиль несамореалізованої людини (людина нудьги з постійно незадоволеними потребами), мотиваційною тенденцією якої є тенденція «мати» (прагне розваг, безпечності і задоволеності), маніпулювання іншими, яких використовує як засіб задоволення на своїх особистих потреб;

3) самоізольована людина, яка веде аскетичний спосіб життя, прагне до внутрішньої самореалізації та нехтує зовнішньою самореалізацією, має проблеми життя в соціумі.

Отже, ресурсність курсу вікової психології для студентів-педагогів проявляється в аналізі уявлень про здорову особистість та здоровий спосіб життя людини на

різних вікових етапах, що спонукає їх до активної самокорекції власної особистості та свого життя. Викладач допомагає студента скласти програму особистісного розвитку, спрямовує самокорекційні зусилля та пропонує шляхи і засоби їх виконання, але при цьому він має діяти дуже професійно, обережно, м'ягко та відповідально, щоб не спричинитися до загострення особистісних проблем студентів. Одержаний досвід особистісного саморозвитку майбутній педагог може використати у майбутній професійній діяльності.

Список літератури:

1. Савчин М.В., Василенко Л.П. Вікова психологія: навч. посіб. 5-те вид., перероб., доповн. Київ: ВЦ «Академія», 2021. 376 с.

2. Савчин М.В. Духовна парадигма психології: монографія / Мирослав Савчин. К.: Академвидав, 2013. 224 с.

3. Савчин М.В. Здатності особистості: монографія / Мирослав Савчин. К.: ВЦ "Академія", 2016. 288 с.

4. Савчин М.В. Здоров’я людини: духовний, особистісний і тілесний виміри: монографія. Дрогобич: ПП «Посвіт», 2019. 232 с.

5. Савчин М.В. Методологеми психології: монографія / Мирослав Савчин. К.: Академвидав, 2013. 224 с.

БАГАТОВАРІАНТНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО ПРОСТОРУ РЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

Цегалко Н.Д.
магістр кафедри диференціальної і спеціальної психології,
ФПСР ОНУ імені І.І.Мечникова
м.Одеса, Україна

Інтернет-середовище надає користувачам багато різноманітних послуг: електрона пошта, пошук різної інформації, музики, кінофільмів за допомогою пошукових систем, спілкування у веб-форумах, блогах, чатах, придбання товарів у Інтернет-магазинах та -аукціонах, прослуховування Інтернет-радіо, та переглядання Інтернет-телебачення, файлообмінні мережі, використання електронних платіжних систем.

Інтернет-середовище можна визначити як новий соціальний, інформаційний та комунікативний простір, у якому молодь реалізує себе.

Найбільш активними користувачами Всесвітньої мережі є юнаки, тому що вони знаходяться в епіцентрі подій, деякі з дитинства чи з підліткового віку вміють користуватися комп'ютером, можна сказати, що сучасна молодь та комп'ютерні технології «зростали та формувалися» разом.

Необмежений обсяг різноманітної інформації та унікальних можливостей: спілкування та перевтілення - особливо приваблюють молодь, яка добу безперервно знаходиться в Мережі: спілкується, грає, навчається, створює собі віртуальне життя під різними масками. Також Інтернет цікавить юнаків тому, що завдяки йому вони можуть активно пізнавати життя, себе та інших людей. Віртуальний простір надає широкі можливості для інформаційного пошуку та моделювання, творчості та різнобічної самопрезентації, для знайомства з внутрішнім світом іншої людини та

випробування нових способів міжособистісної взаємодії. Ці напрямки діяльності тісно пов'язані з вирішенням найактуальніших завдань раннього юнацького віку, таких як формування ідентичності, розвиток теоретичного мислення, особистісне та професійне самовизначення. Також важливим є той факт, що користувачі самі задають зміст тому віртуальному середовищу, у якому знаходяться, що постійно підтримує їх інтерес до Інтернет-простору. Але не треба забувати, що багато професій пов'язані з вмінням володіти навиками користування комп'ютером та Інтернетом.

Вчені виділяють позитивні та негативні наслідки взаємодії користувачів з телекомунікаційними технологіями. Перші пов'язані з тим, що особистість може сформувати свої комунікативні навики та компенсувати дефіцит спілкування, розвинути свої розумові здібності, завдяки роботі з ЕОМ та підвищити рівень своєї освіти. Другі наслідки полягають у тому, що необмежені можливості можуть бути основою для адикцій і девіацій: Інтернет-залежності та ігрової залежності, агресивності і аморальності.

Проблему впливу Інтернету на особистість розглядали в своїх роботах вітчизняні вчені: А. Г. Асмолов, Г. А. Асмолов, Т. Ю. Больбот, С.В.Бондаренко, О. Є. Войскунський, Е. І. Горошко, А. Жічкіна, В. А. Лоскутова, О. К. Тихомиров, В. М. Фатурова, Л. Н. Юрьева, а також закордонні - Г. Грезійон, М.Гриффітс, К. Керделлан, К. Янг. В. М. Фатуровою розроблена програма розвитку комунікативного потенціалу особистості в Інтернет–середовищі.

Багатоваріантність соціального простору, в поєднанні зі зміною інформаційно-комунікаційних можливостей, призводить до суттєвих змін соціально-економічного середовища проживання людини, а також сприяє появі нових соціальних спільнот. Якими є соціальні мережі – новий етап еволюції Всесвітнього павутиння (синонім поняття «Інтернет»). Вони викликають непідробну зацікавленість у молоді та надають багато можливостей.

Серед трьох основних вимірів, якими (згідно з критеріями ООН) характеризується К-суспільство, індекс інтелектуальних активів суспільства займає перше місце. Цей індекс формується за допомогою ряду індикаторів, серед яких інформаційний ресурс країни є дуже важливим.

Соціальні мережі – це новий простір у новій віртуальній реальності, сформованої в Інтернеті. Останнє поняття має багато визначень: технічних і гуманітарних та 5 підходів з оглядом на соціальну функцію Всесвітньої мережі. Загальне поняття Інтернету можна сформулювати так: це всесвітня система об'єднаних комп'ютерних мереж, побудована на використанні протоколу IP і маршрутизації пакетів даних, він утворює глобальний інформаційний простір (логічну мережу), який служить фізичною основою для Всесвітньої павутини і безлічі систем передачі даних.

Основні підходи мають такий зміст: перший напрямок пов'язан з побудовою та описом соціальних прогнозів розвитку Глобальної павутини; другий напрямок досліджень пов'язаний з вивченням мережевої природи сучасного суспільства, заснованого на Інтернет-технологіях, де об'єктом вивчення найчастіше стає вже існуюче суспільство, а предметом - перетворення основних соціальних інститутів в мережеві структури і зміни в соціальному устрої суспільства, ініційовані цими процесами; в третьому напрямі Інтернет розглядається як віртуальний образ світу. Тут Інтернет-середа є саме тим універсальним комунікативним простором, в якому запускаються механізми віртуалізації соціальності, яка є неминучим соціальним ефектом нових інформаційно-комунікативних технологій. Інтернет розглядається як соціальний феномен, як віртуальна середа, в якій мережеві зв'язки очевидні і широкодоступним.

Список використаних джерел

1. Асмолов А.Г., Асмолов Г.А. От Мы-медиа к Я-медиа: трансформации идентичности в виртуальном мире //Вестник

Московского университета. Серия Психология, 2010 - №01 Январь-март, стр. 3-22.

2. Бондаренко С.В. Социальная структура виртуальных сетевых сообществ. – Ростов-на-Дону – 2004. 320 с.

3. Кононенко О.И., Кирьянова А.В. Исследование особенностей активности пользователей интернета юношеского возраста/ Вісник Одеського національного університету. Психологія. Том 17. Випуск 4. 2012р. С. 73-85.

Секція № 4

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ОСОБИСТОСТІ

УЧИЛИЩНЕН ПСИХОЛОГ – ПРОБЛЕМИ НА ДЛЪЖНОСТТА И ФУНКЦИИТЕ

Бораджиева Е.А.
Професор в катедра „Психология“,
Великотърновски университет „Св.Св.Кирил и Методий“

В българското общество грижата за образованието и развитието на децата е традиционно основна ценност. В отговор на предизвикателствата на съвременната среда и все по-разгръщащото се практическо приложение на психологичните знания се наложи сравнително нова длъжност „училищен психолог“. Дълги години, у нас практическата психология се развиваше в твърде ограничени ведомства в сферата на транспорта, отбраната, здравеопазването. За разлика от САЩ, където още през 1954 година се обсъжда ролята на психолога в училище, а 1968 година се въвежда длъжността училищен психолог, то в България едва през 2011 година, в Националната класификация на професиите и длъжностите се вписва такава. До този момент, длъжностите у нас са: психолог, експериментален психолог и клиничен психолог. В много държави дейностите, които у нас извършват училищният психолог и педагогическият съветник се обиденяват под обща длъжност „училищен съветник“ (Малта, Обединеното кралство, Австрия, САЩ, Ирландия) или „експертен сътрудник“ (Сърбия, Хърватия, Северна Македония) [1].

Според изискванията на НАРЕДБА № 15 от 22 юли 2019 г. за статута и професионалното развитие на учителите, директорите и другите педагогически специалисти, дейностите на училищния психолог и педагогическия съветник до голяма степен се припокриват и изискват едни и същи компетенции. Не случайно, в редица държави тези дейности са обединени и се извършват в училищата от „съветнически служби“. В тях могат да влизат психолог, педагог, дефектолог, социолог или социален работник, според спецификата на учебното заведение [1].

В българското общество все още търсенето и ползването на психологична подкрепа и помощ е стигма. Много от училищните психолози споделят, че родителите са против срещата на детето им с психолог. В случая, естествено, родителите имат необходимост от разясняване на ролята на психолога и какво могат те да очакват от него по отношение на собственото си и това на детето си развитие. В това отношение, първостепенна задача на психолога е да се представи, да разясни своето място и роля, да способства за преодоляване на стигмата и да постави основите на една сложна, целенасочена, продължителна работа, която той сам, обаче, не би могъл да свърши.

Екипната интердисциплинарна дейност е от първостепенно значение, особено що се отнася до работа с личността и още повече с формиращата се личност в училище. Един психолог, или един педагогически съветник не може да покрие разписаните в съответната длъжност функции. Има общи задачи, които изискват и е необходимо да се изпълняват съвместно, най-малкото за да се минимизира субективизма при диагностирането и консултирането, при вземането на решения относно личностното развитие на детето. Друга обща, но неразписана конкретно в изискванията дейност, която е от особена

важност, от моя професионален опит[1], е свързана с проблемите на адаптацията в училищната среда и мотивацията за учене, както и превенция на демотивацията.

Един психолог или един педагогически съветник в едно средно училище, където има деца в три образователни етапа – начален, прогимназиален и гимназиален, трудно би се справил със задачите, които не са единни, с оглед на особеностите на развитието и проблемите във всяка възраст. А контактите и общата работа с други институции се мултиплицират при толкова голям обхват на възрастовия диапазон. В тези случаи може би са по-подходящи като организационна единица съветническите служби, в които да се обособят специалисти, отговарящи за всеки образователен етап. Те заедно ще отговарят и за общите задачи като: представяне на значението и работата на съветническата служба; участие в изграждането и поддържането на позитивен психологически климат; спомагане на процеса на взаимодействие между учениците от различните образователни етапи, между родителите и учителите, общо между участниците в триъгълника – родители – ученици – учители; участие в изграждане на училищната политика за закрила на детето и за превенция на тормоза и насилието между учениците; разработване на програми за подкрепа на психичното и физическото здраве на учениците; посредничество при разрешаване на конфликти и др.

В зависимост от типа училище и преобладаването предимно на определен етнически състав на учениците, работата на училищните психолози и педагогически съветници се усложнява както за изпълнението на общите задачи, така и за решаване на редица специфични проблеми [2]. Макар и тези училища да са предимно в по-малки

1 От 1983 г. до 2000г. съм работила като психолог в Научно-изследователска психологична лаборатория на висше военно учебно заведение.

населени места или крайни квартали на големите градове, в тях един или двама специалисти са недостатъчни. При това, с оглед на неблагоприятната семейна среда на голяма част от децата в тези училища, възниква и много допълнителна работа. Възможността там за ползване на мобилни екипи е неподходяща.

С оглед на изложените тук проблеми се налага и обсъждане на изискванията както за академичната подготовка, така и за назначаването на училищния психолог. По сега действащите нормативни документи всеки, който е завършил бакалавърска или магистърска степен по Психология, може да заеме длъжността. В момента, в нашия университет, катедрата по Психология обмисля нови модули на обучение за подготовка на училищни психолози.

Список використаних джерел

1. Попов, Н., Степанович, В., Училищният съветник. Сравнителен

2. преглед в 12 страни, изд. Българско дружество по сравнително образование, 2018 г.

3. Proctor, S. L., & Romano, M. (2016). School psychology recruitment research characteristics and implications for increasing racial and ethnic diversity. *School Psychology Quarterly, 31*(3), 311–326. https://doi.org/10.1037/spq0000154

ПСИХИЧНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА АБНОРМНОТО ПОВЕДЕНИЕ ПРИ БОЛЕДУВАНЕ

Бургов П. С.
доц. д-р катедра „Психология“
ВеликоТърновски Университет „Св. Св. Кирил и Методий“

Динамиката на събитията, чиито съвременници сме поставя въпроса за боледуването и хоспитализацията в един

нов, глобален и в същото време много личен контекст. В рамките на по-малко от две години станахме свидетели на здравни системи, изправени на ръба на колабс, на трусове в нормалното функциониране и развитие на соцуима и на предефиниране на базисни морални и етични концепции. Понятия като болест, пандемия, вирус, хоспитализация, интензивни отделения, ваксинация, антитела и пост-Ковид симтоми се превърнаха в част от нашето ежедневие и новата ни реалност.

Провокиран от това, аз бих желал да насоча вниманието към личността на болния, някои психични аспекти на преживяванията по време на боледуването и съпътстващите го нерядко абнормни поведенчески реакции. Най-общо соматичните болести, независимо от начина на протичане, хронифициране и тежест, резултират в промени на психично равнище. Психиката отчита измененията в тялото, въздейства върху тях и се променя основно от преживяванията на страх, тревожност и безпокойство от евентуалната загуба на здраве, социални ресурси и живот. Психичните нарушения, придружаващи соматичните заболявания, ситуират психопатологични симптоми и синдроми с различна тежест и често нюансират всички психични процеси. Клиничната практика показва, че преимуществено се ангажира емоционалната сфера на болните с реакции на тревожност, потиснато настроение, отчаяние, страх, хипохондрични преживявания, гняв, еуфория, дисфория и др. Промени се наблюдават и когнитивната сфера и протичането на когнитивните процеси – памет, мислене, внимание и интелект – които търпят флуктуации, често в негативен аспект. В повечето случаи промените са временни и възстановяването до предишните нива на функциониране са пълни, разбира се при липса на придружаваща мозъчна органика. Не са изключени и прояви на аггравация (утежняване – пациентите умишлено съобщават за по-тежки оплаквания от реалните) или диссимулация и дезаггравация

(отричане на болестта и нейните симтоми или омаловажаване на тежките симптоми) при психиатрични пациенти. [1]

Личностовата структура на пациентите, заедно с техните нагласи, интереси, мотивация и експектации, приоритетно определя не само вида и характера на психичните симптоми, но и субективното отношение към болестта и спецификите на съпътстващите психогенни реакции.

Поведението при боледуване може да се дефинира като комплекс от поведенчески и преживелищни реакции на личността към реалността на болестта, нейното развитие и прогноза. „Различните форми на човешко поведение са сложни адаптивни сиситеми, които включват познавателни, емоционални и волеви компоненти“. [1. с. 91-92]

В тази връзка можем да определим нормалното поведение при боледуване, което включва уравновесено, спокойно и търпеливо поведение, придружено от съразмерни, своевременни и съответни на стумулите адаптационни отговори. То е свързано с готовност и умения за комуникация и партниране, както и справяне и удържане на екстремните прояви в преживяването и емоциите.

Що се отнася до абнормното поведение при боледуване можем да диференцираме няколко типа, като към тях наблюдаваме и някои типични синдроми:

- ажитирано и тревожно поведение – пациентите се суетят, прекалено приказливи са, често охкат и настояват за обяснения;
- затворени и необщителни пациенти – те не се оплакват, нямат изисквания, не търсят комуникация и не са склонни да споделят преживяванията си. С тях много трудно може да се установят терапевтични отношения;
- пасивно-агресивно и враждебно поведение – насочено е към персонала, провокирано е от несъзнаваната тенденция посредством агресията да се прикрият страховите очаквания и преживявания;

- регресивно поведение – проявява се при пациенти, които срещат затруднения с първоначалната дезорганизация при постъпване или вследствие на психичното изчерпване от заболяването регресират до напълно зависимо, детско поведение.

Синдромите на абнормно поведение са:

- хипохондрия – пациентите са изцяло погълнати от мисълта за болестта, което резултира в постоянно безпокойство за здравословното състояние, персистираща тревожност и страх от заболяване. Често тези мисли ескалират до свръхценни идеи и хипохондрични налудности;
- хистерия (дисоциативно-конверзионно разстройство) – може да се дефинира като несъзнавана симулация на соматични симптоми, придружена с нарушаване функциите на централната нервна система, които обичайно са под волеви контрол. Характерна за конверзионните прояви е преработката на необработени психични съдържания и конфликти в соматични оплаквания и симптоми, Основна цел на подобно поведение е несъзнавания стремеж към първична и вторична печалба от болестта. [1]

Список використаних джерел

1. Акабалиев В., Стоянов, Д. Медицинска психология. Изд. „Лакс бук“, 2016.
2. Морисън В., Бенет, П. Въведение в здравната психология. Изд. „Изток-Запад“, 2013.
3. Тръл Т., Принстайн, М. Клинична психология. Изд. „Изток-Запад“, 2016.
4. Христозов Х. Медицинска психология. Изд. „Медицина и физкултура“, 1989.

ІСТОРИЧНИЙ ОГЛЯД МІНЛИВОСТІ ЗМІСТОВОГО ВИЗНАЧЕННЯ АВТАРКІЇ В ПСИХОЛОГІЧНОМУ КОНТЕКСТІ ВІД АНТИЧНОСТІ ДО СЬОГОДЕННЯ

Вільхова Г.О.
аспірантка кафедри диференціальної і спеціальної психології
ФПСР ОНУ імені І.І.Мечникова
м.Одеса, Україна

В сучасному суспільстві, яке проходить випробування пандемією, вимушеною ізоляцією, людина, як суспільна істота, яка еволюційно усвідомлює себе, як частиною загалу – роду, сім'ї, нації, народу, піддається впливу непереборних обставин теперішнього часу – появі небезпеки у вигляді хвороби. Тривалість впливу даного чинника загострює його стресогенність, на даний момент триває третій рік світової пандемії, і сприяє погіршенню її психологічного емоційного стану - підвищується тривожність, з'являються страхи, відчай, відбувається загострення агресивних проявів. З'являється потреба у перегляді стратегії адаптивної поведінки людини за рахунок зміни зовнішнього вектору на внутрішній і розвитку психологічних якостей, які зміцнюватимуть і розвиватимуть особистісну самодостатність – автаркію.

Мета: проаналізувати особистісну автаркію, як психологічне утворення, яке в історичному ракурсі трансформує своє змістове наповнення залежно від актуальності запиту суспільства.

Антична філософія стала першою областю теоретичних знань, яка запропонувала основу для розвитку сучасної науки. Термін «автаркія», що використовується в якості іменника і в психологічному контексті означає самодостатність в період античності не існував. Древні греки використовували у побутовій мові прикментик αὐτάρκης. Автаркійними древні греки називали живі істоти в їх повноті

і неущербності, надійності, здатності захищатися з точки зору збереження життя [1]. Одним з перших філософів Античності, хто синтезував прогресивні знання тогочасних наук фізики, космології, епістемології, етики став Демокріт. Етика Демокріта – продовження його атомістичної фізики: «Як атом є повне і самодостатнє буття, так і людина є самодостатнє буття, чим більше щасливе, тим більше замкнене в собі» [1]. Демокріт першим використовує термін автаркія для опису особливого етичного відношення до зовнішніх благ. «При автаркії їжі ніч ніколи не буває надто довгою» [1]. Автаркія в демокритівському прочитанні означає обмежуватися малим і зберігати цілісність у відчуженості [1]. Дана субстантивація прикметника в іменник відкриває новий погляд на появу нових смислів досліджуваного терміну. Автаркійність – як описова характеристика, набута риса і автаркія - як психологічний стан, який запускає реакцію вибору у взаємодію з оточуючим середовищем. Платон задав протилежну перспективу терміну автаркії, коли в визначення вкладається ідея максимуму, а не мінімум. «Щоб отримувати іжу від власного тління і не потребувати нічого: космос автаркійний і духовно, його душа простягається з центру і всеосягає, так що він може перебувати в спілкуванні з собою і пізнанні себе» [1]. Платон використовує описову характеристику – автаркійність, як здатність до абсолюту, володіння потенціалом продукувати максимум, не використовуючи навколишнє середовище, як необхідне. Отже, в античності розвивалися два вектори розуміння автаркії - в обмеженні і відмові від надмірності для задоволення власних потреб та інший – в здатності генерувати самостійно замкнену систему для визначення потреб і їх задоволення. Перший напрямок став основою для розвитку теологічних та філософських ідей з баченням самодостатності у відмові від надлишків світу. Цю ідею ми можемо спостерігати в працях українського філософа Г. Сковороди 18 століття. Він описує плоть – як слугу, а дух, як

пана. І закликає «уступати плоті, скільки того вимагає необхідність. А не хотінню». Таку взаємодію «духа і плоті називає мирною згодою». «Бо користуватись цим братнім миром або згодою — це бути задоволеним самим собою, тобто мати оту найблаженнішу *самодостатність,* яку так дуже рекомендує Тимофієві апостол Павло (глава 6, стих 6)» [1]. Арістотель з притаманним йому логічним підходом, використовує в своїх творах і промовах слова автаркія та автаркійний найчастіше з усіх античних філософів. Для його промов характерний опис - автаркійність полісу, як соціальної структури, яка передає цю якість кожному своєму учаснику. «Автаркія - «самовистачальність» набрала особливої популярності в роки після Першої світової війни, коли кожна країна переживала економічну кризу і намагалася уособитися одна від одної, оберігаючи конкурентоспроможність» [6]. На даний момент термін автаркія є найбільш використовуваним в області економіки. Психологічний контекст особистісної автаркії є мало дослідженим. В роботах класиків психологів переважає найближчий синонім автаркії – самодостатність. З точки зору представника гуманістичної філософії А. Маслоу кожна людина володіє вродженим прагненням до самоактуалізації, тобто скеруванням максимального розкрити власні здібності. Так, самодостатність автор пояснює, як автономність, незалежність, вміння бути самим собою без участі інших, самовизначення, вміння піднятися над навколишнім. Самодостатність, на відміну від інших цінностей, є природною властивістю людини[2]. А.Адлер, представник індивідуальної психології пропонує теорію особистості, в якої за прагненням до самодостатності стоїть дефіцитність. Людина прагне розвинути власні здібності, можливості та ресурси, щоб скомпенсувати власну неповноцінність [2]. Українська дослідниця Н.І Бігун [3] описувала самодостатність особистості, як динамічну характеристику, яка піддається самовихованню: «Досягнення самодостатності

являє собою безперервний процес становлення якісно своєрідних властивостей особистості, що забезпечують її здатність до повноцінного задоволення вікових потреб розвитку, максимально можливого вивільнення і застосування внутрішнього потенціалу, та оптимального його використання для успішної адаптації і продуктивної життєдіяльності» [5]. Авторка також зазначила, що самодостатність формується під впливом історичного періоду, який вимагає таких показників самодостатності особистості, завдяки яким людина здатна бути максимально ефективною згідно вимог часу, у якому живе.

Висновки: Здійснений теоретичний аналіз особистісної автаркії дає підстави для висновку, що прояви і смислові навантаження терміну в першу чергу залежать від соціокультурного середовища, яке ставить певні вимоги перед особистістю. І це унеможливлює розгляд особистісних характеристик, як авторського продукту самої людини. Автаркія трансформується як фігура, коли присутнім фоном є соціум, який має вплив на внутрішній стан людини. Даний висновок актуалізує також питання впливу особистісної автаркії на її соціалізацію, яка є обмеженою в теперішній час карантинними вимогами.

Перспективи подальших досліджень полягають у виявленні детермінантів особистісної автаркії, визначенні структури та функцій, розробці інструментарію для наукового вивчення автаркії та її проявів.

Література

1. Античная философия. Энциклопедический словарь / Отв. ред. М.А.Солопова / Члены редколлегии: П.П.Гайденко (председатель), С.В.Месяц, А.В.Серегин, А.А.Столяров, Ю.А.Шичалин. М.: Прогресс-Традиция, 2008. – 898 с.

2. Адлер А. Практика и теория индивидуальной психологии. – М., 1995. – 340 с.

3. Бігун Н.І. Феномен самодостатності особистості у класичній психології // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 12 : Психологічні науки : зб. наук. праць. - Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. - Вип. 6 (51). - С. 17-25.

4. Григорій Сковорода Повне зібрання творів удвох томах /Том 2/ Київ Т.2 – 576 с.

5. Маслоу А. Психология бытия / А. Маслоу; перев. с англ. – М.: «Refl-book», Киев: «Ваклер», 1997 – 304 с.

6. Українська мала енциклопедія / укл. Євген Онацький /друк. «Чампіон», Буенос-Айрес, 1957 -119 с.

СИСТЕМНА МОДЕЛЬ ДЕТЕРМІНАЦІЇ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЖІНОК У ПЕРІОД ВІКОВИХ ЗМІН (КЛІМАКТЕРІЮ)

Ворнікова Л.К.
аспірант кафедри диференціальної і спеціальної психології
ФПСР ОНУ імені І.І. Мечникова
м.Одеса, Україна

У віці після 45-50 років людина опиняється в умовах, що психологічно суттєво відрізняються від колишніх. На цей час накопичено досить великий професійний та життєвий досвід, подорослішали діти та постаріли батьки [1].

В організмі починають відбуватися закономірні фізіологічні зміни, яких доводиться пристосовуватися. Жінки переживають період клімаксу, деякі з них переносять його важко. Вони гостріші, ніж чоловіки, реагують на фізичне старіння. Вперше, у багатьох починають виникати серйозні проблеми зі здоров'ям. За певних умов психоемоційні порушення можуть виникнути у будь-якої людини, але жінки найбільш схильні до них, оскільки жіноча психіка рухливіша і вразливіша, особливо в клімактеричний період. Тому

набуває актуальності дослідження індивідуально-психологічних особливостей жінок у цей складний період.

Для надання більш ефективної соціально-психологічної допомоги жінкам у клімактерії та їх сім'ям необхідно вивчити індивідуально-психологічні особливості жінок зрілого віку. Для вивчення індивідуально-психологічних особистостей жінок у період вікових змін репрезентована інтегральна модель детермінації та реалізації індивідуально-психологічних особливостей. Це пов'язане з тим, що саме індивідуально-психологічні особливості визначають стан психічного здоров'я та професіональної орієнтації жінок зрілого віку.

Представлена модель побудована таким чином, що являє собою систему причинно-наслідкових зв'язків, відображає реконструкцію механізмів, які генерують явище, що спостерігається. Компонентами причинного моделювання виступають змінні та причинно-наслідкові зв'язки між ними та їх взаєминами.

Для побудови моделі, що відбиває системні закономірності індивідуально-психологічних особливостей жінок зрілого віку, були об'єднані окремі підсистеми, що

характеризують певні психологічні конструкти.

Рис. Модель детермінації та реалізації індивідуально-психологічних особливостей жінок у період вікових змін (клімактерію).

Аналізувалися наступні підсистеми: «Індивідуально-психологічні особливості жінок у період вікових змін»; «Соціально-демографічні чинники»; «Копінг-стратегії»; «Стресові реакції»; «Життєвий стиль»; «Стан здоров'я та якість життя»; «Баланс між роботою й особистим життям».

Для кожної з підсистем запропоновано відповідні психодіагностичні методики, а саме методику Кольорового тесту Люшера, Методику «Акцент 2-90» (у модифікації М.І. Вігдорчика [2]), Методику «Опитувальник стресових реакцій», «Шкали конфлікту робота-сім'я і конфлікту сім'я-робота», Опитувальнику якості життя Всесвітньої організації охорони здоров'я ВООЗЯЖ-100 (ядерний модуль [3]), Медичної анкети, «Копінг в умовах загрози самоізоляції» (WOCQ у модифікації Н.В. Родіної [4]), Методика вивчення стресостійкості та соціальної адаптації Холмса і Раге, Методика «Індекс життєвого стилю».

Таким чином, для покращення соціально-психологічної допомоги жінкам у клімактерії актуально дослідити її індивідуально-психологічні особливості у цей період. Для дослідження створено емпіричну модель індивідуально-психологічних особливостей жінок у період вікових змін організму, яку репрезентовано у вигляді системної моделі. Показано, що її складають сім підсистем, які демонструють причинно-наслідкові зв'язки, відображають реконструкцію механізмів, які генерують явище, що спостерігається у жінок зрілого віку у період клімактерію.

Список використаних джерел

1. Боднар О.В. Індивідуально-психологічні особливості сучасної жінки: автореф. дис. канд. психол. наук: спец.

19.00.01 «Загальна психологія, історія психології».Одеса, 2019. с.21. http://dspace.onu.edu.ua:8080/handle/ 123456789/ 22623

2. Вигдорчик М. И., Жданова М. Е. Методическое пособие по психодиагностике. Информационно-методический вестник,1995 № 1 Министерства труда Украины. Киев,1995. с.23-54.

3. Лунев В.Є Психодіагностичні моделі в практиці клінічного психолога:: Навчальний посібник. В.Є. Луньов, К.В. Аймедов. заг.ред В.Є. Луньова. Одеса: ОНМедУ, Донецьк: «Східний видавничий дім»,2015 300с.

4. Родіна Н.В., Семенюк Н.С. Створення шкали для оцінки міжрольових конфліктіф у медичних працівників офтальмологічного профілю. Офтальмологический журнал.2020. №2(493).С.79-86.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПАНІЧНИХ АТАК В АДАПТАЦІЙНОМУ ПОТЕНЦІАЛІ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ПАНЕДЕМІЇ COVD-19

Гаврик А.Г.
магістр кафедри кафедри практичної та клінічної психології
ФПСР ОНУ імені І.І. Мечникова
м.Одеса, Україна
Кирилішина М.Г.
к.психол.н., доцент кафедри практичної та клінічної
психології ФПСР ОНУ імені І.І. Мечникова
м.Одеса, Україна

Метою цієї публікації було представити один із актуальних поглядів на причини та терапію панічних атак в умовах пандемії COVID – 19. У сьогоднішній час панічні атаки - симптом, який відображає потребу у відносинах, посил, який направлений до Іншого, сигнал о порушенні

приналежності. Панічна атака – інтенція невимовної взаємодії, як невимовне словами страждання. Досить важливим сьогодні стає відновлення важливих опір для особистості, а це можливо зробити лише у контакті. Якщо необхідна підтримка (опора) зникає з’являється паніка. Не людина потребує підтримки, (те, що зветься підтримуючої терапією), а сам процес контакту потребує підтримки та відновлення приналежності.

На тлі стрімкого поширення пандемії COVID - 19 по всьому світу люди починають відчувати підвищений страх, хвилювання і занепокоєння. За останні два роки рівень тривоги серед населення всього світу значно зріс. У період 2019–2021 років структурований та безпечний простір більшості людей обрушився. Згідно з інформацією на сайті Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), по мірі запровадження нових протиепідемічних заходів та пов'язаних з ними змін (насамперед карантину, який позначається на звичних для людей видах діяльності, повсякденному укладі та основних джерелах засобів для існування) посилюється поширеність почуття самотності, депресії, тривожності [4].

Хронічна психічна напруга призводить до підвищення рівня тривожності та, як наслідок, ризику виникнення панічних атак (ПА).

Панічне розлад відноситься до психічних розладів невротичного спектру і зустрічається він приблизно у 1,5-3,5% дорослого населення. За останніми даними ВООЗ, кількість випадків ПА значно зросла і приблизно кожна п'ята людина на нашій планеті стикалася з нападом паніки [4]. Така статистика дозволяє розглядати ПА вже не так як певне захворювання, а, швидше, як певний феномен поведінки людини у стресовій ситуації.

У DSM – IV немає окремого діагнозу «панічна атака», натомість класифікуються деякі тривожні розлади, у яких виявляються чи можуть проявитися ПА (наприклад, при паніці, за соціальної фобії та інших.) [2].

Паніка є феноменом кордону, який здійснює захисну функцію для організму в ситуаціях екстремальної небезпеки навколишнього середовища. На відміну від паніки, панічна атака – це напад гострого страху і страху в ситуаціях, де відсутня конкретна екстремальна загроза з боку середовища або занурення до минулого травматичного досвіду, але ПА також є захисною функцією на межі контакту, гострою та екстремально інтенсивною [3].

У період пандемії COVID – 19 почуття самотність відчувається особливо сильно: безпечний і знайомий раніше фон життя різко руйнується, минулі приналежності втрачають свої опори. У цьому соціальному контексті відбувається дисбаланс приналежності та індивідуації і ПА може виникати як симптом, що висловлює прохання про відносини, поклик спрямований до Іншого, сигнал про порушення приналежності [1].

Для терапії ПА необхідні такі відносини, які зможуть побудувати фон до тих пір, доки суб'єкт зможе розпізнати, зустрітися, витримати і, нарешті, інтегрувати та звільнити свою тривогу. Новий спосіб бути автономним народжується з нового досвіду приналежності [1].

ПА в період пандемії COVID - 2019 може бути запитом до Іншого, до побудови безпечного фону через вибудовування приналежності у різних сферах життя.

Список використаних джерел

1. Panic attacks and postmodernity, Gianni, Francesetti, Istituto di Gestalt H.C.C., Italy, 2007. 263 с.

2. Панічне розлад: симптоми, критерії DSM V та лікування (4 изд). Американська асоціація психіатрів, Вашингтон. – 991 с

3. American Psychiatric Association (1994). Diagnostic and statistical manual of mental disorders (4 ed.). Washington, DC: American Psychiatric Association – 992p

4. Сайт Всесвітньї організаціх охорони здоров'я https://www.euro.who.int/ru/health-topics/noncommunicable-diseases/mental-health/data-and-resources/mental-health-and-covid-19

ПСИХОАНАЛИТИЧНА ИНТЕРПРЕТАЦИЯ НА АСОЦИАЛНОСТТА

Дунева Д.Р.
Гл.асистент катедра ”Психология”
Философски факултет, ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий”
гр. Велико Търново, Република България

Резюме: Асоциалните поведенчески тенденции сред подрастващите поставят пред науката множество трудни въпроси свързани с разбирането на отклоненото поведение. Докладът прави опит за кратък обзор на психоаналитичната интерпретация на асоциалната тенденция и свързаните с нея затруднения, които са вътрешно присъщи на емоционалното детско-юношеско развитие.

Ключови думи: юноши, асоциалност, психоанализа

Subtract: Asocial behavioral tendencies among adolescents pose a number of difficult questions for science about understanding deviant behavior. The report attempts a brief overview of the psychoanalytic interpretation of the antisocial tendency and the difficulties associated with it, which are inherent in the emotional development of children and adolescents.

Key words: adolescents, asocial behavior, psychoanalysis

Психоанализата на Фройд разглежда хората като асоциални по природа, продукт на неадекватна социализация довела до отклонения в резултат на външни фактори. Няколко теоретични школи обединяват психоаналитичните теории.

В „Тълкуване на сънищата” 1899 година Фройд разделя човешката психика на три дяла:Id /То/ принципа на удоволствието; Ego/Аз/ принцип на реалността; Superego/Свръхаз/. Тук за пръв път той описва т.нар. „Топографска теория”, в която разглежда психичния апарат като съставен от три системи - съзнателно, подсъзнателно и несъзнателно, които определя като душевни процеси, а не като анатомични структури на мозъка. По-късно Фройд създава структурната теория, която разглежда То като еволюционен предшественик на Аз-а и директна противоположност на Свръхаза. То е отговорно за нашите основни инстинкти, управлявано е от принципа на болката, без чувство за време, нелогично, сексуално, инфантилно, силно либидонозно. Здравата, социализирана личност се характеризира с „балансиран конфликт” между То,Аз и Свръх-аз.

Теорията на конфликта /Фройд, 1923/ прави ревизия на структурната теория. Тя разглежда емоционалните симптоми и характерови особености като сложни за решаване душевни конфликти. Несъзнателните и съзнателни конфликти сред желанията /подчиняващи, регулиращи, контролиращи, сексуални, агресивни/, вина,срам и емоции/тревожност и депресивни чувства/ и защитни операции, които детронират от съзнанието някои аспекти на другите. Здравословното функциониране до голяма степен зависи от разрешаването на конфликтите, чрез промяна на баланса им, за да се открият по-адаптивни,компромисни решения. През втория период на своята дейност Фройд прави решителна крачка в посока на разбирането на деструктивността. Той потвърждава, че животът не се определя от два егоистични нагона, за храна и секс, а от две наклонности – обич и деструктивност, които не служат за физиологично оцеляване - „инстинкт за живот” и „инстинкт за смърт”. Следователно освен инстинкта за съхранение на живота съществува и инстинкт към смъртта, самоунищожителен нагон насочен към самия организъм или

външно ориентиран към унищожаване на другите. Садизмът и мазохизма представляват съчетание на инстинкта на смъртта със сексуалност. Фройд предполага, че силата на инстинкта на смъртта може да бъде намалена, но основната постановка на неговата теория е, че човек под влияние на един импулс може да унищожи или себе си,или други и не може да направи нищо, за да избегне тази трагедия. [4]

Понятието „невроза" е възприето от Фройд. Според него неврозите са функционални разстройства, родени от изтласкан конфликт, чийто произход е в детството. Невротичният симптом е израз на вътрешна драма, която не може да бъде овладяна.Личността изпитва тревожност и се бори с нея като активира неадекватни защитни механизми. Типични невротични състояния са хистерията, анорексията, пироманията, злоупотребата с алкохол и наркотици. Невротикът е неуверен в социалните роли, агресивен по отношение на другите и себе си. Той е страхлив, нервен и свръхконформен. Често неврозата може да се изяви и в неагресивни девиации /сексуални перверзии, ексхибиционизъм, фетишизъм и клептомания/.

Юнг има холистичен подход към невротичните състояния. „При някои случаи се наблюдава „откъсване" на елементи от личността вследствие на силно травматично преживяване (…). Така и при някои хора неврозата е в по-голямата си част индивидуален личностен проблем(затруднения с адаптацията към вътрешния свят), докато други имат проблем с адаптацията към колективното(затруднения с приспособяването към обществени правила и норми)" [1].

Инстинктите са чисто природна категория, докато характерово-вкоренените наклонности са социобиологична категория [цит. 4]. Те са градивна сила на интереса към живота, изкуството, науката, религията и в този смисъл имат пряко отношение към загубата на ентусиазъм и апатията,

които водят до социално отчуждение и заменят „драмата и вълнението” с „драмата на унищожението” [4].

Юношеството е период на търсене на смисъл, действителна свобода и независимост. Необходимо е да се създадат условия на психологичен и емоционален растеж и обществени усилия, които да го насърчават към социално и духовно развитие. Наклонностите са начин човек да открие своя смисъл, дори когато трябва да ги крие, ако не са приети от неговата общност.

Литература

1. Добрев Д. Моделът на личност в теорията на К.Г.Юнг 2016. 211 с.

2. Златанова В. Изследвания на девиантното поведение. Авангард Прима, София, 2017. 347 стр.

3. Колектив Антисоциално поведение – теория и терапия, Сборник 2008.

4. Фром Е. Анатомия на човешката деструктивност. изд. Захарий Стоянов, 2003.

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА РІВЕНЬ ТРИВОЖНОСТІ

Ільяшенко Л.А.
студентка 2 курсу спеціальності «Психологія»
ФПСР ОНУ імені І.І. Мечникова
Швець Д.П.
студентка 2 курсу спеціальності «Психологія»
ФПСР ОНУ імені І.І. Мечникова
Доценко О.Ю.
к.психол.н., доцент кафедри
диференціальної і спеціальної психології
ФПСР ОНУ імені І.І. Мечникова

Соціальні мережі стали невід'ємною частиною нашого життя: багато людей користуються соціальними мережами та месенджерами у цілях роботи, навчання або просто розваги. Практично у кожної людини є акаунт у соціальних мережах (Facebook, Instagram, Tiktok, Snapchat). Сучасне суспільство живе у час бурхливих змін. Цьому сприяє багато факторів: глобалізація, розвиток технологій, поява соціальних мереж - у зв'язку з цими змінами кількість споживаної інформації різко збільшилася. У сучасному світі присутній надлишок різноманітності, який травмує людей так само, як і надлишок одноманітності. Ці питання впливу надлишку та пересичення інформацією привертають увагу вчених для більш детального вивчення взаємозв'язку рівня тривожності та кількості проведеного часу в соціальних мережах. [1]

Повідомлення, лайки, підписники — все це викликає сплеск дофаміну. Постійно споживаючи контент, мозок людини пересичується, і це призводить до того, що відбувається судорожне оновлення соціальних мереж в надії знайти щось нове та цікаве. Це все призводить до тривоги та прокрастинації. Коли контент закінчується, людина відчуває занепокоєння. Усвідомлюючи це, Instagram, Youtube, TikTok та інші соціальні мережі розробляють алгоритми, завдяки яким інформаційний потік не закінчується, що змушує користувача продовжувати споживати контент та постійно перебувати з телефоном у руці.

Людині необхідний особистий контакт, для того, щоб бути психічно здоровою. Чим більше людина віддає перевагу взаємодії в соціальних мережах, а не особистим відносинам, тим вище ризик розвитку або загострення афективних розладів, таких як тривога та депресія [2][3]. Проводячи час у соціальних мережах, люди часто стикаються з тим, що їх життя не відповідає "ідеальному" життю інших. Але навіть розуміючи те, що інші люди, як правило, діляться тільки яскравими моментами свого життя, не зменшує почуття заздрості та незадоволеності.

Підвищенню тривожності також сприяє страх щось пропустити (англ - Fear of missing out (FOMO)). Цей страх може змусити людину перевіряти повідомлення кожні декілька хвилин, навіть якщо це означає ризикувати під час водіння чи не висипатися вночі.

Тривале використання соціальних мереж призводить і до того,що у індивіда підвищується почуття самотності,що може впливати на рівень тривожності. І навпаки, скорочення використання соціальних мереж може змусити вас відчути себе менш самотнім та ізольованим та покращити ваше загальне самопочуття [5].

Черезмірне використання соціальних мереж може створити негативний, самовідтворюваний цикл: почуття самотності, пригніченості, занепокоєння чи напруги, визиває постійне використання соціальних мереж як способу позбутися нудьги чи відчути зв'язок з іншими. Однак більш часте використання соціальних мереж збільшує FOMO, відчуття незадоволеності та самотності. У свою чергу, ці почуття негативно впливають на наш настрій та посилюють симптоми депресії, занепокоєння і стресу [3].

Люди – істоти соціальні. Щоб досягти успіху в житті, нам потрібні товариські відносини з іншими, а сила наших зв'язків дуже впливає на наше психічне здоров'я і щастя. Соціальний зв'язок з іншими людьми може полегшити стрес, занепокоєння і депресію, підвищити самооцінку, забезпечити комфорт та радість, запобігти самотності.

З іншого боку, відсутність сильних соціальних зв'язків може представляти серйозний ризик для психічного та емоційного здоров'я. У сучасному світі багато людей використовують платформи Facebook, Twitter, Snapchat, YouTube и Instagram, для того, щоб знаходити один одного та спілкуватися. Хоча у кожної з цих платформ є свої переваги, важливо розуміти, що соціальні мережі ніколи не зможуть замінити реальних людських взаємин[2]. Потрібен особистий контакт з іншими людьми, для того, щоб активувати

гормони, які знімають стрес та змушують нас почувати себе щасливіше, здоровіше та позитивніше. Питання впливу соціальних мереж на рівень тривожності залишається відкритим та потребує подальших досліджень.

Література

1. Кононенко О.І. Вплив ортобіотики та сучасних технологій на психологічне здоров'я людини/ Дослідження психології ортобіозу людини: монографія / за заг. наук. ред. проф. Н.В. Родіни. Київ : Видавництво Ліра-К, 2021. – С.100-131.

2. Donnelly, E. and KUSS, D.J., 2016. Depression among users of social networking sites (SNSs): the role of SNS addiction and increased usage. DOI: 10.2196/mental.5842

3. Rosen, L. D., Whaling, K., Rab, S., Carrier, L. M., & Cheever, N. A. (2013). Is Facebook creating ‘‘iDisorders’’? The link between clinical symptoms of psychiatric disorders and technology use, attitudes and anxiety. *Computers in Human Behavior, 29*(3), 1243–1254. DOI: 10.1016/j.chb.2012.11.012

4. Melissa G. Hunt, Rachel Marx, Courtney Lipson, Jordyn Young. No More FOMO: Limiting Social Media Decreases Loneliness and Depression. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 2018; 751 DOI: 10.1521/jscp.2018.37.10.751

5. Song et al., 2014 “Does Facebook make you lonely?: A meta analysis” DOI: 10.1016/j.chb.2014.04.011

ПСИХОЛОГІЧНІ ПРИЧИНИ ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД ЇЖІ

Капталан Н.М.
аспірант кафедри диференціальної та спеціальної психології
ФПСР ОНУ імені І.І. Мечникова
м.Одеса, Україна

В сучасній психологічній науці значна увага приділяється проблемам повноцінного функціонування людини. Ознаками гармонійної особистості є добре самопочуття та здоровий спосіб життя, найважливішим чинником якого є харчування. Оскільки сучасна психологічна наука значну увагу приділяє проблемам повноцінного функціонування людини, її психологічному та фізичному здоров'ю, то однією із найважливіших задач стає вивчення особливостей харчової поведінки особистості.

Процес харчування – це не лише задоволення своїх фізіологіних потреб (голод), але й особистісних. Під особистісними потребами більшість людей розуміють: соціальне схвалення (батьків, близьких оточуючих), вживання «модної» їжі, переїдання, відмову від їжі та інше. Спираючись на висновки гастропсихологів, для науки важливим є дослідження зв'язку характеру людини з її смаковими уподобаннями. Смакові уподобання допомагають визначити вплив раціону харчування на поведінку, емоційно-вольову та діяльнісну сфери особистості. Великий вплив на ставлення до їжі мають шаблони масової свідомості, оскільки у нашому суспільстві культ їжі набуває всезагального характеру. Люди вживають їжу та не відчувають задоволення від неї і, потрапляючи в наш організм, вона не приносить нам жодної користі. Часто буває так, що людина не має можливості «відпрацювати» свої емоції іншим способом, окрім як їх «заїсти». Отже, харчові адикції є способом уникнення суб'єктивної реальності.

Психологічні причини характеризуються двома моментами.

1. Психологічна залежність від їжі, коли їжа використовується для корекції настрою, подібно алкоголю або нікотину. І якщо чоловікам властиво "заливати" горе або нудьгу спиртним, то для жінок найбільш соціально прийнятний спосіб "втішитися" – це можливість переплавити

свої негативні емоції в жир. Торти та шоколадки підвищують настрій, не викликаючи осуду з боку суспільства.

2. Так звана гіперфагічна (грец. hyper - phagia , гіпер + phagein - є, поїдати, пожирати) реакція на стрес, коли їжа використовується під час або після стресу. У цьому випадку переїдання свого роду предмет забави", прагнення сховатися від реальності. Але робити висновок про повноцінний антистресовий ефект передчасно, оскільки в цьому випадку створюється лише видимість душевного благополуччя. Проблема, не знаходячи рішення, "заганяється вглиб" і періодично дає про себе знати.

Клініко-катамнестичний метод дозволив виявити значну частоту стресів в особистих і сімейних відносинах, тобто сфера міжособистісної взаємодії представляється найбільш проблемною для хворих з ожирінням. Вони виявляють підвищену сенситивность щодо міжособистісних конфліктів.

У хворих з ожирінням виявлено помітне підвищення стійкої особистісної тривожності, яка розглядається як базальне психічна властивість, предрасполагающее до підвищеної сенситивності до стресових впливів. Ситуативна (реактивна) тривога досягає за ступенем вираженості невротичного рівня.

Відмінною особливістю психологічного захисту у таких людей, які страждають на ожиріння є переважання механізму психологічного захисту по типу реактивних утворень (гіперкомпенсації). Змістовна характеристика цього варіанту психологічного захисту припускає, що особистість запобігає усвідомлення неприємних чи неприйнятних для неї думок, почуттів, вчинків шляхом перебільшеного розвитку протилежних прагнень. Відбувається, так би мовити, трансформація внутрішніх імпульсів в їх суб'єктивно розуміючу протилежність. Для таких людей також типові незрілі протективні механізми психологічного захисту, один з яких пов'язаний з агресією, перенесенням на оточуючих

власних негативних уявлень, а інший - з переходом до інфантильних форм реагування, обмеження можливостей альтернативної поведінки.

Ожиріння виникає в результаті впливу безлічі різноманітних психологічних факторів, серед яких найчастіше зустрічаються такі: фрустрація при втраті об'єкта любові; загальна пригніченість, гнів, страх перед самотністю і почуття порожнечі можуть стати приводом до імпульсивної переїдання; ситуації, що вимагають особливих зусиль і підвищеної напруги.

Отже, зайва вага виникає в результаті впливу безлічі різноманітних психологічних факторів, серед яких найчастіше зустрічаються такі: фрустрація при втраті об'єкта любові; загальна пригніченість, гнів, страх перед самотністю і почуття порожнечі можуть стати приводом до імпульсивної переїдання; ситуації, що вимагають особливих зусиль і підвищеної напруги (наприклад, підготовка до іспитів, професійні перевантаження). Першопричинами є низька самооцінка, невеликий рівень самоконтролю. Як результат, особистість із розладами харчової поведінки має емоційну нестійкість і схильність до депресивних станів.

Література

1. Вознесенская Т.Г. Клинико-психологический анализ нарушений пищевого поведения при ожирении/ Т.Г. Вознесенская, А.В. Вахмистров // Журн. неврол. и психиатр. - М. - 2001.- № 12. - С.19-24.

2. Гинзбург М.М Ожирение и метаболический синдром. Влияние на состояние здоровья, профилактика и лечение/ М.М. Гинзбург, Г.С. Козупица, Н.Н. Крюков//Монография. - Самара: 1999. - 79 с.

3. Кононенко О.І. Феномен фізичного перфекціонізму у сучасній психології // Наука і освіта : наук.-практ. журн. Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського. – Серія: Педагогіка і

психологія. – № 11. – Одеса : Вид-во ПНПУ імені К.Д. Ушинського, 2014. – С. 91-95.

4. The Eating Disorders // Ed. A. James Giannini, Andrew E. Slaby. - 1993. - SpringerVerlag New York Inc. - 283 p.

ДО ПРОБЛЕМИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ

Колесник О.І.
студентка 2 курсу СО «Магістр» спеціальності «Психологія» Донецького національного університету імені Василя Стуса (м. Вінниця),
головний спеціаліст відділення рекрутингу та комплектування (психолог), Хмельницький районний територіальний центр комплектування та соціальної підтримки (м. Хмельницький, Україна).

Події в районі операції Об'єднаних сил мають сильний вплив на психіку учасників бойових дій. Необхідність вижити в обстановці смертей і руйнувань, негативні враження, морально-психологічна непідготовленість, страх не впоратися з обов'язками, почуття провини перед загиблими, порушення режиму сну і відпочинку і багато іншого є основними факторами негативного впливу на психіку військовослужбовців. З отриманими психотравмами необхідно працювати комплексно, і чим раніше надана фахова допомога, тим краще прогноз розвитку особистості на майбутнє.

Професія військовослужбовця, безперечно, вважається найбільш стресовим видом діяльності. Звісно, героїзм жінок та чоловіків, які погодилися захищати територію України, характеризується не лише відвагою, але й бажанням стати важливим для своєї країни, внутрішнім патріотизмом. І якщо розглянути зі сторони психології такий внутрішній запал

учасників, то варто наголосити, що швидкість його дії дуже швидко може згаснути. Солдати, які керувалися внутрішнім вогником, зовсім скоро через страх, незвичні для них умови життя чи нестачу рідних можуть перетворити роботу на обов'язок, а згодом – на тяглість. Причиною такого висновку є умови служби й життя військових, які не дозволяють їм розслаблятися, відпочивати та займатися тими звичними речами чи хобі, які були частиною їх цивільного життя. Тобто для усіх військових даний момент у житті є кризовим й нестабільним, який потребує затратну кількість власної енергії та сили, щоб протистояти новим завданням чи операціям.

Психологи, колишні військові чи інші небайдужі спеціалісти на приватній основі відкривають заклади для реабілітації та психологічної допомоги військовим та їх сім'ям, що перебувають під впливом важких моральних травм, втрат чи інших стресових подій. Адже усі учасники ООС (АТО), що повернулися у громадянське суспільство після численних операцій та довгого перебування на Сході – переживають свій досвід травматично, що залишає свій слід на житті самого українського суспільства. Тож саме такі об'єднання небайдужих громадян до долі майбутнього нашої країни та самих військових щоразу пробують нові шляхи допомоги та реабілітації, що матиме свої плоди для кожного учасника.

Чудовим прикладом такого небайдужого закладу є психологічна кризова служба (Українська асоціація фахівців з подолання наслідків психотравмуючих подій), про яку у своїй статті зазначає О.Л. Христук: «Психологічна кризова служба спільно з іншими громадськими організаціями в 2016 році долучилася до навчання однієї з таких програм – тренінгу навичок для психологічного відновлення (НПВ) від американських колег з Національного центру ПТСР» [2]. Цікавим є те, що українські центри допомоги військовослужбовцям намагаються не тільки шукати досвід в

іноземних колег, а й запрошують представників інших країн познайомитися з власне нашою ситуацією, з нашими військовими та поділитися власною мотивацією. Так, програма НПВ складається з тренінгів, які спрямовані на відновлення та вдосконалення навичок власної ефективності після пережитих подій. Тренінг був розрахований не лише для військових, а й для сімей та родин, друзів чи дітей, що близько причетні до війни, що є набагато ефективніше у своїй дії на учасників, ніж звичайні консультації на одинці з спеціалістом. Таким чином вдасться не лише допомогти військовим, що втратили внутрішнє благополуччя, а й активно залучити тих, хто перебуває на межі майбутніх стресових наслідків.

Говорячи про конкретні психо-реабілітаційні програми варто назвати досить цікавий метод Віктора Франкла, а саме логотерапію. Детальніше про такий варіант терапії можна дізнатися з наукової статті С.О. Ганаби «Евристичний потенціал логотерапії В. Франкла у наданні психологічної допомоги учасникам бойових дій» [1]. Цікавим є те, що автор пропонує даний варіант лікувальної стратегії саме для військових, адже логотерапія має певний лікувальний вплив на людину та її свідомість. Центральним орієнтиром, на який спираються спеціалісти даного психологічного шляху – є постійний пошук та реалізація сенсу життя пацієнта. А саме такий пошук актуальний для військових, які могли й зовсім втратити уявлення про їх звичне громадянське життя. Завдяки роботі психолога чи психотерапевта разом із пацієнтом вдається розглянути велику низку ціннісних факторів, можливостей та діяльностей, які допомагають реалізуватися у житті. Завдяки певним бесідам із військовим, спеціалістам вдається поглянути на інтереси пацієнта, звернути увагу на його нові захоплення чи повернутися до минулих, які допомагатимуть йому знову набути жагу до життя у соціумі. Враховуючи те, що Віктор Франклін цікавився філософськими течіями та самою галуззю – він

вбачав сенс даного методу у тому, щоб людина вийшла за межі свого звичного тілесного життя, поринула у трансцендентне й знаходила шляхи досягнення своєї мрії, яка буде вести її, як зірка на небі.

Звертаючись до навчального посібника «Організація забезпечення збереження психічного здоров'я військовослужбовців» [3] варто акцентувати увагу на рекомендації, щодо збереження ментального здоров'я керівником діяльності військових та оптимізації діяльності, як збереження психічного здоров'я. Дані шляхи досить тісно пов'язані, адже керівник військових повинен, як ніхто інший, помічати різницю поведінки та дій своїх підопічних. Але, варто зважати на те, що не усі офіцери готові до швидких та якісних дій, які не пошкодять своєму підопічному: причиною цього є недостатня кваліфікація та поінформованість.

Погоджуємося з думкою дослідника Потапчука Є.М. [4], який вважає, аби стати гарантом психологічного здоров'я своїх підопічних військовий керівник повинен: бути компетентним, уміти при необхідності правильно критикувати дії та вчинки своїх солдат, бути готовим допомогти кожному з них у критичних життєвих ситуаціях, відвернути від крайніх рішень, допомогти тим, хто переживає потрясіння, постійно планувати та організовувати заходи щодо підтримки здоров'я та працездатності особового складу.

Отже, узагальнюючи вищевикладене стає зрозумілим, що зміна ритму життя, статутний порядок дня, регламентований режим поведінки, неможливість усамітнитися, підвищена відповідальність, незвичні природно-географічні умови - все це висуває підвищені вимоги до стану психічного і фізичного здоров'я військовослужбовців. Ще більш потужні передумови для формування психічної патології у військовослужбовців виникають в умовах ведення бойових дій. Серед ефективних методів, що допомагають під час реабілітації чи консультації

учасникам бойових дій підтримувати психічне здоров'я та поновлювати жагу до життя, є групова терапія, індивідуальні консультації та обмін досвідом з іноземними колегами. Логотерапія, метод Віктора Франкліна, хороший та надійний спосіб, який можна застосовувати на консультаціях чи групових тренінгах. Дана психологічна стратегія може допомогти військовим згадати ті види діяльності, інтереси та цінності, якими вони цікавилися до моменту перебування на фронті та виявити нові, що можуть бути підхоплені чи розвинуті під час служби зі своїми товаришами. І на завершення – психологічна допомога офіцера, як найважливіша складова збереження психічного здоров'я. Військовий керівник при відповідній психологічній готовності може сприяти збереженню стану душевного благополуччя військовослужбовців.

Список використаних джерел

1. Евристичний потенціал логотерапії В. Франкла у наданні психологічної допомоги учасникам бойових дій / С. О. Ганаба. - Режим доступу : https://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/biblioteka/nauk_konf/18_10_2019.pdf

2. Техніки психологічного відновлення після психотравмуючих подій як складова психічного здоров'я особистості / О. Л. Христук. - Режим доступу : https://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/biblioteka/nauk_konf/18_10_2019.pdf

3. Організація забезпечення збереження психічного здоров'я військовослужбовців / Навчальний посібник: В.І. Алещенко, О.Д. Сафін, Є.М. Потапчук. - Режим доступу : https://mil.univ.kiev.ua/files/45_492641688.pdf

4. Збереження психічного здоров'я військовослужбовців / Є. М. Потапчук. - Режимдоступу:https://nuczu.edu.ua/sciencearchive/ProblemsOfExtremeAndCrisisPsychology/vol2/20.pdf

ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ АБ'ЮЗНИХ СТОСУНКІВ У ВІРТУАЛЬНОМУ ПРОСТОРІ

Оверчук В.А.
д.е. н., к.психол.н., професор кафедри психології
Донецький національний університет
імені Василя Стуса (Україна)

Кібербуллінг – це використання інформаційних і комунікаційних технологій, наприклад, електронної пошти, мобільного зв'язку, особистих інтернет-сайтів, сторінок у соціальних мережах для навмисного, неодноразового і ворожого цькування однією особою або групою, інших людей [1]. У ситуації кібербуллінгу, у кривдника зберігається відносна анонімність, а свідками насильства стає більш широка аудиторія, яка має доступ до розміщеної інформації [2]. Анонімність надає неможливість точно визначити і знайти кривдника, вона робить цькування простим для виконавця і надає йому можливість робити більш витонченні й жорстокі знущання. Також, для кібербуллінгу характерна його вседоступність, сьогодні практично будь-який підліток має в наявності ґаджет (англ. gadget – пристрій) та доступ до мережі Інтернет, а завдяки мобільним пристроям цей доступ сягає 24 годин на добу. На відміну від звичайного цькування, кібер-цькування охоплює величезну аудиторію інтернет-користувачів. Ситуація ускладнюється тим, що інформацію, запущену в Інтернет з метою дискредитації людини, її цькування, вкрай складно видаляється. Це породжує у жертви відчуття безпорадності, безвиходу. Тривога жертви посилюється, так як вона не може визначити, звідки і хто на неї нападає. Крім того, анонімність може стати причиною виникнення у кривдників феномена розгальмовування - вседозволеності у відсутності загрози покарання [3]. У разі кібербуллінгу насильство не обмежено в часі і просторі і може статися в будь-який момент [3]. Відсутність

безпосереднього контакту кривдника і жертви може призводити до спотворення зворотного зв'язку, причому, учасники комунікації можуть і не здогадуватися про це [3]. Комунікативна опосередкованість кібербуллінгу особливо істотна, якщо мова йде про підлітковий вік.

Як правило, підлітки, які стають жертвами утиску, вже були жертвами в реальному житті. Жертвою буллінгу може стати будь-яка дитина, але зазвичай «мішенню» обирають тих, хто слабший або якось відрізняється від інших. Часто жертвами переслідувань стають діти, які мають «стигми» жертви: якісь фізичні вади розвитку (вади зору, слуху, рухові обмеження, часто хворіючи діти тощо), особливості поведінки (сором'язливі, замкнуті, імпульсивні тощо), зовнішні особливості (зайва вага, занадто худорляві, руді, обличчя з веснянками тощо), нерозвинуті соціальні навички (відсутність досвіду спілкування у колективі – «домашні діти», страх перед школою, невстигаючі діти тощо), імідж відмінний від інших (одягаються не в контексті молодіжної моди, виглядають неохайними тощо), соціальне походження відмінне від їхнього оточення (заможна чи бідна сім'я, повна або неповна сім'я, благополучна або неблагополучна сім'я тощо) та ін.

У випадку кібербуллінгу підлітку не обов'язково мати «стигми» жертви, так як у віртуальному просторі не діють жодні обмеження, буллєру не обов'язково мати фізичну силу, авторитет і вплив на однолітків, мати прихильників, підтримку щоб відчувати свою перевагу; можливо буллєр навіть не знайомий із жертвою за межами віртуального простору.

Ті, хто організовують інтернет-переслідування, впевнені у своїй безкарності, вони насолоджуються вседозволеністю, яку їм дає віртуальний простір, відсутністю контролю з боку дорослих і можливістю бути іншими.

Дослідник кібербуллінгу Біл Белсі виділяє наступні основні причини кібербуллінгу [4]:

- прагнення до переваги – за рахунок цькування в мережі Інтернет підлітки намагаються самоствердитися, набути переваги над кимось;
- заздрість – роздратованість дитини через благополуччя інших людей;
- помста – розплата за образу, заподіяне зло;
- розвага – отримання задоволення за допомогою приниження, утиски інших людей;
- конформізм – прагнення змінити думку особи під впливом групи людей;
- проблема в сім'ї – спроба компенсувати внутрішню образу, біль;
- низький рівень емпатії – зосередженість на собі і своїх проблемах.

Кібербуллінг завдає негативних наслідків на всіх рівнях функціонування підлітка:

1. соціальному – викликає пригніченість, втрату комунікативних навичок, скритність, недовіру до оточуючих людей;
2. психологічному – відбувається зниження самооцінки, з'являються часті зміни настрою, лякливість, страхи, ознаки депресії, агресивна поведінка, підвищується тривожність, втрачається впевненість у собі, висловлюються суїцидальні думки;
3. педагогічному – знижується успішність, підліток починає прогулювати уроки;
4. фізіологічному – з'являються психосоматичні розлади, погіршується якість сну, виникають головні болі, підвищується стомлюваність, знижується імунітет [5].

Останнім часом набирає обертів таке явище, як булліцизм, під яким мають на увазі суїцидальні спроби підлітків на ґрунті постійного, затяжного цькування.

Батькам, педагогам необхідно звертати увагу на ознаки, які можуть свідчити про травлю підлітків. Цих ознак є велика

кількість і вони залежать від індивідуальних особливостей особистості, його характеру. До загальних ознак можна віднести:

1. роздратованість, замкнутість, постійне перебування в Інтернеті, закриття доступу до своїх сторінок, установка паролів на домашньому комп'ютері;
2. зміна іміджу, зовнішності: неохайність, недбалість у зовнішньому вигляді, вибір похмурого одягу, можливо, з символікою смерті, поява шрамів, порізів, малюнків у вигляді хрестів, сатанинських зірок, фашистської символіки;
3. захопленість містичними фільмами і кривавими сценами насильства.

Таким чином, кібербуллінг – одна з форм негативної девіації, що виникла в епоху інформаційного суспільства. Перед батьками, психологами, соціальними працівниками, педагогами стоїть дуже важливе завдання вчасного реагування та запобігання цього небезпечного явища.

Буллінг залишає негативний відбиток у свідомості не тільки жертви, а й усіх, хто бере участь у травлі або спостерігає за нею. Перед українським суспільством постало важливе завдання навчитися бачити та критично оцінювати взаємовідносини між молодим поколінням, для того, щоб запобігти девіаціям та їхнім наслідкам.

Список використаних джерел

1. Belsey B. Cyberbullying: An Emerging Threat to the “Always On” Generation [Електронний ресурс] / Bill Belsey. – Режим доступу : http://www.cyberbullying.ca/pdf/Cyberbullying_Article_by_Bill_Belsey.pdf

2. Heirman W., Walrave M. Assessing Concerns and Issues about the Mediation of Technology in Cyberbullying // Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace. 2008. Vol. 2. No. 2. Pp. 1-18.

3. Бочавер А.А., Хломов К.Д. Кибербуллинг: травля в пространстве современных технологий // Психология. Журнал Высшей школы экономики. 2014. №3(11). С. 177-191
4. Баранов, А. А. Психологический анализ причин подросткового кибербуллинга /А. А. Баранов, С. В. Рожина. - Режим доступа: https://cyberleninka.ru/article/n/psihologicheskiy-analiz-prichin-podrostkovogo-kiberbullinga (дата обращения: 27.01.2019)
5. Цилюгина И. Б. Особенности кибербуллинга в образовательной среде / И. Б. Цилюгина, Е. В. Трофимова // Среднее профессиональное образование. – 2017. – № 12. – С.27-29.

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ТЕОРІЙ САМОПРЕЗЕНТАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Ольховський Д.Ф.
аспірант кафедри диференціальної та спеціальної психології
ФПСР ОНУ імені І.І. Мечникова
м.Одеса, Україна

Актуальність дослідження теорій самопрезентації особистості обумовлена стрімким розвитком психології менеджменту, яка спрямована на аналіз конкретних трудових операцій, професійний відбір й навчання та відокремлення управлінської роботи від виконавської. Науковцями, які представляють цей напрямок доведено [6], що неможливо підвищити виробничу та соціальну активність людини, не враховуючи закономірностей організації її психічного життя та мотивів, за допомогою яких вона створює уявлення про себе, як про особистість. Розвиток інформаційних технологій потребує та незмінно супроводжується підвищенням ролі кваліфікованого персоналу організацій в досягненні високої ефективності діяльності підприємства. Зростає і коло

фахівців, від надійності та якості роботи яких залежить прибуток організації. Людські ресурси організації являють собою сукупність знань і досвіду, здібностей і талантів, оригінальних ідей і професійно-важливих якостей людей, що працюють як усередині організації, так і в тісному контакті з нею [6]. Отже, професійний відбір на посади в організаціях становиться невід'ємною функцією як менеджерів по персоналу так й професійних психологів, які в них працюють.

Відповідно до завдань професійного психологічного відбору, слід акцентувати увагу на тому, що особливої уваги заслуговує психологічні особливості особистості досліджуваного, проблема проведення психологічного дослідження та мотиви самого досліджуваного у ситуації професійного психологічного відбору [6].

З нашої точки зору, додаткових досліджень потребує мотив самопрезентації особистості досліджуваного у ситуації професійного психологічного відбору та його самопрезентаційна компетентність. Сам термін «самопрезентація» (від англ. "Self-presentation" – «уявлення про себе») було введено соціологом І. Гоффманом у 1959 році. На його думку самопрезентація - це вміння особистості ефектно і виграшно подавати себе в різних ситуаціях, індивідуальний стиль спілкування, неповторний образ, який не тільки подобається самому собі, але ще виявляється привабливим для його оточення. Науковець О.А. Пікульова у своїх дослідженнях [2] визначає самопрезентацію особистості складним соціально-психологічним феноменом, у якому інтегруються та визначаються різні особистісні особливості досліджуваного у її соціальному житті та у ситуації експерименту. Дослідники С.К. Карасєва та С.А. Хазова пов'язують самопрезентаційну компетентність з успішністю конкурентноспроможного фахівця та розглядають її з точки зору діяльності, яка обумовлена сформованою системою необхідних знань та

умінь, варіативних засобів та прийомів для здійснення самопрезентації, а також наявністю практичного успішного досвіду [1]. Отже, самопрезентація особистості досліджуваного та його самопрезентаційна компетентність дозволяє досліджуваному представляти себе в найкращому світі. Більшість людей, в тому числі керівники організацій, менеджери по роботі з персоналом, експериментатори та ті, хто приймають участь у професійному психологічному відборі залежні від навичок та мотивів презентаційної компетентності досліджуваного. В процесі психологічного відбору часто буває так, що, бажаючи сподобатися, досліджуваний робить щось таке, що раз і назавжди відштовхує людей від нього. Це залежить від уміння подати себе, яким володіють не всі. Інші ж, навпаки, мають у своєму розпорядженні прихильність до себе буквально з першого слова або жесту. Ця природна чарівність і підкуповує тих, від кого залежить прийняття рішення. Отже, процес професійного відбору можна здійснювати цілим комплексом психодіагностичних методик, проте базові несвідомі тенденції кандидатів на посади можливо виявляти тільки за допомогою проективних методик, концептуалізованих у психодинамічній парадигмі [3]. Українська дослідниця Н.В. Родіна зазначає, що досліджуючи індивідуально-особистісні особливості працівників варто не обмежуватися характеристиками свідомого рівня психіки, але й розглядати у якості чинників професійної успішності неусвідомлювані потяги. Ці особливості, виявлені за допомогою проективних методик, можуть бути розглянуті як узагальнені стійкі мотиви, які визначають тенденції їх поведінки у кризових ситуаціях, в певній мірі зумовлюючи успішність професійної діяльності [3]. Таким чином, це висуває на перший план аналіз теоретичних підходів до теорій самопрезентації особистості.

У сучасній психологічній науці існує три підходи до дослідження соціально-психологічного феномену

самопрезентації особистості [4, 5]. Перший підхід – комунікативно-обумовлений, у якому самопрезентація розглядається як загальна характеристика поведінки людини, у якій є неусвідомлювана самопрезентація. До представників цього напрямку відносяться наукові дослідження І. Гоффман, М. Лірі и Р. Ковальські, Б. Шленкер і М. Вейголд, Г. Мід, Ч. Кулі, Р. Баумейстер й А. Стейнхілбер, Ф. Хайдер й Л. Фестінгер. Другий підхід – особистісно-детермінований, у якому визначається неусвідомлювана самопрезентація, яка пов'язана з особистісними особливостями особистості. К представникам цього напрямку відносяться М. Снайдер, Р. Аркін й А. Шутц, А. Фенігстейн, М. Шерієр й А. Басс та ін. Третій підхід – маніпулятивний, у якому самопрезентація це повністю усвідомлений процес, який спрямований на створення певного враження з метою визначеного результату. До представників цього напрямку можна віднести Дж. Тедеши й М. Ріес, І. Джонс й Т. Піттман, Д. Майєрс та ін.

Таким чином, теоретичний аналіз теорій самопрезентації особистості висуває на передній план проблему застосування у професійному психологічному відборі проективних методик психодіагностичного дослідження з метою виявлення поведінки досліджуваного у ситуації експерименту.

Список використаних джерел

1. Карасева С.К., Хазова С.А. Самопрезентационная компетентность современного конкурентоспособного специалиста // Вестник Адыгейского государственного университета. Педагогика и психология. 2012. № 4. С. 55–64.

2. Пикулёва О.А. Самопрезентация личности в процессе социального взаимодействия // Вестник С-Петерб. ун-та. Философия, политология, социология, право, международные отношения. 2005. № 3. С. 75–97.

3. Родіна Н.В. Індивідуально-особистісні особливості менеджерів середньої ланки в кризових ситуаціях: психодинамічний підхід. Автореф. дис.канд.психол.наук. 19.00.01.-«загальна психологія, історія психології». Одеса. 2005. 21 с.

4. Arkin R.M. Self-presentation styles // Impression management theory and social psychological research. N. Y.: Academic Press, 1981. P. 311-333.

5. Jones E.E., Pittman T.S. Toward a general theory of strategic self-presentation // Psychological perspectives on the self. Hillsdale, NJ: Erlbaum, 1982. Vol. 1. P. 231-261.

6. Leary M.R., Kowalski R.M. Impression management: A literature review // Psychological Bulletin. 1990. Vol. 107. P. 34-47.

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ В ПСИХОЛОГІЇ МЕНЕДЖМЕНТУ

Пілецька Л.С.
д.психол.н., професор, завідувач кафедри соціальної психології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Сучасне управління зазнає значних змін і реструктурувань під впливом суспільних процесів, які пронизують усі сфери соціального буття людини. Виходячи зі значення та функцій менеджменту в організаціях, перед ним стоїть два загальних завдання:

1. підтримання функціональної діяльності організації та всіх її структурних елементів в стані «тут і тепер»;

2. внесок в її розвиток та перехід з одного стану в якісно інший [1].

Щодо конкретних завдань, які стоять перед менеджментом, то, на думку дослідників, важливими є

наступні: організація виробництва товарів та послуг, відштовхуючись від попиту на них, забезпечення стабільності місця компанії на ринку праці, мотивація та стимулювання персоналу, пошук нових ринків збуту, розробка стратегії розвитку підприємства, пошук джерел забезпечення необхідними ресурсами компанії, підвищення кваліфікації працівників, створення доброзичливої та творчої атмосфери [1].

Отже, кінцевою ціллю менеджменту в організації визначаємо забезпечення ефективності її діяльності, прибутковості, ефективне використання людського потенціалу, подолання різного роду ризиків, які постійно мають місце. В сучасних умовах змінились вимоги до менеджера як поліфункціонального фахівця, який здійснює управлінську діяльність, займає управлінську посаду та наділений повноваженнями приймати управлінські рішення, які стосуються сфер організаційної діяльності [1].

О. Виханський та А. Наумов виділили ряд причин, через які організація без менеджера не існуватиме: менеджери здійснюють контроль за тим, щоб організація працювала в напрямку свого основного призначення; встановлюють взаємодію між різними частинками одного цілого та взаємоузгодженість дій; слідкують, щоб компанія працювала в інтересах людей, які дали їй життя; займаються розробкою стратегій поведінки в умовах мінливості зовнішнього середовища; менеджери є основним зв’язковим пунктом між організацією та зовнішнім світом; відповідають за результати діяльності організації; є офіційними представниками організації на публічних заходах [2]. Як суб’єкту управління, менеджеру дуже часто доводиться виконувати наступні ролі:

1. прийняття рішень (у великому відсотку випадків йому потрібно не просто вибрати найкращий варіант, а наважитись ризикнути. Головне, щоб цей ризик був розумним та виправданим, оскільки за кінцевий результат

виконання прийнятого ним рішення, відповідає сам менеджер. Саме він визначає вектор руху організації і тільки менеджер володіє правом прийняття управлінських рішень).

2. інформаційна роль (менеджер збирає інформацію зовні та поширює її всередині компанії, роз'яснює цілі компанії. Він є джерелом входу та переробки інформації. Від того, наскільки якісно менеджер володіє інформацією і наскільки чітко та доступно може донести її своїм підлеглим залежать результати його роботи).

3. керівник (менеджер формує відносини, координує і спрямовує зусилля працівників, мотивує їх. Він повинен бути таким, за яким підуть інші, ідеям якого віритимуть. Жоден менеджер, навіть найкращий професіонал, не зможе досягти успіху в роботі, якщо не залучиться підтримкою персоналу) [2].

Проаналізувавши «Решітку менеджменту» Р. Блейка і Дж. Моутона можна стверджувати, що на успіх приречений лише той менеджер, який приділяє увагу виробництву та колективу у рівних пропорціях [3].

Отже, виходячи з діяльності та вимог сучасних організацій, бачимо об'єктивну необхідність в менеджменті та менеджерах як суб'єктах управлінської діяльності. На різних рівнях управління вимоги до діяльності і кваліфікації менеджерів будуть різними, проте мотивація досягнення, адекватна самооцінка, компетентність та високий рівень домагань є універсальними. Важлива увага приділяється саме формуванню у майбутніх менеджерів стійкої мотивації досягнення. Менеджери дають завдання, контролюють їх виконання і відповідають за кінцевий результат, слідкують за тим, що діяльність працівників спрямовувалась на досягнення стратегічних цілей організації. Також він є джерелом входу та переробки інформації, від якої залежить робота працівників.

Виходячи з трактування поняття мотивації досягнення, факторів, які на неї впливають, кар'єрних орієнтацій,

вважаємо, що такий компонент мотивації досягнення, як прагнення досягати успіху, на основі адекватної самооцінки та високого рівня домагань позитивно впливатиме на кар'єрні орієнтації майбутніх менеджерів організацій, оскільки вся діяльність менеджерів різних ланок і є спрямованою на досягнення цілей організації. Саме цей чинник допоможе сформувати адекватні вимоги до себе, як до майбутнього менеджера та саме цей чинник впливатиме на подальшу успішність в побудові кар'єри.

Список використаних джерел

1. Веснин В. Р. / *Менеджмент*: учеб / В. Р. Веснин. – 3-е изд., перераб. и доп. М.: Проспект, 2006. 504 с.

2. Виханский О. С., Наумов А. И. / Менеджмент: учебник / 5-е изд. стереотипн. М. : ИНФРА, 2014. 576 с.

3. Михалева Е. П. / Менеджмент: конспект лекцій, 2-е изд., перераб. и доп. М.: Издательство Юрайт, 2010. 191с.

4. Свистун В. І. Мотивація досягнень як важливий чинник успіху в управлінській діяльності // На допомогу керівнику ПТНЗ: наук-метод. зб.2011. № 2.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ У ПРОВЕДЕННІ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У ПСИХОЛОГІЇ

Родіна Н.В.
д.психол.н., професор, завідувач кафедри
диференціальної і спеціальної психології,
ФПСР ОНУ імені І.І. Мечникова
м.Одеса, Україна

Актуальність проблем, з якими стикаються наукові співробітники та здобувачі відповідних рівнів вищої освіти в психології у проведенні психологічних досліджень, обумовлена зміною парадигми вищої освіти в нашому

суспільстві відповідно до євроінтеграційних процесів та міжнародних стандартів наукової діяльності.

На сьогоднішній день в структурі організацій, які формують науку в Україні теж відбуваються певні реорганізаційні зміни, що відповідають новим викликам у суспільстві [1]. Однією з особливостей сучасної науки є її все більше зближення з виробництвом, зменшується відстань від моменту наукового відкриття до його практичного втілення, відповідальність вченого збільшується [2]. З`являється необхідність того наукового ризику, без якого неможливо втілення отриманих емпіричних результатів і наукових висновків у виробництво в широкому масштабі.

У сучасній науковій діяльності набагато ширше стає відповідальність дослідника, коли питання постає про форми і результати використання його праць за посередництвом сучасних технологій. Мова йде тут про інше – про голос співдружності учених, про їхні професійні позиції [4]. Розробляються нові проєкти визнання якості наукових результатів у психології, складаються нові нормативно-правові вимоги щодо проведення наукових досліджень, висуваються проєкти правового регулювання наукової діяльності у напрямку організації наукової діяльності в Україні. Усе вищезазначене, висуває на перший план актуальні проблеми розробки та впровадження процедурної стратегії у наукових дослідженнях.

Основними етапами процедурної стратегії наукових досліджень у психології є наступні:

• розробка плану-програми (дизайну) теоретичного та емпіричного дослідженнь;

• оцінка, вибір, обгрунтування психодіагностичних методик для проведення емпіричного дослідження (експерименту);

• проведення емпіричного дослідження (експерименту);

• обробка і аналіз емпіричних (експериментальних) даних.

На думку Л.Ф. Бурлачука від психологічної діагностики чекають забезпечення практичної роботи з людьми надійними та ефективними методиками вимірювання індивідуально-психологічних особливостей людей, однак дефіцит психодіагностичного інструментарію викликає значні труднощі [1]. Отже, якщо у проведенні теоретичних досліджень у психології у науковців не виникають суттєвих труднощів, то у проведенні емпіричних досліджень (експерименту) ми можемо констатувати наступні виклики, а саме:

1. Невелика кількість адаптованих на українську мову психодіагностичних методик.
2. Відсутність механізму сертифікації адаптованих психодіагностичних методик.
3. Відсутність загальної бази для адаптованих психодіагностичних методик.
4. Відстність фінансування на адаптацію психодіагностичних методик.
5. Відсутність психологічних лабораторій та ліцензованих статистичних програм, які необхідні для розробки та адаптації психодіагностичного інструментарію.
6. Впровадження алгоритмів інтерпретації отриманих в емпіричних дослідженнях даних.

Отже, загальним дискурсом у наукових та прикладних дослідженнях в психології є обгрунтування та впровадження процедурної стратегії у відповідності нових викликів у суспільстві та міжнародних стандартів наукової діяльності. З нашої точки зору потребує негайного вирішення проблем, що існують у застосуванні психодіагностичного інструментарію як для наукової діяльності так й для використання у практичній діяльності психологів.

Також, актуальним, з нашої точки зору, виявляється застосування сучасних алгоритмів інтерпретації отриманих за допомогою психодіагностичних методів дослідження даних – інтерферентного та сегментарного алгоритмів інтерпретації

для моделювання динаміки поведінки особистості, які потрібно використовувати для підтвердження надійності психодіагностичного обстеження.

Таким чином, аналіз існуючих актуальних проблем у проведенні наукових досліджень в психології потребує ретельного вивчення та вирішення у відповідності міжнародним стандартам наукової діяльності.

Список використаних джерел

1. Бурлачук Л.Ф. Психодіагностика особистості: понятійний апарат та методи дослідження. *Психологія і суспільство.* 2014. С. 85-103.

2. Горбунова В.В. До проблеми методологічних засад експерименту в психології //Наукові записки Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / За ред. академіка С. Д. Максименка. К.: Главник, 2005. Вип. 26, в 4 томах, т. 1. С. 383 –386.

3. Основи наукових досліджень у схемах і таблицях : навч. посіб. /О.П. Кириленко, В. В. Письменний. – Тернопіль : ТНЕУ, 2013. 228 с.

4. Шейко В.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності : Підручник /В.М. Шейко, Н. М. Кушнаренко. К. : Знання, 2008. 310 с.

ЖИТТЄВІ ОРІЄНТАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ ПІДЛІТКА

Тихоненко Ю.О.
аспірант кафедри диференціальної та спеціальної психології
ФПСР ОНУ імені І.І. Мечникова
м.Одеса, Україна

Сьогодні, у період невизначеності та ризику у нашому суспільстві, становлення нової системи освіти, розвитку нових технологій комунікації змінюється система цінностей в

суспільстві, що безпосередньо впливає і на формування життєвих орієнтацій підлітків. Адже від того, якою буде ціннісна сфера сучасного підлітка залежать майбутній розвиток нашого суспільства. Ситуація, в якій знаходяться підлітки неоднозначна: з одного боку політичні, економічні, соціальні умови дійсності значно розширили їх життєві можливості, з іншого - дорослішання відбувається у ситуації епідеміологічної загрози та нестабільності суспільства і зміни соціальних цілей, цінностей, переконань.

В сучасних наукових психологічних дослідженнях дефініція «життєві орієнтації» –це поняття, яке має різні визначення і розглядається в декількох напрямках. Спроби визначити життєві орієнтації представлені у наступних наукових дослідженнях П.Т.П. Вонга, О.О. Грачова, Ф. Г'юза, О.Ю. Коржової, Р. Пауела, Н.С. Семенюк, Н.І. Тавровецької, М.А. Шугая. Відповідно до яких можна стверджувати, що уявлення про життєві орієнтації охоплює сферу життєвого існування особистості. Нові завдання, що виникають при створенні структури життєвих орієнтацій, вимагають нового підходу до організації процедурної стратегії дослідження життєвих орієнтацій особистості підлітків та створення системи профілактичних та корекційних програм розвитку їх ціннісної сфери.

У зв'язку з представленою науковою проблематикою аналізу підлягають наступні формулювання, які описують особистість підлітків, а саме: «життєвий шлях» (Б.Г. Ананьєв, В.Г. Панок, Н.В. Родіна, В.А. Роменець, С.Л. Рубінштейн, Т.М. Титаренко), «життєві стратегії» (К.О. Абульханова-Славська О.М., Злобіна, В.О. Тихонович), «життєві вибори» (Ю.Є. Кокоріна, О.Ю. Мандрікова, І.А. Сербін-Жердецька, Н.І. Соболєва), «життєвий стиль» (А. Адлер, О.С. Мурадян, Н. В. Паніна), «ціннісні орієнтації» (В.Г. Кремень, Д.О. Леонтьєв, О.В. Ямницький), «сенсо-життєві орієнтації» (О.М. Гріньова, С.М. Жучкова, Д.О. Леонтьєв) та ін.

Розробка зазначеної проблематики кореспондує і з актуальними тенденціями розвитку мережи Інтернет та сучасних технологій комунікації, які впливають на соціалізацію індивіда. На думку Н.С. Шишко, цифрові технології для підлітків стали невід'ємним аспектом їхньої культури, освіти та, ширше, їхнього життя [4]. Тобто, логічним з нашої точки зору, є зміна структури цінностей цілого покоління сучасних підлітків, які активно залучені до використання нових технологій комунікацій. Тому, дослідження проблеми позитивного або негативного впливу на формування життєвих орієнтацій особистості підлітків також потребує подальшого уважного розгляду.

У наукових працях О.О. Грачова, поняття «життєві орієнтації» визначаються як найзагальніші детермінанти життєдіяльності людини, які визначають його загальну спрямованість і реалізуються в конкретних ситуаціях життєдіяльності [1]. В свою чергу, О.Ю. Коржова [2] розуміє життєві орієнтації як загальні суб'єкт – об'єктні орієнтації, які людина проявляє відносно ситуації своєї життєдіяльності.

Зарубіжні дослідники Ф. Г'юз та Р. Пауел [5] виділяють чотири ключові життєві орієнтації – це: порядок (орієнтація на порядок у національному, соціальному та особистому житті), соціальне благополуччя (орієнтація на рівність і свободу, толерантність та мудрість, соціальну справедливість та охорону навколишнього середовища), духовність (орієнтація на питання, що стосуються нематеріальних аспектів життя та релігійної віри), самоусилення (орієнтація на насолоду життям, азарт, успіх, багатство та соціальне визнання).

За визначенням П.Т.П. Вонга [6] існує щонайменше дві принципово різні життєві орієнтації. Однією з орієнтацій є «сенсовне життя» - доброчесне життя, яке служить більш високій меті та істотно змінює навколишній світ. Друга орієнтація пов'язана з тим, як жити особисто успішним і щасливим життям. Люди з такою орієнтацією менш

ототожнюються з людьми і менше стурбовані глобальними проблемами бідності та несправедливості. Два полюси цього конструкту визначались як «Успіх» та «Невдача».

За результатами наукових досліджень Н.С. Семенюк, «життєві орієнтації» це фундаментальні установки особистості стосовно власного життя, що містять весь спектр можливих варіантів реалізації власної суб'єктності, за допомогою яких індивідом виробляються життєвий стиль, життєві вибори та стратегії, ціннісні та сенсо-життєві орієнтації [3].

Оскільки підлітки все частіше використовують сучасні комунікативні технології, виникає питання про те, чи веде це використання до позитивних чи негативних результатів у формуванні їх життєвих орієнтацій, що з нашої точки зору, потребує досконалого дослідження.

Таким чином, актуальність дослідження цієї проблеми як у теоретичному, практичному, так і у соціальному плані потребує подальшого дослідження у наступних напрямках: дослідження структури життєвих орієнтацій підлітків та виявлення впливу сучасних комунікативних технологій на особистість підлітків.

Список використаних джерел

1. Грачев А.А. Жизненные ориентации как детерминанты жизнедеятельности. Психологические проблемы самореализации личности. 1999. С. 26–36.

2. Коржова Е.Ю. Психология жизненных ориентаций человека. СПб.: Изд-во РХГА, 2006. 384 с.

3. Семенюк Н.С. (2018). Психологічні особливості життєвих орієнтацій особистості (на прикладі медичних працівників офтальмологічного профілю): автореф. дис ... канд. психол. наук. 2018.Режим доступу: http://onu.edu.ua/uk/science/spec-sci-council/k4105107

4. Шишко Н. С. Особливості впливу соціальних інтернет-практик на психологічне благополуччя

старшокласників. *Медіаосвіта в умовах інформаційної війни: психологічні та педагогічні аспекти*: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 20-21 червня 2017 р.). К., 2017.

5. Hughes P., Powell R. Community Values. Australian Communities Survey. 1998. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ncls.org.au/default.aspx?sitemapid=3025

6. Wong P.T.P. The meaning mindset: Measurement and implications. *International Journal of Existential Psychology & Psychotherapy*. 2012. № 4(1). P. 1-3.

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ АМБІВАЛЕНТНОСТІ ПІДЛІТКІВ

Уханова А.І.
к психол.н., доцент кафедри практичної та клінічної психології, ФПСР ОНУ імені І.І.Мечникова
м.Одеса, Україна

Анотація. Ця стаття уявляє собою емпіричне дослідження, яке було проведено для вивчення феномену соціальної амбівалентності підлітків. Загальна вибірка дослідження становила 589 чоловік. Таким чином, в дослідженні було запропоновано чотири моделі амбівалентності: соціальна амбівалентність, яка характеризує взаємодію з батьками (Модель 1); соціальна амбівалентність, яка характеризує інтерперсональну поведінку з однолітками (Модель 2); соціальна амбівалентність, яка характеризує віктимну поведінку з однолітками (Модель 3); соціальна амбівалентність, яка характеризує сприйняття агресії з боку однолітків (Модель 4). Лише Модель 2 знайшла своє емпіричне підтвердження.

Ключові слова: підлітки, амбівалентність, об’єктивна самотність, суб’єктивна самотність, просоціальна поведінка.

Постановка проблеми. В умовах сучасного українського суспільства проблема збереження психічного здоров'я є надзвичайно актуальною. Важливими складовими психічно здоров’я підлітків є соціальна адаптація, наявність цілеспрямованої поведінки, бачення свого професійного майбутнього. Амбіваленість може виступати чинником порушення цих складових психологічного благополуччя сучасної молоді. В науковій літературі феномен амбівалентності у підлітків розглядається стосовно наступних аспектів: сексуальна поведінка [4], адиктивна поведінка [2], умовні комунікації [3] та прийняття рішень стосовно особистісного розвитку [1]. На даний момент недостатньо даних стосовно вивчення феномену амбівалентності у підлітковому віці в Україні, що і обумовлює тему нашого дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Загальна вибірка дослідження становила 615 осіб. Остаточний обсяг вибірки склав 589 чоловік. Дослідження проводилося в середніх навчальних закладах міста Одеси (всього 10 середніх навчальних закладів). Середній вік респондентів склав 14,866 років (SD = 1,107 років). Нами було вирішено виділити групи підлітків з амбівалентністю та простежити що відрізняє цих респондентів від неамбівалентних однолітків. Під амбівалентністю ми в даному випадку розуміли наявність одночасно протилежних за змістом самоописів. Ми розглядали декілька моделей. Респондентів з відчуттям об’єктивної самотності та суб’єктивної самотності в аспекті батьківської залученості нами було віднесено до першої моделі. До другої моделі увійшли підлітки з відчуттям об’єктивної та суб’єктивної самотності в аспекті кількості їх друзів. Але орієнтуватися на середнє значення ми не можемо, тому що э позамежні значення. До третьої – нами було віднесено респондентів, які стикаються з фізичним і психологічним булінгом також в аспекті кількості їх друзів. Підлітків, які заявляли про наявність в їх житті фізичного і

психологічного булінгу в аспекті доброзичливості ми віднесли до четвертої моделі.

На першому етапі дослідження для виявлення таких ортогональних змінних нами було вивчено 4 моделі. На нашу думку це соціальна амбівалентність, яка характеризує взаємодію з батьками (Модель 1); соціальна амбівалентність, яка характеризує інтерперсональну поведінку з однолітками (Модель 2); соціальна амбівалентність, яка характеризує віктимну поведінку з однолітками (Модель 3); соціальна амбівалентність, яка характеризує сприйняття агресії з боку однолітків (Модель 4).

В результаті вивчення лише другої моделі, а саме об'єктивної самотності ($r = 0,019$; $p = 0,660$) і суб'єктивної самотності ($r = 0,019$; $p = 0,646$) в аспекті кількості близьких друзів статистично значущий зв'язок був відсутній. Тобто ортогональність підтверджено, тому далі амбівалентність ми розглядали лише в її рамках. До групи амбівалентних були занесені підлітки, які мають велику кількість друзів, але зазначають в себе самотність за об'єктивними та суб'єктивними критеріями. Також до цієї групи було включено респондентів з протилежного полюсу, які мають малу кількість друзів та зазначають в себе стану самотності за об'єктивними та суб'єктивними критеріями

Встановлено статистично значущі розбіжності між групами амбівалентних та неамбівалентних старших школярів за просоціальною поведінкою ($U = 26282,000$, $p < 0,001$). Більш просоціальними виявились підлітки з амбівалентної групи. Також статистично значущі розбіжності між амбівалентними та неамбівалентними респондентами було встановлено стосовно фізичної активності ($U = 49878,500$, $p < 0,05$). Більше часу заняттям спорту приділяли амбівалентні респонденти. Встановлено статистично значущі розбіжності між групами амбівалентних та неамбівалентних старших школярів за готовністю

стикатися з проблемою ($U = 107300{,}000$, $p < 0{,}05$) і готовністю вирішувати проблему ($U = 107584{,}000$, $p < 0{,}01$).

Висновки. Нами було становлено статистично значущі розбіжності між групами амбівалентних та неамбівалентних старших школярів за показниками: просоціальної поведінки, фізичної активності, готовності стикатися з проблемою і готовності вирішувати проблему. Підлітки з амбівалентної групи виявились більш просоціальними, вони приділяли більше часу заняттям спорту, а також були більш схильними до боротьби та до вирішення проблеми.

Література

1. Feldstein Ewing S.W., Apodaca T.R., Gaume J. Ambivalence: Prerequisite for success in motivational interviewing with adolescents? Addiction. 2016, V. 111(11), P. 1900–1907.

2. Hohman Z.P., Crano W. D., Siegel J.T., Alvaro E.M. Attitude Ambivalence, Friend Norms, and Adolescent Drug Use. Prev Sci., 2014, V. 15(1), P. 65–74.

3. Macintyre P.D., Burns C., Jessome A. Ambivalence About Communicating in a Second Language: A Qualitative Study of French Immersion Students' Willingness to Communicate. Modern Language Journal, 2011, V. 95 (1), P. 81 – 96.

4. Pinquart M. Ambivalence in Adolescents' Decisions about Having Their First Sexual Intercourse. The Journal of Sex Research, 2010, V. 47 (5), P. 440-450.

ПРОБЛЕМА ДОСЛІДЖЕННЯ СТРУКТУРИ КОПІНГ-ПОВЕДІНКИ ОСІБ РИЗИКОНЕБЕЗПЕЧНИХ ПРОФЕСІЙ

Шелєшніков А.Г.
магістр кафедри диференціальної та спеціальної психології
ФПСР ОНУ імені І.І. Мечникова
Родіна Н.В.
д. психол. н., професор, завідувач кафедри диференціальної і спеціальної психології
ФПСР ОНУ імені І.І. Мечникова
м.Одеса, Україна

Особливого характеру набуває застосування копінг-стратегій у контексті виконання професійних обов'язків працівників ризиконебезпечних професій. – співробітників, діяльність яких пов'язана з ризиком виникнення несприятливого впливу на особовий склад різних шкідливих чинників, таких, як: фізичні, психологічні, біологічні чинники, виникнення професійних захворювань та інші. Так, наприклад, мова йде про працівників органів внутрішніх справ, військовослужбовців, пожежних, працівників МНС, медиків (останнє сьогодні особливо актуальне в умовах ризику зараження COVID-19), тощо. Виконання професійних обов'язків працівниками ризиконебезпечних професій відрізняється від інших професій емоційною насиченістю професійною діяльністю, для якої характерні підвищена відповідальність, психологічна напруженість, високі психологічні і фізичні перевантаження, загалом, екстремальні умови служби, які сприяють формуванню підвищеної дратівливості, перезбудження, тривожності, нервових зривів і навіть проявів агресивності чи жорстокості.

Кінцевою метою такої поведінки, і одночасно, критерієм його ефективності можна вважати зниження стресогенного впливу (у нашому випадку професійної)

ситуації, тобто, оволодіння нею і вихід на нормальний у значенні «ефективний» рівень функціонування. Як зрозуміло із попереднього пункту розділу, копінг-поведінка реалізується за допомогою копінг-стратегій, оскільки, скажімо так, хронічна, постійно діюча стресогенність обумовлює необхідність розвитку у медичних працівників значного резерву психофізіологічних функцій, формування захисно-оволодіваючої поведінки і навичок саморегуляції.

При дослідженні копінг-процесу існує цілий ряд методологічно важливих положень. Ключове із яких свідчить про те, що ефективність подолання залежить від різниці у об'єктивних параметрах стресогенного фактору і їх суб'єктивної оцінки. Поведінка людини залежить не від об'єктивно заданої ситуації, а від суб'єктивної оцінки і сприйняття останньої. Однак, не можна недооцінювати відповідні об'єктивні показники.

Працівники різних професій по-різному інтерпретують стресові ситуації. Наприклад, одні можуть оцінити їх, як загрозу для себе, а інші – як вимогу до виконання певних дій. Наслідки стресу можуть настати в тому випадку, коли та чи інша подія сприймається людиною, як загрозлива.

Наразі, людині характерні ресурси оволодіння з стресором. Вона ґрунтується на особистому життєвому досвіді людини, отриманих знаннях і самооцінці, сприйнятті власної компетентності. Відкритим залишається питання про те, які характеристики навколишнього середовища або особистості людини можуть здійснювати найбільший вплив на процес подолання у стресовій ситуації та вироблення відповідних копінг-стратегій.

Так, В.І. Солдатов, вивчаючи особливості копінг-поведінки поведінки на прикладі діяльності поліції прийшов до висновку, що високий рівень копінг-поведінки обумовлює високу успішність професійної діяльності. При цьому, так званий «достатній» рівень копінгу пов'язаний з активним використанням таких стратегій подолання, як «вступ у

соціальний контакт», «маніпулятивні дії» і «агресивні дії». Поряд із цим, для поліцейських з низьким рівнем копінг-поведінки характерне використання стратегій «пошук соціальної підтримки», «вступу у соціальний контакт», «обережні дії» і «маніпулятивні дії». А зростання професійного стажу й рівня копінг-поведінки стає більш визначеним і використовується менша кількість, проте, найбільш ефективна кількість копінг-стратегій.

Присутність у професійній діяльності працівників досліджуваних професій великої кількості стресорів ставить підвищені вимоги до такої професійно значущої інтегральної характеристики, як стресостійкість. Особливу категорію ресурсів стресостійкості представляють характер і способи подолання стресових ситуацій – стратегії оволодіваючої поведінки або копінг-стратегії.

Стійкість до стресогенних факторів професійної діяльності і збереження при цьому високої працездатності обумовлюється наявністю відповідних копінг-стратегій поєднаної у межах копінг-поведінкових категорій професійної діяльності.

Потреба у виборі ефективних способів подолання стресу і умінні правильно вибирати копінг-стратегії у представників небезпечних професій є визначальною для якості такої діяльності, адже негативні прояви (дезадаптація, недостатньо ефективна діяльність в нестандартних, небезпечних для життя ситуаціях, психосоматичні захворювання, деструктивні міжособистісні конфлікти, посттравматичні стресові розлади, агресивність й інші прояви) прямо або опосередковано пов'язані із не сформованістю копінг-поведінки, й використанням дезадаптивних копінг-стратегій.

Таким чином, механізми психологічної адаптації тісно пов'язані із індивідуально-типологічними характеристиками особистості (адаптаційними ресурсами або копінг-ресурсами), оскільки, формуються на основі типологічних

властивостей і емоційно-динамічного патерну особистості. У поєднанні з накопиченим індивідуальним досвідом особистісно-средовишної взаємодії зазначені психологічні характеристики представляють собою, в кінцевому рахунку, адаптаційний потенціал особистості.

Література

1. Ляшин Л.Є. Копінг-поведінка у складних життєвих ситуаціях. Міжнародний науковий журнал Інтернаука. 2016. №. 12 (1). С. 78-81.

2. Приходько І.І. Психологічна безпека персоналу екстремальних видів діяльності: концепція, трансформаційна модель, методологія дослідження. *Актуальні Проблеми Соціології, Психології, Педагогіки.* 2015. №. 4. С. 117-125.

ТИПИ СТАВЛЕННЯ ЖІНОК ДО ВАГІТНОСТІ: ОПТИМАЛЬНИЙ, ЕЙФОРИЧНИЙ, ГІПОГЕСТОГНОЗИЧНИЙ ТИПИ

Штойка Х.І.
студентка магістратури 2 року навчання,
Львівський національний університет ім. І. Франка
м.Львів Україна

Довгий час вагітність розглядалася лише з позиції фізіологічних змін в організмі жінки. Численні дослідження останніх десятиліть встановили, що психічний стан жінки може істотно вплинути не лише на перебіг вагітності та пологів, але й на фізіологічний та психологічний розвиток ще ненародженої дитини.

Залежно від триместру вагітності психологічний стан жінки має свої особливості [1]; простежується зв'язок між стилем переживання вагітності та рівнем сформованості психологічної готовності до материнства, яка є складовою

материнського ставлення [2]; мотиви збереження вагітності впливають на прийняття жінкою материнської ролі та ставлення до ще ненародженої дитини [3]; якість взаємостосунків з власною матір'ю та відносини з батьком ще ненародженої дитини можуть впливати на психологічний комфорт вагітної жінки [4, 5].

Однак, наявні на сьогоднішній день результати теоретичних та емпіричних напрацювань в області пренатальної психології не дають комплексної психологічної характеристики типів ставлення до вагітності, що й зумовлює актуальність теми нашого дослідження. Відтак ми поставили собі за мету виявити типи ставлення жінок до вагітності.

У нашому емпіричному дослідженні взяли участь вагітні жінки (з 7 по 40 тиждень вагітності). Загальна вибірка склала 89 жінок. Залежно від типу ставлення до вагітності нами було сформовано три групи, а саме: жінки схильні до оптимального, ейфоричного та гіпогестогнозичного типу ставлення до вагітності.

Були використані такі методики: методика «Тест ставлення вагітної» (Тоб (б)) І.В.Добрякова, опитувальник материнського ставлення ОМС В.В.Волкової, методика дослідження мотивів збереження вагітності Л. Н. Рабовалюк, методика А.Рое та М.Сігельмана (Блок А), методика «Типовий сімейний стан» Є.Г. Ейдеміллер, В.В. Юстицкис, п'ятифакторний особистісний опитувальник Р.МакКрае - П.Коста («Велика п'ятірка») та авторська анкета.

Використання порівняльного аналізу (критерій Краскела-Уоллеса) дозволило отримати наступні результати.

Жінки схильні до оптимального типу ставлення до вагітності (37%) основними мотивами збереження вагітності називають наступні: бажання мати дитину/дітей, любов до дітей/чоловіка, бажання та готовність стати матір'ю. Їм притаманний високий рівень конструктивної мотивації збереження вагітності. Вони найбільш, з поміж інших жінок, занепокоєні своїм фінансовим становищем у

зв’язку з вагітністю. Попри це вони схильні давати найбільш позитивну оцінку своїй вагітності та материнству. Для них властивою є більша цілісність, внутрішня зв'язаність та гармонійність всієї системи ставлень до ще ненародженої дитини. Вони оцінюють ранні дитячі стосунки з власною матір’ю як такі в яких було достатньо любові, теплоти та прийняття. Більше ніж інші ці жінки відчували опіку, захист та розуміння своїх потреб з боку матері.

Жінки схильні до ейфоричного типу ставлення до вагітності (33%) основними мотивами збереження вагітності називають наступні: любов до дітей/чоловіка, бажання мати дитину/дітей, готовність та бажання стати матір’ю. У них найбільш виражені конструктивні мотиви збереження вагітності. Їм найважче дається розставляння пріоритетів між сім’єю, народженням дітей та професійним розвитком. Цим жінкам притаманна найбільш різноманітна взаємодія з і ще не народженою дитиною. Ранні дитячі стосунки з власною матір’ю вони оцінюють як такі, в яких бракувало любові, опіки та розуміння.

Жінки схильні до гіпогестогнозичний типу ставлення до вагітності (30%) основними мотивами збереження вагітності називають наступні: любов до дітей/чоловіка, бажання мати дитину/дітей, готовність стати матір’ю та відсутність мотивації як такої (немає причини). У цих жінок найменш виражена конструктивна мотивація збереження вагітності, а найбільш вираженою є відсутність мотивації. На рішення про збереження вагітності мало вагомий вплив прагнення відповідати соціальним очікуванням. На відмінну від інших, ці жінки схильні давати найменш позитивну оцінку своїй вагітності та материнству. Система ставлень до ще ненародженої дитини у них не має цілісності та гармонійності. Їхня активність в основному не пов’язана з вагітністю. Ранні дитячі стосунки з власною матір’ю оцінюють як помірно люблячі, опікаючі та розуміючі.

Отримані результати можуть бути застосовані при розробці психокорекційних програм при веденні вагітності. Перспективою подальшої розвідки в даному напрямку є вивчення психологічних особливостей жінок з різним ставленням до вагітності.

Література

1. Белавіна Т.І. Особливості психічного стану жінки під час вагітності / Т. І. Белавіна, Л. М. Слободченко. // Наукові студії із соціальної та політичної психології. – 2005. – №11. – С. 122–132.

2. Чередниченко Т.В. Стиль переживання вагітності як показник психологічної готовності до материнства / Т. В. Чередниченко. // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2018. – №1. – С. 108–113.

3. Miller W.B. Preconception motivation and pregnancy wantedness: pathways to toddler attachment security / W. B. Miller, M. R. Sable, J. J. Beckmeyer. // Journal of marriage and family. – 2009. – №71. – С. 1174 – 1192.

4. Partner relationship satisfaction and maternal emotional distress in early pregnancy / [G. M. Rosand, K. Slinning, M. Eberhard-Gran and other.]. // BMC Public Health. – 2011. – №11. – С. 1–12.

5. Zdolska-Wawrzkiewicz A. Więź z własną matką a stawanie się matką– zagadnienia teoretyczne / A. Zdolska-Wawrzkiewicz, M. Chrzan-Detko, M. Bidzan. // Polskie Forum Psychologiczne. – 2011. – №3. – С. 557–571.

Секція № 5

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИВЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ САМОДЕТЕРМІНАЦІЇ СУБ'ЄКТІВ РІЗНИХ ВИДІВ ДІЯЛЬНОСТІ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОГЛЯД НА ПРОБЛЕМИ МОРЯКІВ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19.

Волкова О.О.
аспірант кафедри диференціальної і спеціальної психології,
ФПСР ОНУ імені І.І. Мечникова
м.Одеса, Україна
Родіна Н.В.
Д. психол. н., професор, завідувач кафедри диференціальної і спеціальної психології, ФПСР ОНУ імені І.І. Мечникова
м.Одеса, Україна

Число моряків, які постраждали від кризи зміни екіпажів, зростає через обмеження на поїздки, введені урядами у відповідь на нові варіанти вірусу. Останній сукупний галузевий аналіз показав, що 200 тисяч моряків нині постраждали через кризу зміни екіпажів, що значно менше, ніж у розпал кризи, коли необхідно було репатріювати 400 тисяч моряків. Проте уряди знову вводять суворіший прикордонний контроль та обмеження на поїздки через нові варіанти COVID-19, що ускладнює транзит екіпажів на судна і назад [5].

Крім потенційно обмеженої зайнятості моряки постають перед обличчям: значних проблем у тому, щоб прибути на борт судна і залишити його в порту, враховуючи,

що щомісяця у зміні екіпажів бере участь близько 100 000 моряків; обмежень на проїзд та карантинних обмежень, з якими стикаються моряки міжнародного плавання навіть після проходження ними медичного обстеження; заборони на повернення додому або як мінімум відстрочення від'їзду; обмежених можливостей у тому, щоб зійти на берег для лікування; обмежень на доставку на борт судна основних ліків, палива, води, запчастин та провізії, у тому числі в умовах, коли судну забороняється зайти до порту; відсутності масок, спецодягу та інших засобів індивідуального захисту (ЗІЗ), найчастіше через обмеження на доставку; продовження плавання понад строк, зазначений у трудовій угоді або національному законодавстві, що викликає втому; проблем із проходженням навчання чи перепідготовки для отримання кваліфікаційного свідоцтва; закінчення строку дії кваліфікаційних свідоцтв та медичних довідок, що видаються на обмежений строк; посилення стресу, ізоляції та соціального тиску, яким зазнають моряки та їхні сім'ї; обмежень на доступ до портових соціальних послуг. Ці та інші проблеми, пов'язані з COVID-19, впливають на стан судноплавства, наприклад через те, що спеціалізованому персоналу, включаючи інспекторів-контролерів та техніків, не вдається виконувати свої обов'язки, наприклад перевіряти безпеку суден та ремонтувати обладнання. Відсутня узгодженість у діях країн порту і навіть окремих портів однієї й тієї країни щодо застосування правил і обмежень [4].

Недостатньо контролюється наявність у сторонніх осіб, які піднімаються на борт судна, необхідних ЗІЗ, що дозволяють стримувати поширення інфекції. Крім того, відбуваються затримки з дозволом випадків залишення екіпажу напризволяще; викликає занепокоєння те, що подібних випадків може побільшати, якщо судновласники втратить фінансову здатність підтримувати діяльність своїх флотів. Круїзні лайнери, на яких можуть бути зайняті сотні моряків, поміщаються на карантин біля узбережжя держав

порту, якщо тести на коронавірус у пасажирів дають позитивний результат6 і в декількох країнах лайнерам заборонено заходити в порти.

Моряки на круїзних лайнерах стикаються з особливими проблемами. Після висадки пасажирів круїзні судна прямують на якірну стоянку або швартуються біля віддаленого причалу, а моряки залишаються на борту без медичної допомоги та можливості повернутися додому. Багато моряків продовжують плавання. Незважаючи на можливість лікування легких нездужань на борту судна, морякам з тяжкими інфекційними захворюваннями може бути відмовлено у доступі до берегової медичної допомоги. З аналогічними проблемами стикаються багато рибалок та власників рибальських суден, включаючи неможливість змінити екіпаж, закінчення терміну дії медичних довідок та кваліфікаційних свідоцтв, відсутність необхідних ЗІЗ, обмеження на прибуття та відбуття з судна, включаючи проїзд, недостатню медичну допомогу на борту та недоступність медичної допомоги на березі. Зважаючи на напружену фізичну працю рибалок, що викликає втому, особлива проблема виникає, коли не вдається змінити команду, внаслідок чого рибалки змушені перебувати в морі тривалий час. Приблизно 300 000 моряків виявилися замкненими на борту суден, не в змозі повернутися на батьківщину; приблизно така ж кількість моряків залишилася без роботи на березі, оскільки вони не можуть потрапити на борт судна. Для тих, хто залишився на борту, продовжили контракти, іноді на термін більше 17 місяців, і їм загрожують перевтома, проблеми фізичного та психічного здоров'я, не можна забувати про самоушкодження та суїцид [4].

Стомлюваність - це психологічний та фізіологічний стан людини, який суб'єктивно відчувається як втома. Майже кожна людина відчувала втому, яка за своєю виразністю перевершує звичайну: порушується сон, виникає дратівливість, знижуються апетит, працездатність та

мотивація. Однак не завжди стомлюваність проявляється почуттям втоми. При високій зацікавленості та відповідних життєвих установках людина може ігнорувати інші ознаки стомлюваності: зниження ефективності праці, уваги, пам'яті, зміни артеріального тиску та частоти серцевих скорочень [2].

Синдром хронічної втоми (СХВ) – хвороба цивілізованих країн. Її іноді називають синдромом імунної дисфункції, синдромом поствірусної астенії, міалгічним енцефаломієлітом. Найяскравіший симптом – постійний занепад сил, що зберігається навіть після відпочинку [1].

У групі ризику знаходяться люди, робота яких пов'язана з підвищеною відповідальністю. До них належать лікарі, пожежники, авіадиспетчери, оператори залізничного транспорту, підприємці та моряки.

Нині ситуація загалом дуже непроста: коронавірус SARS-CoV-2 – ворог небезпечний, смертність від COVID-19 йде наростаючою. Особливо вразливі літні люди та пацієнти з хронічними захворюваннями – гіпертонічною хворобою, атеросклерозом, цукровим діабетом, онкологією. Але ми можемо контролювати цього ворога та обмежувати його просування країною. У рекомендаціях Міжнародна благодійна організація моряків (ISWAN) описала правила, дотримуючись яких моряк зможе убезпечити себе від зайвих переживань і скоригувати реакцію на стресові ситуації. Морякам рекомендують: фокусуватися на хороших подіях, планувати свій порядок дня наперед, бути ввічливими з іншими людьми і намагатися порозумітися з ними . Як стверджує консультант з клінічної психології доктор Пенні Блекберн, важливим складником міцної психіки є здоровий спосіб життя, який базується на трьох китах: дієті, повноцінному сні та фізичній активності [6].

Література

1. Блощинский И.А. О психофизиологических показателях в оценке работоспособности, утомления и

переутомления моряков / И.А. Блощинский, А.Ф. Киселев, В.Н. Максименко и др. // Воен.-мед. журнал №10. 2002. С. 58-65.

2. Егоров В.А. Прогнозирование профессиональной пригодности моряков к деятельности в экстремальных условиях. Воен.-мед. журнал 1992. №12. С. 55-57.

3. Родіна Н.В. Феномен розуміння в контексті подолання важких життєвих ситуацій. Теоретично-методологічний аналіз. Науковий вісник Південноукраїнського національного університету. 2010. № 5/6. С. 39–48.

4. МПС: Coronavirus (COVID-19): Guidance for ship operators for the protection of the health of seafarers, Marisec, Лондон, 3 марта 2020 г. // Електронний ресурс // https://www.ics-shipping.org/wp-content/uploads/2020/11/covid19-guidance-for-ship-operators-for-the-protection-of-the-health-of-seafarers-v3-min.pdf

5. Рекомендации для судоходных компаний по предупреждению распространения COVID-19// Електронний ресурс // https://www.rospotrebnadzor.ru/files/news/recomend_sudohod.pdf

6. Psychological Wellbeing at Sea. A Good Mental Health Guide for Seafarers// Електронний ресурс // https://www.seafarerhelp.org/assets/downloads/Psychological-Wellbeing-at-Sea.pdf

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

Дементьєва К.Г.
к.психол.н., доцент кафедри соціальної і прикладної психології, ФПСР ОНУ імені І.І. Мечникова
м.Одеса, Україна
Чикур Л.Д.
магістр 2 року навчання кафедри соціальної і прикладної психології, ФПСР ОНУ імені І.І. Мечникова
м.Одеса, Україна

Актуальність дослідження соціально-психологічних особливостей формування національної ідентичності Української молоді обумовлена тим, що Україна є молодою державою, процес формування національної ідентичності населення переживає трансформаційні зміни. Складність та багатоваріантність феномену національної ідентичності обумовлює проблеми його вимірювання.

Метою нашого дослідження було виявити соціально психологічні особливості формування національної ідентичності української молоді. Методи дослідження: теоретичні: системний огляд, аналіз, узагальнення та порівняння даних наукових джерел, для збору даних використано комплекс психодіагностичних методів: тест двадцяти тверджень самовизначення «Хто Я?» М. Куна та Т. Мак Партленда, модифікований варіант шкали «Вираженість етнічної ідентичності» Дж. Фінні, опитувальник «Типи етнічної ідентичності» Г. У. Солдатової та С. В. Рижової, опитувальник «Громадянська ідентичність» І. Р. Петровської. Для інтерпретації та узагальнення отриманих емпіричних результатів застосовано контент-аналіз, частотний аналіз, критерії описової статистики, а також комплекс статистичних

методів: порівняльний аналіз, кореляційний аналіз, критерії перевірки нормальності розподілу. Організація і база проведення емпіричної роботи. В дослідженні прийняли участь 116 студентів 1-2 курсів вищих навчальних закладів південного регіону України: Одеського національного університету імені І. І. Мечникова (59 осіб), Херсонського державного університету (38 особи) та Міжрегіональної академії управління персоналом (19 осіб). Всі респонденти отримували вищу освіту за гуманітарними спеціальностями: українська філологія, історія та право, психологія, менеджмент. Вік опитаних від 16 до 20 років.

Отримані результати: Аналіз вільних самовизначень студентів за методикою «Хто Я?» показав присутність відповіді «українка/українець» у третини опитаних, що свідчить про рефлексію національної ідентифікації. Для 10,3 % осіб належність до української нації є не просто усвідомленою, але й актуальною та суб'єктивно-значимою частиною Я-концепції. 66,4 % студентів не вказали національні характеристики у спонтанному самоописі, що може свідчити або про не значимість національної приналежності для людини, або ж про її неприйняття, витіснення, приховування. Самоідентифікація студентів курсів орієнтована переважно на власний внутрішній світ, побудову близьких стосунків в значимих для них мікро-спільнотах, досягнення високого рівня професійної та загальної компетентності. У формуванні етнічної ідентичності студентів афективний компонент значимо переважає над когнітивним. Це свідчить про емоційну цінність для людини її приналежності до українського народу, що відповідно впливає на самоставлення і формування Я-концепції. Характерними особливостями процесів ідентифікації є те, що студенти позитивно відносяться до своєї національної приналежності, намагаються підтримувати національні традиції та культуру, пишаються своїм народом та відчувають зв'язок з ним. На

відміну від етно-культурного аспекту ідентифікації з нацією, її правовий аспект (громадянська ідентичність) є недостатньо сформованою. Для студентів характерний високий рівень патріотичної налаштованості при частковій громадській активності та низькій лояльності до української держави (схильності до еміграції). Юнаки не бачать можливості професійної й особистісної реалізації в Україні і готові в майбутньому переїхати жити в іншу країну. Вони готові працювати на благо країни, але водночас не готові захищати її суверенітет та цілісність. У переважної більшості студентів (76,7 %) переважає позитивна етнічна ідентичність, тобто оптимальний баланс толерантності по відношенню до своєї та інших етнічних груп. Серед них у 28,4 % позитивна етнічна ідентичність доповнена проявами етнічної індиферентності. Виражене домінування гіпоідентичності або гіперідентичності, зустрічається у 10-13 % опитаних.

На характеристики національної ідентичності (толерантності) молоді значимо впливає специфіка локальної місцевості. Молодь міста Одеса має більш виражену позитивну етнічну ідентичність порівняно з мешканцями Херсону, натомість, серед херсонців частіше трапляються прояви етноізоляціонізму. Поліетнічність спільноти визначає інтенсивність спілкування представників різних етносів і націй, що сприяє формуванню етнічної толерантності. Найвищий ступінь рефлексії власної національної ідентичності виявлено в групі істориків, найнижчий – серед майбутніх психологів та менеджерів; студенти-філологи займають проміжну позицію. Для істориків і українських філологів в більшій мірі характерний етно-національний фанатизм, для психологів – етнічна індиферентність. Майбутні правознавці відрізняються від інших груп високими оцінками громадянської активності. Студенти, які в родині та в побуті спілкуються українською мовою, мають достовірно вищі показники рефлексії національної ідентичності, більш розвинені когнітивні та афективні

компоненти ідентичності, вищі прояви етноегоїзму. Студенти, що спілкуються російською мовою, мають достовірно вищі показники етнічної індиферентності. Існують складні та неоднозначні взаємозв'язки окремих компонентів ідентичності в структурі Я-концепції юнаків. Ступінь рефлексії та значимість національної ідентичності прямо пов'язані з загальною просоціальною орієнтованістю юнаків, з когнітивними й емоційними компонентами етнонаціональної ідентифікації та негативно пов'язані з проявами етнічної індиферентності. Когнітивний компонент значимо корелює з проявами громадянської активності та патріотизму.

Таким чином отримані результати виявлення соціально-психологічних особливостей формування національної ідентичності української молоді дозволяють зробити висновок, що національна ідентичність як один з різновидів соціальної ідентичності, що формується на вищих рівнях функціонування самосвідомості суб'єкта соціальних відносин. Разом з тим вона існує як наднидивідуальний феномен – різновид колективної свідомості, носієм якого є велика соціальна спільнота – нація.

Література

1. Гнатенко П.І. Національна ідентичність та історична пам'ять. Грані. 2018. Т. 21, № 10. С. 164-169 URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/Grani_2018_21_10_22

2. Плющ А. Н. Конструируемый текст идентичности. Вопросы психологии. 2018. № 1. С. 28-39.

3. Синельников Р.Ю. Діагностика сформованості громадянської ідентичності української молоді. Організаційна психологія. Економічна психологія. 2018. № 3(14). С. 87-96. DOI https://doi.org/10.31108/2.2018.3.14.10

4. Хазратова Н.В., Петровська І.Р. Аналіз підходів до вивчення громадянської ідентичності особистості. Науковий вісник МНУ імені В.О. Сухомлинського. Психологічні науки.

2021. № 2 (21),. С. 53-61. DOI: 10.33310/2078-2128-2021-21-2-53-61.

5. Чикур Л.Д. До проблеми формування національної ідентичності молоді південних регіонів України. Соціокультурні та психологічні виміри становлення особистості: зб. наук. праць за матеріалами ІІІ Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Херсон, 30 вер. – 01 жовт. 2021 р.). Херсон : ФОП Вишемирський В.С., 2021. С. 316-320.

РОЛЬ ПЕДАГОГА В ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ДОШКІЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Здіховський А. М.
асистент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Волинського національного університету імені Лесі
Українки, м.Луцьк, Україна

Базовий стандарт дошкільної освіти висуває нові вимоги до розуміння постаті педагога в організації та провадженні освітнього процесу в дошкільному закладі. Саме в новій редакції Базового компонента дошкільної освіти зазначено, що педагогам дошкільної освіти рекомендовано будувати освітній простір на засадах гуманістичних цінностей; формувати особистісну зрілість, проектувати освітнє середовище, володіти креативними, емпатійними, організаційними, рефлексивними здібностями.

Оскільки провідною діяльністю дошкільного віку є гра і всі освітні компетентності потрібно засвоювати через ігровий простір, то педагогу дошкільного закладу потрібно розвивати творчі здібності, креативність і підтримувати постійну готовність до саморозвитку. Опитування педагогів дошкільних закладів показує суперечність між вимогами і необхідністю застосовувати ігрову діяльність в практичній роботі і водночас невмінням впроваджувати ігрові навички,

займання позиції «збоку», а не безпосередньої включеності в освітній процес, тим самим вибудовуючи соціально дистанційовані кордони, які не сприяють діалогічній взаємодії, емпатійності, ненасильницькому спілкуванню. Саме тому в полі зору науковців постають проблеми професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів, які мають високий рівень готовності до засвоєння інноваційних вимог своєї діяльності в сучасних умовах.

Діяльність педагога в дошкільному закладі здійснюється на концептуальних засадах психолого-педагогічної науки. Важливою, на нашу думку, є концепція О. А. Дубасенюка, яка включає такі підструктури: професіоналізм особистості (передбачає наявність особистісних якостей, що сприяють розвиткові й удосконаленню ціннісної сфери вихованців; професійно-педагогічна спрямованість, педагогічні здібності, педагогічна компетентність); професіоналізм діяльності педагога-вихователя – якісна характеристика суб'єкта діяльності, що визначається ступенем опанування ним змісту і засобів розв'язання ним професійних завдань, а також операційний аспект діяльності педагога з різними категоріями вихованців; професіоналізм самовдосконалення, що забезпечує динамічність усієї системи професійно-виховної діяльності завдяки активній самоосвіті, самовихованню і самовдосконаленню. Таким чином, можемо відзначити, що професійна діяльність педагога в дошкільному закладі – це творча діяльність, вищий рівень цілеспрямованої людської суспільно значущої діяльності, що характеризується новизною та соціальною значущістю її результатів.

Важливим аспектом, на який слід звертати увагу, є розвиток комунікативного потенціалу особистості педагога. Оскільки вся практична діяльність здійснюється через міжособистісне спілкування з вихованцями. Тут доречними будуть урахування постулатів теоретичної розробки В. В. Рижова про комунікативну підготовку педагога. На думку

дослідника, основою стратегії, тактики і реальної практики професійного виховання педагога в сучасних умовах може стати така концепція педагогічного спілкування і адекватна їй модель професійно важливих комунікативних властивостей, здібностей і вмінь вчителя, в якій були б послідовно реалізовані:

- розуміння педагогічної діяльності як принципово комунікативної, де спілкування є центральною основою;
- розуміння спілкування як діяльності принципово соціальної і діалогічної, що здійснюється всіма учасниками освітнього процесу;
- розуміння особистості педагога як учасника, партнера і співучасника в сумісній діяльності і спілкуванні порівняно з іншими.

Таким чином, можемо відзначити, що педагог дошкільного закладу – творчо спрямована особистість, яка постійно орієнтована на професійний саморозвиток.

Список використаних джерел

1. Дубасенюк О.А. Теоретичні і методичні основи виховної діяльності педагога : дис. … д-ра пед. наук : 13. 00. 04, Житомирський державний педагогічний інститут імені І.Франка, К, 1996, 444 с.

2. Рыжов В.В. Психологические основы коммуникативной подготовки: автореф. дис. …д-ра психолог. наук : 19.00.01, М, 1995, 37 с.

ФЕНОМЕН ПЕРШОГО ВРАЖЕННЯ У НАУКОВОМУ ПРОФАЙЛІНГУ

Коваль Г.Ш.
к.психол.н, доцент кафедри соціальної і прикладної психології, ФПСР ОНУ імені І.І. Мечнікова
м.Одеса, Україна

Поняття «profiling» походить від англійського слова «profile» («профіль») і перевести його можна як «профілювання». Це означає визначення у респондентів ознак поведінки, емоційного реагування, мови і зовнішності. В результаті профайлер (людина, що застосовує методи профайлінга) може прорахувати можливу поведінку конкретної людини в певних ситуаціях, а також зрозуміти, яким чином можна найбільш ефективного на неї впливати. Зауважимо, що визначення типу людини називається базовим профілюванням (профайлінга), а його уточнення - поглибленим.

Для базового наукового профайлінга фундаментом, безумовно, є дослідження, які зв'язані з ефектом першого враження. Проблема формування першого враження інтенсивно розроблялася у психології в рамках соціально-перцептивного підходу, починаючи з 60-70 років XX століття в роботах О.О. Бодальова і В.М. Панферова, а потім їх послідовників (А.Г. Гусевой, В.Н. Куніциной, К.Д. Шафранской, П.М. Якобсон та багатьма іншими). Найбільшу увагу дослідників привертали механізми і закономірності формування першого враження, детермінованість і мінливість феномена під впливом різних факторів. В кінці 80-х років в психології невербальної поведінки В.А. Лабунською ставляться питання соціально-психологічної інтерпретації незнайомої людини на основі його експресії.

В даний час проблематика інтенсивно розробляється в рамках псіхосеміотіческого підходу до спілкування,

розвивається в роботах Є.О. Петрової та її учнів (Р.Є. Варданян, М.М. Котлярова, І.П. Чертикова і ін.). У роботах цього напряму показано, що головними джерелами візуальної інформації, індикаторами особистості є знакові системи зовнішнього вигляду. Значення окремих візуальних знаків інтерпретуються при формуванні першого враження взаємопов'язане: доповнюючи один одного, або породжуючи нову інформацію, або опиняючись малозначущими нюансом спілкування.

Ефектом першого враження на більшісті дослідників є думка про людину, яка сформувалася у суб'єкта в перші хвилини при першій зустрічі. Вона впливає на подальшу оцінку діяльності і особистості цієї людини. Розвиток соціально-перцептивного підходу дозволил визначити невербальну комунікацію як когнітивний процес прийому і переробки соціальної інформації, внаслідок якого центральними психологічними закономірностями створення образу партнера по спілкуванню є такі характеристики людини, як вік, стать, національна приналежність, особливості обличчя, зовнішньошній вигляд і виразна поведінка, емоційні стани і ряд індивідуально-психологічних властивостей: тривожність, впевненість, екстраверсія-інтроверсія і ін.

Профайлер і верифікатор повинен добре розуміти механізми першого враження, оскільки воно багато в чому визначає наші висновки щодо людини та наше ставлення до неї.

Велика кількість досліджень переконливо доводить, що ми створюємо перше враження одне про одного несвідомо і це йде у нас частки секунди (Kanwisher, Keating et al., Todorov et al.) - від 50 до 500 мсек. Ефект першого враження видно на ЕЕГ та МРТ як збудження ділянок мозку, які відповідають за агресію, турботу та сексуальну поведінку. Надалі, при продовженні комунікації, особливо короткостроковій, більшість людей схильні підтверджувати

своє перше «біологічне» враження внутрішнім діалогом із собою і раціоналізацією. Ці принципи майже безвідмовно працюють у короткостроковій комунікації, що займає трохи більше 10-20 хвилин, у тривалої комунікації значимість цих чинників знижується, але залишається.

У психологічній науці прийнято виділяти три основні чинники, які обумовлюють перше враження:

1. Суб'єктивні характеристики зовнішнього вигляду іншої людини - його фізична зовнішність, експресія, оформлення зовнішності.

2. Особистісні якості суб'єкта сприйняття - психічний склад і відношення до різних сторін дійсності, індивідуальні особливості розвитку.

3. Ситуація, в умовах якої відбувається пізнання іншої людини [1,2,5].

У реальному процесі сприйняття дані фактори завжди діють в найтіснішому єдності.

Найважливішу роль у формуванні першого враження відіграють зовнішні дані. Тут дуже часто спрацьовують антропометричні та емоційно-естетичні стереотипи, які спираються на особливого роду інформативні показники. Основні з них такі: фізична привабливість, самопрезентація. стиль одягу, пережитий емоційний стан [5].

Окремим напрямком у дослідженні першого враження можна вважати його вивчення з позиції візуальної псіхосеміотікі Основна увага тут приділяється трьом візуально - комунікативним структурам:

1) габітус - фізичний вигляд, конституція і ін.;

2) костюм - соціальне оформлення зовнішності: одяг, зачіска, прикраси та ін.;

3) кинесика - значущі руху: міміка, жестикуляція, хода, пози та ін. [3,4].

Іншими словами, даний напрямок вивчає, перш за все, враження, вироблене зовнішнім виглядом людини.

В цілому, дослідження феномену першого враження в працях вітчизняних і зарубіжних психологів дають підстави зробити наступні висновки:

- Образ людини, що складається в індивіда на основі першого враження, завжди містить неточності, а характеристика особистості цієї людини може виявитися поспішним узагальненням.

- Точність першого враження про одну й ту ж людину у різних людей пов'язана не тільки з особливостями об'єкта сприйняття, але і з особливостями самих суб'єктів сприйняття.

- Пізнання особистості у всіх її головних зв'язках з дійсністю - у праці, навчанні, відпочинку, спілкуванні та ін., веде до розкриття і розуміння її своєрідності і індивідуальності.

Таким чином, не існує жодного прошарку спільної чи індивідуальної діяльності людини, де б була відсутня потреба в її оцінюванні з боку фахівця психолога-профайлера. Профайлінг у його різних формах як сучасний метод прогнозування має великі перспективи, особливо якщо результати наукових досліджень у цій галузі будуть своєчасно затребувані та використані на практиці.

Література.

1. Бодалев А.А. Восприятие и понимание человека человеком. Москва: Изд-во Моск. ун-та, 1982. 200 с.

2. Лабунская В.А. Экспрессия человека: общение и межличностное познание. Ростов на Дону: Феникс, 1999. 608 с.

3. Петрова Е.А. Визуальная психосемиотика общения. М. 1999. 176 с.

4. Руль Ю.В., Мартинова Т.О. Психологія профайлінгу. Київ: ДП Вид. дім “Персонал”, 2018. 236 с.

5. Ekman P., Friesen W.V., Scherer K.R. Body movement and voice pitch in deceptive interaction // Semiotica, 1976. № 16. P. 23–27

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ГЕНДЕРНОГО АСПЕКТУ АТТИТЮДІВ

Коваль Г.Ш.
к.психол.н, доцент кафедри соціальної і прикладної психології, ФПСР ОНУ імені І.І. Мечнікова
м.Одеса, Україна
Боєнко А.П.
магістр 2 року навчання, кафедра соціальної і прикладної психології ФПСР ОНУ імені І.І. Мечнікова
м.Одеса, Україна

На початку XIX століття поняття «установка» отримало назву «attitude» (аттитюд) - англійське і французьке слово, що в перекладі означає - відношення (ставлення) [9]. Важливо розводити поняття «установка» (set), яке введене і розробляється у школі Д.М. Узнадзе, та «соціальна установка» (attitude), запропановане У. Томасом і Ф. Знанецьким . «Соціальні установки» (attitude), з точки зору авторів, це психологічне переживання індивідом цінності, значення, сенсу соціального об'єкта або визначається як стан свідомості індивіда щодо певної соціальної цінності (1918 р.). Науковці вказують, що установка функціонує одночасно як елемент психологічної структури особистості та як елемент соціальної структури, оскільки зміст психологічного переживання визначається зовнішніми, локалізованими у соціумі об'єктами [8].

У 1918-1940 рр. почався період теоретичних дискусій щодо змісту поняття «аттитюд». Л. Терстоуном до одної з ознак соціальної установки було віднесено інтенсивність

позитивного або негативного афекту щодо будь-якого психологічного об'єкта. Аттитюд Л. Терстоун визначав як «багатомірний психологічний конструкт», в якому оцінне навантаження інформації є кращим, ніж її когнітивний компонент [2,10].

Уточнюючи структуру аттитюда, Д. Кац наголошує, що вона включає афективний (почуття симпатії або антипатії) та когнітивний (знання) елементи, що відображають об'єкт установки, його зв'язки з іншими об'єктами У 1931 р. Парк додав ще дві ознаки атттитюду: атентність (тобто недоступність прямого спостереження) і походження з досвіду [5].

На основі огляду та аналізу всіх запропонованих дефініцій поняття «аттитюд», що були на той момент, в 1935 р. американський психолог Р. Олпорт запропонував своє визначення даного феномена, та визначив аттитюд як стан психонервової готовності, що склався з урахуванням досвіду і надає напрямний і (чи) динамічний вплив на реакції індивіда щодо всіх об'єктів чи ситуацій, із якими пов'язаний [1].

Трикомпонентну теорію структури установки було вперше визначено

М. Смітом. Структура аттитюда тут включає: когнітивний компонент (усвідомлення об'єкта соціальної установки); афективний компонент (емоційна оцінка об'єкта, виявлення почуття симпатії та антипатії до нього); поведінковий (конативний) компонент (послідовна поведінка щодо об'єкта) [5]. Слід зазначити, що трикомпонентна структура соціальної установки, описана

М. Смітом, має психологічну сутність, вона пояснює поведінку індивіда у разі реагування на випадкові обставини. Визначення трикомпонентної структури стало великим кроком на шляху вивчення соціальної установки.

У 50-х-60-ті роки продовжуються дослідження установки з точки зору процесу її зміни, виконані школою К.

Ховленда та відомі як Йєльські дослідження. Досліджувалась переконлива комунікація у контексті зв'язку між компонентами аттитюда.

У цей час, також, з'явилися функціональні теорії (чи теорії функцій установки у структурі індивідуальної поведінки) М. Сміта зі співавторами. Вчені довели, що структура аттитюда (або установча система) не може розглядатися окремо від функцій, які вона виконує. М. Сміт, Д. Брунер та Р. Уайт виділили три загальні функції аттитюду: оцінка об'єкта; соціальний пристрій; екстерналізація [1,4].

Формування аттитюдів у псхологічної науці розглядається з точки зору різних підходів.

У межах біхевіористського підходу аттитюд сприймається як проміжна змінна між якимось об'єктивним стимулом і довкіллям. Установка визначається як імпліцитна, що викликає драйв - реакцію, яка вважається соціально значущою у суспільстві даного індивіда [7].

У мотиваційному підході, на відміну біхевіористського підходу, людина - це раціональний суб'єкт, активно формуючий аттитюди. Формування відбувається за рахунок зважування всіх «за» і «проти» прийняття нового аттитюда. Виділяють дві теорії, що описують формування аттитюду:

- Теорія когнітивного реагування - формування аттитюдів відбувається в результаті позитивного або негативного реагування суб'єкта на нову позицію.

- Теорія очікуваних переваг - формування аттитюда відбувається з оцінювання людиною власної максимальної користі від прийняття чи неприйняття нового аттитюда [1].

Когнітивний підхід включає в себе ряд теорій (теорію структурного балансу Ф. Хайдера, теорію комунікативних актів Т. Ньюкома, теорію конгруентності Ч. Осгуда і П. Таннебаума, теорію когнітивного дисонансу Л. Фестінгера). В рамках цього підходу, формування аттитюдів відбувається в результаті прагнення людини до вирішення внутрішніх

суперечностей, що виникли, через неузгодженість аттитюдів і когніцій [4].

У структурному підході аттитюд представляється як функція структури міжособистісних відносин. Пропонується розгляд формування аттитюдів виходячи з взаємодії з соціумом, з тісноти міжособистісного спілкування, в тому числі і зі спостереження за аттитюдами людей, що оточують нас [3].

У рамках генетичного підходу існує припущення про те, що формування аттитюдів побічно може бути обумовлено генетичними особливостями, що виявляються у вроджених відмінностях темпераменту, інтелектуальних здібностях, біохімічних реакціях і т. д.. Такі «вроджені» аттитюди є набагато більш міцними по відношенню до набутих.

Таким чином, аттитюд виступає як ціннісна диспозиція, стійка схильність до певної оцінки, заснована на когніціях, афективних реакціях, сформованих поведінкових намірах (інтенціях) і попередньої поведінці, здатна в свою чергу впливати на пізнавальні процеси, на афективні реакції. Однак єдиної думки, щодо цієї дефініції вчені поки ще не виробили. Принциповою відмінністю аттитюду від установки є те, що вона сприймається як стан свідомості людини і функціонує лише на рівні соціуму.

Література

1. Белинская Е.П., Тихомандрицкая О.А.. Социальная психология личности. Москва: Аспект Пресс, 2001. 475 с.

2. Девяткин А.А. Явление социальной установки в психологии XX века. Калининград: КГУ, 1999. 309 с.

3. Дэвис Дж.Э. Социология установки // Американская социология. Перспективы, проблемы, методы. Москва, 1972.

4. Зимбардо Ф., Ляйппе М. Санкт-Питербург: Питер *2001*. 448 с.

5. Шихирев П.Н. Современная социальная психология США. Москва: Наука, 1979. 344 с.

6. Allport H. Social Attitudes and Social Consciousness // Classic Contribution to Social Psychology. N.Y.: Oxford University Press, 1972. P. 189-190.

7. Doob L. W. The Behavior of Attitudes. Psychol. Rev., 1947. P. 135.

8. Florian Znaniecki, William I. Thomas. The Polish Peasant in Europe and America / s // 5 vols., 19l8-1920. P. 21-23.

9. Schuman H. Attitudes vs. actions vs. attitudes vs. attitudes // Public Opinion Quarterly. 1972. № 36. P. 347–354.

10. Thurstone, L. L. Attitudes can be measured. American Journal of Sociology,33, 1928. P. 529-554

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ПРОКУРАТУРИ

Коваль Г.Ш.
к.психол.н, доцент кафедри соціальної і прикладної психології, ФПСР ОНУ імені І.І. Мечнікова
м.Одеса, Україна
Дорошенко К.Ю.
магістр 1 року навчання, кафедра соціальної і прикладної психології ФПСР ОНУ імені І.І. Мечнікова
м.Одеса, Україна

«Прокуратура України становить єдину систему, яка в порядку, передбаченому Законом України «Про прокуратуру», здійснює встановлені Конституцією України функції з метою захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави.

На прокуратуру покладаються такі функції: підтримання державного обвинувачення в суді; представництво інтересів громадянина або держави в суді; нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове

слідство; нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян» [1, с.12].

Більшість працівників прокуратури окружних прокуратур займаються саме наглядом за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство, а також підтриманням державного обвинувачення в суді.

Тобто, під час здійснення своїх посадових обов'язків більшість прокурорів безпосередньо спілкуються з правопорушниками практично з початку досудового розслідування, а це може бути й день вчинення ними суспільно-небезпечного діяння та до набрання рішенням суду відносно такої особи законної сили.

Завданнями кримінального провадження є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура [2, с.88].

Тобто на кожного працівника прокуратури покладена велика відповідальність як перед суспільством в цілому, так й перед кожною особою, яка приймає участь в кримінальному провадженні. Саме прокурор, визнавши зібрані під час досудового розслідування докази відносно вчинення конкретною особою кримінального правопорушення, достатніми, складає або погоджує складений слідчим

обвинувальний акт та направляє його до суду, саме прокурор в подальшому підтримує державне обвинувачення в суді, приймає участь в судових засіданнях, допитує потерпілого, свідків, обвинуваченого, надає суду свої докази, зібрані під час досудового розслідування.

Проблема вивчення психологічної діяльності працівників правоохоронних органів має тривалу традицію в руслі юридичної психології. Так, ще в 60 - 80-х рр.. в роботах В.Л. Васильєва, А.В. Дулова, М.І. Єнікеєва, А.Р. Ратінова, І.К. Шахріманьяна, Г.Г. Шіханцова та інших проводився психологічний аналіз роботи слідчого, виділялися основні особливості його праці, значущі для психологічного вивчення даної професійної діяльності. Ряд вчених (В.Л. Васильєв, А.В. Дулов, Г.Г. Шіханцов та ін) запропонували оригінальні професіограми і психограми слідчого, які в наступні роки уточнювалися і доповнювалися новими даними [4].

Однак, роботі працівника прокуратури приділено набагато менше уваги.

Система психологічної оцінки для прогнозування професійної придатності кандидатів на службу в органи прокуратури складається з особливостей даного виду праці та якостей-чинників професійної придатності.

Так, професіограма діяльності працівників прокуратури включає п'ять блоків особливостей даного виду праці: мала правова регламентація професійної діяльності та прийнятих рішень; владний, обов'язковий характер професійних повноважень; екстремальний характер професійної діяльності; творчий, нестандартний характер професійної діяльності, різноманітність розв'язуваних завдань; процесуальна самостійність і висока персональна відповідальність прокурора за свої дії і прийняті рішення [5].

Психограма професійно успішних прокурорів включає п'ять блоків якостей - чинників професійної придатності: високий рівень соціалізації особистості прокурора; розвинені

пізнавальні здібності, висока емоційно-вольова стійкість, розвинені комунікативні здібності, виражені організаторські здібності [3, 4].

Високий рівень соціалізації особистості прокурора включає: високий рівень розвитку правосвідомості (як загального, і професійного); домінування соціально значимих мотивів у сфері мотивації професійної діяльності; чесність, принциповість, громадянську мужність, почуття обов'язку, сумлінність; відповідальність, обов'язковість, сумлінність, старанність, дисциплінованість, акуратність.

Пізнавальними здібностями прокурора визначені: глибина, оперативність, широта, самостійність, продуктивність, гнучкість, критичність, прогностичність мислення; розвинений інтелект, аналітико-синтетичний склад розуму, здатність до абстрагування, рефлексії; широкий кругозір, ерудованість, різнобічна культура; розвинена уява, спостережливість, проникливість, інтуїція; ємна пам'ять, здатність до швидкої актуалізації необхідної інформації; здібності до зосередження, високої концентрації уваги та його швидкого перемикання з одного об'єкта на інший; точне сприйняття; висока розумова працездатність. Найважливішими якостями тут є евристичність мислення, його яскраво-творчий характер.

Емоційно-вольова стійкість прокурора включає: високу працездатність, витривалість у ситуаціях тривалих та інтенсивних фізичних та психічних навантажень, здатність зберігати цілеспрямованість та продуктивність діяльності в цих умовах; толерантність до впливу стрес-факторів, високий рівень вольового самоконтролю над емоціями та поведінкою, самовладання, здатність стримувати спонтанні імпульсивні реакції; розвинені адаптивні властивості нервової системи (сила, врівноваженість, рухливість, активність, динамічність нервових процесів).

Комунікативні здібності прокурора становлять: здатності встановлювати та підтримувати психологічний

контакт з різними учасниками спілкування, долати психологічні та комунікативні бар'єри іншої сторони; проникливість, хороше володіння засобами міжособистісного пізнання - рефлексією та ідентифікацією, вміння слухати партнера з діалогу, здатності правильно інтерпретувати поведінку та невербальні прояви співрозмовника та розуміти його внутрішній світ, психологічні особливості, потреби та мотиви поведінки, актуальний психічний стан, диференціювати прав; вільне володіння вербальними та невербальними засобами спілкування, зокрема й механізмами комунікативного впливу, як у міжособистісному взаємодії, і при публічному виступі; розвинена культура мови: правильність, чіткість, точність, ясність, зрозумілість, гнучкість, переконливість, виразність та образність усного мовлення, гарне володіння мовою письмової; ввічливість, тактовність, чуйність, поважне, уважне та доброзичливе ставлення до людей, емпатійність (здатність емоційно відгукуватися переживання співрозмовника); вміння в конфліктних ситуаціях обирати і проводити адекватну лінію поведінки, стратегію комунікативної взаємодії, гнучкість, здатність змінювати залежно від обставин, що складаються, стиль спілкування.

До організаторських можливостей прокурора входять багато зазначених вище психічних властивостей та якостей, а також: уміння прогнозувати та планувати спільну діяльність, розподіляти завдання з урахуванням можливостей та психологічних особливостей кожного члена групи; вміння контролювати хід та результати спільної діяльності, критичність, вимогливість до підлеглих; вміння надавати управлінський вплив на колектив, мотивувати та спонукати підлеглих до виконання роботи, спрямовувати їх та "заражати" своєю енергією; самостійність, ініціативність, заповзятливість.

Таким чином, у судовому розгляді кримінального провадження прокурор бере участь як державний обвинувач,

він підтримує державне обвинувачення, відстоює інтереси держави і суспільства. Обвинувачення включає у собі засновану на фактичних обставин правову оцінку діяння (кваліфікацію) і вказівку, в наявності якого обвинувачення ставиться в провину. До соціо-психологічних якостей прокурора відносяться: високий рівень соціалізації особистості, розвинені пізнавальні здібності, висока емоційно-вольова стійкість, розвинені комунікативні здібності, виражені організаторські здібності.

Література

1. Закон України «Про прокуратуру» Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, №2-3, ст.12

2. Кримінальний процесуальний кодекс України Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст. 88

3. Кроз М.В. Система психологической оценки прокурорских работников: дис…канд. псих. наук: 19.00.06., Москва, 1999., 216 с.

4.Романов В.В., Кроз М.В. Руководство по профессиональному психологическому отбору кандидатов на службу в органы прокуратуры Российской Федерации. М.: Генеральная прокуратура РФ, 1994. - 117 с.

5. Романов В.В., Кроз М.В. Психологическая оценка при профессиональном отборе кадров для прокуратуры (современное состояние и перспективы)/ / Вопросы психологии. 1994. № 3, с.94-107

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ОСОБИСТОСТІ

Маренич Г.В.
магістрантка кафедри педагогіки та психології,
Харківська державна академія фізичної культури,
м.Харків, Україна
Павлик О.М.
К.психол.н, доцент, доцент кафедри педагогіки та психології,
Харківська державна академія фізичної культури,
м.Харків, Україна

Незважаючи в якому столітті жила людина, які історичні події відбувалися, які труднощі випадали на життєвому шляху - людина завжди прагне бути щасливою. Для досягнення цього стану вона долає перешкоди, погоджується на тимчасові поневіряння, фізичні та психічні навантаження і в кінцевому рахунку або досягає цього стану задоволення життям, або ні. Спортивна діяльність дає можливість людині пройти всі щаблі до досягнення стану задоволенням своїм розвитком, своїми спортивними результатами, реалізацією своїх життєвих планів.

В період другої половини XX початку XXI століття дослідники (Bradburn N., Diener E.) звернули увагу на позитивні аспекти функціонування особистості, чим викликали актуальність дослідження цього феномену та його взаємозв'язку з різними сторонами людської діяльності [5].

Дінер [6 P.653–663, 7 P.542–575, 8 P.276–302.] ввів поняття «суб'єктивне благополуччя», яке, складається з трьох основних компонентів: задоволення, комплекс приємних емоцій (pleasant affect) та комплекс неприємних емоцій (unpleasant affect). Однак він вважає, що суб'єктивне благополуччя – лише компонент психологічного благополуччя [7 P. 542–575, 11 P. 616–628].

Ріфф виділила шість основних компонентів психологічного благополуччя: самоприйняття, позитивні відносини з оточуючими, автономія, управління довкіллям, мета в житті та особистісне зростання [12 P. 1069–1081, 13 P. 719-727].

Феномен психологічного благополуччя визначається як базовий суб'єктивний конструкт, що відображає сприйняття та оцінку свого функціонування з погляду людських потенційних можливостей, обумовлений особливостями ставлення особистості до себе та навколишньому світу [2 С. 644-654]. Провідними компонентами психологічного благополуччя є самоприйняття та життєві цілі [1 С. 82-93]. Існує низка досліджень, що свідчать про позитивні кореляційні зв'язки між психологічним та суб'єктивним благополуччям, що говорить про те, що дані поняття тісно взаємопов'язані [9 P. 3–25, 10 P. 1007–1022].

Переживання благополуччя є найважливішою складовою домінуючого настрою особи. Саме через нього (настрій) суб'єктивне благополуччя, як інтегративне переживання, постійно впливає на різні параметри психічного стану людини і на успішність поведінки, продуктивність діяльності, ефективність міжособистісної взаємодії, багато інших сторін зовнішньої та внутрішньої активності людини.

Психічне здоров'я - стан душевного благополуччя, що характеризується відсутністю хворобливих психічних проявів і забезпечує адекватну умовам дійсності регуляцію поведінки та діяльності. Основні критерії психічного здоров'я: відповідність суб'єктивних образів відбиваним об'єктам дійсності та характеру реакцій — зовнішнім подразникам, значенню життєвих подій; адекватний вікові рівень зрілості особистісних емоційно-вольової і пізнавальної сфер; адаптивність у мікросоціальних відносинах; здатність до самоуправління поведінкою, розумного планування

життєвих цілей і підтримки активності в їхньому досягненні [3].

Спортивна діяльність виступає найпотужнішим регулятором настроїв людини, а звідси і регулятором психологічного благополуччя. Підтвердженням даного факту можуть виступити численні наукові дослідження. Наприклад, дані американських авторів, що вивчали вплив фізичної навантаження на психічні процеси та стани людини [4].

Прагнення психологічного благополуччя - це необхідна умова для активної та нормальної життєдіяльності людини. Тому, дослідження психологічного благополуччя на сьогодні є актуальним та своєчасним з огляду на щоденні виклики, з якими стикається сучасна людина. І заняття спортом, фізичною культурою дозволяє людині знайти той життєвий баланс, який дозволяє йому функціонувати більш успішно.

Список використаних джерел

1. Жуковская Л.В., Трошихина Е.Г. Шкала психологического благополучия К. Рифф. Психологический журнал. 2011. Т. 32. № 2. С. 82-93.

2. Лактионова Е.Б. Подходы к проблеме изучения психологического благополучия одарённых учащихся в образовательной бреде. Педагогический ИМИДЖ. 2019. № 4 (45). С. 644-654.

3. Сучасний тлумачний психологічний словник. Х.: Прапор, 2007. 640 с.

4. Уэнберг Р.С., Гоулд Д. Основы психологии спорта и физической культуры, Киев : Олимпийская литература, 2001. 229 с.

5. Bradburn N. The Structure of Psychological well-being. Chicago: Aldine Pub. Co., 1969. 320 p.

6. Diener E. Cross-cultural correlates of life satisfaction and self-esteem. J. of Personality and Social Psychology. 1995. № 68. P. 653–663.

7. Diener E. Subjective well-being . Psychological Bulletin. 1984. № 95. P.542–575.

8. Diener E., Suh E.M., Lucas R.E., Smith H.L. Subjective Well-being: Three decades of progress. Psychological Bulletin. 1999. Vol. 125 (2). P. 276–302.

9. Kahneman D., Diener E., Schwarz N. Well-being: The Foundations of Hedonic Psychology. NY.: Russell Sage Found, 1999. – P. 3–25.

10. Keyes C.L.M., Shmotkin D., Ryff C.D. Optimizing well-being: The empirical encounter of two traditions. Journal of Personality and Social Psychology. 2002. Vol. 82. P. 1007–1022.

11. Lucas R.E., Diener E., Suh E. Discriminant validity of well-being measures. Journal of Personality and Social Psychology. 1996. № 71(3). P. 616–628.

12. Ryff C.D. Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological wellbeing. Journal of Personality and Social Psychology. 1989. Vol. 57. P. 1069–1081.

13. Ryff C.D. The structure of psychological well-being revisited. Journal of Personality and Social Psychology. 1995. Vol. 69. P. 719-727.

ГОТОВНІСТЬ ДО ПРОФЕСІЙНОГО САМОРОЗВИТКУ – ОСНОВА ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ СПОРТСМЕНІВ

Марійчин А.А.
аспірант кафедри соціальної психології, Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

На сучасному етапі суспільство висуває високі вимоги до особистості у різних сферах суспільства, зокрема у спорті. Стрімка еволюція технологій мають значний вплив на психологічне здоров'я та розвиток особистості. Великі фізичні та психічні навантаження вичерпують ресурси

організму, а для виступу на найвищому рівні і демонстрації максимальних результатів, необхідний високий рівень підготовки спортсменів, їх постійна фізична готовність, емоційно-вольовий контроль, висока професійна мобільність. Сутність проблеми полягає у тому, що через об’єктивні причини кар’єра спортсмена є короткочасною і може набувати різних форм: від участі у спортивних змаганнях до тренерської діяльності, а то і зміни виду професійної діяльності. Саме тому проблема готовності спортсменів до професійної мобільності, проблема адаптованості, гнучкості у міжособистісній взаємодії є актуальною. Одним з індикаторів професійної мобільності є комунікативна компетентність, що дозволяє не тільки вирішувати проблеми міжособистісної взаємодії чи локальних потреб суб'єкта, але й бути чинником професійного зростання спортсменів, а також їх соціальної адаптації. Комунікативна компетентність є показником не тільки сформованості особистості, але й її адаптованості до навколишнього середовища, конкурентноспроможності у сучасному суспільстві. Суть комунікативної компетентності полягає у швидкому реагуванні на зміну навколишніх факторів та адекватну реакцію на них, системне та логічне цілепокладанння, всесторонній розвиток та вдосконалення психологічних властивостей особистості. Важливою проблемою при проектуванні кар’єри спортсмена є проблема саморозвитку. Чим скоріше спортсмен усвідомить необхідність саморозвитку, самовдосконалення, тим повніше використає власні ресурси на етапі припинення власне спортивної кар’єри. Готовність до професійного саморозвитку можна розглядати у двох аспектах – як особистісну характеристику спортсмена, так і сам процес. Як складне психологічне явище готовність розглядали такі дослідники як (А. Деркач, К. Дурай-Новакова, С. Дьяченко, С. Максименко, О. Пелех, П. Рудик, Э. Фарапонова). Не дивлячись на різноманіття підходів, учені єдині в думці щодо структури готовності, яка

включає мотиваційний компонент, спеціальні і психолого-педагогічні знання, комплекс професійно-значущих якостей особистості (здібності, характер, темперамент, характеристики психічних процесів).

Слід підкреслити, що вчені розмежовують чітко виражену предметність готовності, пов’язану з професійною орієнтацією суб’єкта діяльності, або її предметним полем. На думку К. Дурай-Новакової, структура професійної готовності включає: мотиваційний компонент (професійно значущі потреби, інтереси та мотиви діяльності); орієнтаційно-пізнавальний компонент (знання та уявлення про зміст професії і вимоги до професійних ролей, засоби розв'язування професійних задач, самооцінка професійної підготовленості); емоційно-вольовий компонент (почуття відповідальності за результати діяльності, самоконтроль, уміння керувати діями, з яких складається виконання професійних обов'язків); операційно-діяльнісний компонент (мобілізація й актуалізація професійних знань, умінь і навичок, адаптація до вимог професійних ролей та умов фахової діяльності); настановчо-поведінковий компонент (налаштованість на сумлінну працю) [1]. Готовність до професійного саморозвитку характеризується також здібностями особистості, її духовним та інтелектуальним потенціалом, інтересами, переконаннями та прагненнями і проявляється в активній, творчій позиції щодо пізнання навколишнього світу. У контексті нашого дослідження заслуговує на увагу думка О. Пєхоти, яка розуміє готовність спортсмена до професійного саморозвитку як складно структуроване утворення, що містить чотири компоненти: мотиваційно-цільовий, що забезпечує спрямованість подальших особистісно-професійних перетворень; змістовий, який опікує поповнення системи спеціальних знань про структуру індивідуальності спортсмена та механізми його професійного саморозвитку; операційний, що забезпечує володіння способами і прийомами здійснення професійного

самодослідження і самовдосконалення; інтеграційний, який дозволяє створити єдину картину професійної індивідуальності спортсмена, що відтворює певний етап професійного розвитку й прогноз, що випливає з його особливостей, здійснення майбутньої професійної діяльності [2].

Аналіз наукових підходів й напрямів дав змогу нам розглядати готовність спортсменів до професійного саморозвитку як професійно важливу особистісну якість, що виникає внаслідок інтеграції мотивів, потреб, цінностей, професійної самосвідомості, системи психолого-педагогічних. методичних та спеціальних знань, умінь і навичок; прагнення до творчої самореалізації, бажання досягти високих результатів при виконанні професійної діяльності. У контексті нашого дослідження ми визначаємо професійний саморозвиток спортсменів як безперервний, свідомий, цілеспрямований процес особистісного та професійного зростання, спрямований на підвищення рівня професіоналізму, заснований на інтеграції педагогічних знань, умінь і навичок та самостійній, систематичній, високоорганізованій творчій діяльності. Готовність до професійного саморозвитку спортсменів - це складне професійно-особистісне утворення, що спрямоване на підвищення рівня власної професійної компетенції, розвиток професійно значущих якостей відповідно до соціальних вимог, умов професійної діяльності та власної програми розвитку.

Література

1. Дурай-Новакова К.М. Формирование профессиональной готовности студентов к педагогической деятельности : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти, М., 1983. 32 с.

2. Пєхота О. М. Особистісно-орієнтоване навчання: підготовка вчителя : [монографія], [2–е вид. доп. та перероб.]. Миколаїв : Іліон, 2006. 272 с.

КРИЗОВІ СТАНИ ТА ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ВНАСЛІДОК ЗМІНИ СОЦІАЛЬНОГО ПОЛОЖЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

Оверчук В.А.
д.е. н., к.психол.н., професор кафедри психології
Донецький національний університет
імені Василя Стуса (Україна)
Лапшова Н.С.
старший викладач кафедри психології
Донецький національний університет імені Василя Стуса
(Україна)

Зміна: набуття або втрата соціального положення є одним із значних життєвих етапів для особистості. Процес втрати чи надбання соціального статусу супроводжується стресами та видозмінами в поведінці як самої особистості, так і оточуючих, у зміні структури соціальних відносин особистості [7].

Динаміка соціального статусу особистості, що пов’язана із травматичним досвідом, має тенденцію як прогресу так і регресу. Втрата або надбання соціального статусу практично завжди являє собою дистрес з психологічними наслідками, які можуть залежати від структури особистості та наявних психологічних особливостей [1].

Однією із важливих характеристик, яка протистоїть динаміці соціального статусу є стійкість. М. Нортвей, Е. Франкель, Р. Поташин стверджують, що соціальний статус людини в одній групі являє собою зовнішню міру

психологічної характеристики, що називається соціальним прийняттям, якою людина володітиме в інших групах [9]. А тому, утвердивши соціальний статус в одній групі, людина набуває якостей, які сприяють такому повторному досвіду в іншій групі. Проте це твердження може бути суперечливим, оскільки динаміка будь-яких психологічних явищ майже повністю залежить від умов, у яких вони розгортаються. Проте, Б. Ананьєв зауважував наявність взаємозалежностей між соціальним статусом особистості та її індивідуально-психологічними властивостями. Він зазначав, що соціальний статус людини є вихідною точкою у формуванні її структурно-динамічних властивостей, що у подальшому впливають на підтримання цього соціального статусу [5]. Тому стійкість можна вважати важливою характеристикою динаміки соціального статусу.

Адаптація до новонабутого соціального статусу відбувається, перш за все, в межах малої групи та референтної групи особистості [10]. Це пов’язано з тим, що підтвердження та закріплення нових форм поведінки, що вимагаються новим статусом, проходить саме в межах спілкування в малих групах, і мала група підтверджує новий статус особистості для більш широкого суспільного кола, частиною якого є ця мала група. З іншого боку, мала група підтверджує чи не підтверджує досягнення нового статусу і закріплення в ньому для самої особистості, що дозволяє їй впевнено демонструвати новий статус в ширшому колі суспільних взаємин [5].

Однією з головних проблем та кризових станів внаслідок зміни соціального статусу є стратегія розподілу особистих витратних та невідновних ресурсів на шляху до реалізації планів та здійснення бажаної соціальної динаміки. Невідновним ресурсом для особистості є час, і тільки усвідомлення відповідального ставлення до цього ресурсу дозволяє адекватно справлятися з викликами соціальної взаємодії протягом всього життя людини. Планування життя

та адекватний розподіл ресурсів часу вкрай необхідний для досягнення будь-яких цілей, зокрема, статусних.

Відновними ресурсами особистості є фізіологічні можливості, фізичні сили інші види ресурсів. Серед цих інших видів ресурсів, як можна назвати соціальними найважливішими є фінансові ресурси та різні види капіталу: інтелектуальний, емоційний, соціальний. Названі види ресурсів також можна вважати накопичуваними і невитратними: при певних обставинах, зокрема, збереженні фізіологічного та психічного здоров'я накопичені особою соціальні зв'язки, авторитет, знання та навички, що не будуть втрачатися, але тільки збільшуватися, примножуючи можливості цієї особистості в полі соціуму.

Всі різновиди ресурсів базуються на підґрунті наявності того, що умовно можна визначити як фізіологічні ресурси організму. З точки зору фізіології це серцево-судинний запас, гормональний баланс організму, стабільність обміну речовин тощо. З поведінкової та побутової точки зору цей ресурс визначається, як наявність фізичних і душевних сил для виконання роботи, навчання, підтримання певного типу поведінки, бажаного спілкування та інших видів активності.

При зменшенні кількості фізичних і душевних сил характер зовнішніх проявів особистості разюче змінюється, людина стає "не схожою сама не себе": вона швидко дратується, впадає в переважно негативні емоційні стани, стає агресивною або надміру апатичною, втрачає координацію. З поглибленням втоми і втратою сил людина втрачає фізичну координацію аж до втрати можливості тримати речі в руках та підтримувати вертикальне положення тіла, починає неадекватно поводитися та заговорюватися (втрачає контроль над мовлення і формулюванням думки) і в якийсь момент втрачає свідомість. Довга відсутність сну та\або перевтома центральної нервової системи призводить до двох важливих наслідків: фізичного перегрівання тканин мозку та забруднення кровотоку мозку продуктами його

життєдіяльності. Власне основна фізіологічна причина сну полягає в тому, що лише вві сні мозок звільняється від продуктів життєдіяльності та охолоджується. Тому при досягненні певної температури він автоматично "вимикається", що проявляється у втраті людиною свідомості і глибокому сні трансового типу протягом більш як доби або протягом кількох діб. Характерною ознакою знесилення є втрата фізичної чутливості та відсутність неврологічних реакцій периферійної нервової системи (людина не демонструє колінного та ліктьового рефлексів, не реагує на поколювання голкою тощо).

Зміна соціального статусу як важлива життєва ціль пов'язана з низкою труднощів. З одного боку, вона може вимагати значних витрат як часу, так і зусиль, наприклад, для набуття нової професії, досягнення значного доходу та підвищення майнового статусу або вищої посади, перемоги на виборах тощо. З іншого боку, зміна статусу обов'язково, як ми вже з'ясували, вимагає зміни соціальних ролей, що включає в себе зміну манери мислення, життєвих цілей та пріоритетів, манери триматися, поведінки, та навіть міміки і характеру висловлювання.

Всі ці зміни з одного боку вимагають енергетичних витрат, а з іншого, вимагають певних фізіологічних змін для фіксації нових способів поведінки та підтримання нового способу життя.

Широко відомі приклади того, як на високій посаді, або з розширенням бізнесу людина знесилюється, втрачає зв'язки з близькими та друзями, руйнує здоров'я і в кінцевому рахунку втрачає більше, ніж набула в результаті зміни соціального статусу. Слід пам'ятати, що соціальна динаміка вимагає фізіологічної підоснови, енергетичних витрат та забезпечення певною кількістю життєвих сил.

Нами було проведене дослідження соціометричного статусу особистості на вибірці з 324 осіб студентів та випускників Вінницького державного педагогічного

університету ім. Михайла Коцюбинського (ВДПУ) та Донецького державного університету ім. Василя Стуса (ДонНУ) низки гуманітарних та технічних спеціальностей. За допомогою соціометрії та автосоціометрії були отримані соціометричні статуси учасників досліджуваних груп в обставинах робочого та дозвільного середовища. Характерні для особистості набори чинників, що визначають набуття соціального статусу визначались для прийнятих в літературі соціометричних типів: знехтуваних, неприйнятих, прийнятих та зірок [9].

За результатами дослідження, ми прийшли до висновку, що соціометричне положення особистості в малій групі, що безпосередньо відображається на подальшому визначенні соціального статусу особистості в ширшому суспільному колі, визначається трьома основними напрямами: особистісними характеристиками (на 85 відсотків), груповими процесами (на 10 відсотків) та соціальними умовами (на 5 відсотків). Контекст діяльності визначає релевантність психологічних напрямів. Відповідно, адаптація особистості до зміни соціального статусу визначається, перш за все, динамікою особистісних характеристик, що стали причиною зміни соціального статусу, і значно меншою мірою – груповими процесами [6]. Вони відображаються в соціально-демографічних характеристиках особистості в контексті групи. Визначальні чинники адаптації можуть суттєво відрізнятися для представників різних напрямків професійної діяльності.

Адаптація та особливості кризових станів внаслідок зміни соціального статусу значною мірою залежать від типології особистості відносно процесу набуття соціометричного статусу у малій групі. Така типологія пов’язана з визначеними шляхом експерименту характерними для особистості наборами чинників набуття соціального статусу для окремих соціометричних типів: знехтуваних, неприйнятих, прийнятих та зірок.

Література

1. Агабабян С.Р. Социально-психологические особенности личности, потерявшей престижный социальный статус: автореферат дис. ... канд. психолог. наук: 19.00.05. Ростов-на Дону, 2002. 17 с.

2. Бондаренко В.А. Эмпирическая модель воспроизводства социального статуса. *Мир России. Социология. Этнология*. 2002. №11. С. 126 – 156.

3. Десев Любен. Психология малых групп. Социальные иллюзии и проблемы. – М.: Прогресс, 1979.

4. Левін О.Л. Соціологічна теорія суспільства. *Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ.* 2019. №3. С. 32 – 38.

5. Морено Я. Л. Социометрия: Экспериментальный метод и наука об обществе / Пер. с англ. А. Боковикова. — М. : Академический проект, 2001. — 320 с.

6. Овсяннікова В.В. Взаємозв'язок ціннісних орієнтацій особистості та її соціального статусу. *Вісник Запорізького національного університету*. 2009. №1. С. 107 – 115.

7. Бурдье П. Формы капитала. *Journal of Economic Sociology*. 2002. №3. С. 60 – 74.

8. Cheng T.J., Tracy J.L. Why Social Status Is Essential (But Sometimes Insufficient) for Leadership. *Trends in cognitive sciences.* 2020. №24(4). P. 261 – 263.

9. Cillessen A.H. N. Sociometric status types //The Encyclopedia of Child and Adolescent Development. – 2019. – С. 1-11.

10. Mahadevan N., Gregg A. P., Sedikides C. Self-Esteem as a hierometer: Sociometric status is a more potent and proximate predictor of self-esteem than socioeconomic status //Journal of Experimental Psychology: General. – 2021.

11. Rubineau B., Lim Y., Neblo M. Low status rejection: How status hierarchies influence negative tie formation. *Social Networks*. 2019. №56. P. 33 – 44.

12. Von Rueden C. The roots and fruits of social status in small-scale human societies. *The psychology of social status*. New York: Springer, 2014. P. 179 – 200.

ОСОБИСТІСНА ГОТОВНІСТЬ ПСИХОЛОГА ДО НАДАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ

Пілецький В.С.
к.психол.н., доцент кафедри соціальної психології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Проблема особистісної готовності практичних психологів до професійної діяльності є однією із актуальних у просторах сучасної науки і практики, особливо в умовах наслідків пандемії. Вказаній проблематиці присвячені численні дослідження Н.В. Чепелєвої, Н.І. Пов'якель, В.Г. Панка, Е.А. Клімова, Н.С. Пряжнікова, А.К. Маркової, А.А. Деркача, А.І. Донцова, І.В. Дубровіної, Ф.Е. Василюка та ін.

Дослідження проблеми готовності до професійної діяльності здійснюється науковцями різноаспектно та системно [1; 2]. Результатом їх пошуку стала концепція психологічних професійно важливих якостей. У численних дослідженнях переконливо доведено залежність професіоналізації від рівня розвитку якостей особистості, які відповідають вимогам виконуваної діяльності. У ролі провідних професійно-важливих якостей психолога називають психологічну спостережливість, мислення, самовладання, вміння слухати, емпатію і креативність. Особливе значення надають ціннісному компонентові готовності до професійної діяльності психолога, він є

духовною основою особистості, передбачає наявність загальнолюдських цінностей, які стають основою професійної самореалізації та самоствердження. Ціннісний компонент безпосередньо пов'язаний з рефлексивним. Формування чіткої рефлексивної позиції передбачає самоактуалізацію і сприйняттям себе як провідного суб'єкта ефективної професійної діяльності, що є важливим чинником у процесі професійного розвитку.

Результатом професійного становлення психолога в межах навчального закладу є формування внутрішнього системного уявлення щодо функціональних завдань та обов’язків у безпосередній фаховій діяльності.

Психологічна готовність є складним синтетичним утворенням, яке складається з комплексу різноманітних, пов'язаних між собою елементів. Вона формується в процесі професійного навчання і є умовою ефективності професійної діяльності. Готовність як особистісна характеристика є системою структурованих компонентів (інтелектуальних, рефлексивних, психофізіологічних). В поєднанні вони забезпечують формування вмінь та навиків професійної психологічної роботи.

Структуру готовності можна представити такими взаємопов'язаними компонентами: мотиваційний компонент, який відображає усвідомлене ставлення майбутнього психолога до власної професійної діяльності; вказує на сформовані якості особистості, які відображаються в інтересі до діяльності, прагненню домогтися успіху; виявляє готовність фахівця актуалізувати і забезпечити необхідні умови для організації психологічної допомоги в заданих умовах і успішно виконати поставлене завдання; когнітивний компонент – інтегрує і фіксує необхідні знання про сутність психологічної роботи, варіанти її здійснення (дослідницька, проблемно-пошукова, творча, проектна), засоби її реалізації; операційно-діяльнісний компонент: ґрунтується на сукупності освоєних умінь з організації психологічної

роботи, фіксуючи досвід діяльності, який забезпечує виконання необхідної діяльності в різних стандартних і нестандартних ситуаціях практики; ціннісно-смисловий компонент: фіксує ставлення психолога до процесу, змісту і результату професійної діяльності, відображає особистісну значимість виконуваної діяльності.

Ознаки готовності до професійної діяльності виявляються через ступінь сформованості у майбутнього психолога таких основних психічних регуляторів діяльності: «образ об'єкта», «образ суб'єкта», «образ суб'єктно-суб'єктних і суб'єктно-об'єктних відносин». Перший виявляється через суб'єктивний образ професії, те уявлення, яке існує в свідомості випускника про свою майбутню професійну діяльність, виявляється в його соціальних настановах, знаннях про те, як здійснювати діяльність. «Образ суб'єкта» (образ «Я» - самосвідомість студента, його уявлення про себе, про свої можливості і здібності, самооцінку, прагнення, трансформується в мотиваційній сфері). Останній – образ «Я-психолога» визначає міру ідентифікації та рефлексії респондента у своїй майбутній діяльності.

Таким чином, проблема формування особистісної готовності майбутнього психолога до виконання професійних функцій вирішується в умовах становлення професійної ідентичності, набуття професійної зрілості під час оволодіння освітніми компонентами освітніх програм та формування індивідуальної траєкторії студента в оволодінні майбутньою професією. І ЗВО, гаранти освітніх програм несуть відповідальність у взаємодії зі здобувачами освіти, через оволодіння необхідними компетентностями для майбутніх психологів, здатних повною мірою реалізувати свій потенціал.

Література

1. Дьяченко М. Психологические проблемы готовности к деятельности. – Минск: БГУ, 1976. – 175 с.

2. Панок В.Г. Практична психологія. Теоретико-методологічні засади розвитку [Текст]: монографія / В.Г. Панок .– Чернівці: Технодрук, 2010. – 486с.

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВИГОРАННЯ СУБ'ЄКТІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Подшивалкіна В.І.
д. соціол. н., професор кафедри соціальної і прикладної психології, ФПСР ОНУ імені І.І. Мечникова
м.Одеса, Україна
Анікеєнко О.О.
магістр 2 року навчання кафедри соціальної і прикладної психології, ФПСР ОНУ імені І.І. Мечникова
м.Одеса, Україна

Актуальність дослідження особливостей психологічного вигорання суб’єктів професійної діяльності обумовлена зростанням та змінами ситуації пандемії COVID-19, яка виникла протягом останніх двох років в усьому світі. Це призвело до масштабних змін у звичному порядку життя та внесла корективи та множини чинники невизначеності в професійної діяльності організацій та їх працівників. У зв'язку з таким становищем у країні, що характеризується епідеміологічною невизначеністю, де терміни остаточного виходу з пандемії невизначені, у суб'єктів професійної діяльності найчастіше спостерігається стан професійного вигорання. В межах нашого дослідження метою було виявлення особливостей психологічного вигорання суб’єктів професійної діяльності на прикладі сфери обслуговування, спортсменів-професіоналів і представників військової прокуратури, усього в опитуванні прийняло участь 62

респондентів. Для збору даних про особливості психологічного вигорання суб'єктів професійної діяльності використано комплекс психодіагностичних методів: Опитувач вигоряння (перегорання) Маслач (англ. Maslach Burnout Inventory, скор. MBI) – тестова методика, призначена для діагностики професійного вигоряння. Методика «Рівень соціальної фрустрованості». Опитувальник є оригінальним дослідним інструментом, розробленим для оцінки соціального благополуччя, в т.ч. соціальної складової якості життя. Розроблено у 2004 році у НІПНІ ім. Бехтерєва Л.І. Вассерман, Б.В. Іовлєвим та М.А.Беребіним. Методика діагностики рівня професійного вигоряння Бойко, Новий опитувальник толерантності до невизначеності, засновану на схемі з'єднання А. Фурнхам відомих раніше в зарубіжній літературі шкал. Розроблено у 2009 році Т.В. Корніловий. Для інтерпретації та узагальнення отриманих емпіричних результатів застосовано комплекс статистичних методів: порівняльний непараметричний шляхом Н –критерію Краскелла – Волліса. Порівняльний параметричний шляхом дисперсійного аналізу ANOVA. Кореляційний аналіз шляхом критерію тау-б Кендалла.

Отримані емпіричні результати дозволяють зробити висновки стосовно психологічних особливостей психологічного вигорання суб'єктів професійної діяльності на прикладі сфери обслуговування, спортсменів-професіоналів і представників військової прокуратури. Найбільшу фрустрацію при міжособистісній взаємодії з батьками та родичами відчували представники сфери обслуговування. Зазначено, що це ж саме стосується спортсменів-професіоналів, але у меншому ступені. Встановлено, що зміст роботи, що виконується, а також житлово-побутові умови, виступаючи як чинники способу життя та професійної діяльності, у найбільшому ступені фруструють саме найменш захищені і найуразливіші групи професіоналів, які зайняті на найменш стабільних роботах

щодо умов праці, організації та оплати праці та гарантій зайнятості. В першу чергу, це стосується представників сфери обслуговування, по-друге – зайнятості у спортивній сфері і лише в останній мірі – зайнятості у сфері військової юриспруденції. Зазначено, що толерантність до невизначеності є найбільш високою у військових юристів завдяки специфіці змісту цієї діяльності, оскільки військова юриспруденція є професією, що орієнтована на інноваційне вирішення питань, що характеризуються високим ступенем складності та невизначеності. Виявлено, що симптоми вигорання є більш виразними у представників сфери обслуговування і у меншому ступені у спортсменів у порівнянні з військовими юристами. Зазначено, що вигорання пов'язано з відчуттям невдоволеності працею і подальший його розвиток відбувається за рахунок емоційного виснаження і деперсоналізації. Показано, що спектр чинників фрустрації, що призводять до психологічного вигорання, є значно ширшим у працівників сфери обслуговування та спортсменів у порівнянні з військовими юристами. Зазначено, що соціальна фрустрованість у працівників сфери обслуговування та військових юристів усвідомлюється як передумова вигорання переважно лише на стадії виснаження, а у спортсменів соціальна фрустрованість усвідомлюється в даному аспекті на більш ранніх стадіях – стадіях напруги та резистенції.

Література

1. Барко В.І., Остапович В.П. Українськомовна адаптація опитувальника Баднера для використання в Національній поліції. *Психологічний часопис.* – 2019. – Т.5, № 8.- С.249-263 – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/psch_2019_5_8_18.

2. Гусев А.Н. Дисперсионный анализ в экспериментальной психологии. М.: Учебно-методический коллектор «Психология», 2000.-136с.

3. Лапінська Т. В. Емоційний складник професійного вигорання в осіб, які працюють за умов підвищеної професійної стресогенності. *Проблеми сучасної психології*. - 2020. № 1. С. 32-44.

4. Kruskal W.H., Wallis W.A. Use of ranks in one-criterion variance analysis. *Journal of the American Statistical Association.* 1952. № 260. P. 583—621.

ЗВ'ЯЗОК КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ТА СТРАТЕГІЙ ПОВЕДІНКИ В КОНФЛІКТНИХ СИТУАЦІЯХ

Попова М.В.
магістр кафедри соціальної та прикладної психології
ФПСР ОНУ імені І.І. Мечникова
м.Одеса, Україна
Подшивалкіна В.І.
д. соціол. н., професор кафедри соціальної і прикладної психології, ФПСР ОНУ імені І.І. Мечникова
м.Одеса, Україна

Сучасне суспільство переживає кардинальні зміни в усіх сферах своєї життєдіяльності. Суспільна діяльність вимагає від нього розв'язання широкого кола соціальних, культурологічних, психологічних, фізіологічних, фізичних та інших завдань, що відбуваються саме під час міжособистісної взаємодії. Така взаємодія вимагає від суб'єкта спілкування володіння високорозвиненою комунікативною компетентністю як психологічним інструментом комунікації.

У процесі комунікації виникають конфлікти. На теперішній час конфліктних ситуацій стає все більше. Саме у

цих нетипових та стресових умовах володіння та вміння використовувати комунікативну компетентність може стати перевагою для людини.

Проблеми формування комунікативної компетентності досліджували такі вчені, як Б. Ананьєв, Г. Андреєва, Н. Бутенко, В. Данилов, Ю. Ємельянов, О. Корніяка, О. Леонтьєв, Р. Немов, Г. Ніколаєв, І. Підласий, І. Шитова, та ін.

За функціями та психологічними завданнями, комунікативна компетентність охоплює низку компетентностей: інформаційну; мовленнєву; компетентність соціальної взаємодії, пов’язану зі встановленням контакту з іншими людьми, здатністю до залагодження конфліктів, вмінням діяти злагоджено; компетентність у сприйманні та розумінні іншої людини.

Конфлікт – це зіткнення протилежно спрямованих цілей, інтересів, позицій, думок чи поглядів опонентів чи суб'єктів взаємодії. Вони можуть виконувати як позитивні функції – діагностичну, регулятивно-розвивальну, психотерапевтичну та полегшувальну, рефлексивно-об’єднувальну, функцію об’єднання та структуризації, стимулювання активності, так і негативні – такі як погіршення психологічного клімату, можливе руйнування відносин та провокація нових конфліктів. Виділено такі стратегії поведінки у конфлікті: змагання (конкуренція); пристосування; компроміс; уникнення; співробітництво. У кожної є свої сильні та слабкі сторони. Вибір стратегії залежить від умов, причин та цілей конфлікту.

У дослідженні для виявлення зв'язку комунікативної компетентності студентів та стратегій поведінки в конфліктних ситуаціях було використано: діагностику перцептивно-інтерактивної компетентності (модифікований варіант Н.П. Фетискіна), тестову методику «Уміння слухати», методику діагностики самоконтролю у спілкуванні М. Снайдера. Для виявлення домінуючих стратегій поведінки у конфліктних ситуаціях використовувалась методика

«Уподобані стратегії поведінки у конфлікті» (методика К. Томаса в адаптації Гришиної Н.Г.).

За результатами дослідження було виявлено, що чим значніше у респондента виявлені такі компоненти комунікативної компетентності, як взаємопізнання, соціальна автономність, та загальній показник соціально-перцептивного компоненту (комунікативна інтерактивність), тим рідше він використовує стратегію пристосування.

Взаємопізнання – розуміння себе та партнера у спілкуванні, виявлення мотивів та інтересів, має зворотній взаємозв'язок зі стратегією суперництва. Також, чим більше студент розуміється у нормах, інтересах колектива, здатен до саморефлексії – чим розвинутіший показник взаємовпливу, тим для нього більш властива стратегія конкуренції та відстоювання своїх інтересів.

Більший рівень комунікативної інтерактивності у студента веде до меншого використання стратегії пристосування. Якщо студент комплексно на середньому та високому рівні володіє навичками комунікативної компетентності, такими як взаємопізнання, взаєморозуміння, взаємовплив, соціальна автономність, соціальна адаптивність, соціальна активність, то він в меншій кількості випадків застосовує стратегію пристосування. Він використовує свої здібності задля урегулювання конфлікту.

Студентам з середнім рівнем комунікативної інтерактивності властивий зв'язок рівня самоконтролю та стратегії у конфлікті. Вони частіше вибирають стратегію співробітництво (коефіцієнт кореляції 0,845, на рівні значущості 0,05).

Вибір студентами стратегій поведінки в конфлікті не є пов'язаний з рівнем розвитку такого фактору комунікативної компетентності, як уміння слухати. Незважаючи на якість вміння слухати свого партнера, респонденти діють, використовуючи ту стратегію, яку вважають необхідною та доречною у конкретній конфліктній ситуації.

Для досягнення більших успіхів студентів у комунікаціях та свідомого вибору доречних стратегій поведінки у конфлікті, ми рекомендуємо запроваджувати соціально-психологічні тренінги як факультативні заняття для студентів університету – місце, де вони мали змогу навчитися вибирати слушні стратегії поведінки у конфлікті та розвивали конструктивні комунікативні навички.

Література:

1. Гришина Н.В. Психология конфликта. СПб.: Питер, 2000. 464с.

2. Ємельяненко Л.М. Конфліктологія. /Л.М. Ємельяненко, В. М. Петюх, Л. В. Торгова, А. М. Гриненко. К.: КНЕУ, 2003. 315 с.

3. Кобзар Т.Л. Комунікативна компетентність: психологічний підхід до проблеми // Вісн. Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка. 1998. № 1. С. 46.

4. Корніяка О.М. Вивчення розвитку комунікативної компетентності студентів // Психолінгвістика: зб. Наук. праць ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». ПереяславХмельницький: ПП «СКД», 2009. Вип. 3. С. 60–69.

5. Лахтадир О.В. Комунікативна компетентність особистості. Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. 2013. Том. V: Психофізіологія. Психологія праці. Експерементальна психологія. Випуск 13. К.: ДП «Інформ.-аналіт. агентство», 2013. С. 154–162.

ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ ПРОЯВУ ПРОФЕСІЙНОЇ ДЕФОРМАЦІЇ ПРОГРАМІСТІВ

Рум'янцева П.Ю.
студентка 2 курсу спеціальності «Психологічна реабілітація»,
Донецький національний університет імені Василя Стуса
м.Вінниця Україна
Оверчук В.А.
д.е. н., к.психол.н., професор кафедри психології
Донецький національний університет
імені Василя Стуса
м.Вінниця Україна

Професійна деформація — це руйнування, що виникає в процесі роботи і негативно впливає на продуктивність праці. Вона створює небажані характеристики роботи та змінює професійну та особисту поведінку. Сама наявність психологічних деформацій у будь-якій професії, як правило, досить суперечлива, оскільки у різних людей вони проявляються по-різному, проте загальна тенденція впізнавана.

Якщо говорити про професію програміста: вона дуже динамічна, постійно висуває нові вимоги до співробітника та забезпечує безперервне підвищення кваліфікації, що може відобразитися на індивідуально-психологічних особливостях та мотивації до роботи. Академік А. Єршов наголошує на розумових труднощах професії програміста. Він стверджує, що це найскладніша з усіх масових професій [1]. Український учений М. Смульсон вважає, що програмісти володіють такими універсальними якостями: висока працездатність і уважність у роботі; ефективність мислення; здатність приймати рішення в обмежений час; здатність створити робоче місце, яке підвищує продуктивність праці. Голландський дослідник Е. Дейкстра включає такі характеристики: наявність складного мислення — здатність

заздалегідь визначити етапи, які необхідно пройти для вирішення проблеми, власну культуру праці — здатність надати необхідні інструменти для роботи, здатність аналізувати власні помилки [2].

До суб'єктивних факторів умов управління та служби, а також розвитку професійної деформації у деяких працівників можна віднести: а) неадекватний стиль управління, тобто невідповідність стилю управління змісту професійної діяльності та рівню розвитку персоналу; б) негативний морально-психологічний клімат у колективі; в) конфліктні відносини між працівниками; г) формальні відносини між працівниками в процесі професійної діяльності; д) протиріччя між системою формальних і неформальних відносин у колективі, в структурі «формального» та «неформального лідерства»; е) відсутність психологічного захисту людини в колективі [3].

Наслідками професійної деформації є психологічні напруження, конфлікти, кризи, зниження продуктивності професійної діяльності особистості, незадоволеність життям і соціальним середовищем. Завдяки стрімкому розвитку інформаційних технологій професія програміста належить до групи професій, представники яких схильні до трудової залежності. Російський учений В. Кук вважає, що трудоголізм найбільше імпонує програмістам серед усіх інших професій. На його думку, для програмістів-трудоголіків характерно те, що в програмуванні використовується чітка бінарна логіка, що мимоволі накладає певні труднощі на спілкування в реальному світі [4].

При виявленні в колективі ознак професійних деформацій у окремих співробітників, груп або всього колективу насамперед починається робота з подолання професійної деформації та водночас посилення заходів щодо запобігання її подальшому розвитку та поширенню. У психології немає спеціальних методів і форм роботи з

профілактики і подолання професійної деформації, на нашу думку, тут важлива особлива організація:

- Уточнення мети роботи залежно від співвідношення завдань профілактики та подолання професійної деформації;
- Виявлення об'єктивних і суб'єктивних факторів, які можуть розвинути професійну деформацію;
- Виділення «зони ризику» — це працівники, які залежно від умов праці та особистих якостей є більш схильними до професійної деформації;
- Визначення реальних можливостей попередження та подолання професійних деформацій, розробка індивідуальних програм, що представляють собою особливу можливість формування правильного ставлення працівників до професійної діяльності, навчання професійній самодіагностиці;
- Контроль роботи щодо запобігання та подолання професійної деформації, визначення критеріїв її ефективності;
- Подальший аналіз курсу, результатів та наявності ознак професійної деформації у співробітників.

Індивідуальний підхід у формі спеціальної програми індивідуальної роботи або у вигляді індивідуального доповнювального та корекційного впливу на особистість програміста є істотною складовою роботи щодо виявлення, запобігання та подолання професійної деформації. Перш за все, йдеться про те, що попередження та подолання професійних деформацій особистості може ефективно здійснюватися лише самою особистістю, тобто шляхом самоаналізу та рефлексії. Працівник може і повинен отримувати допомогу, підтримку та належні умови праці, він повинен перебувати в системі ефективного контролю, у тому числі дисциплінарних заходів.

Література:

1. Баженова А. Н. Особенности профессиональной деформации програмистов на разных этапах профессионального развития : дис. канд. психол. н. : 19.00.13. Омск, 2007. 186 с.

2. Євдокімова О. О. Психологічний ракурс забезпечення профілактики та подолання професійної деформації особистості у співробітників ІТ технологій / О. О. Євдокімова // Проблеми загальної та педагогічної психології : Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПНУ. Вип. XIV, Ч. 2. С. 108-115.

3. Дружилов С. А. Профессиональные деформации как индикаторы дезаптации и душевного неблагополучия человека. Сибирский педагогический журнал. 2010. № 6. С. 171-178.

4. Гаврилюк Р. И. Индивидуальные особенности профессиональной деформации личности програмиста. Вестник ОНУ им. И. И. Мечникова. С. 20-27.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОНЯТТЯ «КОГНІТИВНИЙ СТИЛЬ»

Старченко В.А.
студент кафедри педагогіки та психології,
Харківська державна академія фізичної культури
Павлик О.М.
к.психол.н., доцент, доцент кафедри педагогіки та психології,
Харківська державна академія фізичної культури

Як самостійна галузь когнітивна психологія сформувалася у період 1950-1960-х роках. Д. Міллер разом з Д. Брунером створили перший центр когнітивних досліджень при Гарвардському університеті. Цей напрям утворився як противага біхевіоризму [1 С.101 – 106].

Когнітивна психологія займається такими питаннями, як ми звертаємо увагу на інформацію про світ та збираємо її, як мозок зберігає та обробляє цю інформацію, як ми вирішуємо проблеми, думаємо та формуємо свої думки за допомогою мови. Когнітивна психологія дозволяє нам розібратися в пізнавальних процесах людини, що є невід'ємною частиною її особистості. Завдяки цьому направленню ми знаємо як виглядає нормальне функціонування когнітивних функцій [8].

Ідею про існування стійких різниць у способах сприйняття і мислення сформулював в 1951 році Дж. Клейн, а термін "когнітивний стиль" запропонував у 1953 році американський психолог Р. Гарднер [6].

У роботах Г. Уіткіна поняття когнітивного стилю формувалося в рамках гештальт-психологічних уявлень про поле і поведінку в полі. Стосовно різних людей фактор впливу поля (предметного і соціального оточення) виявляє себе в різній мірі. Г.Уіткін при визначенні поленезалежності зробив акцент не на легкості виділення частини із цілого, а на провідній тенденції орієнтуватися при вирішені задач на самого себе в поленезалежних, а полезалежні індивіди схильні до міжперсональної орієнтації. Г. Уткін вважав, що когнітивний стиль, відбиваючи різні аспекти функціонування пізнавальної сфери, є стабільною індивідуальною характеристикою способів взаємодії людини з інформаційним полем [9].

Когнітивні стилі - це індивідуально-своєрідні способи переробки інформації про своє оточення у вигляді індивідуальних відмінностей у сприйнятті, аналізі, структуруванні, категоризації, оцінювання того, що відбувається [5 С.38]. На сьогодні описані близько двох десятків стійких індивідуальних прийомів оперування інформацією - когнітивних стилів.

Належність когнітивного стилю до пізнавальної сфери відзначають багато науковців. Основними функціями

когнітивних стилів є: а) участь у побудові об'єктивованих ментальних репрезентацій подій, що відбуваються; б) контроль афективних станів у актах пізнавального відображення. Зазначені функції дозволяють розглядати когнітивні стилі як метакогнітивні компоненти інтелекту, які відповідають за регуляцію інтелектуальної діяльності.

Пісоцький О.П. у своїй дисертації «Когнітивний стиль як чинник розвитку інтелектуального потенціалу майбутнього практичного психолога» виявив значущі зв'язки між когнітивними стилями різної інформаційної модальності та встановив їх взаємозалежність з інтелектуальним потенціалом студентів-психологів [2].

На думку відомої української психологині Н.І. Пов'якель, когнітивний стиль є одним із факторів розвитку професійного мислення майбутніх психологів [4 С. 83-85]. Авторка підкреслює, що взаємозв'язок між стильовими явищами і мисленням найбільш повно проявляється у саморегуляції, яка є одним із чинників розвитку мислення практичного психолога. У концепції дослідниці феномен стилю є одним із вагомих чинників, який зумовлює формування психологічної культури саморегуляції мислення практичного психолога у поєднанні з іншими факторами (цілетворення, прогнозування, планування, самоконтроль, стиль саморегуляції, рефлексія) [3].

Отже, когнітивний стиль характеризується низкою взаємозв'язків із психологічними властивостями індивідуальності. Використання викладачами ВНЗ особливостей когнітивних стилів дозволить вдосконалити процес підготовки майбутніх практичних психологів.

Література

1. Дробот О.В., Дарійчук О.П. Когнітивна психологія і психосемантика: історія та взаємозв'язок становлення. Психологія свідомості: теорія і практика наукових досліджень. Київ, 2019. С. 101 – 106.

2. Пісоцький О.П. Когнітивний стиль як чинник розвитку інтелектуального потенціалу майбутнього практичного психолога: автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 . Київ, 2008. 20 с.

3. Пов'якель Н.І. Професіогенез саморегуляції професійного мислення в системі фахової підготовки практичних психологів: Монографія. К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2003. 295 с.

4. Пов'якель Н.І. Рефлексивна культура професійного мислення майбутніх психологів: детермінанти і технології розвитку. *Актуальні проблеми психології: Медична психологія. Генетична психологія. Медична психологія* / За ред. С. Д. Максименка, М. В. Папучі. Київ Ніжин: Видавництво НДУ; ДС "Міланік", 2007. Т. 10 (1). С. 83 – 85.

5. Холодная М.А. Когнитивные стили: О природе индивидуального ума. М. : ПЕРСЭ, 2002. 304 с.

6. Gardner R.W., Holzman P.S., Klein G.S., Linton H.B., Spence D.P. Cognitive control. A study of individual consistencies in cognitive behavior. *Psychological Issues*. Monograph 4. V. 1. N.Y., 1959.

7. Kagan J. Moss H.A. Sigel. Psychological significance of Styles of thinking. *Basic cognitive processes in children*. Monograph Soc. Res. Child. Devel., 1963. V. 28(2). P. 73 – 112.

8. Robert L.Solso Cognitive psychology. 6-th edition. Allyn and bacon Boston. London, Toronto, Sydney, Tokyo, Singapore. 2007. 592 pages.

9. Witkin H.A., Goodenough D.R. Cognitiv Styles: Essence and Origins. Field dependece and field independence. N.Y., 1982.

ОСОБЛИВОСТІ ПАРАДОКСАЛЬНИХ КОНТЕКСТІВ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Фурта І.Ю.
аспірантка, асистентка кафедри соціальної і прикладної психології, ФПСР ОНУ імені І.І. Мечникова
м.Одеса, Україна

Наша сучасність, як українська, так і світова, характеризується кризовим станом. Однією з ознак, що свідчать про це, є парадоксальний контекст реальності – нові її аспекти починають суперечити вже усталеним.

Парадокс в широкому сенсі: твердження, що різко розходиться з загальноприйнятими, устояними думками, заперечення того, що представляється «безумовно правильним»; в більш вузькому сенсі - два протилежних твердження, для кожного з яких є переконливі аргументи [3]. Парадоксальність мислення постає продуктивним психологічним механізмом орієнтації людини в оточуючому світі [2].

Багато хто з дослідників помічає парадоксальність сучасного суспільства та таким чином висвітлює його проблеми. Наприклад, у дослідженні Колеснікової І. А. розглядаються парадокси сучасної освіти [5]. Кирилюк Г. В. розглядає парадокс «дитиноцентризм-інфантицид» та парадокси сучасних уявлень про батьківство [4]. Щерба О. І. описує парадокси споживчої поведінки у сучасній економіці [8]. Пилипенко С. Г. досліджує вплив технологічних інновацій на людське буття та парадоксальність парадигми «людина-постлюдина» [6]. Віднайдення парадоксальних контекстів у суспільстві дозволяє авторам привернути увагу до неочевидних питань.

Напевно, найбільш актуальним та наочним парадоксальним контекстом у сучасному суспільстві є

ситуація з пандемією COVID-19, на яку відреагували не тільки вчені, пов'язані з медициною, а й соціологи, культурологи, психологи, тощо. Наразі весь світ опинився у ситуації невизначеності, ніхто не може впевнено сказати яка стратегія поведінки найкраща та коли ми повернемося до «докарантинного» і чи повернемося взагалі. Державам доводиться вирішувати, що для них більш пріоритетне – економічна стабільність чи безпека. Проте навіть якщо обрати один варіант з двох, нема ніяких гарантій, що він буде успішно досягнутий. Можливо, найбільш ефективним буде пошук рішення, яке поєднує в собі ці дві полярності, вихід за межі дихотомії. Цілком вірогідно, що суспільству тепер назавжди доведеться жити у новій реальності, тому і стратегії, на наш погляд, повинні бути нові та гнучкі.

Також парадоксальними є і головні гасла під час пандемії «зберігаємо дистанцію» та «ми разом». Людству наразі доводиться переживати певний зсув у свідомості, тому що, тоді коли ми найбільше потребуємо взаємодопомоги, вона виражається у віддаленості один від одного. Таким чином у всіх людей поодинці створюється єдиний колективний досвід, який англійською отримав парадоксальну назву "shared distance", що можна приблизно перекласти як «спільна дистанція». Такий вираз підтверджує, що суспільна свідомість дуже ясно відчуває та реагує на парадоксальні контексти.

До того ж, як зауважила у своїй статті Тихомірова Ф., ситуацію невизначеності у пандемії людству допомагає долати гумор на «корона вірусну» тематику [7]. Сама природа гумору дуже часто парадоксальна, що відмічалося дослідниками і раніше, проте в наявній ситуації дуже показово те як гумор допомагає зняти напругу протиріччя, що склалася у світі, та притаманний представникам усіх країн. Суперечливе поєднання сміху та страху дозволяє людям почувати себе об'єднаними, чого саме не вистачає при дистанціюванні.

Цікаво, як у своїй праці Березінська О.В. аналізує яким змінам піддався соціокультурний розвиток у період пандемії, та приходить до висновку, що культура в посткоронавірусному світі неминуче зміниться [1]. Вже зараз багатьом довелося переглянути звички ходити до театрів, ресторанів, музеїв, подорожувати і таке інше. З одного боку це явище – негативне, але з іншого, культура отримала стимул до розвитку новими шляхами, одним з яких ймовірно буде більша її доступність. Віртуальні вистави та екскурсії світовими музеями, доступ до учбових матеріалів різноманітних університетів світу, розвиток онлайн-кінотеатрів – зробили культуру більш доступною для широкого загалу людей, що стало парадоксальним вирішенням проблеми обмеженості до звичного дозвілля городян.

Таким чином можемо зробити висновок, що вивчення парадоксальних контекстів є актуальним. Ми живемо в час невизначеності, амбівалентності та протиріч, коли звичний спосіб мислення та вирішення проблем вже не є ефективним. Постають завдання дослідження особливостей вирішення парадоксів у їх різноманітних проявах.

Список використаних джерел

1. Березіньска О.В. Амбівалентна роль акультурації в українському соціумі Modern culture studies and art history: an experience of Ukraine and EU : Collective monograph. Riga : Izdevniecība “Baltija Publishing”, 2020. 532 p.

2. Вознюк О.В. До проблеми побудови теорії абсурду. Актуальні проблеми сучасної філософії та науки: виклики сьогодення: За матеріалами V Міжвузівської науково-теоретичної конференції молодих науковців від 4 грудня 2019 року / редкол. М.А. Козловець, Н.М. Ковтун, О.В. Аплінська [та ін.]; Київ: КВЩ, 2020. С. 20-25.

3. Ивин А.А., Никифоров А. Л. Словарь по логике. М.: Туманит, изд. центр ВЛАДОС, 1997. 384 с.

4. Кирилюк Г.В. Дитиноцентроване суспільство початку XXI ст.: парадокси розвитку та функціонування. Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки. 2019 Вип. 33. Т. 2. С. 27-31

5. Колесникова И.А. О парадоксальности контекста современного образования. Новые ценности в образовании. Контексты и подтексты образовании. Вип. 5-6. С.11-24.

6. Пилипенко С.Г. Людина в епоху технологічних зсувів: у пошуках опертя. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Теорія культури і філософія науки». 2020. Вип. 61. С. 81-89.

7. Тихомірова Ф. Пандемія у великому місті: парадокс коронавірусного сміху. Докса. 2020. Вип.1(33). С. 227-237.

8. Щерба О.І. Економічні детермінанти споживчої поведінки сучасних домогосподарств. Габітус. 2020. Вип. 12. Т.1. С.22-28.

ДИСТАНЦИОННАЯ РАБОТА В УСЛОВИЯХ ПАНДЕМИИ

Христова М.Н.
д. психол.н., главный ассистент кафедры «Психология» Великотырновского университета им.Св.св. Кирилла и Мефодия, г. Велико Тырново, Болгария

Аннотация: В статье рассматриваются положительные и отрицательные аспекты дистанционной работы в условиях пандемии. Фокус внимания поставлен на необходимости в адаптации к изменениям в современном информационном обществе. Технология — полезна, если ее использование осуществляется конструктивным способом.

Ключевые слова*: Интернет, информационное общество, дистанционная работа.*

Очень трудно можем представить себе жизнь без Интернета в современном информационном обществе. Некоторые используют всемирную сеть в поисках работы, другие для обучения, а третьи для удовольствия. Интернет проник во все сферы нашей жизни. Он стал неотъемлемой частью жизни большей части населения, особенно в последние годы. Современный человек использует его, чтобы он общался, работал или просто искал необходимую информацию. В современном мире Интернет безусловно имеет огромное значение. Он приносит большую пользу человечеству, как неисчерпаемый источник информации, доступный способ приобретения навыков и знаний. Интернет — незаменимый помощник в работе, в бизнесе. Он — удобное средство проведения и планирования досуга, а также и места для встреч и координации, для поддержания связи.

Однако главный вопрос, который сегодня, в условиях пандемии, мы обязаны задать себе такой — в период столь длинной изоляции эти две вполне различные среды существования, реальная и виртуальная, не сливаются ли ? Какие последствия прячет это для современного человека?

С одной стороны, работа из дома очень удобная. Она экономит время и деньги для передвижения до места работы. Кроме того, домашние условия предоставляют более спокойную, тихую атмосферу, благоприятную для работы, чем оживленный офис, где часто требуются определенный стиль одежды, специфичный способ поведения, а также, там есть и очень много внешних стимулов. Оказывается, что для людей-интровертов и тех, которые испытывают социальную тревожность эта обстановка наиболее благоприятствует этому способу работы. Таким образом степень беспокойства уменьшается, а усиливается степень концентрации и продуктивности. Другая сторона монеты — это отчужденность, которая проявляется у некоторых людей. А они оправдывают свое поведение ситуацией. Отсутствие контактов с людьми, изолированная действительность, с

точки зрения здоровья, защищают человека, однако с точки зрения его психологического состояния — это может привести к трудностям в общении с окружающими. Постоянное использование мобильных устройств и компьютеров в личном плане фактически эмоционально отделяет нас от людей, с которыми мы сосуществуем. Большое количество сотрудников, работающих удаленно, из дома, делятся впечатлениями, что им трудно поставить точную границу между их профессиональными обязанностями и личной жизнью.

Когда общение осуществляется на рабочем уровне, оно свободно может осуществляться в опосредованном варианте. Но если это является основным способом для коммуникативной деятельности — это очень тревожно и особенно для некоторых типов людей. До недавнего времени все воспринимали онлайн общение как средство для сокращения дистанции. Однако сегодня, так как оно утверждается как основное для такой деятельности, мы должны подумать и об обратном положении, обсудить и почувствовать. Тем более, что само виртуальное общение основывается на дезинтеграции и изоляции. Возьмите например детей, которые захвачены виртуальным миром и окружающей Интернет средой.

Дистанционная работа оказывает ряд негативных влияний на сотрудников, и эту форму работы является серьезной проблемой для этой формы работы. Здесь можем перечислить еще и другие неудобства как: сокращение времени для отдыха; применение различных стратегий для усиления контроля и сужения личного пространства. И не на последнем месте — работодатели, которые спекулируют нынешней ситуацией по различным причинам, особенно если они выгодным для них.

Появляется и еще одна существенная проблема и она касается подбора персонала. Обычно, в идеальном варианте, в ходе селективного процесса присутствует лицо из Отдела

людских ресурсов. В новых условиях работы и жизни однако эта стратегия больше не применяется.

Допуск к человеческим ресурсам сводится только к короткому телефонному интервью и оформление документов для соответствующей рабочей позиции. Таким образом, поле работы и принятие во внимание мнение сотрудников в этом отделе сужается лишь до административных услуг. Иными словами, роль человеческого фактора обессмысливается, а также и обеспечивание качественного отбора установления личностной совместимости. Потому что сегодня, в этих условиях, селективный процесс проходит виртуально, а проследить невербальное общение практически невозможно. И результат всего этого - профессиональное развитие ново поступившего сотрудника происходит медленно, адаптирование на новом месте с дистанции осуществляется трудно.

Общение ограничивается лишь до клавиатуры и монитора. Невербальный язык заменен движущимися стикерами или так называемыми смайликами. С социально - психологической точки зрения есть серьезные основания для беспокойства. И стоит, чтобы люди беспокоились о не автентичности «Я»образа. Также и поддержание анонимности, неполноценные переписки и разговоры, потеря текста или непонимание другой стороны. К этому списку можно добавить и использование стикеров, мемов, смайликов в попытке заменить эмоциональное поведение, которое только живая речь может "одеть в содержание и смысл". Все чаще становятся поводы для встреч, собраний и т.д. в онлайн среде. Это отнимает ценное время для выполнения профессиональных обязанностей и повседневных рабочих задач и на самом деле, делает сотрудника все более неотлучным от его работы, а фактически — от компьютера.

Несмотря на сложность нынешней ситуации, можем посмотреть на нее и с положительной стороны. Существуют различные возможности, которые это особое время прячет в себе. Например, участия в онлайн-тренингах, семинарах, путешествиях и других интерактивных деятельностях, которые при других обстоятельствах проводились бы на далёких расстояниях. Или возможности проводить побольше времени с семьей, обратиться ко своему внутреннему миру, особенно когда шум внешнего мира приглушен. Можем добавить и то, что каждому дается шанс расширить свой опыт.

Литература:

1. Щульц, Д., С. Щульц Психология и работа - 8-е изд.- СПБ.: Питер, 2003.

2. Gallup. (2008). Flash Eurobarometer 248: Towards a Safer Use of the Internet for Children in the EU – *A Parents' Perspective*. http://ec.europa.eu/public_opinion/f

3. UNICEF. (2016). Perils and Possibilities: Growing Up Online. New York: United Nations Children's Fund. https://www.unicef.org/endviolence/endviolenceonline/files/UNICEF_Growing-up-online.pdf

Секція № 6

АКТУАЛЬНІ НАПРЯМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

КУЛЬТУРА ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО

Аблов А.Ф.
к.філос. наук, доцент кафедри соціальна робота,
ФПСР ОНУ імені І.І. Мечникова
м.Одеса, Україна

В суспільних науках теоретико-методологічні підходи до розуміння поняття «соціального» носять значною мірою абстрактний характер, не відкривають нових пізнавальних та емпіричних можливостей їх застосування в соціальній практиці. Існує необхідність розробки нових наукових підходів до визначення походження і сутності явища соціального в його взаємодії з біологічною природою людини та соціокультурним розвитком суспільства.

Біологічне і соціальне людини знаходяться в органічній єдності і взаємодії. Соціальне в його первинній, біологічній формі було функціональною умовою існування біологічної природи індивідів та висхідною основою виникнення культури і суспільства. Фізіологічне споживання як і потреби безпеки індивідів на доісторичній стадії розвитку здійснювались у процесі безпосередніх, інстинктивних дій і взаємодій, які виражали їх волю до життя, тобто первинну біологічну форму соціального, котра забезпечувала здійснення цих потреб. Соціальне було формою взаємодій індивідів, які забезпечували реалізацію їх життєвих потреб.

З виникненням культури і суспільства соціальне стало набувати соціокультурної форми, яка з часом все більше посилювала свою регулятивну роль у життєдіяльності суспільства. Становлення і розвиток культури виражало необхідність вдосконалення засобів і форм реалізації життєвих потреб індивідів, тобто соціального, яке виступає висхідним і визначальним чинником соціальної структури суспільства.

Соціальне в історичному розвитку має два рівні прояву, які знаходяться у взаємозв'язку, однак обумовлені якісно різними умовами і чинниками. Первинним рівнем соціального є його природна форма, яка виражає біологічні потреби і притаманна живим істотам та популяціям, що ведуть груповий спосіб існування. Вторинним рівнем соціального виступає його соціокультурна форма, становлення якої обумовлено процесом виникнення і розвитку культури і суспільства. Первинний рівень соціального обумовлений біологічною природою індивідів, тоді як вторинний – культурною. Соціокультурний рівень і форма соціального містять у собі і виражають органічну єдність біологічних та соціальних потреб індивідів, які утворюють їх базові життєві потреби.

Сукупність дій і взаємодій, що забезпечують реалізацію базових життєвих потреб індивідів, є виразником соціального, яке змістовно проявляється як в інстинктивно-біологічній, так і в соціокультурній формі у певному співвідношенні на різних життєвих стадіях як окремої людини, так й історичного розвитку суспільства в цілому.

Під базовими життєвими потребами ми розуміємо мінімально необхідні потреби, реалізація яких забезпечує нормальну життєдіяльність організму людини, її самовідтворення на певних стадіях історичного розвитку суспільства. Ці потреби знаходять свій формально-правовий вияв у прожитковому мінімумі як базовому соціальному стандарту, незабезпеченість якого призводить до складних

життєвих обставин, а в підсумку – до десоціалізації людини, тобто доведення її до стану первинної біологічної форми соціального. Соціокультурна форма соціального, порівняно з біологічною, не є вічною і незмінною. Вона динамічна і залежить від загальної соціальної динаміки системи суспільства, його соціокультурного розвитку, механізму соціокультурної регуляції суспільних відносин.

Зі становленням і розвитком соціокультурної форми соціального, первинна, інстинктивно-біологічна форма реалізації життєвих потреб стала поступатися більш раціональним, продуктивним формам соціальних взаємодій, які збільшували можливості задоволення цих потреб. Ця раціональність і продуктивність інноваційних форм соціальних взаємодій відображалась у свідомості індивідів, набувала опосередкованості між біологічною природою індивідів і тепер вже соціокультурною формою соціального задоволення первинних потреб. Розвиток соціокультурної форми соціального отримав безпосередню залежність від умов і чинників змістовного наповнення свідомості індивідів. Міфологічний, релігійний, ідеологічний зміст свідомості індивідів виконував важливу нормативно-регулюючу функцію впорядкування соціальних взаємодій соціокультурної форми соціального, надаючи їй стабільності шляхом сакралізації та легітимації розподілу функцій учасників та життєвих ресурсів.

Історичний розвиток суспільства здійснювався, передусім, через процес постійного вдосконалення соціокультурної форми реалізації життєвих потреб індивідів, який відбувався шляхом вдосконалення засобів виробництва та розподілу соціальних благ, перманентно породжуючи соціальну нерівність між індивідами, обумовлену їх місцем в системі розподілу праці, власності та влади.

Нерівність в системі розподілу соціальних благ є відображенням соціальної дистанції між вищими і нижчими соціальними стратами суспільства. Надзвичайно високий,

високий, середній, низький і надзвичайно низький рівень доступу і споживання соціальних благ індивідів відображає інтервал між соціальними стратами єдиного соціуму, характер відносин рівності-нерівності в структурі соціального, міру в них соціальної справедливості та солідарності.

Якщо рівень підвищення матеріальних благ, необхідних для реалізації базових життєвих потреб індивідів, низький і не забезпечує нормальної життєдіяльності організму людини, її самовідтворення, це призводить до її десоціалізації. Відносини, які забезпечують реалізацію базових життєвих потреб індивідів, складають основу, базис суспільних відносин, і саме вони виражають сутність соціального і показник рівня соціокультурного розвитку суспільства.

Соціальне як якісно визначена, історично сформована сукупність інституціоналізованих соціальних взаємодій має стійку соціокультурну форму, в якій реалізуються базові життєві потреби індивідів, відображається сутність суспільного порядку, механізм розподілу життєвих ресурсів між індивідами в системі суспільства за існуючим нормативними правилами, принципами соціальної справедливості і гуманності, які віддзеркалюються в державній соціальній політиці та міжнародних соціальних стандартах.

ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ФАХІВЦЯ З СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Андронакі Н.П.
Студентка 2 курсу, другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 231 Соціальна робота
ФПСР ОНУ імені І.І. Мечникова
м.Одеса, Україна

Професійні обов’язки фахівця з соціальної роботи визначають його роль – він виступає як соціальний юрист, посередник, соціальний працівник, консультант, мобілізатор клієнтів, організатор соціальних послуг, експерт тощо. Він працює на підприємствах і в організаціях різних міністерств, в навчальних закладах, культурно-медичних закладах, будинках і товарах, а також веде приватну практику.

Діяльність фахівця в його професійній ролі — це ряд специфічних видів діяльності, які необхідні для здійснення низки професійних функцій. За змістом своєї діяльності виділяється наступні функції:

- посередницька функція (допомога та участь у вирішенні проблеми влади, інших соціальних інститутів),
- правозахисна функція (застосування законів та інших правових актів для захисту прав клієнтів та надання допомоги),
- Інформаційна функція (надання інформації про соціальні послуги для тих, хто потребує соціальної допомоги),
- психологічні, виховні, соціально-медичні, соціально-побутові функції (виявлення потреб та допомога в наданні відповідної допомоги різним групам населення) тощо. Залежно від використовуваних технологій
- діагностична функція (постановка соціального діагнозу, визначення змісту проблеми групи чи особистості),
- прогностична функція (прогноз розвитку соціальних процесів і розробка моделей соціальної поведінки),
- превентивна функція (активізація механізмів запобігання негативним соціальним явищам),
- соціально-реабілітаційна функція (організація роботи у сфері соціальної адаптації та реабілітації) тощо.

До професійних обов'язків соціального працівника належать - визначення тих, хто потребує допомоги у вирішенні труднощів, організація соціальної допомоги, інформування уряду про соціальні проблеми тощо.

Соціальний працівник виконує наступні професійні ролі - соціальний адвокат, посередник, соціальний педагог, консультант, експерт, менеджер тощо.

Фахівець з соціальної роботи має володіти такими професійними якостями як чуйність, емпатія, доброта, чесність, володіти емоційним інтелектом, інтелектуальною гнучкістю, вміти справлятись зі стресом, наполегливістю, вмінням приймати рішення та ін.

Виконуючи різноманітні професійні ролі та функції, спеціаліст створює систему власної унікальної діяльності для надання соціальної допомоги та підтримки клієнту. У результаті виникає особливий стиль соціального працівника, що виражає цілий ряд особистісних характеристик, що змінюються під впливом професійних та інших орієнтацій.

Перетворення інтелектуально-етичних і психологічних якостей спеціаліста, необхідних для ефективної роботи, у професійно бажані якості є невід'ємною особливістю його професійного розвитку. Таким чином створюється система професійних навичок соціального працівника, які служать оперативними механізмами вирішення проблем клієнтів.

Професіоналізм є правилом регулювання професійної діяльності та результатом самореалізації особистості в цій діяльності. Це означає стабільний рівень знань, умінь і навичок, що дає змогу досягати ефективності професійної діяльності [3].

Прагнення особистості до професіоналізму свідчить про те, що професійна діяльність людини відбувається за її свідомими та раціональними наслідками. Професіоналізм соціального працівника включає правильне сприйняття ситуації соціальної роботи на основі її аналізу та здатність розглядати всі існуючі альтернативи і приймати необхідні рішення; будувати раціональні стосунки з іншими. Також фахівець з соціальної рлботи має вміти працювати з кейсами, адже, кейс - здатність реконструювати процес надання допомоги та підтримки для подальшого аналізу.

Професіоналу необхідне вміння по-різному підходити до клієнтів, керувати діяльністю соціальних служб, використовувати технології при діагностуванні, профілактиці, проектуванні та моделюванні, соціальної роботи тощо.

Серед складових професіоналізму особливе значення має його комунікаційна складова. Оскільки різноманіття форм діяльності в соціальній роботі виявляється в різноманітності форм соціального спілкування, воно пронизує всі сторони професійної діяльності професіонала. Акти спілкування розкривають соціальний початок соціальної роботи, спілкування (еквівалент поняття «соціальна комунікація») є необхідним засобом забезпечення цієї діяльності, завдяки йому встановлюється система взаємин із замовником, розуміння та знання його проблеми. Соціальна комунікація – це двосторонній процес обміну інформацією та функціонування в суспільстві, що веде до взаєморозуміння між учасниками. [2]

У соціальній роботі використання інтерактивних та трансакційних моделей спілкування пов’язане з реалізацією концепції соціального партнерства. Клієнт як одна з інстанцій соціальної роботи має відігравати все активнішу роль у вирішенні проблеми та співпрацювати з фахівцем на всіх рівнях соціальної роботи. При цьому фахівець власним прикладом впливає на клієнта і залучає його до вирішення проблем, особливо шляхом розвитку навичок ефективного спілкування. У процесі спілкування під впливом фахівця клієнт розвиває вміння розпізнавати власні цінності та потреби і будує на них свою майбутню діяльність.

Метою комунікативної дії в соціальній роботі є досягнення комунікативної продуктивності. Продуктивне спілкування - це форма соціальної комунікації, яка дає змогу її учасникам докладати й об’єднувати зусилля для вирішення соціальних проблем шляхом встановлення суб’єкт-суб’єктних взаємодій (партнерства).

Пілотне дослідження благополуччя соціальних працівників 2019-2020 років, проведеного Міжнародною федерацією соціальних працівників отримало 3451 повну відповідь з усього світу у період пандемії COVID. Відповіді свідчать про те, що соціальні працівники не отримують справедливу заробітну плату в порівнянні з їхніми відповідними ролями. На запитання про пріоритети вдосконалення практики соціальної роботи було визначено три основні теми: по-перше, краща оплата; по-друге, більше визнання та повага до ролі; по-третє, вони потребують більш чітких законів [1].

Можна зробити висновок, що соціальні працівники мають одні з найскладніших робочих умов у будь-якій професії, що негативно впливає на здоров'я та благополуччя соціальних працівників і заважає здатності допомагати іншим. Тому вкрай необхідна підтримка уряду та роботодавців задля запобіганню вигоранню та кризі зайнятості, створенню відповідних умов для робочого середовища, яке поважає людей, які працюють.

Список використаних джерел

1. Міжнародна федерація соціальних працівників. URL: https://www.ifsw.org/

2. Рідкодубська С.А. Професійне вигорання соціальних працівників.

URL:
https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1376768.pdf

3. Соціальний працівник та його професійна ідеологія. URL: https://shortest.link/2bMH

ЗОБРАЖЕННЯ ПРИЙОМНИХ СІМЕЙ У СУЧАСНОМУ КІНОМИСТЕЦТВІ

Бутенко Н.В.
Д.філос. з галузі соціальної роботи,
асистент кафедри соціальної роботи
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
м.Київ, Україна

Створення та підтримання сімейних форм виховання для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, є одним із пріоритетних напрямків соціальної політики у нашій державі. Для забезпечення нормального функціонування прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу (ДБСТ) створена ціла система, яка включає не лише державні гарантії, а й супроводження фахівців соціальних служб на всіх етапах життя прийомних сімей. Однак, окрім нормативного забезпечення їх функціонування, важливою задачею є також створення позитивного образу прийомних сімей та дітей, які потребують батьківського піклування. Це в свою чергу сприятиме популяризації сімейних форм виховання дітей, позбавлених батьківського піклування і збільшення випадків влаштування їх у сім'ю. На думку Н. С. Плащинської формування образу прийомної сім'ї у дітей сиріт та потенційних прийомних батьків відбувається на основі їх уявлень про сім'ю як соціальний інститут [1, с. 141], втім, на нашу думку, важливу роль відіграє той образ, який транслюється у сучасній культурі.

Діти-сироти та прийомні сім'ї часто зображується у літературних та кінематографічних творах, що певною мірою сприяє створенню неоднозначного образу даної категорії населення та специфічного ставлення до неї з боку суспільства. Так, дитяче сирітство дуже часто зображується на екрані для підсилення позитивних чи негативних рис героїв, створення певного підґрунтя для пояснення їхніх

особистісних рис. Гаррі Поттер, головний герой-сирота серії однойменних романів, став добрим і відважним молодиком, незважаючи на те, що у сім'ї опікунів до нього ставилися зневажливо і ворожливо. Натомість антагоніст цієї серії Волан-де-Морт також будучи сиротою, розвинув у собі негативні риси характеру, ставши найсильнішим темним магом. Персонажі Олівера Твіста і Гекльберрі Фінна – дітей-сиріт, покинутих своїми батьками, вимушені самостійно прилаштовуватися до світу дорослих, іноді проявляючи девіантну поведінку, яка допомагає їм вижити.

Дитяче сирітство як основа для подальшого розвитку сюжету часто використовується в анімаційний фільмах для дітей. Популярні герої: Попелюшка, Білосніжка, Аладін, Рапунцель, Русалонька – усі вони були розлучені з сім'єю, однак це не вплинуло на становлення їх людських чеснот. Мачухи Попелюшки та Білосніжки є одними із яскравих прикладів злих авторитарних прийомних батьків, які не полюбили своїх прийомних дітей. Ці образи впливають на формування у суспільній свідомості уявлення, що в нерідній сім'ї ніколи не будуть любити дитину-прийму. Суворими, але люблячими зображуються прийомні батьки у телесеріалі «Енн» та матінка Ґотель з мультфільму «Рапунцель». Не вдаючись до подробиць сюжету, скажемо, що такий тип взаємовідносин між дітьми та їх не рідними батьками (усиновлювачами, прийомними чи опікунами) демонструє наявність певної прихильності до прийомних дітей, яка приховується за напускною суворістю і строгістю. Саме тому, у дітей можуть формуватися переконання, що якщо вони потраплять в іншу сім'ю чи їх будуть виховувати інші батьки, до них можуть також ставитися погано. Насправді використання таких образів обумовлене необхідністю введення негативних персонажів, поведінка яких може протиставлятися головному герою, однак їх яскраве зображення призводить до того, що ми запам'ятовуємо їх авторитарну поведінку навіть у дорослому віці.

Разом з тим зображення життя прийомних сімей дуже часто ідеалізують внутрішньосімейну взаємодію у них. Увага рідко зосереджена на тому, як проходить процес адаптації прийомної дитини у сім'ї, як налагоджуються її стосунки із прийомними батьками, з якими труднощами може стикатися прийомна сім'я у процесі влаштування дитини. Часто діти-сироти та діти, позбавленні батьківського піклування, мають минулий досвід, що пов'язаний з травмою і втратою, і відповідно, їхній розвиток підвержений впливу негативних наслідків цього [2, с.96-99]. У фільмі «Невидима сторона» дуже романтизований прихід бездомного підлітка в родину, та більша увага зосереджується на тому, як дорослі приймають рішення щодо того, щоб опікуватися чужою дитино, однак зовсім не показано як прилаштовується ця прийомна дитина та які сумніви і побоювання має вона. Насправді ж, більша частина проблем, що виникає у процесі створення та функціонування прийомних сімей пов'язана саме із процесом адаптації дитини до життя у новій сім'ї.

Наведені приклади фільмів не є вичерпним переліком кінотворів, у яких використовується образ прийомних сімей чи дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Однак, можна зробити висновок, що у більшості з них використання цього образу відбувається для «романтизації» образу головного героя або тієї ситуації, у яку він потрапив, і не відображає реальну картину життя прийомних сімей. Разом з тим, ці твори сприяють тому, що у суспільстві так чи інакше поширюється ідея створення та підтримання функціонування прийомних сімей, підвищується загальна обізнаність щодо цієї категорії.

Література:

1. Пащинская Н. С. Методика оценки образа приемной семьи у детей-сирот и кандидатов в принимающие родители. *Молодой ученый.* 2018. №27 (213). Часть II. С. 140-146.

2. Рыбакова Л.А., Бабынина Т.Ф. Дети группы риска: особенности развития, психологопедагогические технологии работы с детьми группы риска. Казань : Издательство «Бриг». 2015. 200 с.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ВІКОВОЇ ПСИХОЛОГІЇ ДЛЯ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 231 СОЦІАЛЬНА РОБОТА

Варнава У.В.
к. псхол.н., доцент кафедри соціальної роботи,
ФПСР ОНУ імені І.І.Мечникова
м.Одеса, Україна

Відповідно до вимог Стандарту вищої освіти та ОПП соціальна робота (спеціальність 231 Соціальна робота) ціллю навчання є підготовка фахівців, здатних розв’язувати складні спеціалізовані задачі та прикладні проблеми соціальної сфери або у процесі навчання. Практичні заняття є складовою частиною навчального курсу, має тісний зв'язок з лекційним матеріалом та є найбільш показовим критерієм ефективності засвоєння теоретичних знань.

У рамках курсу «Вікова психологія» на лекційних заняттях студенти спеціальності «соціальна робота» знайомляться з базовими теоріями та віковими періодизаціями життя людини. Особливою проблемою є розуміння напрямків застосування отриманих знань у практичній діяльності соціального працівника та у власному житті. Практичні заняття, зазвичай плануються за лекційними й тим самим наповнюють теоретичний курс практичним змістом.

Практичне заняття це форма організації студентів задля детального розгляду теоретичних положень відповідної навчальної дисципліни з ціллю формування вміння та

навичок практичного застосування отриманих завдань. Практичні навички отримуються методом виконання студентом сформульованих завдань, або участь у тренінгах, ділових іграх, тощо.

Проведення практичного заняття ґрунтується на попередньо підготовленому методичному матеріалі – автобіографічних історіях дитинства для виявлення ступеня оволодіння студентами знань з таких вікових періодизацій розвитку особистості як: вікова періодизація Д.Б. Ельконіна, стадії соціалізації за А.В. Петровським, психосексуальні стадії розвитку особистості за З. Фрейдом, періодизація Е. Еріксона, теорія культурно-історичного розвитку вищих психічних функцій Л.С. Виготського. Вміння застосовувати окремі знання визначених теорій вікової періодизації з одного боку допоможе закріпити студентом отримані теоретичні знання, з іншого боку визначити ступінь оволодіння періодизаціями або ефективність самостійної роботи з джерелами за тематикою занять.

Цільове призначення практичних занять у курсі «вікова психологія для спеціальності «Соціальна робота» полягає у поглибленні й закріпленні знань, набутих на лекціях або за допомогою підручників, формуванні вмінь і навичок їх застосування на конкретних прикладах. У якості конкретних прикладів можна використовувати автобіографічні матеріали дитинства та юності конкретних публічних осіб та знаменитостей зі світу кіно, музики, політики або соціальної сфери.

У якості джерела автобіографічних даних дитинства можна використовувати інтерв'ю особи яка аналізується, розповіді близьких людей та родичів, спеціалістів які працювали з особою та автобіографічні джерела які публікувалися у різні часи. До пропонованих автобіографічних історій було складено розповіді про дитинство без називання реального імені особи, яка аналізується (тобто історія якоїсь відомої особи). Ця

анонімність героя сюжету для аналізу допоможе уникнути впливу міфів, пліток та вигаданих домислів, які недостовірні та можуть впливати на неупередженість аналізу студентом реальної історії життя.

Студенту пропонується таке завдання: історію дитини треба зіставити з усією інформацією щодо конспекту (пройдені вікові періодизації, стадії соціалізації або ї розвитку особистості, тощо) та виявити: точки фіксації, комплекси, травми дитинства, негативні наслідки кожного вікового етапу життя дитини. Зробити прогноз які риси характеру, могли б сформувалися під впливом подій дитинства. Аналіз історії життя відомої особи пропонується зробити у письмовій формі та додати до відповідного розділу «завдання» у Google класі дисципліни «Вікова психологія».

Після повного письмового аналізу наведеної історії життя відомої особи, студенту пропонується порівняти власні результати психологічного аналізу з автобіографічним джерелом. Також пропонується групове обговорення на практичному занятті, як правило, з академічною групою та порівняти психологічних особливостей становлення характеру виявлених у сюжеті героя. Найчастіше різні студенти одної групи роблять різни акценти в ході виконання завдання. Узагальнений груповий аналіз допоможе студентам краще розібратися в особливостях використання засвоєних теоретичних знань з вікової психології у практичній діяльності та напрямки використання у соціальній роботі. Найбільш популярною для аналізу є історія Норми Джин (дитинство Мерлін Монро) та історія Матінки Терези.

Відповідно до ОПП студенти за результатами проходження курсу «вікова психологія» зможуть розв’язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у соціальній сфері або у психології на прикладах практичних ситуацій із врахуванням індивідуальних потреб клієнтів, вікових відмінностей, гендерних, етнічних та інших особливостей (інтегральна, загальна та фахова

компетентності) [2]. А саме комплексний підхід будуть сприяти формуванню таких програмних результатів навчання як вміння: розв'язувати типові спеціалізовані задачі в професійній діяльності; використовувати методи профілактики, соціальної діагностики та сучасного інструментарію в професійній діяльності; визначати зміст співпраці та залучати ресурси для задоволення потреб осіб та розв'язання їх проблем.

Список використаних джерел

1. Варнава У.В. Методичні рекомендації до вивчення навчальної дисципліни «Теорія соціальної роботи» для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 231 Соціальна робота / У.В.Варнава. Одеса: Вид. «Калібрі» 2021. – 26 с.

2. Методика викладання у вищій школі: навчальний посібник / О. В. Малихін, І.Г. Павленко, О.О. Лаврентьєва, Г.І. Матукова. – Сімферополь : Дайфі, 2011. – 270 с.

3. ОПП Соціальна робота (спеціальність 231 Соціальна робота, бакалавр) Інтернет джерело [http://onu.edu.ua/pub/bank/userfiles/files/edu-programm/psy/bakalavr/opp_bakalavr_231-projekt2019.pdf]

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПІДТРИМКА СІМЕЙ, В ЯКИХ ВИХОВУЄТЬСЯ ОСОБА З ІНВАЛІДНІСТЮ В УМОВАХ ГРОМАДСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Веретенко Т.Г.
професор кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи, Київський університет ім. Бориса Грінченка, Інститут людини (м. Київ, Україна)

Батрак П.В.
магістр кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи,
Київський університет ім. Бориса Грінченка,
Інститут людини (м. Київ, Україна)

В сучасній Україні проблема визначення та захисту прав осіб з інвалідністю та підтримка родин, в яких виховуються особи з інвалідністю вже довгий час не втрачає своєї актуальності. З давніх часів рівень підтримки соціумом людини з певним вадами фізичного або розумового розвитку визначав і рівень розвитку самої цивілізації. Чим більше розвиненим ставало суспільство, тим цінність окремого людського життя, незалежно від фізичної та розумової спроможності його носія, збільшувалась. Власно тим і відрізнявся варварський тип буття людського суспільства від цивілізаційного, що почав, у останньому випадку, не кидати напризволяще своїх старих або немічних членів, а доглядати їх, піклуватися про їх життя, добробут, здоров'я.

Щодо сучасних реалій нашої країни, то особи з інвалідністю та члени їх сімей досі стикаються з неприйняттям, відкиненням та стигматизацією з боку інших членів суспільства. Упереджене ставлення, стереотипне мислення, недовіра, страх і забобони – це наразі лише частина проблем, що очікують на осіб з інвалідністю в Україні. Існує також проблема з обізнаністю щодо своїх прав та їх захисту, що спричиняє дискримінації та правопорушення з боку різних інституцій та роботодавців. Органи судової системи для людей з інвалідністю часто є малодоступними, навіть фізично (архітектура). У переважній більшості родини, де виховується особа з інвалідністю мають надзвичайно низький рівень доходів і відповідно низький рівень життя. Слід також відзначити недостатню підтримку безробітних осіб з інвалідністю, їх навчання, допомога у пошуку роботи та працевлаштуванні.[2] Система соціальних послуг для осіб з інвалідністю є невідрегульованою та

функціонує недосконало. Молоді дівчата та жінки з ментальними порушеннями часто стають жертвами насильства в сім'ї та поза нею.[2] Що передусім спричинено відсутністю повноцінного контролю з боку державних установ та браком ресурсів для супроводу подібних осіб та їх родин, чи опікунів. Складно уявити собі об'єм викликів, з якими стикається подібна родина, якщо додати до цього перелік медичних потреб осіб з інвалідністю, задоволення яких потребує немалих зусиль і терпіння, враховуючи характер функціонування медичної галузі.

Поява в родині дитини з інвалідністю має відчутні наслідки для психологічного клімату родини. Психологічний стан членів родин, в яких виховується особа з інвалідністю донедавна вивчався лише як супутній аспект для планування реабілітаційної та виховної роботи із дітьми. У результаті травматичний вплив на близьке оточення залишався поза увагою.[1] Зазвичай самі родини, що стикаються з подібними проблемами, створюють громадські об'єднання, спільноти та рухи. Діяльність таких організацій спрямована на надання родинам широкого спектру послуг починаючи від юридичних консультацій, тренінгів та воркшопів і безпосередньо психологічний та освітній супровід дітей та батьків, чи опікунів.

Враховуючи усі вищезгадані фактори, низький рівень життя, небезпеку насильства та соціальну незахищеність сімей, де виховується особа з інвалідністю, є необхідність соціально-педагогічної підтримки таких родин. Існує багато підходів до тлумачення цього поняття. Науковці розглядають феномен соціально-педагогічної підтримки як об'єднання спільних зусиль і ресурсів суспільства, соціальних установ та інститутів, які мають потенціал соціально-педагогічного впливу, створюють умови для розвитку та захищають від несприятливих чинників потребуючих осіб. Основними аспектами цього поняття є допомога та захист.[4] Соціально-педагогічна підтримка передбачає різнопланову діяльність

спеціалістів, спрямовану на задоволення потреб та інтересів дітей і дорослих, підтримки їх особистісного розвитку, соціальної адаптації та захисту, самореалізації, вирішення проблем дезадаптації, розвиток індивідуальних та соціальних вмінь та навичок.

Література:

1. Майструк Н.О., Лучаківська А.Р. Проблеми сімей, що виховують дітей з обмеженими фізичними можливостями в сучасній Україні в контексті соціальної роботи. [Електронний ресурс] / Н.О. Майструк, А.Р. Лучаківська – Режим доступу: //https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/5445/1/10%20-%203%287%29%20-%2013.pdf

2. Смуш-Кулеш М.Проєкт звіту про оцінку потреб щодо перегляду політики та нормативно-правової бази у сфері забезпечення прав людей з інвалідністю в Україні, проведеної в межах проєкту ради Європи «розвиток соціальних прав людини як ключовий чинник сталої демократії в Україні». [Електронний ресурс] /Смуш-Кулеш М. – Режим доступу://https://rm.coe.int/final-report-ukr-1-/16809f31b6

3. Соціально-педагогічна робота з батьками, що виховують дітей з особливими потребами: навчально-методичний посібник / Сост. Н.В. Заверико, Т.Г. Соловйова. – Запоріжжя: ПП "Тандем", 2008. – 53 с.

4. Чечко Т.М., Лях Т.Л.Сутність соціально-педагогічної підтримки особистості. [Електронний ресурс] / Т.М. Чечко, Т.Л. Лях – Режим доступу://https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/10812/1/T_LYAKH_T_CHECHKO_KSPiSR_IL.pdf

ВПЛИВ НАСИЛЛЯ НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ

Івах І.В.
студентка 1 курсу спеціальності соціальна робота ФПСР ОНУ імені І.І.Мечникова
м.Одеса, Україна
Варнава У.В.
к. психол.н., доцент кафедри соціальної роботи, ФПСР ОНУ імені І.І.Мечникова
м.Одеса, Україна

Сім’я – є важливим фундаментом суспільства, який утворює і формує загальну історію того чи іншого народу, формує тенденції часу. Кожна ознака та чинник функціонування сім'ї є надзвичайно важливим, адже у сукупності дозволяє визначити стійкість та благополуччя. Якщо розглядати сім’ю як одиницю соціальної групи, то ми розуміємо, що вона повинна нести та виконувати свої функції, найголовніша з яких – виховна. На першому етапі її створення, родина соціалізується, має вплив на кожну нову особу свого складу,формує можливості членів сім’ї, особливо в той момент коли у сім’ї з’являється дитина. Щоб створити нову, здорову сім’ю, потрібно щоб батьки мали фінансову стабільність, допустимі житлові умови, емоційний контроль, стійку психіку, стабільні відносили та почуття. [1]

Батьки обирають індивідуальний підхід до дітей, користуючись авторитарним чи демократичним, чи навіть безвідповідальним стилем виховання. Дитину потрібно навчити організувати власне життя, здобути освіту, виконувати певну роботу, розвиватися, бути незалежною та вільною особистістю. Мати та батько повинні допомагати, а не скидати свої обов’язки на дитину. У більшості випадків ціль залишається одна – виховати дітей, проте досліди показують, що більша частина сімей виховують стихійно, не

свідомо, з використанням фізичного насилля як метода виховання або впливу а дитину у випадках її помилок або бездіяльності. Вважаю, що причиною цього є утрата вираження почуттів батьків до дітей, фіксація уваги на інші предмети, які змінили головні інстинкти, стурбованість нагальними проблемами биту або роботи.

Якщо розглядати класичні види сімейного виховання то фізичне насилля присутнє у таких типах: жорстокому; в умові підвищеної моральної відповідальності

Наявність фізичного насилля як методи керування дитиною у сімейному вихованні спотворює її характер, прирікає її на невротичні зриви, на важкі взаємини з оточуючими. Під фізичним насильством розуміється, не тільки нанесення дитині батьками травм, різних тілесних ушкоджень, які завдають шкоди здоров'ю дитини, порушують її розвиток і позбавляють життя, і фізичні покарання, які використовуються в деяких сім'ях як дисциплінарні заходи, починаючи від потиличників і ляпанців до биття ременем.

Жорстоке поводження з дітьми – це і емоційне насильство,періодична словесна образа дитини, погрози з боку батьків, приниження її людської гідності, демонстрація нелюбові, неприязні до дитини . Це є постійна брехня, обман дитини як прояв психологічного насилля. Будь-який вид жорстокого поводження з дитиною веде до найрізноманітніших наслідків, але їх об'єднує одне – шкода здоров'ю (як фізичному так і психічному) дитини чи небезпека його життя. Кожен з означених видів насильства несе шкоду дитині, пригнічуючи її стан, втрачається самоконтроль, з’являється бажання помсти. [2]

Серед основних причини, що провокують дорослих застосовувати заходи впливу, можна виділити такі: погана поведінка, шкільна неуспішність, невиконання домашніх обов'язків. Безпосередньо після травми виникають гострі стани страху. Від емоційного насильства гальмується

інтелектуальний розвиток, ставиться під загрозу адекватний розвиток пізнавальних процесів та адаптаційні здібності. Він стає легко вразливим, знижується здатність до самоповаги. Дитина розвивається соціально безпорадною, легко потрапляє у конфлікт. Під впливом психологічного насилля дитина росте зі знанням того, що вона погана і неспроможна у всьому. Надалі відтворює вже засвоєні ним моделі поведінки у житті, зокрема, й у спілкуванні зі своїми дітьми. Від сексуального насилля з'являється страх перед чужими людьми,почуття провини, сорому, огиди, безпорадності, зіпсованості, сексуальні порушення. [1, 2]

З вищевикладеного можемо висновувати, таке: важливим фактором розвитку гармонійної та соціально-здорової особистості є тип, значущість родини, принципи та ефективність батьків, які у майбутньому допоможуть дитині соціалізуватися. Кожна ознака у сукупності визначає потрібний метод, модель поведінки, позицію. Кожен з видів насилля який може використовуватись у сім'ї приводить до вагомих змін особистості дитини. Наслідком жорстокого виховання буде надмірна чутливість до негараздів, озлобленість,нав'язливі страхи, постійне почуття тривоги, боязкість, втрата комунікації, тощо.

На наш погляд у сім'ї задля всіх членів сім'ї має утворитись міцна система, створена з довіри, підтримки, розуміння та любові. В певних випадках обов'язковим є звернення до професійної допомоги соціального працівника,соціального педагога або психолога.

Список використаних джерел

1. Варнава У.В. Механізми подолання життєвих труднощів у сучасній сім'ї. Матеріали до 70ї звітної наукової конференції професорсько-викладацького складу і наукових працівників ІІПО ОНУ імені І.І.Мечникова. Одеса: Фенікс, 2016. – С.10-15

2. Шупейко І.Г Ш 96 Основи психології та педагогіки: Курс лекцій. – Мн.: Бестпринт, 2003. – 247с.

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА У ЗВ'ЯЗКАХ З ГРОМАДСЬКІСТЮ

Кравець Г.В.
к.пол.н., доцент кафедри соціальної роботи, ФПСР ОНУ імені І.І.Мечникова
м.Одеса, Україна

Зростання ролі інформаційних процесів в суспільстві, підвищує також їх вплив на соціальну сферу, тим самим, виокремлюючи роль комунікативної компетентності у роботі соціального працівника.

Визначальним критерієм соціальних відносин є комунікації між різними групами людей. Тому соціальне призначення комунікації спрямовано на формування відповідальності, яка в умовах сьогодення є індикатором професіоналізму [1].

Теорія комунікацій була інтегрована в соціальну роботу завдяки Дж. Нельсону у 80-х роках XX століття і на початковому етапі застосовувалася у роботі на індивідуальному рівні з різними категоріями клієнтів для вирішення соціальних проблем. Пізніше соціальні працівники звернулися до теорії комунікацій у роботі із групами, організаціями та громадою. В об'єднаній територіальній громаді соціальний працівник може застосовувати теорію комунікації для обміну і збору інформації, у роботі із жителями громади з метою вивчення їх спільних проблем і потреб [3, с.145].

Вміння спілкуватися, працювати в команді, вирішувати різні життєві проблеми, уникати конфліктів та мати змогу їм

запобігти, виокремлює соціального працівника з поміж інших професій. Отже, важливим аспектом його роботи є не лише наявність глибоких теоретичних знань, а й вміння застосувати їх в нестандартних ситуаціях, створюючи повідомлення та коректне його донесення до адресата.

Встановлення загальних зв'язків з громадськістю в соціальній роботі формується на рівні окремого індивіда, шляхом реалізації індивідуальних потреб, на підставі цінностей, сформованих на підсвідомому рівні. Однією з ключових потреб людини у житті є самореалізація, а саме, втілення своїх здібностей у життя та прагнення бути щасливим.

З огляду на досвід розвинутих країн у сфері соціальної роботи та враховуючи особливості українського менталітету, соціальний працівник сприяє розкриттю у людини її особистого потенціалу. Мотивація до активізації внутрішніх ресурсів можлива лише за умов послідовної та коректної комунікації. Але складність цього процесу полягає в тому, що в основі зв'язків з громадськістю знаходиться системна модель комунікації. Її визначає сукупність соціальних, економічних, матеріальних, політичних, технологічних умов, які здійснюють вплив на характер та зміст комунікаційного процесу. Даний напрямок також можна доповнити розглядом тверджень відомого соціолога минулого Л. Гумпловича, на переконання якого, джерело мислення людини належить не їй самій, а є похідною соціального середовища, в якому вона знаходиться. Ще більше значення має саме внутрішнє середовище, або внутрішній комунікаційний простір, як справедливо зазначав Е. Дюркгейм, що «вихідний пункт усякого, більш-менш важливого соціального процесу слід шукати в устрої внутрішнього соціального середовища» [4, с.85].

З огляду на вище зазначене, слід зауважити, що громадськість є невід'ємною складовою як внутрішнього так і зовнішнього середовища організації. Отже, виконуючи роль

суб'єкта комунікаційного процесу у внутрішньому середовищі, громадськість одночасно є і його об'єктом на який спрямована дія та система зв'язків центра соціального обслуговування.

Для соціального працівника важливим є виокремлення певної сукупності людей зі схожими потребами, що формують зовнішнє середовище споживачів інформації центру соціального обслуговування.

Визначивши цільову аудиторію, соціальний працівник, також визначає певні форми, засоби і канали задоволення її інформаційних інтересів і потреб, а саме: аналізує соціально - психологічні процеси в малих та великих групах; встановлює та підтримує взаємини з клієнтами на підґрунті взаємної довіри та відповідно до етичних принципів і стандартів соціальної роботи, надає їм психологічну підтримку й орієнтує клієнтів на досягнення особистого та соціального благополуччя; виявляє сильні сторони та залучає особистісні ресурси клієнтів, ресурси соціальної групи і громади для розв'язання їх проблем, виходу із складних життєвих обставин; налагоджує співпрацю з представниками різних професійних груп та громад; використовує стратегії індивідуального та колективного представництва інтересів клієнтів.

Отже, комунікативна компетентність сучасного фахівця соціальної роботи полягає у поєднанні загальних інтелектуальних здібностей, знань професійної діяльності та вмінні встановити взаємодію з громадськістю на підставі взаєморозуміння, а також вміння організувати комунікативний простір з конкретною соціальною групою та окремою людиною.

Література:

1. Rickheit G., Srohner H. Handbook of Communicative Competence. Gottingen : Hubert & Co. 2008. 561 h.

2. Гапоненко В.А.: Зв'язки з громадськістю: навч. посібник/ В. А. Гапоненко, В. А. Рихлік. К. : КНЕУ, 2015. 238 с.

3. Слозанська Г.І. Соціальна робота в територіальній громаді: теорії, моделі та методи: монографія / за наук.ред.д-ра пед. наук, проф. В. А. Поліщук. Тернопіль: ТНПУ імені В. Гнатюка, 2018. 382 с.

4. Тихомирова Є.Б. Зв'язки з громадськістю: Навчальний посібник.-Київ: НМЦВО, 2001 560с.

ФАКТОРИ ПОЗИТИВНОГО ВПЛИВУ НА ПСИХОЛОГІЧНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА

Кременчуцька М. К.
к. психол.н., доцент кафедри спеціальної та диференціальної психології ФПСР ОНУ імені І. І. Мечникова,
м.Одеса, Україна
Петрасюк Л. О.
аспірант кафедри спеціальної та диференціальної психології ФПСР ОНУ імені І. І. Мечникова,
м.Одеса, Україна

Дослідження досвіду соціальних працівників, зосереджувались в основному на згубних наслідках професії зокрема таких явищ, як вигорання працівників, притуплення морального духу працівника, або плинність кадрів [1]. Але дуже мало досліджень розглядають такий важливий аспект, як позитивні сторони професії, які можуть вплинути на соціальних працівників як на окремих індивідуумів. Оскільки робота, професія та особисте життя соціальних працівників збігаються, окремі показники задоволеності життям або задоволеності роботою дають неадекватну картину загального добробуту. Структура суб'єктивного благополуччя

дозволяє зробити потенційно більш всеосяжне вивчення багатьох факторів, що впливають на добробут [4]. Адже суб'єктивне благополуччя, вагома концепція соціальних дисциплін, що відображає, як люди оцінюють своє життя. Суб'єктивне благополуччя включає показники задоволеності життям, відсутності депресії та тривоги, а також позитивних настроїв та емоцій [2].

Однобокий аналіз впливу соціальної роботи на благополуччя професіонала без урахування факторів, що спричиняють позитивний вплив та позитивно позначається на добробут, є неповноцінним [3]. Одночасно з урахуванням лише професійних факторів, нехтуючи повноцінним дослідженням впливу особистісних чинників на суб'єктивне благополуччя працівника. Це дозволяє використовувати перспективу сильних сторін, демонструючи важливість не тільки зосередитися на дефіциті і тому, що йде не так, але і враховувати можливості соціальних працівників підтримувати свій добробут.

Незважаючи на потужний тиск на робочому місці та великий обсяг стресу, багато соціальних працівників знайшли здорові способи підтримувати себе і піклуватися про себе. У ході дослідження, було виявлено, що багато працівників самостійно знаходять шляхи подолання професійного стресу, які допомагають підтримувати позитивне відчуття благополуччя, як на робочому місці так і поза ним. Частина звертається по професіональну допомогу, у тому числі за підтримкою або порадою колег.

Дослідження показало, що соціальні працівники, які мають духовну основу, за допомогою якої вони можуть надати сенс минулому досвіду або поточній ситуації, особливо негативній, пов'язаній з роботою мать вищий рівень психологічного благополуччя у порівнянні з колегами.

Дослідження виявило, що соціальні працівники, які витратили час на подальший розвиток особистості а також,

які завели хобі краще справлялися зі стресом та вимогами на роботі.

Також працівники відмітили важливість регулярних фізичних вправ, прогулянок, відпочинку в обідню перерву, практики медитації та інших щоденних ритуалів, які на їх думку позитивно впливають на СБ.

Один з описаних факторів зниження стресу на робочому місці – можливість вчасної відпустки або часу на відновлення сил. Деякі працівники зазначають, що через постійний брак кадрів, змушені брати часткові відпустки, які не дають змогу повноцінно відновити сили.

Респонденти вказують на важливість сприятливого середовища, підтримка з боку держави, і необхідність груп підтримки серед самих співробітників, наголошуючи, що рефлексивна практика серед соціальних працівників, обмін досвідом або спільне обговорення проблеми, спільний пошук рішення дозволяє краще справлятися з проблемами професії, що, в свою чергу, веде до підвищення продуктивності і ефективності.

Отже, як показало дослідження, опитані фахівці переконані в нерозривному зв'язку професійної та особистісної сфери життя. Незадоволеність одним аспектом провокує незадоволеність іншим, але поповнюючи необхідні ресурси, можливо зберігати баланс в обох сферах.

Список використаних джерел

1. Бочарова Е.Е. Взаимосвязь субъективного благополучия и социальной активности личности: кросскультурный аспект/ Е.Е.Бочарова// Социальная психология и общество. – 2012. – № 4. – С. 53–63.

2. Кременчуцька М.К., Петрасюк Л.О. Синдром емоційноговигорання в професійній діяльності соціального працівника / Психологічні науки: проблеми та перспективи: Матеріали міжнародна науково-практичної конференції, м.

Запоріжжя, 20-21 березня 2020 р. – Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2020 р. – С. 74 – 80.

3. Петрасюк Л.О. Особистістні та групові фактори психологічного благополуччя працівників соціальних служб/ Соціально-Психологічні проблеми суспільства: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 10 квітня 2020р. – Київ: Таврійський національний університет імені В.І. Вернандського, 2020р. – С. 195-197.

4. Петрасюк Л.О. Психологічне благополуччя соціальних працівників// Габітус. №16. 2020. С. 95-100.

АНАЛІЗ ПОТРЕБ МОЛОДІ В ОРГАНІЗАЦІЇ ДОЗВІЛЛЯ

Сергієнко К.С.
бакалавр 2 курсу спеціальності «Соціальна робота»
ФПСР ОНУ імені І.І. Мечникова
Кулава К.О.
старший викладач кафедри соціальних теорій
ФПСР ОНУ імені І.І. Мечникова
м.Одеса, Україна

Дозвілля-вагома складова життя кожної людини і певна форма її самовираження. Якість і різноманітність дозвілля впливає не тільки на добробут людей, але й на стан їхнього здоров'я. Сьогодні культурно-дозвіллєва діяльність розглядається не лише з точки зору вільного вибору й особистих зацікавлень людини, значна увага приділяється проблемі розвитку інфраструктури та доступності дозвілля для різних груп населення. На те, якою буде форма відпочинку, впливають різні фактори: сфера зайнятості та умови праці людини, кількість вільного часу, рівень доходу, стать, вік, місце проживання, наявність і доступність локацій [1].

Актуальністю даного дослідження є проблема недостатнього розвитку інфраструктури для забезпечення відпочинку молоді віком від 18 до 35 років та застаріла система організації дозвілля як в окремих регіонах, так і загалом в Україні. З боку місцевих органів влади приділяється недостатня увага для вирішення цього питання, що обумовлено відсутністю належного фінансування для створення нових локацій, адже існуючі вже втратили свою актуальність та не приваблюють молодь. У зв'язку з цим, важливим напрямком діяльності стає вдосконалення культурних центрів шляхом аналізу потреб молоді та, спираючись на результати відповідей, застосувати інноваційні форми роботи в своїй діяльності.

Важливим внеском у дослідження даного питання стали праці таких вітчизняних науковців як Ю. А. Стрільцов, А. Д. Жарків, В. М. Чижиків, В. А. Ковшаров, Т. Г. Кисельова, Ю. Д. Красильников.

Ефективність використання вільного часу залежить особисто від кожної людини, натомість активне дозвілля-це час для відпочинку та всебічного розвитку, спосіб зустріти однодумців та, як результат, спілкування встановити зв'язки, які стануть в нагоді у майбутньому. Такі взаємостосунки сприяють збагаченню, та взаємовихованню, а інтерес до занять перетворюється на інтерес до людей [2]. Можливість урізноманітнити дозвілля допомагає самореалізувати свій творчій та духовний потенціал.

Зважаючи на гостроту проблеми, нами було проведено дослідження, метою якого було визначити актуальні потреби та інтереси молодих людей у культурному дозвіллі, які живуть у різних регіонах України. Для цього було розроблено анкету, яка містила питання, створені для поглибленого вивчення питання. Для дослідження актуальних проблем та інтересів молоді було розроблено опитування за допомогою зручного інтерфейсу

користування-гугл- форма. Результати дослідження далі представляємо у відсотках.

В опитуванні взяли участь 33 особи, з яких 76% жіночого полу та 24% чоловічого. Основа опитування-респонденти віком від 14 до 17 років-39% та від 18 до 21 року-39%, люди, віком від 22 до 25 років склали 23%.

Першим та важливим питанням було те, чи любить молодь активно проводити свій час, результати показали ствердний результат: 94%-так.

Проаналізувавши питання: чого саме не вистачає в розвитку молодіжного простору, можна зробити висновок, що сучасні локації (64%) є пріоритетом серед молоді, наступне місце займають фінанси для проведення сценічних заходів (52%). Спостерігається нестача талановитих організаторів (39%) та активної молоді (39%), взаємозв'язку з актуальними потребами (36%) та інноваційних форм роботи (22%), а також послідовності під час реалізацій плану (18%).

Можна зробити висновок, що молодь дуже турбують труднощі повсякденного життя. У неї є жага до розвитку, змін, впровадження чогось нового, проте на шляху до дій дуже багато перепон. Спостерігається критична оцінка наявності і доступності інфраструктури.[2]

Щодо локацій, яких не вистачає в їхніх громадах чи населених пунктах, можна виділити велику кількість відповідей щодо парків і скверів, дитячих та спортивних майданчиків, розважальних центрів, кафе. Також були відповіді, які стосувалися браку місць для самовираження, виставкових центрів та концертних залів. Найбільш привабливими заходами можна вважати розважальні-64%, спортивні-52%, культурно-мистецькі-49%, реалізація молодіжних ініціатив (волонтерство та соціальні проекти)-40%, неформальна освіта-33%, консультації психолога-33%. Непопулярними варіантами залишились гурткова робота-6% та юридичні консультації-3%.

Для молоді сьогодення присуща широта кругозору, багатогранність знань, тому найважливішими проектами вважають: облаштування безкоштовних гуртків-55%, налагодження роботи молодіжних центрів-55% та 37%-розвиток інфраструктури. Існує запит на трансформацію, доповнення та удосконалення класичних функцій закладів культури. [1]

Останнім, ключовим, розгорнутим питанням стало запропонувати власну ініціативу однодумцям для створення можливого проекту. Відповіді були дуже різноманітні:

- популяризація волонтерської діяльності, зокрема допомога людям похилого віку;
- організація проекту, у якому випускники шкіл братимуть «gap year» для того, щоб зрозуміти, який напрямок обрати по життю, і цей рік приділити тому, що їм подобається (волонтерство, підробіток, подорожі);
- спільні роботи: це може бути як прибирання у парках, скверах, містом, так і розважальні вечори для діточок;
- читальні вечори та музичні інструменти у відкритому доступі;
- виставки маловідомих художників, скульпторів, можливо навіть представників організацій молодіжного дозвілля;
- психологічні тренінги. Дехто навіть запропонував відкрити танцювально-психологічний центр;
- ігрова зала в якій діти, молодь та дорослі мали б змогу пограти разом;
- спортивні змагання.

Проведене дослідження дозволяє зробити висновок, в нашій країні дуже активна, усвідомлена молодь, яку дозвілля приваблює своєю різноманітністю, емоційною забарвленістю, можливістю поєднувати творчість, всебічний розвиток та підтримувати фізичне благополуччя. Перешкодою на шляху розвитку даного питання є недостатня

увага з боку місцевої влади до культурно-дозвіллєвої сфери життя.

Молодіжне дозвілля – це вільний вибір особою сфери своїх занять. Активне проводження вільного часу є необхідним і невід'ємним елементом повноцінного життя людини. Саме тому дозвілля завжди розглядається як реалізація інтересів особи пов'язаних з саморозвитком, самореалізацією та спілкуванням. [2]

Список використаних джерел

1. Дослідження дозвілля і культурних потреб міської молоді в Україні./ Під редакцією Ю. Назаренко, О. Сирбу, Л. Філіпчук, Є. Хассай. URL:https://cedos.org.ua/wp-content/uploads/doslidzhennya_dozvillya_i_kulturnyh_potreb_miskoї_molodi_v_ukraïni.pdf (дата звернення 05.11.2021).

2. Методика організації дозвілля різних вікових груп населення. Методичні рекомендації / Редкол.: Веклюк Л. В., Дрогальчук Г. В., Мендель С. В., Ухач Л. І., Попдякуник О. О., Шип О. І., Ужгород 2015. URL:http://zakfolkcenter.at.ua/doc/Metodychka_dozvillya_vikovyh_katehoriy.pdf (дата звернення 04.11.2021).

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ ІНСТРУМЕНТ ФАХІВЦЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

Якименко Д.А.
студентка 4 курсу бакалаврату спеціальності «Соціальна робота», ФПСР ОНУ імені І.І. Мечникова
м.Одеса, Україна
Хлівнюк Т.П.
к.політ.н., доцент кафедри соціальних теорій,
ФПСР ОНУ імені І.І.Мечникова
м.Одеса, Україна

Сьогоднішній світ вкрай насичений доступною інформацією, яка може бути як достовірною, так і хибною. Щодня ми сприймаємо й опрацьовуємо чимало даних. Але як у такому шаленому інформаційному потоці відрізнити правду від фейку? Оволодіння навичкою критичного мислення може значно полегшити роботу професіонала з інформацією. Розвиток такого мислення у працівників соціальної сфери необхідний для розумного вирішення як соціальних проблем, так і індивідуальних проблем клієнта, для професійного самовдосконалення.

Критичне мислення є базовою компетенцією для розвитку і формування інших компетенцій соціального працівника. Професійна діяльність в сучасних умовах цифровізації та розвитку інформаційного середовища передбачає володіння компетентністю пошуку, інтерпретації та аналізу фактів з різних джерел інформації, у тому числі розпізнавати спотворення інформації. У доповіді The Future of Jobs на всевітньому економічному форумі The World Economic Forum зазначено ТОП-10 компетенцій, які найбільше будуть цінуватись до 2025 року. Критичне мислення у першій четвірці списку навичок, і, на думку роботодавців, буде набувати ще більшого значення у найближчі п’ять років. Такі прогнози підтверджують необхідність і важливість для професіонала вміти критично мислити [6].

Увагу розвитку критичного мислення в Україні почали приділяти не так давно. Як одне із наскрізних завдань навчально-виховного процесу впроваджено у Концепції НУШ. Тобто зараз у вищій школі навчаються ті студенти, у яких таке вміння у школі не формували, тож це завдання стоїть перед вищою школою та перед викладачами, котрі також мають володіти майстерністю з його формування [1].

Нами було проведено дослідження, у якому взяли участь 16 респондентів, яким було запропоновано переглянути відео і потім висловити думку щодо нього, згоду

чи незгоду зі сказаним. Представлена інформація насправді була фейковою. Отримані результати свідчать, що 37,5 % опитуваних повірили та погодились із змістом відео; 43,75% виразили сумніви або не могли визначитися з своєю позицію і лише 18,75 % критично осмислили інформацію, зазначали, що саме треба перевірити та не погодились з нею.

Критичне мислення – це процес аналізу, синтезування й обґрунтовування оцінки достовірності/цінності інформації; властивість сприймати ситуацію глобально, знаходити причини і альтернативи; здатність генерувати чи змінювати свою позицію на основі фактів й аргументів, коректно застосовувати отримані результати до проблем і приймати зважені рішення, сприяє формуванню широти мислення, глибокому розумінню себе, рішучості, здатності протистояти інформаційному тиску, умінню знаходити та знешкоджувати маніпуляції, формує толерантність до думок інших. Інформація – відправна, а не кінцева точка для його розвитку; починається з постановки питань та проблем, які потрібно вирішити; використовує розумні докази та переконливу аргументацію; є соціальним процесом (будь-яка думка перевіряється і відточується тоді, коли ми ділимося нею з іншими) [2].

Процес критичного мислення складається з наступних етапів: безпосереднє сприйняття інформації; аналіз висновків інформації; зіставлення їх з іншими, протилежними точками зору; розробка системи доказів для аргументації відповідної точки зору; прийняття рішення, яке базується на доказах. Для його розвитку слід критично оцінювати власний погляд на речі, зменшувати рівень егоцентризму, працювати з власними емоціями, аналізувати вплив групи на власне життя, бути спостережливими, давати оцінки явищам. Існує алгоритм формування даної навички, який передбачає відповіді на наступні питання: «яка ціль даної пізнавальної діяльності?» (вибір варіанту рішення, перевірка достовірності інформації), «що відомо?» (пошук недостатньої інформації),

«що робити?» (аналіз, активізація причинно-наслідкових зв'язків, контраргументація, співставлення, порівняння, оцінка, узагальнення ідей, вивчення інших точок зору, пошук аналогій, робота по вирішенню кейсів), «чи досягнута поставлена ціль?» [4; 5].

Серед інструментів розвитку критичного мислення можна виділити такі: лупа – усе почуте варто піддавати сумніву; дзеркало – завжди пам'ятати, що ми бачимо світ через власне відображення, тому потрібно вивчати когнітивні викривлення і не давати їм заманити себе у пастку; ваги – ставити себе на бік опонента (допоможе влаштування дебатів з відстоюванням правильності позиції опонента). Дана навичка передбачає самоменеджмент, самоконтроль, самодисциплінованість і самокорекцію [3].

Таким чином, критичне мислення безумовно необхідне і допомагає об'єктивно оцінювати соціальні явища, формує навички пошуку та вироблення стратегії вирішення глобальних соціальних проблем і окремо проблем клієнтів, що сприяє як підвищенню якості життя, так і покращенню добробуту населення.

Література:

1. Як розвивати критичне мислення в учнів (з прикладом уроку). URL: https://nus.org.ua/ (05.11.2021)
2. Критичне мислення: ключові характеристики та вправи для його розвитку. URL: http://etwinning.com.ua/ (05.11.2021)
3. Критичне мислення – що це і як його розвинути. URL: https://happymonday.ua/ (05.11.2021)
4. Критическое мышление – МК Развитие критического мышления средствами ИКТ. URL: https://sites.google.com/ (05.11.2021)
5. Формування критичного мислення. URL : https://naurok.com.ua/ (05.11.2021)
6. What are the top 10 job skills for the future?URL:https://www.weforum.org/ (05.11.2021)

ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА СОЦІАЛЬНУ РОБОТУ

Шаповал А.О.
студент 2 курсу спеціальності 231 Соціальна робота
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
ФПСР ОНУ імені І.І. Мечникова
Хлівнюк Т.П.
к.політ. н.,доцент, завідувач кафедри соціальних теорій
ФПСР ОНУ імені І.І. Мечникова
м.Одеса, Україна

Пандемія COVID-19 вплинула на все суспільство, всі його галузі та людство в цілому. Не винятком стала і соціальна робота, яка під час пандемії зазнала нових викликів та її необхідність стала ще гострішою. На соціальних працівників збільшилося навантаження, що обумовлює необхідність забезпечення належного оснащення та захисту працівників соціальних служб задля зменшення згубних наслідків пандемії COVID-19. Опираючись на вже встановлені зв'язки з дітьми, сім'ями та різними організаціями, працівники соціальних служб можуть швидко та ефективно реагувати на події, котрі швидко змінюються. Однак, для цього вони повинні залишатися у безпеці та бути здоровими.

Працівники соціальної сфери як державного так і недержавного сектору, котрі приймають безпосередню участь у процесі реагування на пандемію COVID-19, в складних умовах виконують такі функції як :

просуваючі - адвокаційна, координаційна, навчальна , тренувальна, управлінська, моніторингова;

профілактичні - виявлення вразливих сімей, робота з лідерами територіальних громад, посилення механізмів опіки, надання дистанційної допомоги через гарячі лінії по протидії домашньому насильству;

функції реагування – надання захисту і підтримки постраждалим внаслідок насильства, визначення варіантів екстреної альтернативної допомоги постраждалим від насильства, ведення випадку, надання консультацій з приводу переживання втрати близьких, надання матеріальної допомоги, надання психосоціальної допомоги клієнтам та супервізія для співробітників [2].

Соціальна робота здійснюється у нових умовах та потребує інноваційних підходів Мова йде про адаптацію надання соціальних послуг, в тому числі працюючи віддалено. Працівники зіштовхуються з небезпекою бути зараженими та зі стигмою, що можуть принести вірус додомо до клієнта. Проблеми здійснення якісної соціальної роботи також пов'язані з обмеженням доступу до сімей та дітей у такому обсязі, як це потрібно, неможливістю під час карантинів проводити, наприклад, навчання кандидатів в усиновителі та прийомні батьки. Підвищується рівень переживання стресових умов роботи та збільшується ризик професійного вигорання . За законодавством України прийнято рішення про обов'язкову вакцинацію соціальних працівників, що дасть можливість вирішити певні проблеми у трудовій діяльності. Та все ж виникає і нова - небажання всіх працівників пройти обов'язкову вакцинацію та відсторонення таких осіб від трудової діяльності зі збереженням посади, але без можливості взяти на роботу необхідного фахівця, який би виконував необхідні задачі. Крім означених проблем, в умовах пандемії збільшується кількість робочого навантаження.

У багатьох країнах соціальні працівники підтримують громади, які постраждали від вірусу Covid-19 або бояться його. Соціальна робота відіграє важливу роль у боротьбі з поширенням вірусу через підтримку територіальних громад, захищаючи себе та населення шляхом фізичного дистанціювання та соціальної солідарності. Соціальна робота в цей час також включає:

- забезпечення включення до планування та реагування найбільш уразливих категорій клієнтів соціальної роботи;
- організація роботи територіальних громад, спрямованої на забезпечення доступності найнеобхідніших речей для життєдіяльності;
- пропаганда в соціальних службах та в політичному середовищі стратегії адаптації та відкритості у професійній діяльності, активної позиції громадян щодо підтримки громад та вразливих верств населення;
- сприяння фізичному дистанції та соціальній солідарності.
- просування та зміцнення медичних та соціальних послуг як інструменту захисту від вірусу, нерівності та соціальних та економічних викликів, що випливають із них. [2]

Самостійно представники соціальної сфери вирішити означене коло проблем не здатні, адже, проблемою є максимальна відповідність чинних урядових соціальних програм принципу справедливості з метою підтримки тих соціальних груп, які опинилися чи потенційно можуть опинитися в стані соціальної дезадаптації, потребують соціальної реабілітації тощо [3]. Зрозуміло , що в цих умовах національним урядам доведеться інвестувати в різноманітні експериментальні інноваційні технології. У тому числі додаткового фінансового забезпечення потребує і соціальна сфера, і така ситуація склалася в усьому світі, як неодноразово було зазначено Міжнародною федерацією соціальних працівників.

Тож, можна зробити висновок , що в умовах кризи, пов’язаної з пандемією самі фахівці, котрі здійснюють соціальну роботу, гостро потребують психосоціальної підтримки, відповідної підготовки та захисту для забезпечення їх благополуччя.

Література

1. Безопасность и благополучие работников социальных служб во время реагирования на пандемию COVID-19 URL: https://www.unicef.org/ukraine/media/7046/file/SSW%20safety%20in%20COVID%20RUS.pdf

2. Міжнародна федерація соціальних працівників. URL:https://www.ifsw.org/covid-19/

3. Хлівнюк Т. П. «Вікна можливостей» держав в умовах глобальної ПАНДЕМІЇ COVID-19. URL: https://jpl.donnu.edu.ua/article/view/9785

Наукове видання

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

ІІ Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції

ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПСИХОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

19-22 листопада 2021 року

Підп. до друку 21.12.2021. Формат 60х84/16.
Ум.-друк. арк. 16,74. Тираж 100 пр. Зам. № 1491.

Видавець
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Свідоцтво ДК № 4215 від 22.11.2011 р.
Україна, 65082, м. Одеса, вул. Єлісаветинська, 12
Тел.: (048) 723 28 39. E-mail: druk@onu.edu.ua

Виготовлювач
Видавництво «Друк Південь»
097 212 29 75